

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ

NA POTRZEBY

PONADLOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU

GMIN POWIATU HAJNOWSKIEGO I POWIATU HAJNOWSKIEGO
NA LATA 2022-2030

Fot. Janusz Korbel, źródło: <https://puszcza.pracownia.org.pl/>

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ
na potrzeby
PONADLOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU
Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego

Zespół autorski:

Pheno Horizon OLP Sp. z o.o.

Kierownik zespołu:

Justyna Borkowska

Członkowie zespołu:

Małgorzata Grodzicka – Kowalczyk

Maciej Kowalczyk

Oliwia Wierucka

Hajnówka – Łódź
- 2023-

SPIS TREŚCI

DIAGNOZA POWIĄZAŃ FUNKCJONALNYCH	5
Kierunki i intensywność powiązań funkcjonalnych	6
SZCZEGÓŁOWA DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ	8
Analiza strefy społecznej	9
<i>Sytuacja demograficzna</i>	9
<i>Edukacja i opieka nad dziećmi</i>	19
<i>Opieka zdrowotna</i>	37
<i>Pomoc społeczna</i>	51
<i>Bezpieczeństwo publiczne</i>	53
<i>Działalność z zakresu kultury</i>	57
<i>Aktywność społeczna</i>	68
<i>Sport i rekreacja</i>	71
Analiza strefy gospodarczej	72
<i>Finanse publiczne</i>	72
<i>Rynek pracy</i>	84
<i>Wynagrodzenia</i>	90
<i>Podmioty gospodarcze</i>	92
<i>Atrakcyjność inwestycyjna</i>	106
<i>Przemysł drzewny</i>	112
<i>Rolnictwo</i>	119
<i>Produkty lokalne</i>	122
<i>Turystyka</i>	128
Analiza strefy przestrzennej	134
<i>Położenie i układ przestrzenno-administracyjny</i>	134
<i>Infrastruktura komunikacyjna</i>	139
<i>Planowanie przestrzenne</i>	156
<i>Pokrycie terenów</i>	160
<i>Zasoby dziedzictwa kulturowego</i>	170
<i>Warunki dla turystyki</i>	175

Analiza strefy środowiskowej	188
<i>Położenie fizycznogeograficzne</i>	188
<i>Klimat</i>	189
<i>Surowce mineralne</i>	192
<i>Gleby</i>	193
<i>Wody powierzchniowe i podziemne</i>	194
<i>Fauna i flora</i>	195
<i>Formy ochrony przyrody</i>	195
<i>Korytarze ekologiczne</i>	207
<i>Stan środowiska naturalnego</i>	210
SYNTEZA DIAGNOZY	219
<i>Potencjały rozwoju</i>	221
<i>deficyty rozwoju</i>	224
<i>podsumowanie</i>	228

CZĘŚĆ I

DIAGNOZA POWIĄZAŃ FUNKCJONALNYCH

Źródło fotografii: <https://podrozewnaturze.pl/>

KIERUNKI I INTENSYWNOŚĆ POWIĄZAŃ FUNKCJONALNYCH

Celem polityki rozwoju ukierunkowanej terytorialnie jest wykorzystanie potencjału endogenicznego obszaru funkcjonalnego. Opiera się ona na zasobach jednostek samorządu terytorialnego, decydujących o kreowaniu rozwoju. Obszar funkcjonalny Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego charakteryzuje się spójnym profilem cech społeczno-gospodarczych i przestrzennych. W związku z tym docelowo, obszar ten może obrać wspólne, spójne kierunki wzrostu społeczno-gospodarczego, oparte na posiadanych predyspozycjach rozwojowych.

Przygraniczne położenie gmin przy wschodniej granicy kraju i zewnętrznej granicy Unii Europejskiej sprawia, iż stanowią one obszary kumulacji negatywnych czynników społeczno-gospodarczych (co zostało potwierdzone w ramach analizy rozszerzonej w dalszej części diagnozy). W ramach obszaru zidentyfikowano negatywne tendencje demograficzne (przede wszystkim wyludnianie się obszaru), społeczne i gospodarcze. Obszar cechuje niska atrakcyjność inwestycyjna, która przekłada się na małą aktywność kapitału zewnętrznego oraz niską wartość nakładów na działalność innowacyjną w przedsiębiorstwach.

Gminy Powiatu Hajnowskiego są oddalone od najważniejszych ośrodków rozwoju w województwie, a co za tym idzie, nie są pod bezpośrednim wpływem ich oddziaływania (w tym oddziaływania generującego wzrost gospodarczy). Ograniczony dostęp do głównych ośrodków wzrostu oraz związane z tym zmniejszone możliwości rozwojowe wpływają na emigrację mieszkańców w regiony bardziej atrakcyjne gospodarczo, co wpływa na depopulację obszaru.

Potencjał endogeniczny Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego wymaga wsparcia o czynniki aktywizujące i zasilające w nowe cechy i wartości. Wspólnym problemem, z którym muszą zmierzyć się Gminy Powiatu Hajnowskiego jest przede wszystkim eliminowanie deficytów o charakterze społeczno-gospodarczym.

Odnosząc się do wspólnego potencjału endogenicznego obszaru funkcjonalnego Gmin Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego są nim w szczególności walory przyrodniczo-kulturowe i krajobrazowe. Wysoki udział powierzchni objętych ochroną przyrodniczą w Powiecie Hajnowskim sprawia, że obszar funkcjonalny Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego jest obszarem koncentracji wielu konfliktów przestrzennych, wynikających z funkcji jaki pełni obszar. Ze względu na liczne ograniczenia wynikające z ochrony przyrodniczej, głównym czynnikiem wpływającym na charakter zagospodarowania rejonu jest turystyka, zwłaszcza turystyka wiejska. W oparciu o zasoby przyrodnicze (nie tylko Puszcę Białowieską, ale i doliny rzek) kształtuje się rozwój przestrzenny i ekonomiczny obszaru.

Drugim czynnikiem decydującym o powiązaniach funkcjonalnych obszaru jest gospodarka w branży spożywczej oparta o produkty lokalne i regionalne, przy jednoczesnym spadku znaczenia przemysłu drzewnego. Ze względu na wysoki stopień naturalności środowiska i otoczenie obszarów prawnie chronionych, Gminy Powiatu Hajnowskiego mają ograniczone

szanse na rozwój intensywnego rolnictwa. Walory przyrodnicze i krajobrazowe kwalifikują obszar Powiatu do rozwoju proekologicznych metod gospodarowania w rolnictwie.

Wspólną cechą Gmin Powiatu Hajnowskiego jest również zróżnicowanie pod względem etniczno-kulturowym. Występowanie na przestrzeni lat na obszarze Powiatu różnorodnych grup etnicznych wykształciło charakterystyczne dla obszaru zwyczaje, tradycje, style architektoniczne (np. drewniane zdobnictwo domów, specyficzne układy przestrzenne), religie (w Powiecie Hajnowskim funkcjonują miejsca kultu prawosławia i katolicyzmu) a także odrębne języki (gwary). Kulturowe dziedzictwo materialne i niematerialne stanowi duży potencjał endogeniczny obszaru, który może zostać wykorzystany do rozwoju jednostek.

Obszar funkcjonalny Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego wiąże wspólny typ potencjału rozwojowego, w tym możliwość wystąpienia konfliktów przestrzennych związanych ze sposobem wykorzystania potencjału przyrodniczego i kulturowego poszczególnych gmin oraz zidentyfikowanych obszarów wymagających restrukturyzacji i rozwoju nowych funkcji.

CZĘŚĆ II

SZCZEGÓŁOWA DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ

DIAGNOZA PORÓWNAWCZA I POGŁĘBIONA (WEWNĘTRZNA)
DIAGNOZA OTOCZENIA STRATEGICZNEGO

Źródło fotografii: <https://abeverest.pl/>

ANALIZA STREFY SPOŁECZNEJ

Sytuacja demograficzna

Liczba ludności

Obszar Partnerstwa, obejmujący Powiat Hajnowski wraz z należącymi do niego gminami według stanu na 2021 r. liczy łącznie 40 020 mieszkańców, co stanowi ok. 3,5% ludności województwa podlaskiego (Tabela 65). Powiat Hajnowski należy do jednego z najslabiej zaludnionych powiatów województwa podlaskiego. Wśród 14 powiatów województwa, jedynie 4 cechuje mniejsza liczba ludności – Sejneński, Suwalski, Kolneński i Moniecki.

Największy udział ogólnej liczby mieszkańców Powiatu Hajnowskiego dotyczy miasta Hajnówka, gdzie zamieszkuje obecnie 48,7% mieszkańców powiatu. Najmniej osób (jedynie 3,4% liczby ludności Powiatu Hajnowskiego) zamieszkuje natomiast Gminę Dubicze Cerkiewne.

Wszystkie jednostki gminne wchodzące w skład Powiatu Hajnowskiego na przestrzeni ostatnich pięciu lat odnotowały spadek liczby ludności (Tabela 1). Największa dynamika dotyczyła gmin: Kleszczewo i Czeremcha, gdzie liczba mieszkańców zmniejszyła się o 13,5% oraz gmin: Narewka i Dubicze Cerkiewne, ze spadkiem równym odpowiednio 12,6% i 12,2%. Najmniejszy ubytek w liczbie ludności odnotowano w Gminie Hajnówka – liczba mieszkańców zmniejszyła się o 5,9%. Spadek liczby ludności ogółem dla Powiatu Hajnowskiego wynosił 8,5%. Jest on znacznie wyższy niż średnia dla województwa podlaskiego (3,0%) oraz dużo niższy od średniej krajowej (13,7%).

Tabela 1. Liczba ludności w gminach Powiatu Hajnowskiego, Powiecie Hajnowskim oraz województwie podlaskim w latach 2017-2021.

Nazwa jednostki	2017	2018	2019	2020	2021	Dynamika
POLSKA	38 433 558	38 411 148	38 382 576	38 088 564	37 907 704	-13,7%
Województwo Podlaskie	1 184 548	1 181 533	1 178 353	1 156 591	1 148 720	-3,0%
Powiat Hajnowski	43 745	43 143	42 610	40 678	40 020	-8,5%
Gmina Miejska Hajnówka	20 919	20 690	20 488	19 764	19 487	-6,8%
Gmina Białowieża	2 253	2 199	2 191	2 067	2 086	-7,4%
Gmina Czeremcha	3 223	3 169	3 115	2 849	2 787	-13,5%
Gmina Czyże	2 034	2 013	1 960	1 895	1 845	-9,3%
Gmina Dubicze Cerkiewne	1 567	1 524	1 484	1 405	1 376	-12,2%
Gmina Hajnówka	3 911	3 884	3 843	3 747	3 681	-5,9%
Gmina Kleszczewo	2 561	2 493	2 466	2 260	2 215	-13,5%
Gmina Narew	3 567	3 505	3 454	3 398	3 302	-7,4%
Gmina Narewka	3 710	3 666	3 609	3 293	3 241	-12,6%

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

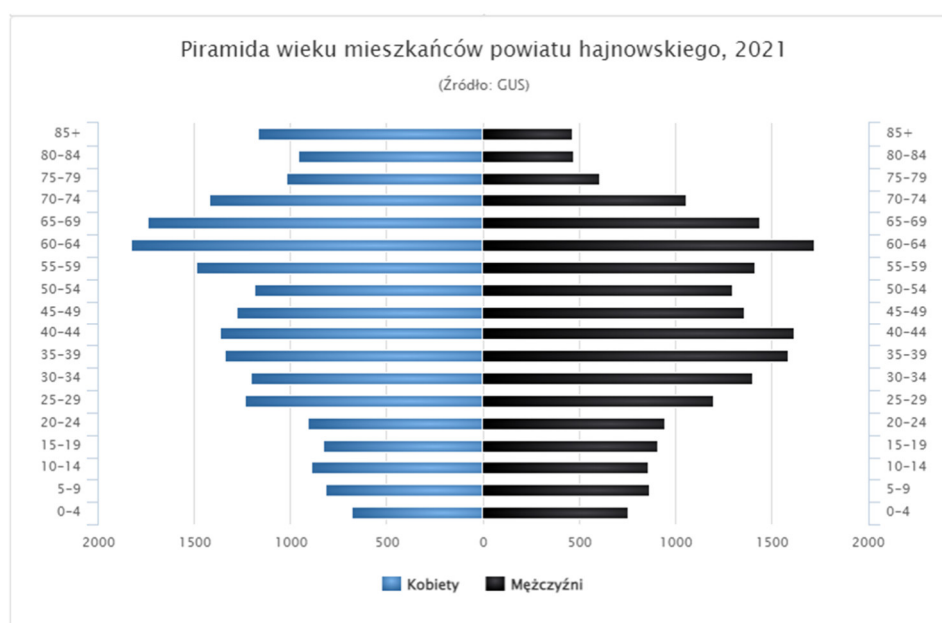
Głównym powodem malejącej liczby ludności, zarówno na obszarze Partnerstwa jak i w całej Polsce jest ujemny przyrost naturalny oraz odpływ ludności do sąsiednich regionów lub do dalszych miejsc (w tym

za granicę). Odływ ludności jest związany zwykle z czynnikami ekonomicznymi, m.in. takimi jak: utrzymujący się wysoki poziom bezrobocia, niskie dochody czy też brak wyraźnych perspektyw na rozwój ekonomiczny regionu.

Struktura wieku i płci

Struktura ludności pod względem wieku i płci w Powiecie Hajnowskim nie zmieniła się znacząco na przestrzeni lat 2017-2021. Co więcej, jest ona zbliżona na obszarze całego województwa podlaskiego. W 2021 r. na obszarze Partnerstwa dominującą grupą wśród mieszkańców były kobiety i mężczyźni w przedziale wiekowym 60-64 lata. Większą część stanowiły kobiety. Następną pod względem liczebności grupą wiekową były osoby w wieku 40-44 oraz 35-39, wśród których przeważali mężczyźni. W 2021 r. dość duży udział w liczbie ludności mają kobiety powyżej 85 roku życia (Wykres 1).

Wykres 1. Piramida wieku i płci mieszkańców Powiatu Hajnowskiego - stan na 2021 r.

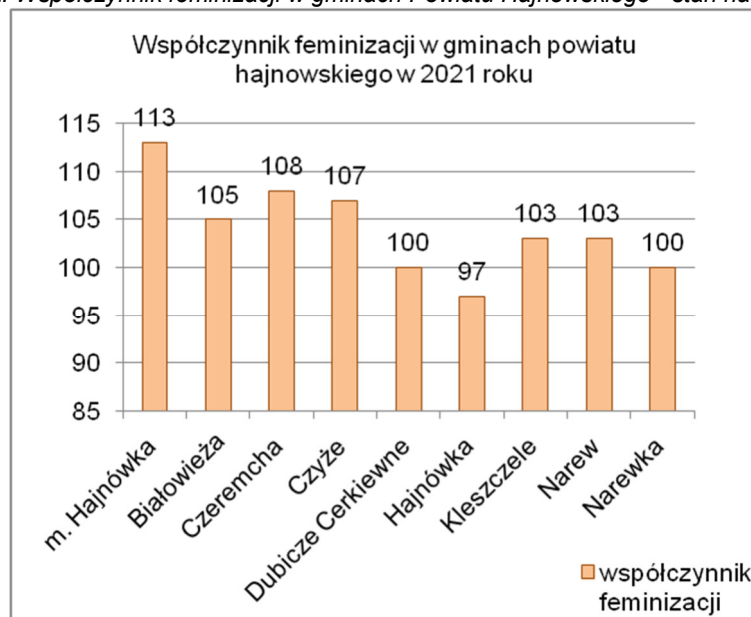

Źródło: <https://www.polskawliczbach.pl/> [dostęp 01.02.2023 r.]

Analizując strukturę płciową mieszkańców Powiatu Hajnowskiego można zauważyć przewagę kobiet. Według danych na 2021 r., kobiety stanowią 51,7% wszystkich mieszkańców, co daje współczynnik feminizacji równy 107 kobiet przypadających na 100 mężczyzn. Współczynnik feminizacji na obszarze Partnerstwa w ciągu ostatnich lat w zasadzie utrzymywał się na stałym poziomie. Gminy należące do Partnerstwa o największym współczynniku feminizacji to miasto Hajnówka, Czeremcha oraz Czyże. Jedyną gminą, w której liczba kobiet nie przeważa nad liczbą mężczyzn jest Gmina Hajnówka, w której wartość współczynnika feminizacji nie przekracza 100 - Wykres 2.

Wykres 2. Współczynnik feminizacji w gminach Powiatu Hajnowskiego - stan na 2021 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Według danych na 2021 r. średni wiek mieszkańca Powiatu Hajnowskiego wynosi 48,2 lat. Wartość ta jest wyższa niż średnia odnotowana dla województwa podlaskiego (42,2 lat) i Polski (41,9 lat). Mediana wieku na obszarze Partnerstwa wskazuje na tendencję rosnącą. Jest to zjawisko obserwowane w całym kraju, jednak w Powiecie Hajnowskim przybiera ono szybsze tempo (Tabela 2).

Tabela 2. Średnia wieku mieszkańców Powiatu Hajnowskiego, województwa podlaskiego oraz w Polsce w latach 2018-2021.

Jednostka	2018	2019	2020	2021	dynamika zmian
POLSKA	40,9	41,3	41,6	41,9	+1,0
Województwo Podlaskie	41,0	41,4	41,9	42,2	+1,2
Powiat Hajnowski	46,8	47,1	48,1	48,2	+1,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Ekonomiczne grupy wieku

Struktura w ekonomicznych grupach wiekowych w województwie podlaskim nie różni się znacząco względem danych dla całej Polski. Powiat Hajnowski natomiast pod tym względem nieco wyróżnia się na tle województwa i kraju. Udział osób w wieku poprodukcyjnym, na obszarze Powiatu jest o ok. 8% wyższy niż w Polsce oraz województwie podlaskim. W odniesieniu do udziału osób w wieku produkcyjnym i przedprodukcyjnym jest on niższy odpowiednio o ok.5% i 3% względem średniej wojewódzkiej i krajowej (Wykres 3).

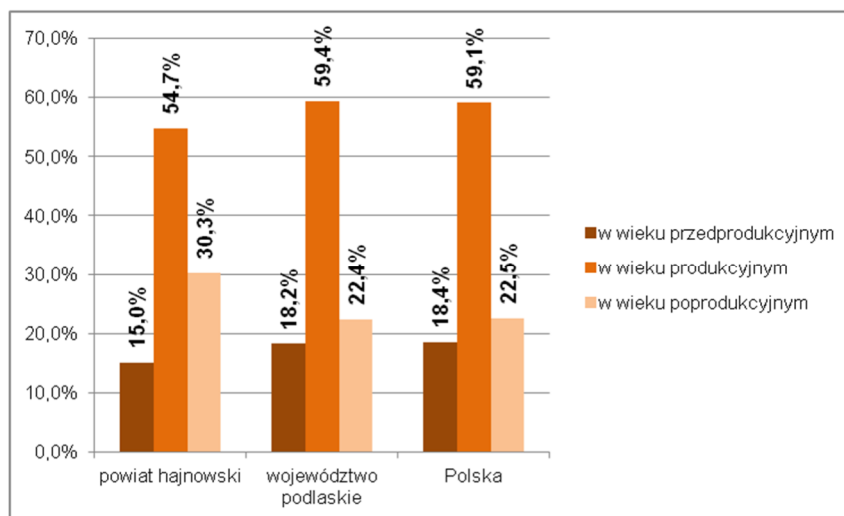
DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ

na potrzeby

PONADLOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU

Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego

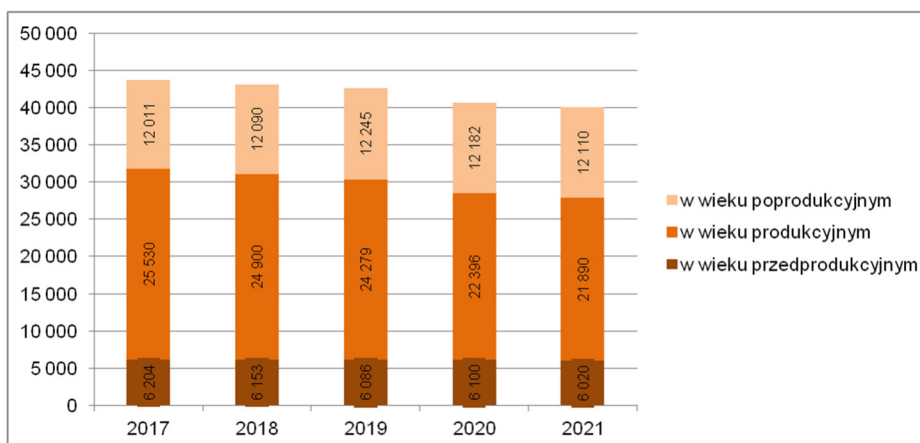
Wykres 3. Struktura ludności według ekonomicznych grup wiekowych w Powiecie Hajnowskim, województwie podlaskim i w Polsce - dane na 2021 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Na przestrzeni lat 2017-2021, na obszarze Powiatu Hajnowskiego w grupie osób w wieku produkcyjnym zauważalny jest trend spadkowy (Tabela 4). Od 2017 r. liczba mieszkańców Partnerstwa należących do tej grupy zmniejszyła się o ok. 14%. Spadek dotyczy również liczby osób w wieku przedprodukcyjnym, których w ciągu ostatnich pięciu lat ubyło ok. 3%. Jednocześnie rośnie liczba osób w wieku poprodukcyjnym. Między 2017 a 2021 r. odnotowano wzrost na poziomie 1%.

Wykres 4. Zmiany w strukturze ludności według ekonomicznych grup wiekowych w Powiecie Hajnowskim w latach 2017-2021.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Podobnie jak w całej Polsce, tak i na obszarze Partnerstwa zmniejszanie się liczby osób w wieku przedprodukcyjnym wynika ze spadku liczby urodzeń i zmniejszenia dzietności rodzin. W odniesieniu do malejącej liczby mieszkańców w wieku produkcyjnym, może ona wynikać z odpływu ludności do większych miast, ze względu na większe możliwości na rynku pracy. Wzrostowy trend wśród populacji w wieku poprodukcyjnym jest wynikiem wzrostu przeciętnego trwania życia, co jest zjawiskiem obserwowanym w całym kraju.

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ

na potrzeby

PONADLOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU

Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego

W odniesieniu do ekonomicznych grup wieku obliczono współczynnik obciążenia demograficznego, czyli stosunek liczby osób w wieku przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym do liczby osób w wieku produkcyjnym. Dla obszaru Partnerstwa średni współczynnik obciążenia demograficznego był wyższy niż dla całości województwa podlaskiego oraz dla Polski i w 2021 r. osiągnął wartość 82,8%. W całej Polsce obserwowany jest trend wzrostowy niniejszego zjawiska, jednak w Powiecie Hajnowskim przybiera on znacznie wyższe natężenie i tempo (Tabela 3).

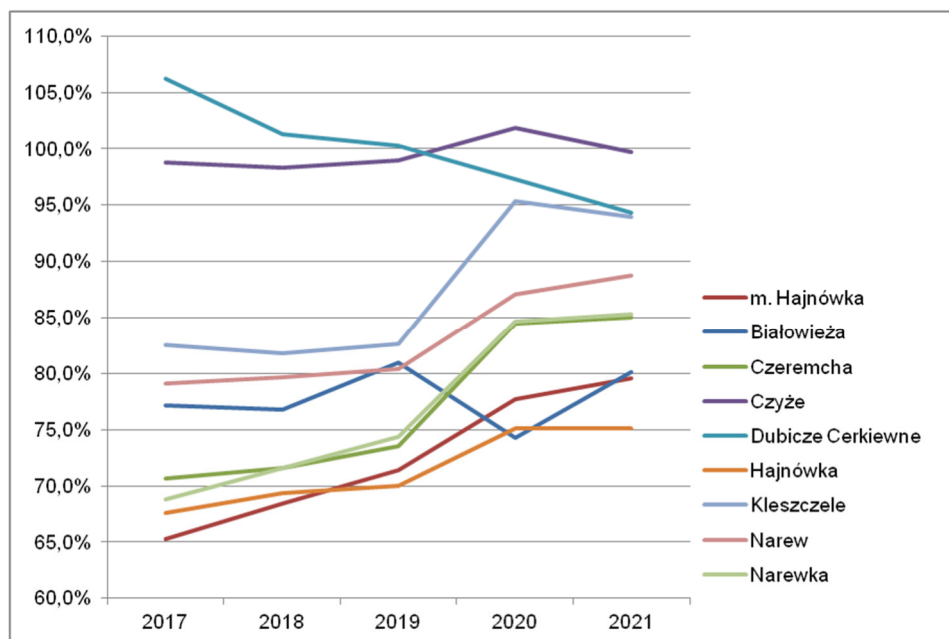
Tabela 3. Wskaźnik obciążenia demograficznego w Powiecie Hajnowskim, województwie podlaskim i w Polsce w latach 2017-2021.

Jednostka	2017	2018	2019	2020	2021	dynamika
Powiat Hajnowski	71,3%	73,3%	75,5%	81,6%	82,8%	+11,5%
Województwo Podlaskie	60,8%	62,2%	63,8%	67,2%	68,3%	+7,5%
Polska	63,4%	65,1%	66,7%	68,3%	69,3%	+5,9%

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Wykres 5 zawiera wartości wskaźnika obciążenia demograficznego w poszczególnych gminach Powiatu Hajnowskiego oraz jego zmiany na przestrzeni ostatnich pięciu lat. Najwyższe wartości wskaźnika występowały w gminach: Czyże, Dubicze Cerkiewne i Kleszczele. Dla większości gmin zauważalny jest wzrost wartości wskaźnika. Tendencję spadkową odnotowano jedynie dla Gminy Dubicze Cerkiewne. Wysoka, wciąż wzrastająca wartość wskaźnika obciążenia demograficznego determinowana jest przede wszystkim spadkiem liczby urodzeń, ale może również wynikać z sytuacji migracyjnej, a zatem wysiedlania się osób w wieku produkcyjnym i przeprowadzki do bardziej zurbanizowanych obszarów.

Wykres 5. Wskaźnik obciążenia demograficznego w gminach Powiatu Hajnowskiego w latach 2017-2021.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

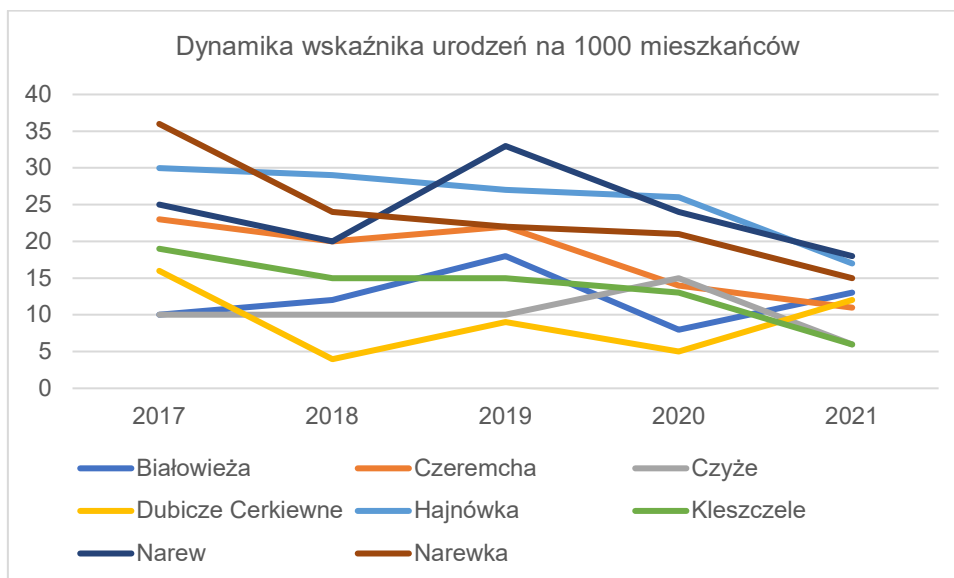
Ruch naturalny

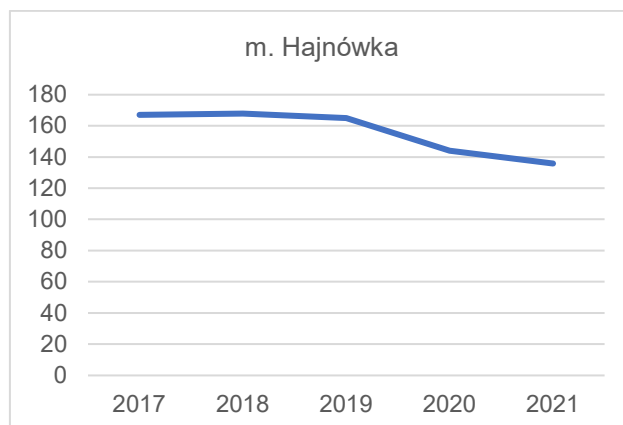
Duże znaczenie w kształtowaniu się lokalnej liczby ludności ma przyrost naturalny, czyli liczba urodzeń żywych i zgonów.

W 2021 r. w Powiecie Hajnowskim odnotowano najniższą liczbę urodzeń, na co wskazuje wskaźnik na poziomie ok. 5,8 urodzeń na 1000 osób zamieszkałych na obszarze powiatu. Generalnie, wskaźnik liczby urodzeń na obszarze Partnerstwa wskazuje tendencję spadkową, w okresie 5-letnim zmniejszył się o ok. 24%.

Rozkład przestrzenny wskaźnika wskazuje na duże dysproporcje w kształtowaniu potencjału demograficznego na obszarze Partnerstwa (Wykres 6). Jedynie w trzech gminach powiatu w 2021 r. wskaźnik urodzeń na 1000 mieszkańców był wyższy niż średnia dla powiatu: Gmina Dubicze Cerkiewne (ok. 8,6 urodzeń na 1000 mieszkańców), miasto Hajnówka (ok. 6,9 urodzeń na 1000 mieszkańców) oraz Gmina Białowieża (ok. 6,4 urodzeń na 1000 mieszkańców). Najniższe wartości wskaźnika dotyczą gmin: Kleszczele (ok. 2,7 urodzeń na 1000 mieszkańców), Czyże (ok. 3,2 urodzeń na 1000 mieszkańców) oraz Czeremcha (ok. 3,9 urodzeń na 1000 mieszkańców). W przypadku Gminy Kleszczele, w ciągu ostatnich 5 lat spadek wartości wskaźnika był prawie 3-krotny. Do jednostek, w których odnotowano spadek potencjału urodzeń należy również miasto Hajnówka, Gmina Czeremcha, Gmina Hajnówka, Gmina Czyże, Gmina Narew i Gmina Narewka. Wzrost potencjału demograficznego zauważalny jest natomiast w Gminie Białowieża, gdzie na przestrzeni ostatnich 5 lat odnotowano wzrost wskaźnika urodzeń o ok. 40%. Duże wahania w kontekście wskaźnika urodzeń dotyczą Gminy Dubicze Cerkiewne, gdzie między 2017 a 2018 roku wartość wskaźnika zmalała prawie 4-krotnie, następnie naprzemiennie wartość wskaźnika znacząco rosła i malała, osiągając w 2021 r. wartość ok. 8,6 urodzeń na 1000 mieszkańców (co jest wartością prawie 50% większą niż w poprzednim roku - 2020 r.).

Wykres 6. Dynamika wskaźnika urodzeń na 1000 mieszkańców w gminach Powiatu Hajnowskiego w latach 2017-2021.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Na obszarze Partnerstwa, ogólna liczba zgonów na przestrzeni lat 2017-2021 utrzymywała tendencję wzrostową. Ogólna liczba zgonów w Powiecie Hajnowskim w ciągu ostatnich 5 lat wzrosła o ok. 20%. W przeliczeniu na 1000 mieszkańców wartość wskaźnika zgonów w badanym okresie wzrosła o ok. 30%. Największy udział wśród przyczyn zgonów mieszkańców Powiatu Hajnowskiego w badanym okresie miały choroby układu krążenia (w 2021 r. był to udział prawie 40%) i choroby nowotworowe (w 2021 r. był to udział ok. 15%). Zależności te są zgodne z odnotowanymi dla województwa podlaskiego i całego kraju. Wynikiem przedstawionych powyżej uwarunkowań w zakresie urodzeń i zgonów jest bardzo niska wartość przyrostu naturalnego.

Powiat Hajnowski cechuje się niemal najniższym przyrostem naturalnym w województwie podlaskim – w 2021 r. przyrost naturalny w Powiecie osiągnął wartość - 664. Gorzej pod tym względem wypada jedynie Powiat Sokółski (-727) oraz Białostocki (-676). Biorąc pod uwagę liczbę ludności poszczególnych powiatów, Powiat Hajnowski wypada najgorzej, ponieważ wskaźnik przyrostu naturalnego w przeliczeniu na 1000 mieszkańców wynosi -16,68 i jest najniższy w skali całego województwa (Wykres 7). Zmniejszający się przyrost naturalny obserwowany jest od wielu lat. W Powiecie Hajnowskim, w ciągu ostatnich 5 lat przyrost naturalny zmniejszył się niemal dwukrotnie. Dla porównania, wskaźnik przyrostu naturalnego w przeliczeniu na 1000 mieszkańców ogółem dla Polski wynosi -4,95 oraz dla województwa podlaskiego - 5,74.

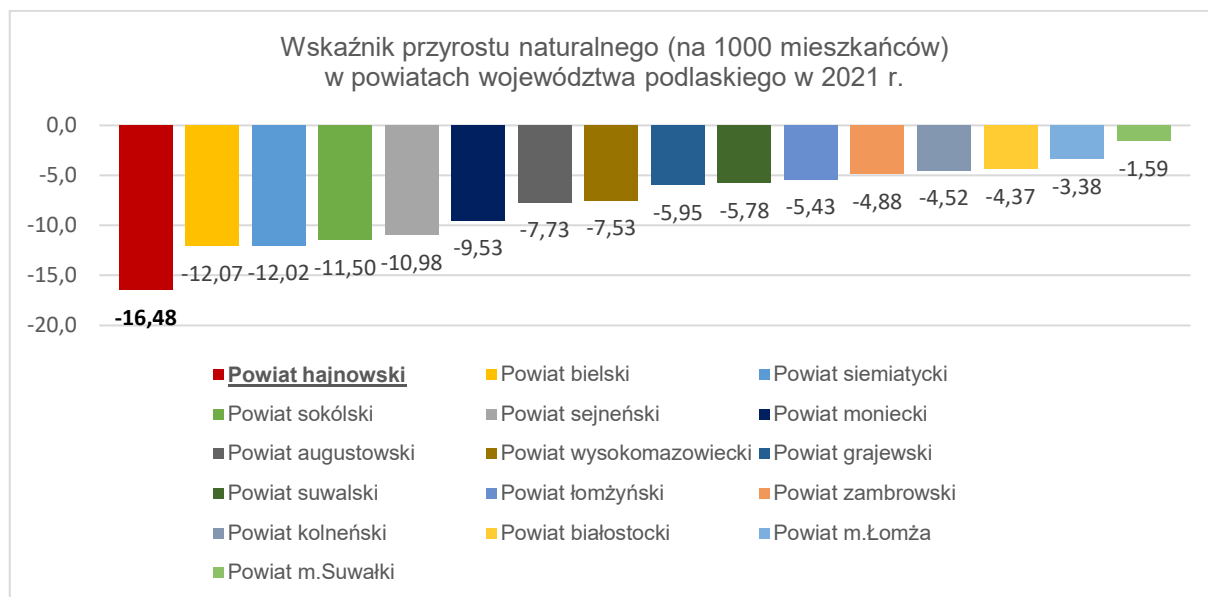
DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ

na potrzeby

PONADLOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU

Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego

Wykres 7. Wskaźnik przyrostu naturalnego w powiatach województwa podlaskiego w 2021 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Wszystkie gminy, należące do Partnerstwa cechuje ujemny przyrost naturalny. W 2021 r. jedynie w dwóch gminach wskaźnik przyrostu naturalnego na 1000 mieszkańców był wyższy niż średnia dla powiatu: Gmina Miejska Hajnówka (-10,49) oraz Gmina Białowieża (-14,70). Wartości dla pozostałych gmin mieszczą się w granicach od -17,24 w Gminie Hajnówka do -33,74 w Gminie Czyże (Tabela 4).

Tabela 4. Wskaźnik przyrostu naturalnego w gminach Powiatu Hajnowskiego oraz w Powiecie Hajnowskim w latach 2017-2021 r.

Nazwa jednostki	2017	2018	2019	2020	2021
Powiat Hajnowski	-9,47	-10,57	-8,77	-12,96	-16,48
Gmina miejska Hajnówka	-3,95	-5,83	-5,15	-8,45	-10,49
Gmina Białowieża	-15,97	-14,3	-13,28	-17,17	-14,70
Gmina Czeremcha	-13,82	-11,31	-8	-15,02	-20,04
Gmina Czyże	-25,58	-23,36	-24,06	-18,41	-33,74
Gmina Dubicze Cerkiewne	-14,16	-31,59	-22,5	-32,59	-25,86
Gmina Hajnówka	-12,47	-8,96	-9,04	-9,84	-17,24
Gmina Kleszczele	-19,2	-17,88	-10,91	-17,89	-26,63
Gmina Narew	-13,39	-17,79	-10,64	-16,74	-23,55
Gmina Narewka	-8,61	-8,4	-9,63	-20,11	-21,53

Źródło: Bank Danych Lokalnych, GUS

Najbardziej narażone na intensyfikację zjawisk depopulacyjnych są wspomniana wcześniej Gmina Czyże, Gmina Kleszczele, Gmina Dubicze Cerkiewne oraz Gmina Narew.

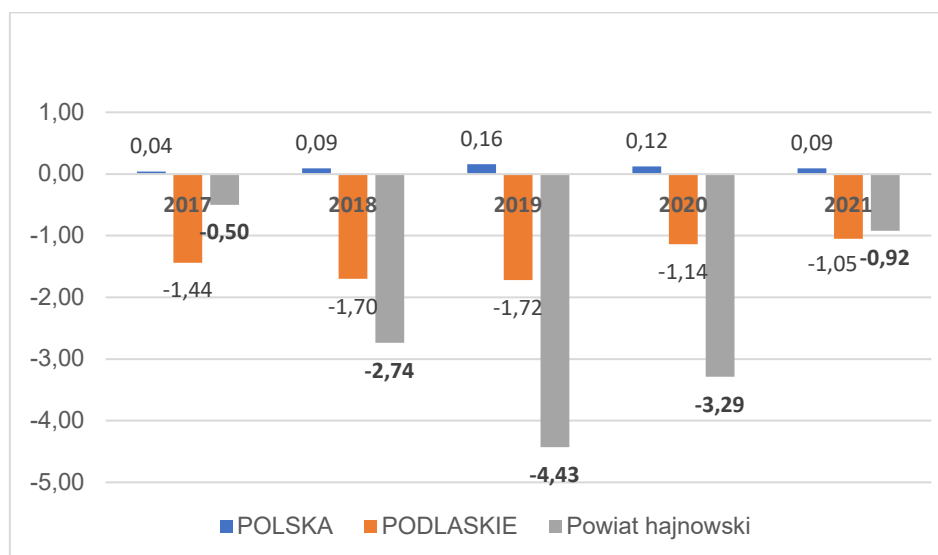

Procesy migracyjne

Zmiany w liczbie ludności, poza przyrostem naturalnym kształtowane są przez saldo migracji. W całym województwie podlaskim, od wielu lat obserwowane jest ujemne saldo migracji (poza Powiatem Białostockim dotyczy to wszystkich powiatów województwa). W ostatnich 5 latach trend migracyjny przyjmuje trend wzrostowy.

Na obszarze Partnerstwa (Powiat Hajnowski) saldo migracji przyjmuje dużo wyższe natężenie i tempo niż ogółem w województwie podlaskim i w Polsce. Na przestrzeni ostatnich 5 lat, najniższy wskaźnik salda migracji w Powiecie Hajnowskim odnotowano w 2019 roku. Wówczas z obszaru powiatu w wyniku wymeldowań ubyło 610 mieszkańców, co stanowiło ok. 14,3 wymeldowań na 1000 mieszkańców powiatu. Natężenie migracji na pobyt stały w Powiecie Hajnowskim w 2021 r. znacznie się ograniczyło osiągając wartość wyższą niż średnia dla województwa podlaskiego. W 2021 r. z obszaru powiatu wymeldowało się 471 osób, co stanowiło ok. 11,8 wymeldowań na 1000 mieszkańców powiatu. Jest to wartość zbliżona do wartości średnich odnotowanych dla województwa podlaskiego (ok. 12,2 wymeldowań na 1000 mieszkańców) oraz dla Polski (ok. 11,6 wymeldowań na 1000 mieszkańców).

Wykres 8. Saldo migracji na 1000 mieszkańców w latach 2017-2021.

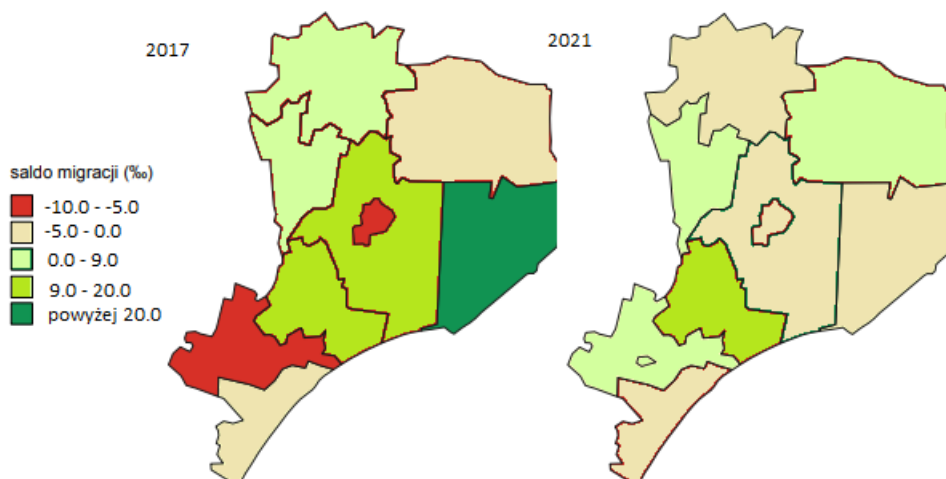
Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Jako, że główną przyczyną decyzji o zmianie miejsca zamieszkania jest zwykle czynnik ekonomiczny, wzrastająca wartość salda migracji w Powiecie Hajnowskim może świadczyć o rozwijającym się rynku pracy, oferującym atrakcyjne wynagrodzenie, co zwiększa atrakcyjność obszaru i zachęca do pozostania w nim (najczęściej młodych mieszkańców).

Należy zauważyć, że część gmin Powiatu Hajnowskiego cechuje dodatnie saldo migracji, przy czym w ostatnich 5 latach wzrost wskaźnika salda migracji na 1000 osób był dość wysoki. W 2021 roku dodatnim saldem migracji charakteryzowały się gminy: Dubicze Cerkiewne (wskaźnik salda migracji na 1000 osób wynosił ok. 11,5), Kleszczele (ok. 7,1), Czyże (ok. 7,0), Narewka (ok. 2,8). Pozostałe gminy wykazywały ujemne saldo migracji.

Na przestrzeni lat 2017-2021 największy ubytek migracyjny mieszkańców odnotowano w Gminie Białowieża, w której wskaźnik salda migracji na 1000 mieszkańców zmniejszył się z wartości ok. 37,9 w 2017 roku do -

4,9 w 2021 roku. Dość duży ubytek mieszkańców za sprawą migracji miał miejsce również w Gminie Hajnówka, w której wskaźnik salda migracji na 1000 mieszkańców z wartości ok. 9,4, w 2017 roku spadł do -2,2 w 2021 roku (Rysunek 1). Najkorzystniejsze zmiany zaobserwowano dla Gmin Narewka i Gminy Czyże. W Gminie Narewka wskaźnik salda migracji na 1000 mieszkańców wzrósł z wartości ok. -3,8 w 2017 roku do ok. 2,8 w 2021 roku. W Gminie Czyże natomiast, wskaźnik salda migracji na 1000 mieszkańców zwiększył się z ok. 2,0 w 2017 roku do ok. 7,0 w 2021 r. Można przypuszczać, że jest to efekt procesów suburbanizacji w skali lokalnej (w obszarze funkcjonalnym miasta Hajnówka).

Rysunek 1. Saldo migracji w powiecie hajnowskim na 1000 mieszkańców w roku 2017 i 2021.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Prognozy demograficzne

Prognozy dotyczące liczby ludności obszaru Partnerstwa są niekorzystne¹. Zgodnie z nimi do 2030 roku ubędzie ok. 9% odnotowanej obecnie w Powiecie Hajnowskim liczby mieszkańców, natomiast do 2050 r. aż 36%. Zgodnie z prognozami, gminy położone w Polsce wschodniej będą należeć do jednostek o największym przewidywanym spadku liczby ludności. Wśród zestawienia dziesięciu gmin w Polsce, dla których prognozuje się najwyższy stopień depopulacji do 2030 roku znalazły się gminy: Dubicze Cerkiewne i Czyże ze spadkiem liczby ludności o odpowiednio 25,1% i 21,2%. Prognoza dla gmin należących do Powiatu Hajnowskiego wskazuje również na szybki proces starzenia się populacji.

Podsumowanie

- Powiat Hajnowski jest jednym z najslabiej zaludnionych powiatów województwa podlaskiego a liczba ludności wciąż maleje.
- Podobnie jak na obszarze całego kraju, w Powiecie Hajnowskim rośnie liczba osób w wieku poprodukcyjnym, maleje zaś liczba osób w wieku produkcyjnym i przedprodukcyjnym.
- Obszar Powiatu Hajnowskiego cechuje wysoki wskaźnik obciążenia demograficznego, który osiąga wartość prawie o 15% wyższą niż średnia krajowa i wojewódzka.

¹ Prognoza ludności gmin na lata 2017-2030 (opracowanie eksperymentalne), GUS, 2017

- Mediana wieku na obszarze Partnerstwa wskazuje na tendencję rosnącą. Jest to zjawisko obserwowane w całym kraju, jednak w Powiecie Hajnowskim przybiera ono szybsze tempo. W 2021 r. średnia wieku mieszkańca Powiatu Hajnowskiego wynosiła 48,2 lata.
- Przyrost naturalny na obszarze Partnerstwa od lat osiąga ujemne wartości. Średnia wartość współczynnika przyrostu naturalnego w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w Powiecie Hajnowskim jest najniższa w województwie podlaskim i utrzymuje tendencję spadkową.
- Saldo migracji w Powiecie Hajnowskim jest ujemne, jednak od lat utrzymuje tendencję wzrostową.
- Prognozy Głównego Urzędu Statystycznego w zakresie liczby ludności zamieszkującej obszar Powiatu Hajnowskiego są niekorzystne i wskazują na jej dalszy ubytek. Zgodnie z danymi udostępnionymi przez GUS największy spadek liczby ludności będzie dotyczył Gminy Dubicze Cerkiewne i Gminy Czyże.

Edukacja i opieka nad dziećmi

Żłobki

Tabela 5 prezentuje łączną liczbę dzieci w wieku 0-2 lat w Powiecie Hajnowskim, liczbę dzieci w wieku 0-2 lat, objętych opieką w żłobkach, liczbę placówek z terenu całego Partnerstwa, liczbę miejsc w żłobkach oraz wydatki na ich tworzenie i funkcjonowanie. Z uzyskanych danych wynika, że ogólna liczba dzieci w wieku 0-2 lat z roku na rok maleje (w 2021 r. wyniosła 819 dzieci, co oznacza spadek o prawie 20% w stosunku do roku 2017). W ogólnym ujęciu, wzrosła liczba dzieci objętych opieką w żłobkach (w 2021 r. opieką w żłobkach objętych było 134 dzieci, co oznacza wzrost o 44 w stosunku do roku 2017). Należy zaznaczyć jednak, że do 2018 roku na obszarze Powiatu Hajnowskiego funkcjonował tylko jeden żłobek. Od 2019 roku na analizowanym obszarze działają 3 placówki, co przekłada się na wzrost liczby dzieci objętych opieką oraz liczby miejsc w żłobkach. Wzrost liczby miejsc w żłobkach w ostatnich pięciu latach był ponad 7-krotny.

Zmniejszająca się liczba dzieci w wieku 0-2 lat, przy jednoczesnym wzroście liczby placówek i miejsc w żłobkach wskazuje na zwiększającą się dostępność do tej formy usługi opiekuńczo-wychowawczej na obszarze Partnerstwa. W 2021 r. odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach w stosunku do ogólnej liczby dzieci w analizowanym wieku wynosił 16,4%, co jest wartością nieco wyższą niż odnotowane zarówno dla województwa podlaskiego jak i dla Polski 15,5%.

Tabela 5. Wskaźniki dla Partnerstwa dotyczące żłobków.

Wskaźniki		2017	2018	2019	2020	2021
Liczba dzieci w wieku 0-2 lat	[os.]	1021	992	939	901	819
Liczba dzieci w wieku 0-2 lat objętych opieką w żłobkach	[os.]	90	128	138	136	134
Liczba miejsc w żłobkach	[szt.]	19	25	149	149	147
Liczba placówek	[szt.]	1	1	3	3	3
Wydatki na tworzenie i funkcjonowanie żłobków	[zł]	b/d	1 196 821,24	1 612 350,01	1 651 319,31	1 748 298,98

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Przedszkola

Według danych zamieszczonych w poniższej tabeli (Tabela 6) liczba dzieci w wieku przedszkolnych utrzymuje tendencję spadkową. Między 2017 a 2019 r. liczba dzieci w wieku 3-6 lat zmniejszyła się o ok. 3%. W kolejnym roku nastąpił wzrost wielkości na poziomie ok. 8%, po czym liczba dzieci w wieku przedszkolnym znów nieznacznie zmalała. Zauważalny jest natomiast wzrost liczby dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym. Liczba przedszkoli w analizowanym okresie utrzymywała się na porównywalnym poziomie, przy czym największą wartość odnotowano w 2019 r. – 20. W 2021 r. wydatki poniesione na utrzymanie przedszkoli wynosiły 13 006 722,58 zł, co stanowi kwotę o 24,5% wyższą w porównaniu do roku 2017.

Tabela 6. Wskaźniki dla Partnerstwa dotyczące wychowania przedszkolnego.

Wskaźniki		2017	2018	2019	2020	2021
Liczba dzieci w wieku 3-6 lat	[os.]	1347	1325	1304	1405	1386
Liczba dzieci w wieku 3-6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym	[os.]	1113	1105	1108	1137	1149
Liczba miejsc w przedszkolach	[szt.]	1071	1066	b/d	b/d	b/d
Liczba przedszkoli	[szt.]	19	19	20	18	18
Liczba nauczycieli	[etat]	ok. 79	ok. 82	ok. 74	ok. 78	ok. 81
Wydatki na utrzymanie	[zł]	10 449 173,56	11 024 223,21	11 890 971,78	13 893 075,46	13 006 722,58

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Szkoły podstawowe

Poniższa tabela (Tabela 7) przedstawia dynamikę zmian (dla całego Partnerstwa) na przestrzeni lat 2017-2021 w zakresie wskaźników dotyczących szkolnictwa podstawowego. Liczba szkół podstawowych w Powiecie Hajnowskim utrzymuje się na stałym poziomie. Od 2017 r. na obszarze Powiatu funkcjonuje 15 szkół podstawowych, z których 6² zlokalizowanych jest na obszarze miasta Hajnówka. Liczba uczniów uczęszczających do szkół wahała się od 2235 w 2017 roku do 2563 w roku 2018. Największa liczba absolwentów, którzy ukończyli szkołę podstawową przypada natomiast na rok 2020 (323), najmniejsza zaś na rok 2019 (296). Na 2019 rok przypada również największa liczba oddziałów (170) oraz zatrudnionych nauczycieli w przeliczeniu na etaty (262). W odniesieniu do wydatków gmin Powiatu Hajnowskiego na utrzymanie szkół podstawowych w analizowanym okresie zauważalny jest coroczny wzrost. Między 2017 a 2021 roku wydatki wzrosły o ok. 60% i w 2021 r. wynosiły 40 537 726,12 zł (jako konsekwencja niedoszacowania subwencji oświatowej).

Należy zaznaczyć, że rok szkolny 2018/2019 był ostatnim rokiem funkcjonowania gimnazjów, które na podstawie reformy ustroju szkolnego z 2017 roku ulegały stopniowej likwidacji. Edukacja w szkołach podstawowych wydłużyła się do 8 lat, co miało bezpośredni wpływ na kształtowanie się analizowanych wskaźników – wzrost liczby uczniów, oddziałów, nauczycieli, jak i wydatków ponoszonych na prowadzenie szkół.

² <https://bdl.stat.gov.pl/bdl/dane/podgrup/tablica>

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ

na potrzeby

PONADLOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU

Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego

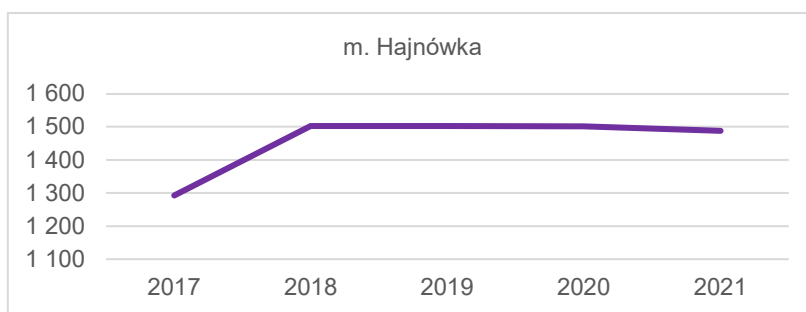
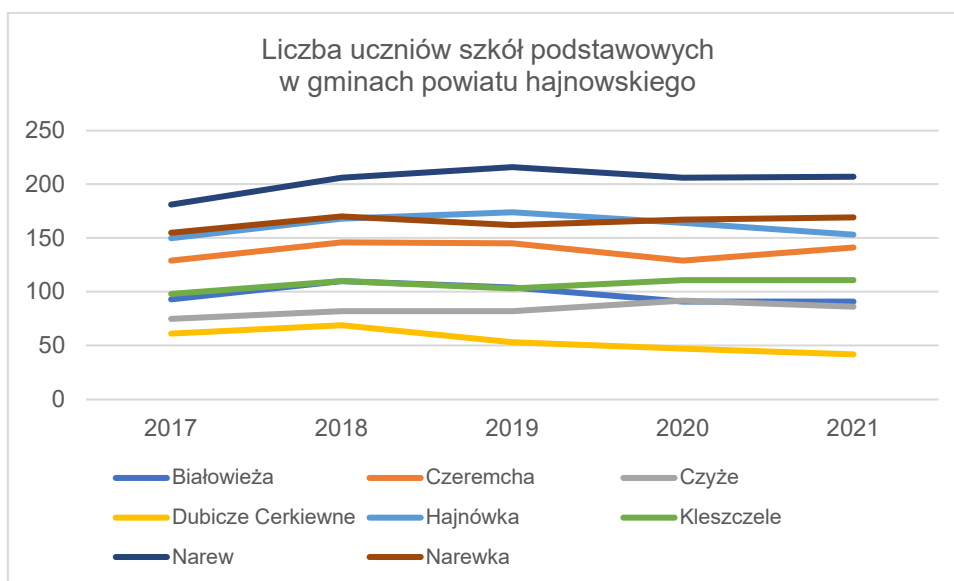
Tabela 7. Wskaźniki dla Partnerstwa dotyczące szkół podstawowych.

Wskaźniki		2017	2018	2019	2020	2021
Liczba szkół	[szt.]	15	15	15	15	15
Liczba uczniów	[os.]	2235	2563	2542	2508	2488
Liczba absolwentów	[os.]	b/d	b/d	296	323	308
Liczba oddziałów	[szt.]	138	158	170	164	162
Liczba nauczycieli	[etat]	ok. 201	ok. 231	ok. 248	ok. 229	ok. 224
Wydatki na utrzymanie	[zł]	24 650 408,71	30 001 045,57	32 333 038,88	37 487 350,63	40 537 726,12

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

W ciągu ostatnich lat, największy spadek liczby uczniów szkół podstawowych odnotowano w gminach: Dubicze Cerkiewne (o 39% od 2018 roku) i Białowieża (o 17% od 2018 roku). Niewielki spadek dotyczył również miasta i Gminy Hajnówka. Liczba uczniów wzrosła natomiast w gminach: Czyże (o 15% od 2017 roku), Kleszczele (o 13% od 2017 roku), Czeremcha (o 9% od 2017 roku). W gminach Narew i Narewka liczba uczniów szkół podstawowych od 2018 roku utrzymuje się na stosunkowo stałym poziomie.

Wykres 9. Liczba uczniów szkół podstawowych w gminach Powiatu Hajnowskiego w 2021 roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ

na potrzeby

PONADLOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU

Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego

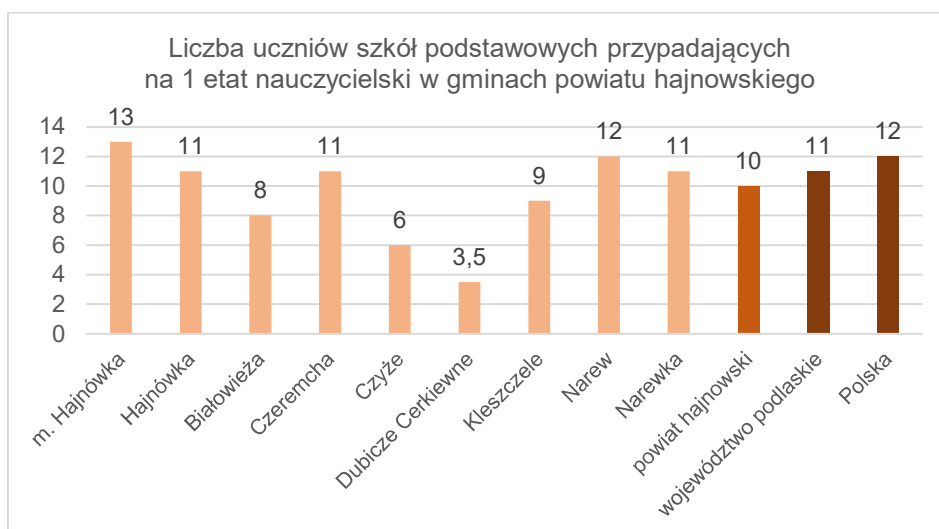
Aktualnie, najwięcej uczniów uczęszcza do szkół podstawowych w Hajnówce. W mieście funkcjonuje 6 szkół³, w których łącznie uczy się 1488 dzieci. Najmniej uczniów odnotowano w Szkole Podstawowej w Dubiczach Cerkiewnych. W większości gmin Powiatu Hajnowskiego na 1 nauczyciela przypada średnio 11-13 uczniów. Wyniki te są zbliżone do danych opublikowanymi dla województwa podlaskiego (11) i Polski (12). Najmniej uczniów na jeden etat nauczycielski przypada w gminach: Dubicze Cerkiewne (3), Czyże (6), Białowieża (8) oraz Kleszczele (9) – Wykres 10.

Tabela 8. Wskaźniki dotyczące szkół podstawowych dla poszczególnych JST należących do Partnerstwa według danych na rok 2021.

Nazwa gminy/powiatu	Wskaźniki					
	Liczba szkół	Liczba uczniów	Liczba absolwentów	Liczba oddziałów	Liczba nauczycieli	Wydatki na utrzymanie
	[szt.]	[os.]	[os.]	[szt.]	[etat]	[zł]
Gm. miejska Hajnówka	6	1488	190	86	ok. 114	19 242 987,67
Gm. Hajnówka	2	153	21	14	ok. 13	2 979 100,87
Gm. Białowieża	1	91	11	8	ok. 11	2 274 493,49
Gm. Czeremcha	1	141	19	8	ok. 12	2 649 375,54
Gm. Czyże	1	86	16	8	ok. 14	2 858 302,73
Gm. Dubicze Cerkiewne	1	42	7	8	ok. 12	1 571 467,70
Gm. Kleszczele	1	111	0	8	ok. 12	1 900 752,25
Gm. Narew	1	207	21	13	ok. 17	4 037 829,86
Gm. Narewka	1	169	23	9	ok. 15	3 562 576,43
Powiat Hajnowski	15	2488	308	162	ok. 241	40 537 726,12

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Wykres 10. Liczba uczniów szkół podstawowych przypadających na 1 etat nauczycielski w gminach Powiatu Hajnowskiego w 2021 roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

³ Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny w Warszawie – dane na 2021 r.

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ

na potrzeby

PONADLOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU

Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego

Na przestrzeni lat 2017-2021, jedynie miasto Hajnówka osiągnęło wskaźnik skolaryzacji brutto dla szkół podstawowych ponad 100. Oznacza to, że w szkołach na terenie miasta uczyły się dzieci mieszkające w gminach sąsiednich (Tabela 9). Współczynnik skolaryzacji powyżej 100 osiągnęła również w 2017 roku Gmina Dubicze Cerkiewne. Jednak w kolejnych latach, wartość współczynnika znacząco spadła, osiągając w 2021 roku jedynie 56% (Tabela 9). Na obszarze całego *Partnerstwa*, najniższym współczynnikiem skolaryzacji cechuje się Gmina Dubicze Cerkiewne oraz wiejska Gmina Hajnówka.

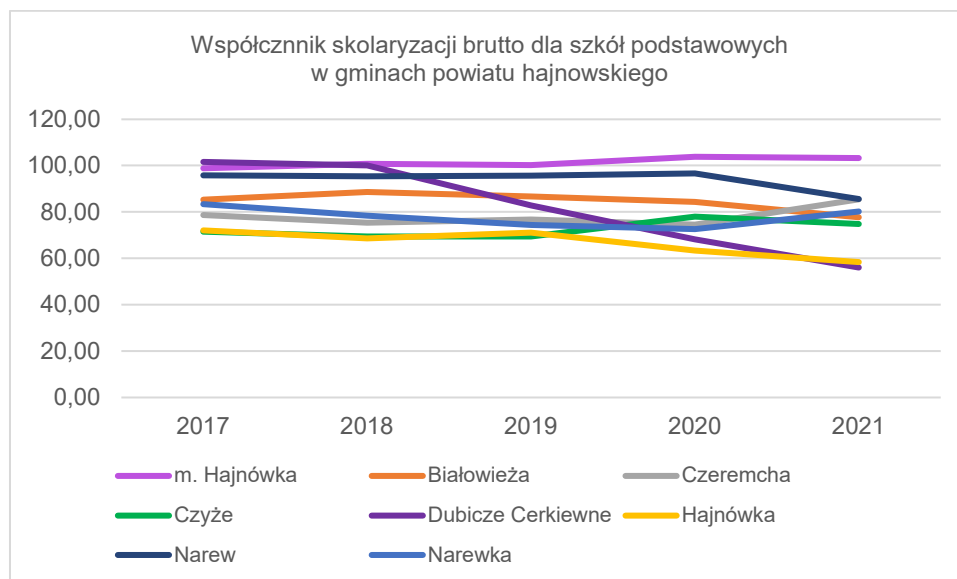
Tabela 9. Współczynnik skolaryzacji dla szkół podstawowych w Powiecie Hajnowskim i gminach Powiatu Hajnowskiego.

Współczynnik skolaryzacji brutto dla szkół podstawowych [%]					
Nazwa jednostki	2017	2018	2019	2020	2021
Województwo Podlaskie	93,59	93,75	93,90	95,19	93,34
Powiat Hajnowski	91,08	90,92	90,46	91,00	89,95
Gmina Miejska Hajnówka	98,85	100,67	100,13	103,80	103,26
Gmina Białowieża	85,32	88,71	86,66	84,26	77,78
Gmina Czeremcha	78,66	75,26	76,71	74,57	85,45
Gmina Czyże	71,43	69,49	69,49	77,97	74,78
Gmina Dubicze Cerkiewne	101,67	100,00	82,81	68,12	56,00
Gmina Hajnówka	72,12	68,57	71,02	63,32	58,40
Gmina Narew	95,77	95,37	95,57	96,71	85,54
Gmina Narewka	83,33	78,34	74,31	72,61	80,09

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Generalnie, w ciągu ostatnich 5 lat, współczynnik skolaryzacji w gminach Powiatu Hajnowskiego sukcesywnie się zmniejszał. Wzrost wartości współczynnika odnotowano jedynie w mieście Hajnówka oraz Gminie Czeremcha, przy czym w Gminie Czeremcha wzrost dotyczy wyłącznie ostatniego roku (Wykres 11). Wskaźnik skolaryzacji ogółem dla całego Partnerstwa, obejmującego Powiat Hajnowski również w ostatnich latach uległ niewielkiemu zmniejszeniu. Odnosząc się do całego obszaru województwa podlaskiego, wskaźnik utrzymywał się na stałym poziomie ok. 93%.

Wykres 11. Dynamika zmian współczynnika skolaryzacji dla szkół podstawowych w latach 2017-2021.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Licea ogólnokształcące

Na obszarze Partnerstwa, licea ogólnokształcące zlokalizowane są jedynie w mieście Hajnówka. W Hajnówce funkcjonują 2 licea ogólnokształcące⁴:

- I Liceum Ogólnokształcące im. Marii Skłodowskiej – Curie w Hajnówce,
- II Liceum Ogólnokształcące z Dodatkową Nauką Języka Białoruskiego w Hajnówce.

Według danych GUS, łączna liczba uczniów w 2021 roku w liceach ogólnokształcących wynosiła 468 osób⁵. Od 2017 r. nastąpił wzrost liczby osób uczących się hajnowskich liceach ogólnokształcących na poziomie ok. 40%. Największy wzrost miał miejsce w 2019 r., co wynikało z przeprowadzonej reformy ustroju szkolnego. W roku szkolnym 2019/2020 r. w rekrutacji uczestniczyli uczniowie trzecich klas zlikwidowanych gimnazjów oraz ósmych klas szkół podstawowych.

Tabela 10. Wskaźniki dla Partnerstwa dotyczące liceów ogólnokształcących.

Wskaźniki		2017	2018	2019	2020	2021
Liczba uczniów	[os.]	327	348	467	466	468
Liczba absolwentów	[os.]	114	115	49	119	126
Liczba oddziałów	[szt.]	15	15	19	19	24
Liczba nauczycieli	[etat]	ok. 35	ok. 33	ok. 44	ok. 46	ok. 45

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

W ostatnich pięciu latach stopniowo wzrastała również liczba oddziałów. Na przestrzeni lat zmniejszyła się liczba uczniów przypadających na 1 oddział liceum ogólnokształcącego. W 2017 r. na 1 oddział liceum ogólnokształcącego przypadało ok. 21 osób. Najwyższa wartość tego wskaźnika przypadała na lata 2019-

⁴ <https://samorząd.gov.pl/web/powiat-hajnowski/jednostki-organizacyjne> [dostęp dnia 20.03.2023 r.]

⁵ <https://bdl.stat.gov.pl/bdl/dane/podgrup/tablica>

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ

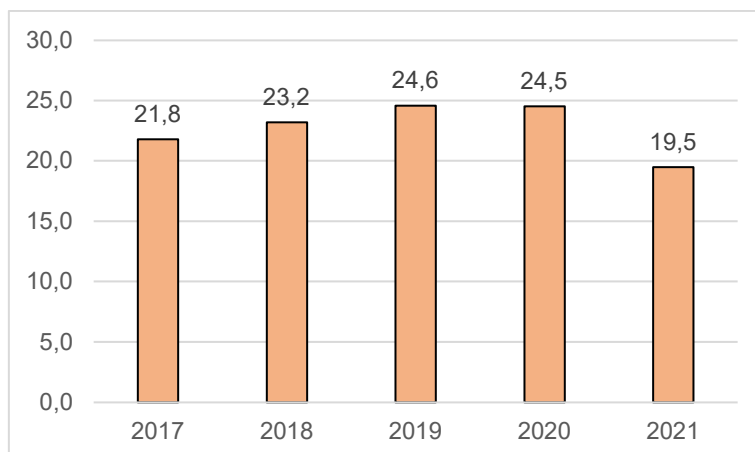
na potrzeby

PONADLOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU

Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego

2020, w których na 1 oddział przypadało ok. 24 uczniów. W 2021 r. wartość ta spadła do ok. 19 uczniów na oddział (Wykres 12). Dla porównania, średnia dla województwa podlaskiego, w 2021 r. to 25 licealistów na 1 oddział, natomiast średnia dla Polski – 26 licealistów na oddział.

Wykres 12. Liczba uczniów w Powiecie Hajnowskim przypadających na 1 oddział liceum ogólnokształcącego.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Częściowy wzrost dotyczy również liczby absolwentów kończących licea – w 2017 r. było to 114 osób, zaś w 2021 r. – 126 osób. W 2019 r. odnotowano najniższą liczbę absolwentów, liczącą jedynie 49 osób (Tabela 10). Ze względu na znaczący wzrost liczby uczniów oraz stosunkowo nieduży wzrost liczby etatów nauczycielskich, obecnie na 1 nauczyciela liceum przypada ok. 10 uczniów. W 2017 roku było to 9 uczniów (Wykres 13).

Wykres 13. Liczba uczniów uczących się w liceach ogólnokształcących w Powiecie Hajnowskim przypadających na 1 etat nauczycielski.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Dane dla współczynnika skolaryzacji, właściwe dla liceów ogólnokształcących wskazują, że na przestrzeni lat 2017-2021, miasto Hajnówka (jako jedyna gmina, w której funkcjonują tego typu placówki) nie osiągnęła wartości wskaźnika równej lub wyższej od 100 (Wykres 14). Oznacza to możliwość, że duża część mieszkańców Hajnówki, jak całego obszaru Partnerstwa uczy się poza Powiatem Hajnowskim. Analizując

niniejsze wyniki należy pamiętać jednak, że część osób w wieku 16-18 lat realizuje edukację ponadpodstawową w szkołach branżowych i technikach.

Wykres 14. Współczynnik skolaryzacji dla liceów ogólnokształcących w mieście Hajnówka w latach 2017-2021.

Źródło: <https://analizy.monitorrozwoju.pl> [dostęp 25.01.2023 r.]

Szkoły branżowe I stopnia

Na terenie Powiatu Hajnowskiego, w Hajnówce funkcjonuje szkoła branżowa I stopnia. Zespół Szkół Zawodowych w Hajnówce oferuje następujące profile zawodowe: ślusarz, cukiernik, elektryk, fryzjer, kucharz, piekarz, sprzedawca, stolarz, mechanik pojazdów samochodowych, monter sieci i instalacji sanitarnych, monter zabudowy i robót wykończeniowych w zabudowie⁶. Liczba uczniów w szkole zawodowej w Hajnówce na przestrzeni ostatnich pięciu lat wzrosła o ponad połowę (w 2017 roku w szkole uczyło się 20 osób, natomiast w 2021 r. liczba uczniów wzrosła do 51 osób). Jednocześnie w analizowanym okresie nieznacznie wzrosła liczba etatów pełnozatrudnionych i niepełnozatrudnionych w szkole branżowej I stopnia (w 2017 r. liczba etatów wynosiła ok. 2, natomiast w 2021 r. ok. 3)⁷.

Technika

Łącznie na obszarze Partnerstwa działają dwa technika. Jedno z nich funkcjonuje w Zespole Szkół Zawodowych w Hajnówce. Drugim jest natomiast Technikum Leśne w Białowieży. Szczegóły dotyczące oferty edukacyjnej zostały przedstawione w poniższej tabeli - Tabela 11.

⁶ <https://www.zszhajnowka.pl> [dostęp 25.01.2023 r.]

⁷ Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny w Warszawie, dane z lat 2017-2021.

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ

na potrzeby

PONADLOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU

Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego

Tabela 11. Technika zlokalizowane w Powiecie Hajnowskim.

Powiat	Gmina	Placówka	Profile
Hajnowski	Białowieża	Technikum leśne	- technik leśnik
	Miasto Hajnówka	Zespół Szkół Zawodowych w Hajnówce	- technik budownictwa - technik robót wykończeniowych w budownictwie - technik ekonomista - technik informatyk - technik logistyk - techniki mechanik - technik żywienia i usług gastronomicznych

Źródło: <https://tl.bialowieza.pl/> oraz <https://www.zszhajnowka.pl> [dostęp 25.01.2023 r.]

Liczba osób, uczących się w technikach zlokalizowanych na obszar Powiatu Hajnowskiego w ciągu ostatnich lat ulegało wahaniom (Tabela 12).

Najwięcej uczniów uczęszczało do techników w 2020 r. Następnie w 2021 r. liczba uczniów nieznacznie spadła. Należy jednak zaznaczyć, że technika są najczęściej wybieranym typem szkół ponadpodstawowych na terenie Powiatu Hajnowskiego. W 2021 r. w technikach na obszarze Partnerstwa uczyło się o 20% więcej osób niż w liceach ogólnokształcących.

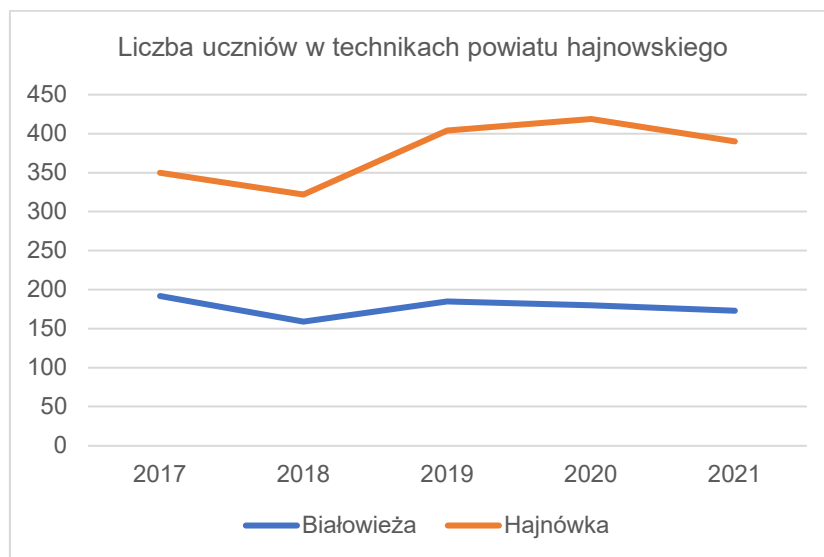
Tabela 12. Wskaźniki dla Partnerstwa dotyczące techników.

Wskaźniki		2017	2018	2019	2020	2021
Liczba uczniów	[os.]	542	481	589	598	563
Liczba absolwentów	[os.]	138	128	124	110	131
Liczba oddziałów	[szk.]	29	28	34	34	32
Liczba nauczycieli	[etat]	ok. 55	ok. 54	ok. 57	ok. 58	ok. 55

Źródło: <https://analizy.monitorrozwoju.pl> [dostęp 25.01.2023 r.]

Dane dla lat 2017-2021 pokazują, że w 2019 r. nastąpił gwałtowny wzrost liczby uczniów w technikum zlokalizowanych na obszarze Partnerstwa (Wykres 15). Jest to prawdopodobnie wynikiem przeprowadzonej reformy ustroju szkolnego. W roku szkolnym 2019/2020 r. w rekrutacji do szkół średnich uczestniczyli uczniowie trzecich klas zlikwidowanych gimnazjów oraz ósmych klas szkół podstawowych. Od 2019 r. natomiast obserwuje się spadek liczby uczniów, edukujących się w technikach Powiatu Hajnowskiego. Liczba uczniów w technikum w Białowieży w ciągu ostatnich 3 lat zmalała o 6%, natomiast w technikum w Hajnówce o 3%.

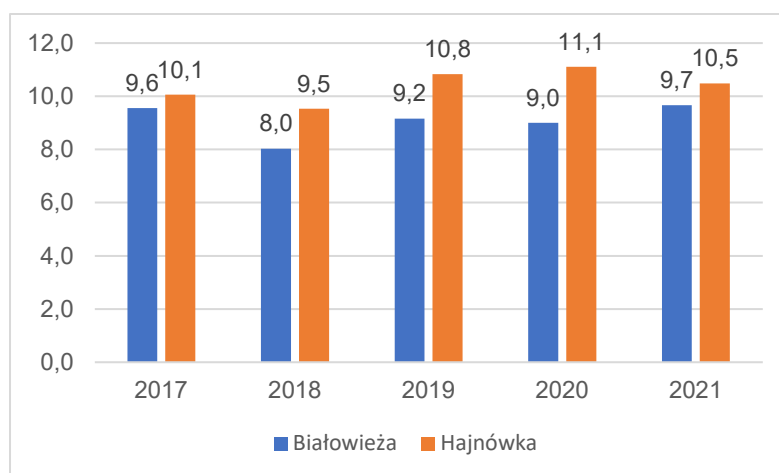
Wykres 15. Liczba uczniów w technikach w Białowieży i w Hajnówce w latach 2017-2021.

Źródło: <https://analizy.monitorrozwoju.pl> [dostęp 25.01.2023 r.]

Liczba oddziałów w technikum w Białowieży na przestrzeni lat utrzymywała się na stałym poziomie. W technikum w Hajnówce między 2017 a 2021 rokiem wzrosła natomiast o 14%. Liczba uczniów przypadająca na 1 oddział technikum w 2021 r. to 10 uczniów w Hajnówce oraz 9 w Białowieży. Wartości te nie zmieniały się znacząco w ostatnich pięciu latach (Wykres 16). Od 2021 roku w Hajnówce stopniowo malała liczba uczniów przypadających na 1 etat nauczycielski. W Białowieży natomiast liczba uczniów na jednego nauczyciela nieznacznie wzrosła (Wykres 17).

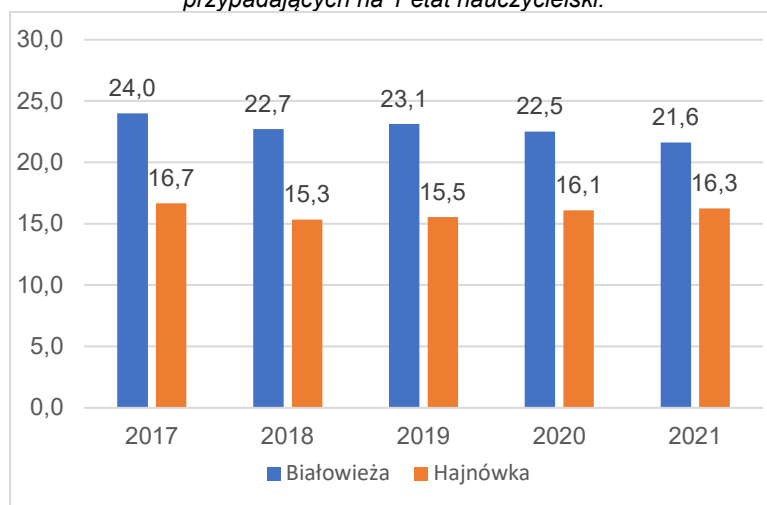
Wykres 16. Liczba uczniów w Powiecie Hajnowskim przypadających na 1 oddział technikum w Białowieży i Hajnówce.

Źródło: <https://analizy.monitorrozwoju.pl> [dostęp 25.01.2023 r.]

Wykres 17. Liczba uczniów uczących się w technikach w Białowieży i Hajnówce, przypadających na 1 etat nauczycielski.

Źródło: <https://analizy.monitorrozwoju.pl> [dostęp 25.01.2023 r.]

Szkoły policealne

Na obszarze Partnerstwa funkcjonują dwie szkoły policealne, zlokalizowane w Hajnówce. Szczegóły dotyczące oferty edukacyjnej zostały przedstawione w poniższej tabeli - Tabela 13.

Tabela 13. Policealne szkoły dla dorosłych w Powiecie Hajnowskim.

Powiat	Gmina	Placówka	Zawody
Hajnowski	Miasto Hajnówka	Szkoła i Ośrodek Kształcenia Zawodowego w Hajnówce	- florysta - technik administracji - technik usług pocztowych i finansowych - technik bezpieczeństwa i higieny pracy - technik usług kosmetycznych
		Policealna Szkoła Zawodowa „EDUKATOR” w Hajnówce	- technik administracji, - technik ochrony fizycznej osób i mienia, - technik bezpieczeństwa i higieny pracy, - opiekun osoby starszej, - opiekun środowiskowy, - asystent osoby niepełnosprawnej, - opiekun w domu pomocy społecznej.

Źródło: <https://hajnowka.zdz.bialystok.pl> [dostęp 25.01.2023 r.]

Liczba uczniów w szkołach policealnych dla dorosłych w Powiecie Hajnowskim na przestrzeni lat 2017-2020 znacząco spadła. Zaobserwowano również spadek liczby oddziałów szkół. W 2021 r. liczba ta wzrosła i w szkołach policealnych uczyło się 100 osób (Tabela 14). Z roku na rok maleje jednak liczba absolwentów, które ukończyły edukację w szkole policealnej. W 2018 r. absolwenci stanowili ponad 40% wszystkich uczniów, w 2021 r. natomiast jedynie 11% (Wykres 18).

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ

na potrzeby

PONADLOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU

Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego

Tabela 14. Wskaźniki dla Partnerstwa dotyczące szkół policealnych.

Wskaźniki		2017	2018	2019	2020	2021
Liczba uczniów	[os.]	127	104	70	66	100
Liczba absolwentów	[os.]	42	46	20	15	11
Liczba oddziałów	[szt.]	6	7	5	3	4

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Wykres 18. Odsetek absolwentów szkół policealnych w stosunku do ogólnej liczby uczniów.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Szkoły wyższe

Do 2019 r. na terenie Powiatu Hajnowskiego zlokalizowany był Zamiejscowy Wydział Leśny Politechniki Białostockiej w Hajnówce. Obecnie jest on przekształcony na Instytut Nauk Leśnych Politechniki Białostockiej, stanowiący jednostkę w ramach Wydziału Budownictwa i Nauk o Środowisku. Na terenie Hajnówki znajduje się Centrum Naukowo-Badawcze ww. Instytutu.

Instytut Nauk Leśnych kształci w kierunku leśnictwo o specjalności gospodarowanie na obszarach cennych przyrodniczo. Badania naukowe prowadzone przez Instytut dotyczą m.in. zrównoważonego wykorzystania zasobów leśnych, ochrony przyrody i środowiska leśnego, etnobotaniki, turystyki i edukacji na obszarach cennych przyrodniczo. Wiodącym obszarem badań jest pozyskiwanie i możliwości zastosowań czynnych grzybów i roślin⁸.

W zlokalizowanej niegdyś w Hajnówce filii Politechniki Białostockiej każdego roku kształciło się ok. 200-300 studentów. Między 2012 a 2017 rokiem liczba studentów filii malała, po co czym od 2017 r. znów zaczęła rosnąć. W 2019 r., w roku w Zamiejscowym Wydziale w Hajnówce studiowało 241 osób, a zatem od niemal 20% więcej niż 2017 roku.

Tabela 15. Wskaźniki dla Partnerstwa dotyczące filii uczelni wyższej.

Wskaźniki		2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Liczba studentów	[os.]	290	271	271	237	221	202	220	241	0	0
Liczba absolwentów	[os.]	56	68	47	49	49	45	48	39	0	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

⁸ <https://wb.pb.edu.pl> [dostęp 25.01.2023 r.]

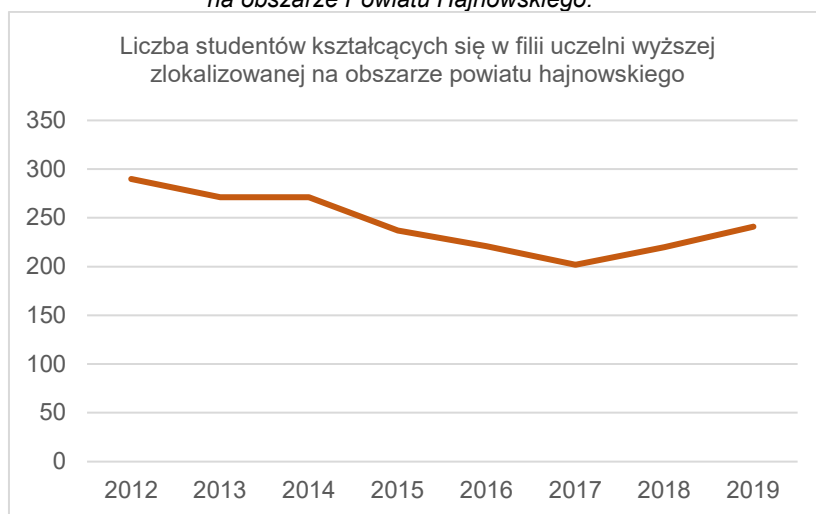
DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ

na potrzeby

PONADLOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU

Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego

Wykres 19. Liczba studentów kształcących się w filii uczelni wyższej zlokalizowanej na obszarze Powiatu Hajnowskiego.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Aktualnie, w województwie podlaskim naukę na poziomie wyższym można pobierać w ramach 4 uczelni publicznych i 8 uczelni niepublicznych. Poniższa tabela (Tabela 16) zawiera zestawienie dostępnych w województwie podlaskim kierunków kształcenia w jakich można uzyskać wykształcenie wyższe.

Tabela 16. Uczelnie wyższe na obszarze województwa podlaskiego.

Lokalizacja	Uczelnia wyższa	Odległość od obszaru Partnerstwa	Kierunki kształcenia
Białystok	Politechnika Białostocka (publiczna)	65 km	<ul style="list-style-type: none"> - budownictwo, - inżynieria środowiska, - informatyka, - elektronika i komunikacja, - mechanika i budowa maszyn, - turystyka i rekreacja, - zarządzanie, - zarządzania i inżyniera produkcji, - logistyka, - elektrotechnika, - inżynieria rolno-spożywcza, - informatyka i ekonometria, - ekoinżynieria, - leśnictwo, - inżynieria meblarstwa, - architektura krajobrazu, - ochrona środowiska, - gospodarka przestrzenna, - biotechnologia, - inżynieria procesowa w ochronie zdrowia i środowiska, - <i>construction and building systems</i>
	Uniwersytet w Białymstoku (publiczna)	64 km	<ul style="list-style-type: none"> - prawo, - filologia,

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ

na potrzeby

PONADLOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU

Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego

Lokalizacja	Uczelnia wyższa	Odległość od obszaru Partnerstwa	Kierunki kształcenia
			<ul style="list-style-type: none"> - matematyka, - finanse, - ekonomia, - administracja, - kryminologia, - bezpieczeństwo i prawo, - pedagogika opiekuńczo-wychowawcza, - pedagogika resocjalizacyjna, - praca socjalna, - prawo i podatki w biznesie, - zarządzanie, - pedagogika przedszkolna i wczesnoszkolna, - pedagogika specjalna
	Uniwersytet Medyczny w Białymstoku (publiczna)	63 km	<ul style="list-style-type: none"> - medycyna, - biologia medyczna, - stomatologia, - pielęgniarstwo.
	WANS Wschodnioeuropejska Akademia Nauk Stosowanych w Białymstoku (niepubliczna)	65 km	<ul style="list-style-type: none"> - administracja, - zarządzanie, - finanse i rachunkowość.
	Wyższa Szkoła Ekonomiczna (WSE) w Białymstoku (niepubliczna)	66 km	<ul style="list-style-type: none"> - ekonomia, - bezpieczeństwo i higiena pracy z ppoż.
	Wyższa Szkoła Medyczna (WSM) w Białymstoku (niepubliczna)	64 km	<ul style="list-style-type: none"> - fizjoterapia, - kosmetologia, - pielęgniarstwo, - ratownictwo medyczne.
	Wyższa Szkoła Wychowania Fizycznego i Turystyki w Białymstoku (niepubliczna)	62 km	<ul style="list-style-type: none"> - wychowanie fizyczne z przygotowaniem pedagogicznym.
	Niepaństwowa Wyższa Szkoła Pedagogiczna (NWSP) w Białymstoku (niepubliczna)	72 km	<ul style="list-style-type: none"> - psychologia, - pedagogika, - pedagogika przedszkolna i wczesnoszkolna, - administracja, - bezpieczeństwo wewnętrzne.
Suwałki	Państwowa Uczelnia Zawodowa (PWSZ) im. prof. Edwarda Szczepanika w Suwałkach (publiczna)	192 km	<ul style="list-style-type: none"> - architektura i urbanistyka, - filologia angielsko-rosyjska, - pielęgniarstwo, - zarządzania i inżynieria produkcji, - bezpieczeństwo wewnętrzne, - finanse i rachunkowość,

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ

na potrzeby

PONADLOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU

Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego

Lokalizacja	Uczelnia wyższa	Odległość od obszaru Partnerstwa	Kierunki kształcenia
			- ratownictwo medyczne, - budownictwo, - kosmetologia, - rolnictwo, - ekonomia, - pedagogika, - transport.
Łomża	Wyższa Szkoła Agrobiznesu (WSA) w Łomży (niepubliczna)	137 km	- agroturystyka, - agronomia – doradztwo rolnicze, - nowoczesne technologie w użytkowaniu mlecznym bydła, - zarządzanie w przemyśle spożywczym, - inżynieria oprogramowania, - pielęgniarstwo.
	Uczelnia Jańskiego (niepubliczna)	144 km	- pedagogika, - zarządzanie.
Siemiatycze	Nadbużańska Szkoła Wyższa (NSW) (niepubliczna)	66 km	- zarządzanie firmą, - zarządzanie bezpieczeństwem osób, mienia i informacji, - zarządzanie firmą na rynkach wschodnich, - zarządzanie gospodarką w agroturystyce.

Źródło: <https://www.uczelnie.pl/województwo/podlaskie/> [dostęp dnia 01.03.2023 r.]

Inne placówki oświatowe

Inne placówki oświatowe, które funkcjonują na obszarze Powiatu Hajnowskiego to:

- Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Hajnówce,
- Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Hajnówce.

W Hajnówce funkcjonuje również Szkoła Muzyczna I stopnia, prowadzona przez Stowarzyszenie Edukacji Muzycznej UNISONO.

W szkołach podstawowych i ponadpodstawowych na obszarze Partnerstwa nie funkcjonują oddziały specjalne. Funkcjonują jednak placówki zajmujące się edukacją dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością. Jest to Przedszkole nr 3 z Oddziałami Integracyjnymi, Przedszkole „Leśna Kraina” oraz Szkoła Podstawowa Nr 2 im. Władysława Jagiełły w Hajnówce. Realizację obowiązku szkolnego osób z różnego rodzaju niepełnosprawnościami, w tym przede wszystkim z niepełnosprawnością intelektualną oraz z cechami autyzmu umożliwia również Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Hajnówce.

W ramach ośrodka funkcjonuje:

- Wczesne Wspomaganie Rozwoju Dziecka – od urodzenia do czasu podjęcia nauki szkolnej,
- Powiatowy Ośrodek Koordynacyjno-Rehabilitacyjno-Opiekuńczy,
- Szkoła Podstawowa Specjalna,
- Szkoła Specjalna Przysposabiająca do Pracy.

Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Hajnówce to placówka oświatowa, wspierająca rozwój dzieci i młodzieży w sferze psychologicznej, pedagogicznej i logopedycznej.

Liczba uczniów, podejmujących edukację w szkole specjalnej na przestrzeni ostatnich lat utrzymuje się na stosunkowo stałym poziomie (Tabela 17). W 2021 r. w szkole specjalnej w Powiecie Hajnowskim uczyły się 32 osoby. Względem 2017 r. dwukrotnie wzrosła natomiast liczba oddziałów w szkole specjalnej.

Tabela 17. Wskaźniki dla Partnerstwa dotyczące szkół specjalnych.

Wskaźniki		2017	2018	2019	2020	2021
Liczba placówek	[szt.]	1	1	1	1	1
Liczba uczniów	[os.]	30	31	31	38	32
Liczba absolwentów	[os.]	b/d	b/d	3	1	6
Liczba oddziałów	[szt.]	7	7	16	15	14

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Instytucje prywatne

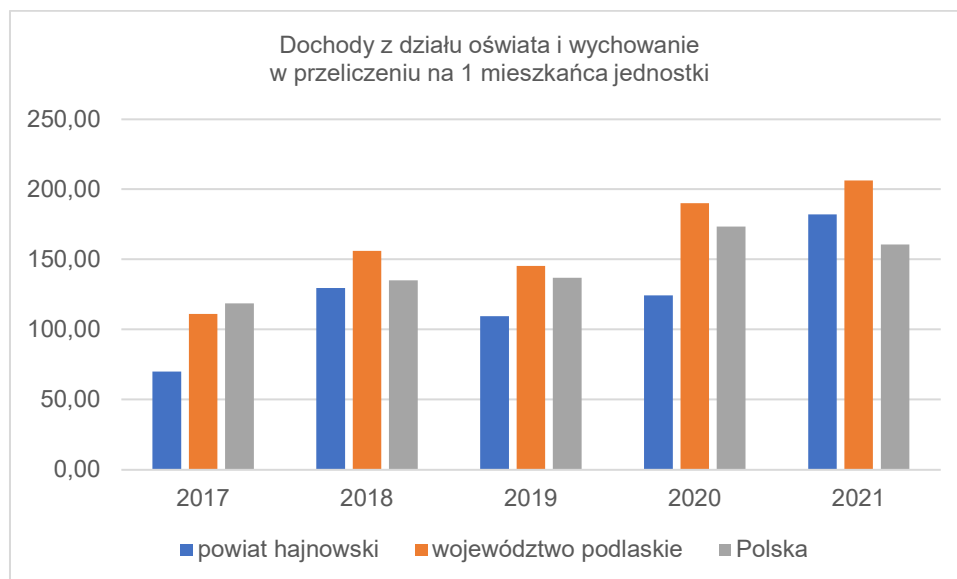
Na obszarze Partnerstwa działa również kilka niepublicznych placówek, zajmujących się kształceniem dzieci i młodzieży oraz wychowaniem dzieci, m.in. Niepubliczna Szkoła Podstawowa Specjalna w Hajnówce, Niepubliczne Przedszkole Specjalne dla dzieci niepełnosprawnych „Mini-Mini”, Niepubliczne Przedszkole im. W. Cyryla i Metodego w Hajnówce, Przedszkole Niepubliczne „Leśna Kraina”, Niepubliczne Przedszkole Językowe RED BUS KIDS w Hajnówce.

Finanse lokalne w dziale oświata i wychowanie

Dochody pochodzące z obszaru oświata i wychowaniu w przeliczeniu na 1 mieszkańca Powiatu Hajnowskiego corocznie są niższe niż wartości odnotowane ogółem dla województwa podlaskiego (Wykres 20). Względem średnich dochodów w tej kategorii dla Polski, w 2021 roku Powiat Hajnowski osiągnął wyższe dochody w przeliczeniu na 1 mieszkańca – ok. 182 zł (średnia dla Polski to ok. 161 zł). W latach poprzednich wartości były jednak znacznie niższe od średniej krajowej. Gminami Partnerstwa o najwyższych dochodach w dziale oświata i wychowania w 2021 r. roku była gminy: Narewka (ok. 402 zł w przeliczeniu na 1 mieszkańca gminy), miasto Hajnówka (ok. 218 zł w przeliczeniu na 1 mieszkańca) oraz Gmina Hajnówka (ok. 200 zł w przeliczeniu na 1 mieszkańca). Najmniej dochodów w 2021 r. osiągnęły gminy: Czeremcha (ok. 57 zł w przeliczeniu na 1 mieszkańca gminy) i Narew (ok. 61 zł w przeliczeniu na 1 mieszkańca)⁹.

⁹ <https://analizy.monitorrozwoju.pl> [dostęp 25.01.2023 r.]

Wykres 20. Dochody z działu oświata i wychowanie w przeliczeniu na 1 mieszkańca jednostki.

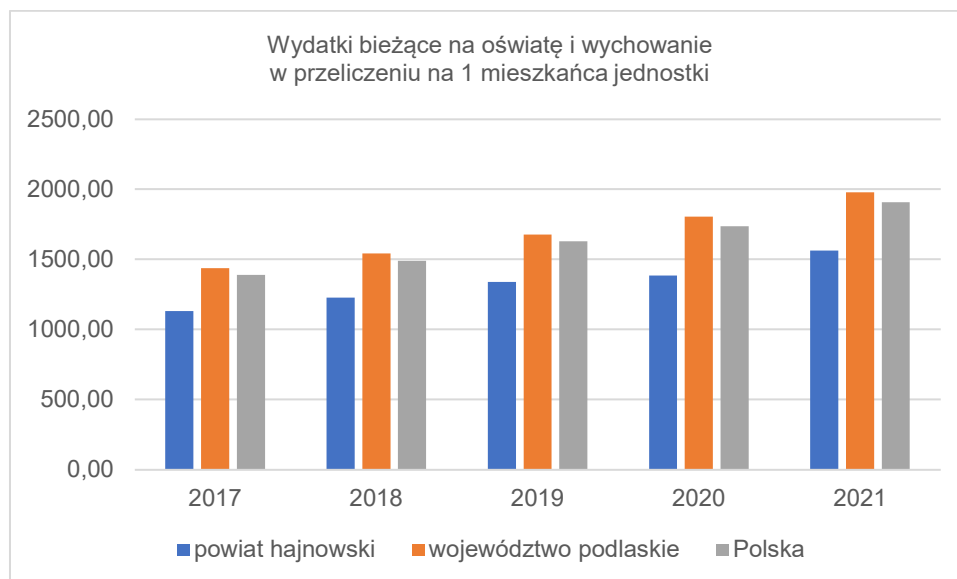

Źródło: <https://analizy.monitorrozwoju.pl> [dostęp 25.01.2023 r.]

Bieżące wydatki, przeznaczone przez Partnerstwo na oświatę i wychowanie w przeliczeniu na 1 mieszkańca każdego roku są coraz wyższe. Nadal jednak są dużo niższe niż średnia dla województwa podlaskiego i dla kraju (Wykres 21). W 2017 r. wydatki w Powiecie Hajnowskim na oświatę i wychowanie wynosiły 1131 zł na 1 mieszkańca. W 2021 r. osiągnęły wartość o 38% wyższą i wynosiły 1563 zł na 1 mieszkańca. Analogiczne trendy utrzymywały się dla Polski i województwa podlaskiego. Wśród gmin należących do Partnerstwa, w 2021 r. największe sumy na bieżące wydatki na oświatę i wychowanie poniosła Gmina Miejska Hajnówka (ok. 33 000 369 zł), Gmina Narew (ok. 5 550 988 zł), Gmina Narewka (ok. 4 885 987 zł) oraz Gmina Hajnówka (ok. 4 727 012 zł). W przeliczeniu na 1 mieszkańca najwyższe kwoty wydatków dotyczyły natomiast miasta Hajnówka (ok. 1 693 zł), Gminy Narew (ok. 1 681 zł) oraz Gminy Czyże (ok. 1 617 zł). Najmniejsze wydatki w 2021 r. na oświatę i wychowanie poniosły gminy: Dubicze Cerkiewne (ok. 2 066 273 zł) oraz Kleszczele (ok. 2 606 943 zł). W przeliczeniu na 1 mieszkańca najniższe kwoty dotyczyły gmin: Kleszczele (ok. 1 177 zł), Hajnówka (ok. 1 284 zł) oraz Czeremcha (ok. 1 309 zł)¹⁰.

¹⁰ Ibidem

Wykres 21. Wydatki bieżące na oświatę i wychowanie w przeliczeniu na 1 mieszkańca jednostki.

Źródło: <https://analizy.monitorrozwoju.pl> [dostęp 25.01.2023 r.]

Podsumowanie

- W ostatnich latach na obszarze Powiatu Hajnowskiego zwiększyła się dostępność do usług opiekuńczo-wychowawczych typu żłobki i przedszkola – rośnie odsetek dzieci z obszaru Partnerstwa objętych opieką żłobkową i przedszkolną, a także zwiększa się liczba miejsc w placówkach.
- Wartość liczby uczniów szkół podstawowych w odniesieniu do ogólnej liczby dzieci w danej grupie wiekowej (współczynnik skolaryzacji brutto) w ostatnich latach maleje, zwłaszcza w szkołach zlokalizowanych na terenach wiejskich. Oznacza to zmniejszony popyt na usługi edukacyjne oferowane w poszczególnych gminach Powiatu Hajnowskiego.
- Przestrzenna analiza rozkładu wskaźnika skolaryzacji wskazuje na znaczne dysproporcje wewnątrzpowiatowe. Największy potencjał edukacyjny wykazuje gmina miejska Hajnówka, w której wskaźnik przekroczył 100%, (co oznacza, że kształciły się w niej dzieci spoza jednostki), natomiast w niektórych gminach wiejskich wskaźnik skolaryzacji osiągał wartości poniżej 60%. Niska wartość współczynnika skolaryzacji dla szkół podstawowych wskazuje, że duża część uczniów obszaru Partnerstwa realizuje edukację poza swoimi gminami.
- Niski współczynnik skolaryzacji dla liceów (poniżej 100 wskazuje, że część uczniów z obszaru Partnerstwa realizuje edukację na tym poziomie poza Powiatem Hajnowskim).
- Najczęściej wybieranym typem szkoły ponadpodstawowej w Powiecie Hajnowskim są technika, w których edukuje się o 20% więcej uczniów niż w liceach ogólnokształcących. Uczniowie szkół branżowych I stopnia stanowią zaledwie 5% ogólnej liczby uczniów szkół ponadpodstawowych.
- Na obszarze Powiatu Hajnowskiego według danych na 2021 r. funkcjonuje 15 szkół podstawowych, 2 licea ogólnokształcące (I Liceum Ogólnokształcące im. Marii Skłodowskiej-Curie w Hajnówce, II Liceum Ogólnokształcące z Dodatkową Nauką Języka Białoruskiego w Hajnówce), 1 szkoła branżowa I stopnia (w Zespole Szkół Zawodowych w Hajnówce) oraz 2 technika (Technikum Leśne w Białowieży oraz Technikum im. Tadeusza Kościuszki w Zespole Szkół Zawodowych Hajnówce).

- Obecnie na terenie Partnerstwa nie funkcjonują szkoły wyższe, które prowadzą zajęcia dydaktyczne dla studentów. Do 2019 roku na obszarze Powiatu Hajnowskiego funkcjonował Zamiejscowy Wydział Leśny Politechniki Białostockiej. Mimo wzrastającej liczby osób, podejmujących edukację na wydziale został on przekształcony w Instytut Nauk Leśnych Politechniki Białostockiej, stanowiący jednostkę w ramach Wydziału Budownictwa i Nauk o Środowisku. Wydział funkcjonuje w Białymstoku, a w Hajnówce znajduje się jedynie Centrum Naukowo-Badawcze ww. Instytutu.
- Bieżące wydatki na oświatę i wychowanie w gminach Powiatu Hajnowskiego w przeliczeniu na 1 mieszkańca z roku na rok stają się coraz wyższe. Podobny trend utrzymuje się w odniesieniu do dochodów z działu oświaty i wychowanie. Ich wartość w przeliczeniu na 1 mieszkańca poszczególnych jednostek każdego roku wzrasta, jednak nadal jest znacznie niższa niż średnia odnotowana dla województwa podlaskiego i całego kraju.

Opieka zdrowotna

Podstawowa opieka zdrowotna na obszarze Partnerstwa jest zapewniona przez 24 przychodnie lekarskie (dane na rok 2021). Ponad połowa z nich (ok. 58%) to placówki publiczne, podlegające samorządowi terytorialnemu. Liczba ośrodków zdrowia wzrosła od 2010 r. z 19 do 24 w 2021 r., przy czym znaczący wzrost nastąpił już w 2011 r. (23 przychodnie). W Powiecie Hajnowskim na przestrzeni lat odnotowuje się względnie stały poziom nasycenia placówkami opieki zdrowotnej na 10 tys. mieszkańców. W 2021 r. na każde 10 tys. mieszkańców powiatu przypadało 6 placówek ambulatoryjnej opieki zdrowotnej. Dla porównania, ogółem dla Polski jest to 6 placówek, a dla województwa podlaskiego 7.

Tabela 18. Wskaźniki dotyczące przychodni lekarskich i aptek na obszarze Powiatu Hajnowskiego – dane na rok 2021.

Nazwa gminy/powiatu	Wskaźniki			
	Liczba placówek	Liczba aptek ogólnodostępnych	Ludność przypadająca na aptekę ogólnodostępną	Liczba punktów aptecznych
	[szt.]	[szt.]	[os.]	[szt.]
Gmina Miejska Hajnówka	10	8	2436	0
Gmina Hajnówka	1	0	0	0
Gmina Białowieża	1	0	0	1
Gmina Czeremcha	3	1	2787	1
Gmina Czyże	1	0	0	0
Gmina Dubicze Cerkiewne	1	0	0	0
Gmina Kleszczele	1	1	2215	0
Gmina Narew	3	0	0	2
Gmina Narewka	3	1	3241	0
Powiat Hajnowski	24	11	3638	5

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

W 2021 roku, w województwie podlaskim funkcjonowały 34 szpitale. Jeden z nich zlokalizowany jest w Powiecie Hajnowskim, w Hajnówce.

Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Hajnówce jest jednym z największym szpitali powiatowych w województwie podlaskim.

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ

na potrzeby

PONADLOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU

Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego

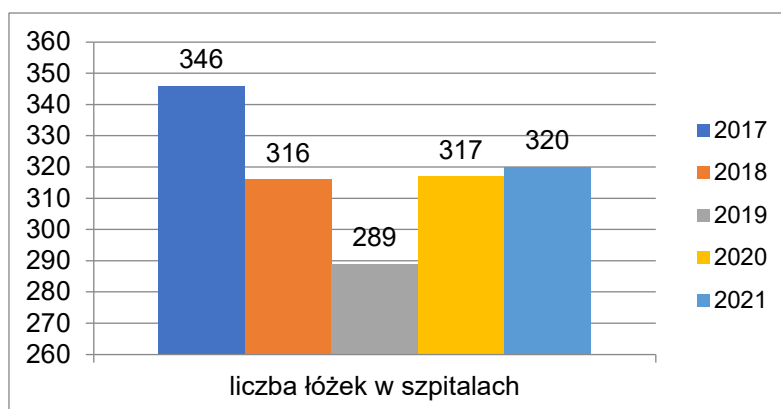
Tabela 19. Oddziały szpitalne w SPZOZ w Hajnówce.

Szpital	Oddziały szpitalne
Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Hajnówce	– Oddział Chorób Wewnętrznych
Szpital im. Lek. Med. Włodzimierza Mantiuka	– Pododdział Rehabilitacji Kardiologicznej
	– Oddział Chirurgii Laparoskopowej i Klasycznej z Chirurgicznym Leczeniem Otyłości
	– Oddział Chirurgii Urazowo-Ortopedycznej
	– Oddział Pediatriczny
	– Oddział Ginekologiczno-Położniczy
	– Oddział Anestezjologii i Intensywnej Terapii
	– Oddział Gruźlicy i Chorób Płuc
	– Oddział Obserwacyjno-Zakaźny
	– Stacja Dializ
	– Oddział Rehabilitacji Ogólnoustrojowej/Oddział Rehabilitacji Neurologicznej
	– Oddział Psychiatryczny
	– Szpitalny Oddział Ratunkowy
	– Blok Operacyjny
	– Zakład Pielęgnacyjno-Opiekuńczy
	– Zakład Opiekuńczo-Lecznicy
	– Pododdział Medycyny Paliatywnej

Źródło: <https://spzohajnowka.pl/> [dostęp dnia 06.02.2023]

Według danych GUS liczba łóżek w hajnowskim szpitalu wzrasta (Wykres 22). W 2021 roku wskaźnik liczby łóżek na 1000 mieszkańców w Powiecie Hajnowskim wynosił ok. 8,00 i był znacznie wyższy niż średnia odnotowana dla województwa podlaskiego (ok. 4,44) i dla Polski (4,84). Wyższy wskaźnik odnotowano jedynie dla miasta na prawach powiatu Białystok (Wykres 23). Wskaźnik ten zarówno dla obszaru Partnerstwa jak i całego województwa podlaskiego a także Polski od 2019 roku wykazuje trend wzrostowy (Wykres 24).

Wykres 22. Liczba dostępnych łóżek w szpitalu w Powiecie Hajnowskim w latach 2017-2021.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

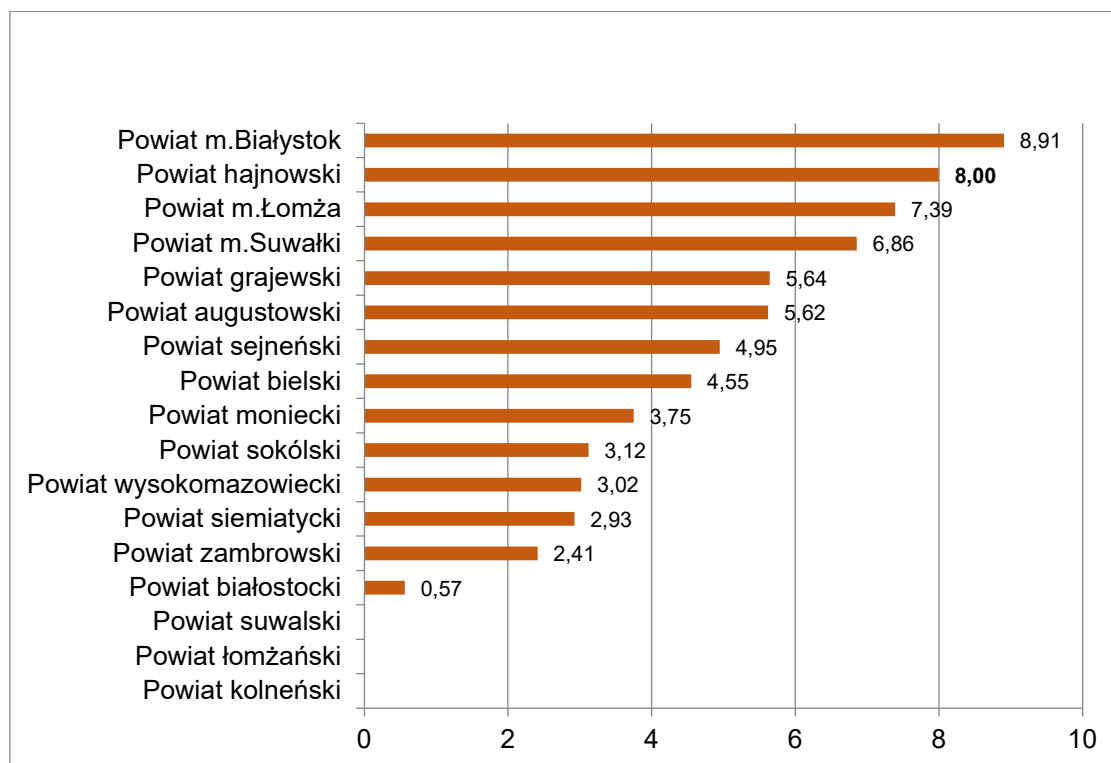
DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ

na potrzeby

PONADLOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU

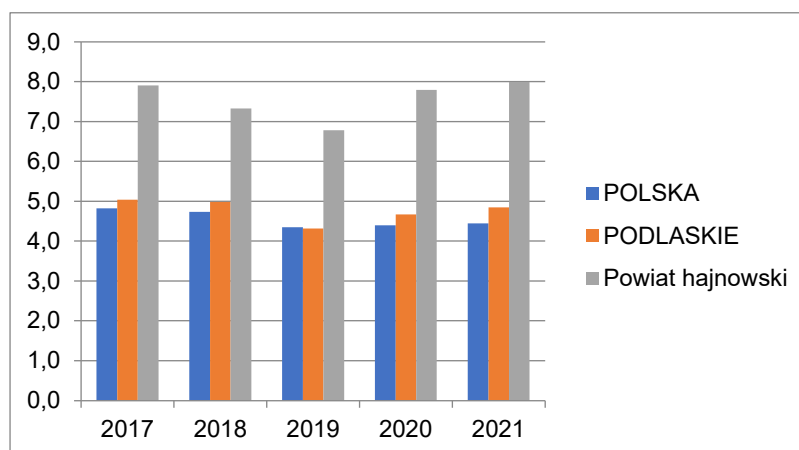
Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego

Wykres 23. Wskaźnik liczby łóżek w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w poszczególnych powiatach województwa podlaskiego – dane na rok 2021.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Wykres 24. Wskaźnik liczby łóżek w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w Powiecie Hajnowskim, województwie podlaskim i w Polsce w latach 2017-2021.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Poza publicznymi podmiotami świadczącymi usługi medyczne, na obszarze Powiatu Hajnowskiego funkcjonują również podmioty niepubliczne (prywatne), m.in. NZOZ HAJMED w Hajnówce, NZOZ Zdrowie w Hajnówce, NZOZ Poradnia Rehabilitacji Leczniczej KINETICA w Hajnówce, Centrum Medyczno-Stomatologiczne Zielona w Hajnówce, DuoMed Popow w Hajnówce.

Apteki

Według danych na 2021 r., obszar Partnerstwa zaopatrywany jest w leki przez 11 ogólnodostępnych aptek. Większość z nich (8) zlokalizowana jest w Hajnówce. Na obszarze gmin Czeremcha, Kleszczele i Narewka zarejestrowanych po 1 aptece. W pozostałych gminach powiatu brak aptek. W ciągu ostatnich pięciu lat liczba aptek w Powiecie Hajnowskim zmniejszyła się o 2.

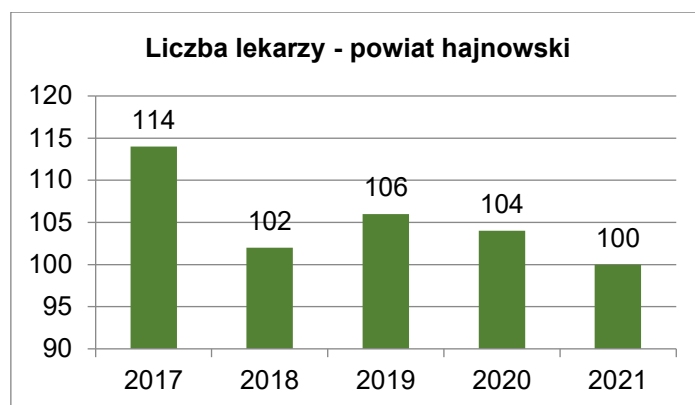
Mimo niedużej liczby ludności zamieszkującej obszar Powiatu Hajnowskiego, wskaźnik liczby ludności przypadającej na jedną aptekę ogólnodostępną wypada stosunkowo wysoko. Na jedną ogólnodostępną aptekę w Powiecie Hajnowskim w 2021 roku przypadało 3 638 mieszkańców. Wskaźnik ten jest zatem nieco wyższy (o ok. 14%) od średniej odnotowanej dla województwa podlaskiego oraz dla Polski.

Należy jednak zaznaczyć, że poza aptekami, na obszarze powiatu w 2021 r. funkcjonowało 5 punktów aptecznych, w tym 2 w Gminie Narew oraz po 1 w gminach: Białowieża, Czeremcha, Czyże oraz Dubicze Cerkiewne.

Kadra medyczna

Na przestrzeni ostatnich lat odnotowuje się spadek liczby lekarzy pracujących według podstawowego miejsca pracy na obszarze Powiatu Hajnowskiego. Kadra medyczna na obszarze Partnerstwa była najliczniejsza w 2019 r., co mogło wynikać z sytuacji epidemiologicznej wywołanej wirusem SARS-Cov2. W następnych latach liczba lekarzy ulegała stopniowemu zmniejszeniu. W 2021 r. na kadrę lekarską w Powiecie Hajnowskim składało się 100 lekarzy, dla których obszar Partnerstwa stanowił podstawowe miejsce pracy. Dla porównania – dane dotyczące województwa podlaskiego oraz całej Polski wskazują na wzrostową tendencję w odniesieniu do ogólnej liczby lekarzy (Wykres 25).

Wykres 25. Liczba lekarzy pracujących według podstawowego miejsca pracy na obszarze Powiatu Hajnowskiego, województwa podlaskiego oraz ogółem dla Polski. Dynamika zmian na przestrzeni lat 2017-2021.

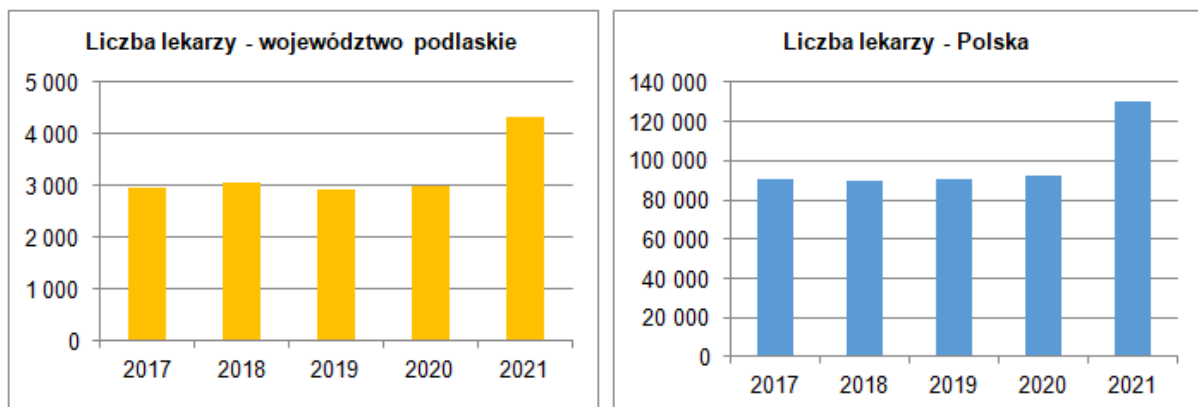

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ

na potrzeby

PONADLOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU

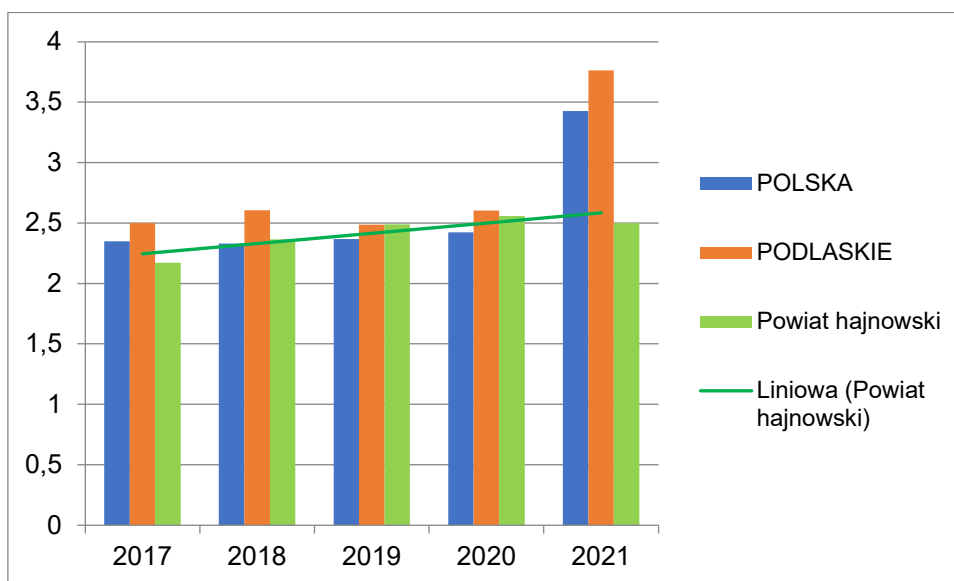
Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Na tle średnich wojewódzkich i krajowych, Powiat Hajnowski wypada mniej korzystnie również biorąc pod uwagę wskaźnik liczby lekarzy w przeliczeniu na 1000 ludności. Średnia dla województwa podlaskiego wynosi 3,76 lekarzy w przeliczeniu na 1000 osób, średnia dla kraju 3,43, natomiast na obszarze Powiatu Hajnowskiego wskaźnik liczby lekarzy na 1000 mieszkańców wynosi 2,50. Mimo, iż w 2021 roku wartość wskaźnika nieznacznie się zmniejszyła to w ogólnym ujęciu, w ostatnich latach zauważalna jest tendencja wzrostowa (Wykres 26).

Wykres 26. Wskaźnik liczby lekarzy pracujących według podstawowego miejsca pracy na obszarze Powiatu Hajnowskiego, województwa podlaskiego oraz ogółem dla Polski w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w latach 2017-2021.

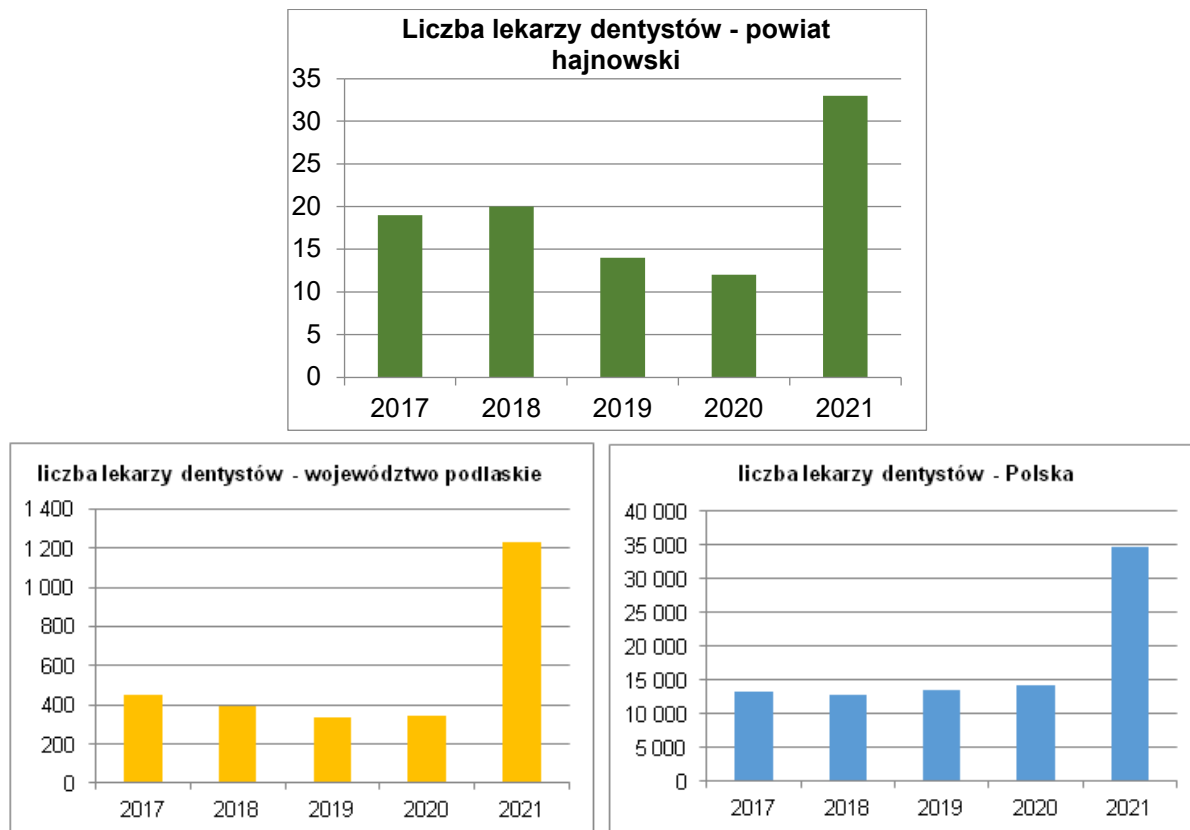

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Wśród kadry medycznej, zarówno na obszarze Powiatu Hajnowskiego, jak również w województwie podlaskim i całej Polsce do 2020 roku notowano malejącą liczbę lekarzy dentystów (Wykres 27). Duży wzrost liczby lekarzy dentystów miał miejsce w 2021 r. W Powiecie Hajnowskim liczba dentystów zwiększyła się niemal dwukrotnie. Ogółem w województwie podlaskim między 2020 a 2021 r. wzrost był ponad 3,5-krotny.

W 2021 roku, w Powiecie Hajnowskim pracowało 33 lekarzy dentystów, dla których obszar Partnerstwa stanowił podstawowe miejsce pracy.

Wykres 27. Liczba lekarzy dentystów pracujących według podstawowego miejsca pracy na obszarze Powiatu Hajnowskiego, województwa podlaskiego oraz ogółem dla Polski.
Dynamika zmian na przestrzeni lat 2017-2021.

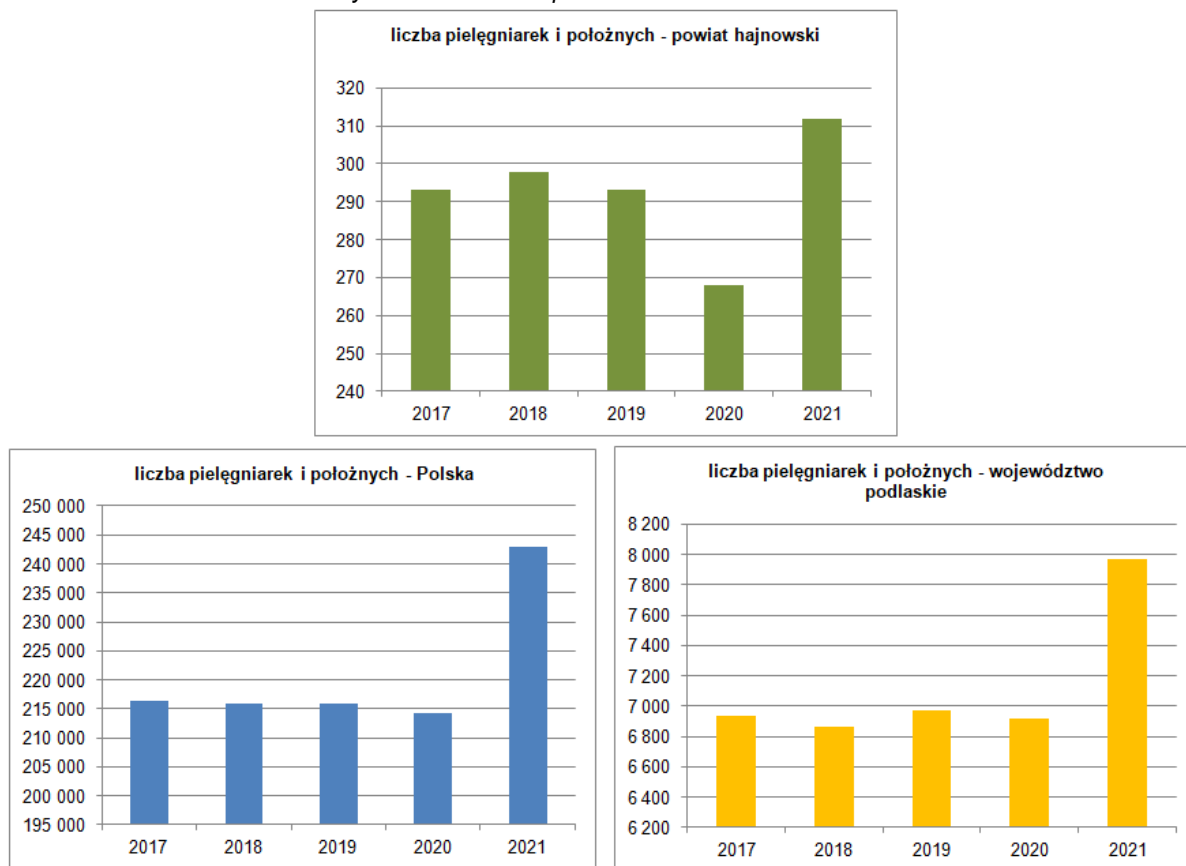
Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

W latach 2017-2021 zwiększyła się liczba pielęgniarek i położonych pracujących według podstawowego miejsca pracy na obszarze Powiatu Hajnowskiego (Wykres 28). Łączna liczba pielęgniarek i położonych w ciągu ostatnich 5 lat wzrosła o ok. 6,5%. Ogółem w województwie podlaskim wzrost wynosił ok. 14,9%, a w Polsce 12,2%.

W 2021 roku w Powiecie Hajnowskim pracowało 288 pielęgniarek oraz 24 położne, dla których obszar Partnerstwa stanowił podstawowe miejsce pracy.

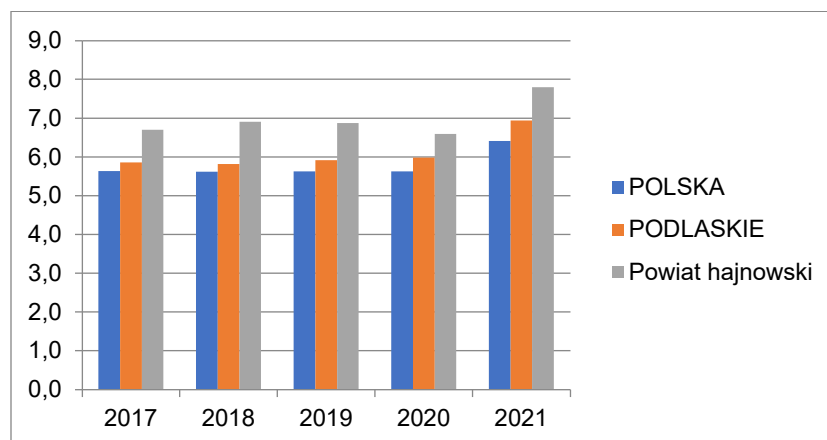
Wykres 28. Liczba pielęgniarek i położonych, pracujących według podstawowego miejsca pracy na obszarze Powiatu Hajnowskiego, województwa podlaskiego oraz ogółem dla Polski. Dynamika zmian na przestrzeni lat 2017-2021.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Wskaźniki liczby personelu pielęgniarskiego i położniczego na 1000 ludności w Powiecie Hajnowskim w latach 2017-2021 r. przewyższały wartości wskaźnika odnotowane dla województwa podlaskiego i dla Polski (Wykres 29). W 2021 roku na obszarze Partnerstwa wskaźnik liczby pielęgniarek i położonych na 1000 mieszkańców wynosił 7,8. Ogółem województwie podlaskim jego wartość wynosiła 6,9, natomiast w Polsce 6,4.

Wykres 29. Wskaźnik liczby pielęgniarek i położnych pracujących według podstawowego miejsca pracy na obszarze Powiatu Hajnowskiego, województwa podlaskiego oraz ogółem dla Polski w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w latach 2017-2021.

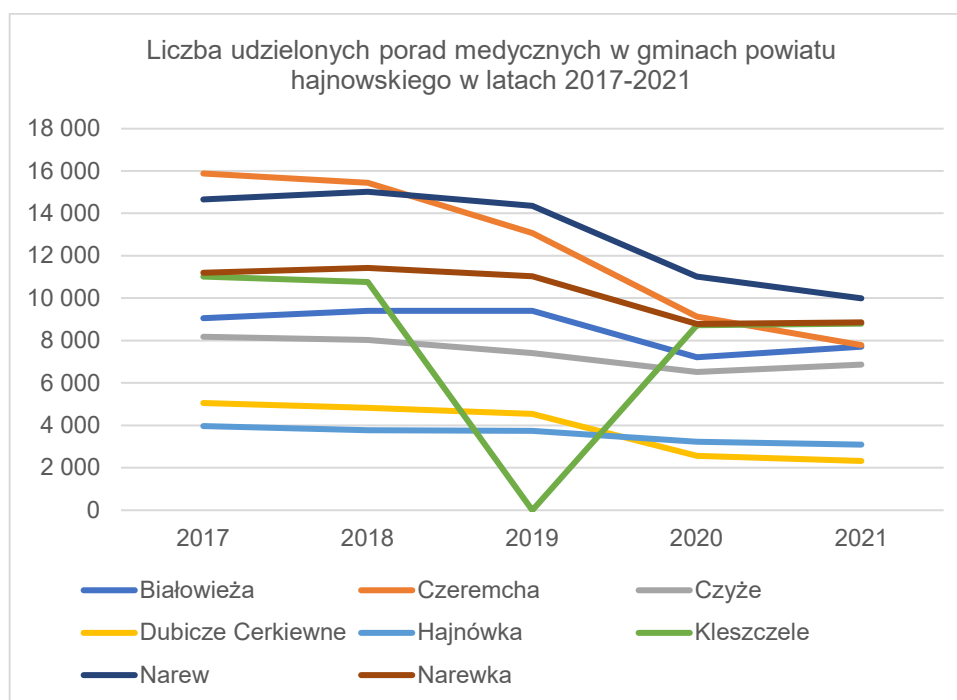

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Zapotrzebowanie na usługi zdrowotne

W większości gmin Powiatu Hajnowskiego liczba udzielonych porad medycznych w obiektach podstawowej opieki zdrowotnej utrzymuje tendencję spadkową (Wykres 30). Można interpretować, że zapotrzebowanie na usługi zdrowotne na obszarze Partnerstwa nie jest bardzo wysokie. Wynik ten jest najprawdopodobniej związany z niedużą liczbą ludności w porównaniu do innych powiatów województwa podlaskiego.

Wykres 30. Liczba udzielonych porad medycznych w gminach Powiatu Hajnowskiego w latach 2017-2021.

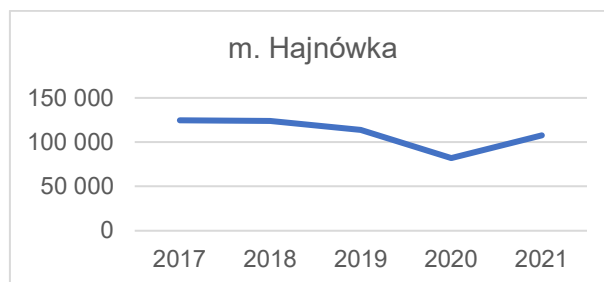

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ

na potrzeby

PONADLOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU

Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Tabela 20 zawiera dane NFZ dotyczące średniego czasu oczekiwania pacjentów na wizytę u specjalistów na obszarze Partnerstwa. Z uwagi na stosunkowo niedużą populację Powiatu Hajnowskiego, kolejki są znacznie krótsze niż średnie odnotowane w województwie podlaskim. Na obszarze Partnerstwa, pacjenci najdłużej oczekują na wizyty w następujących poradniach specjalistycznych: Poradnia Chorób Zakaźnych (min. 317 dni), Fizjoterapia ambulatoryjna (min. 278 dni), Poradnia Gastrologiczna (min. 258 dni), Poradnia Rehabilitacyjna (min. 257 dni), Poradnia Urologiczna (min. 179 dni). Bez kolejki można natomiast się umówić m.in. do logopedy, okulisty i dermatologa. Relatywnie nieduże kolejki odnotowywane są dla chcących skorzystać z porad psychologa oraz reumatologa. Czas oczekiwania na wizytę u onkologa oraz endokrynologa wynosi ok. miesiąca.

Należy podkreślić jednak, że poniższa analiza dostępności świadczeń zdrowotnych w ramach publicznego zabezpieczenia zdrowotnego odnosi się do pierwszego dostępnego terminu. Oznacza to minimalny czas oczekiwania na wizytę u specjalisty, który w rzeczywistości może być znacznie dłuższy.

Tabela 20. Czas oczekiwania na wizyty specjalistyczne w ramach NFZ.

Rodzaj świadczenia zdrowotnego	Czas oczekiwania	Nazwa placówki	Średni czas oczekiwania na wizytę w województwie
Poradnia Chorób Zakaźnych	317 dni	SPZOZ w Hajnówce	246 dni
Fizjoterapia Ambulatoryjna	278 dni	SPZOZ w Hajnówce,	brak danych
	236 dni	Gminny Ośrodek Zdrowia w Kleszczelach	
Poradnia Gastrologiczna	258 dni	SPZOZ w Hajnówce	246 dni
Poradnia Rehabilitacyjna	257 dni	SPZOZ w Hajnówce	171 dni
Poradnia Urologiczna	179 dni	SPZOZ w Hajnówce	108 dni
Poradnia Neurologiczna	85 dni	SPZOZ w Hajnówce	86 dni
Poradnia Chirurgii Urazowo-Ortopedycznej	73 dni	SPZOZ w Hajnówce	109 dni
Poradnia Kardiologiczna	103 dni	SPZOZ w Hajnówce	145 dni
Poradnia Otorinolaryngologiczna	104 dni	SPZOZ w Hajnówce	71 dni
Poradnia Diabetologiczna	53 dni	SPZOZ w Hajnówce	115 dni
Poradnia Endokrynologiczna	31 dni	SPZOZ w Hajnówce	133 dni
Poradnia Nefrologiczna	23 dni	SPZOZ w Hajnówce	84 dni
Poradnia Chirurgii Onkologicznej	16 dni	SPZOZ w Hajnówce	12 dni
Poradnia Reumatologiczna	9 dni	SPZOZ w Hajnówce	140 dni
Poradnia Psychologiczna	6 dni	SPZOZ w Hajnówce	40 dni

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ

na potrzeby

PONADLOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU

Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego

Rodzaj świadczenia zdrowotnego	Czas oczekiwania	Nazwa placówki	Średni czas oczekiwania na wizytę w województwie
Poradnia Ginekologiczno-Położnicza	1 dzień	SPZOZ w Hajnówce, Gminny Ośrodek Zdrowia w Narewce	26 dni
	5 dni	SPZOZ w Hajnówce, Gminny Ośrodek Zdrowia w Czeremsze	
	1 dzień	SPZOZ w Hajnówce	
Poradnia Preluksacyjna	4 dni	SPZOZ w Hajnówce	brak danych
Poradnia Medycyny Sportowej	3 dni	SPZOZ w Hajnówce	3 dni
Poradnia Neonatologiczna	2 dni	SPZOZ w Hajnówce	brak danych
Poradnia Dermatologiczna	1 dzień	SPZOZ w Hajnówce	62 dni
Poradnia Leczenia Uzależnień	1 dzień	SPZOZ w Hajnówce	brak danych
Poradnia Okulistyczna	1 dzień	SPZOZ w Hajnówce	157 dni
Poradnia Logopedyczna	1 dzień	SPZOZ w Hajnówce	69 dni

Źródło: opracowanie własne na podstawie <https://terminyleczenia.nfz.gov.pl/> oraz <https://swiatprzychodni.pl/> [dostęp dnia 14.03.2023 r.]

Powyższa analiza wskazuje na wysokie zapotrzebowanie na świadczenia zdrowotne z zakresu fizjoterapii, rehabilitacji i gastrologii. Biorąc pod uwagę, że wizyta u gastrologa jest jedną z najbardziej pożądanых wśród pacjentów Powiatu Hajnowskiego, analizie poddano również czas oczekiwania na podstawowe badania gastrologiczne. Z ogólnodostępnych danych¹¹, wynika, że na gastroskopię w Powiecie Hajnowskim należy czekać min. 26 dni, natomiast na kolonoskopię min. 133 dni¹². Czas oczekiwania na wizytę u specjalisty oraz dodatkowy czas oczekiwania na potencjalnie zlecone badania sprawia, że termin podjęcia leczenia znacznie się wydłuża.

Stan zdrowia mieszkańców i główne przyczyny zgonów

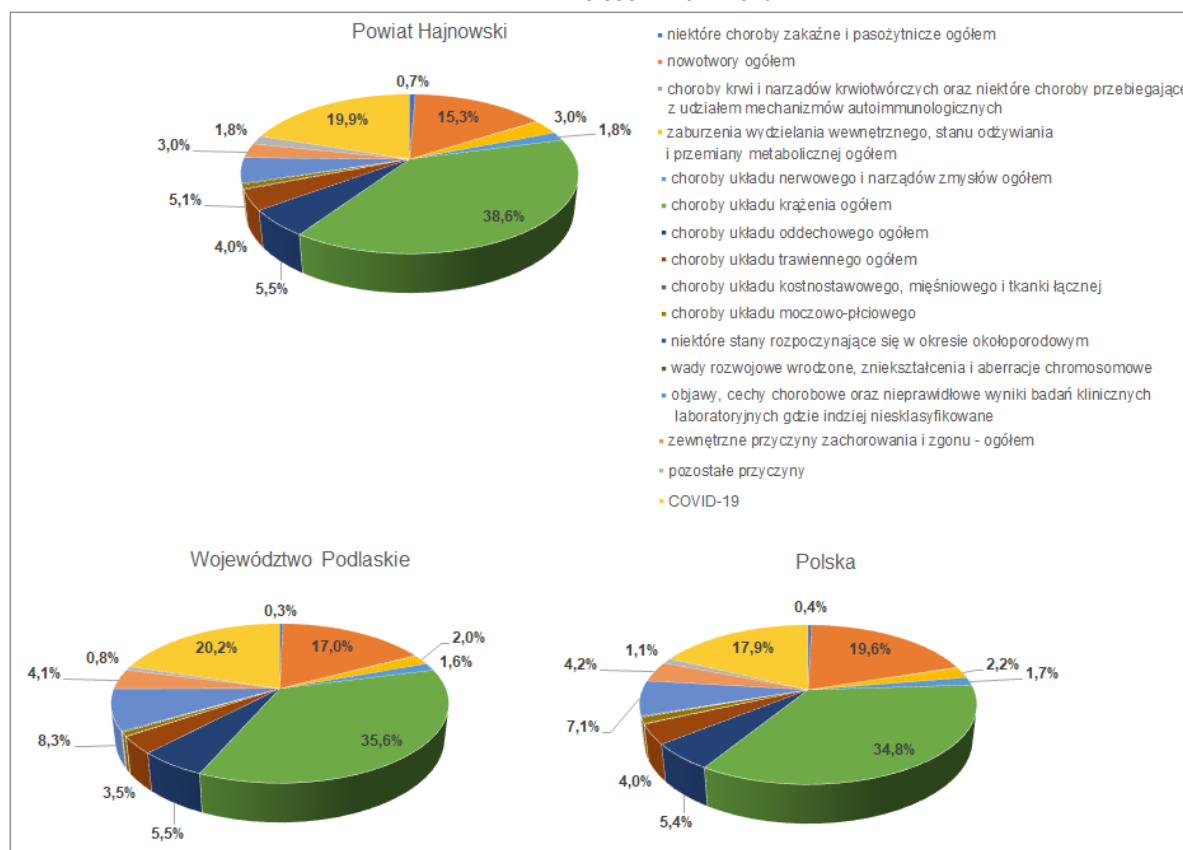
W celu zidentyfikowania realnych zagrożeń dla stanu zdrowia mieszkańców Powiatu Hajnowskiego przeanalizowano dane dotyczące głównych przyczyn zgonów. Biorąc pod uwagę wiek ludności, a także ewentualne predyspozycje genetyczne, niniejsze dane są wskaźnikiem teoretycznym. Niemniej jednak, zgon stanowi najstarszą informację o niedoborze zdrowia ludności, a statystyki umieralności są głównym źródłem informacji o rozkładzie zagrożeń stanu zdrowia populacji ze względu na prawny obowiązek rejestracji faktu zgonu oraz jego przyczyny.

Główne przyczyny zgonów dla obszaru Partnerstwa mają zbliżony rozkład procentowy do danych odnotowanych ogółem dla Polski i województwa podlaskiego (Wykres 31). W 2021 r. w Powiecie Hajnowskim najwięcej osób umierało na choroby układu krążenia i nowotwory. Liczba zgonów w wyniku niniejszych schorzeń z roku na rok wzrasta. Stosunkowo duży udział w liczbie zgonów w 2021 r. miał również wirus COVID-19.

¹¹ Informator o Terminach Leczenia - <https://terminyleczenia.nfz.gov.pl/> [dostęp dnia 13.03.2023 r.]

¹² Ibidem

Wykres 31. Główne przyczyny zgonów na obszarze Partnerstwa, w województwie podlaskim i w Polsce w 2021 roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Aby zminimalizować dalszy wzrost zgonów powodowanych chorobami układu krążenia oraz nowotworami, warto wzmocnić działania na rzecz propagowania zdrowego stylu życia, zwłaszcza wśród osób starszych. Zmniejszenie umieralności można osiągnąć również poprzez zwiększenie dostępu do usług zdrowotnych. Dotyczy to zapewniania odpowiedniej liczby kadry medycznej oraz wysokiej jakości infrastruktury i sprzętów medycznych.

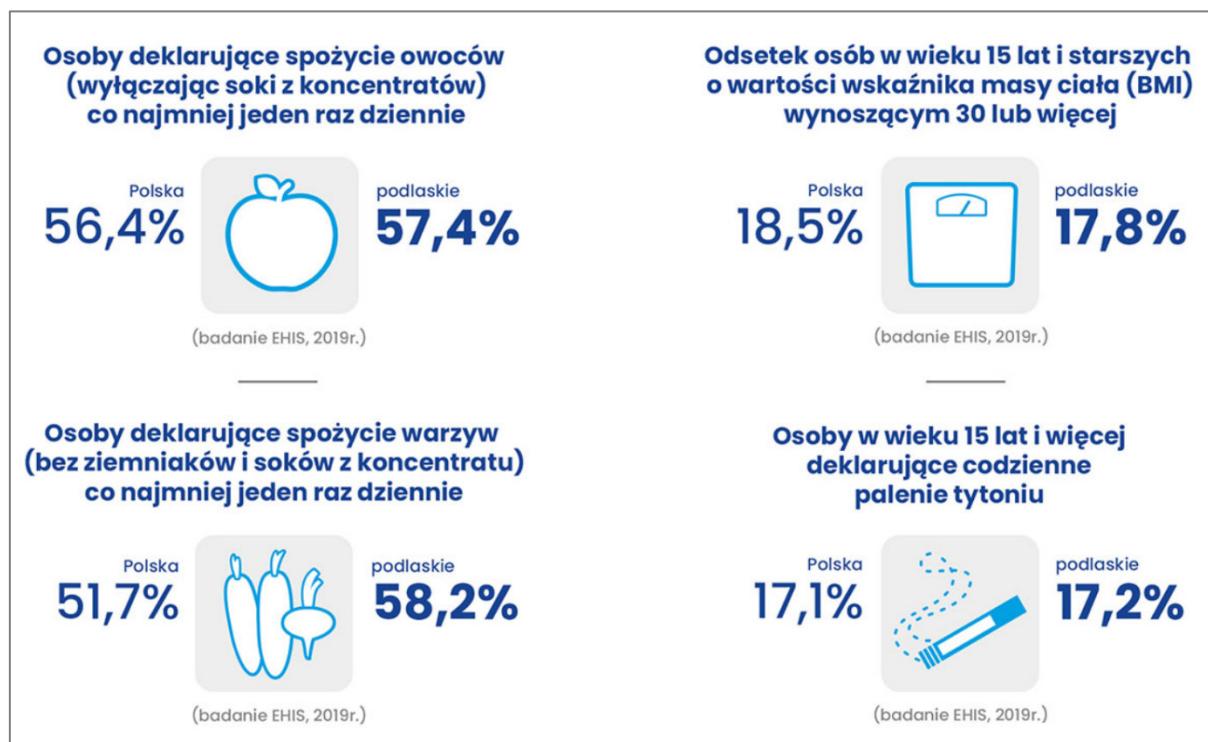
W 2019 roku na terenie całego kraju w losowych mieszkaniach zostało przeprowadzone Europejskie Ankietowe Badanie Zdrowia (EHIS), którego celem było poznanie sytuacji zdrowotnej mieszkańców Polski. Dane pochodzą z ostatniego roku przed pandemią COVID-19. Nie odzwierciedlają zatem sytuacji zdrowotnej w okresie pandemii. Badanie realizowane były przez służby statystyczne we wszystkich państwach Unii Europejskiej.

Według samooceny stanu zdrowia, prowadzonej w 2019 roku w ramach Europejskiego Ankietowego Badania Zdrowia (EHIS), w województwie podlaskim 62,3% populacji ocenia swoje zdrowie jako bardzo dobre i dobre. Średnia dla Polski w tej kwestii jest wyższa i wynosi 66,9% populacji kraju. Pod względem samooceny stanu zdrowia jedynie w jednym województwie (woj. łódzkie) udział populacji oceniającej swój stan zdrowia na bardzo dobry i dobry był niższy niż w województwie podlaskim¹³.

¹³ Europejskie Ankietowe Badania Zdrowia (EHIS), 2019 r, udostępnione na <https://profibaza.pzh.gov.pl/> [dostęp 14.03.2023 r.]

Standaryzowany Wskaźnik Umieralności (SMR) w województwie podlaskim z powodu ogółu przyczyn z w latach 2017-2019 wynosił 0,946, co jest jedną z niższych wartości wśród ogółu województw w kraju. SMR (po przemnożeniu przez 100) mówi, o ile procent obserwowana w województwie liczba zgonów jest większa (albo mniejsza) od liczby zgonów, jaką by zaobserwowano, gdyby natężenie umieralności w poszczególnych pięcioletnich grupach wieku było takie same jak w całej Polsce¹⁴.

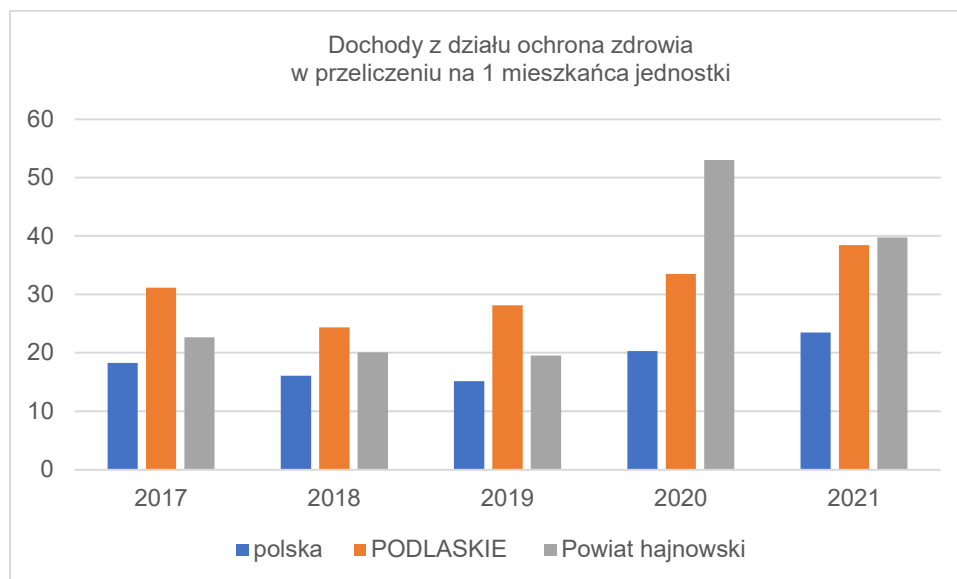
Rysunek 2. Wyniki Europejskiego Ankietowego Badania Zdrowia (EHIS) dla województwa podlaskiego.
Źródło: Europejskie Ankietowe Badania Zdrowia (EHIS), 2019 r., udostępnione na <https://profibaza.pzh.gov.pl/>
[dostęp 14.03.2023 r.]

Finanse lokalne w dziale ochrona zdrowia

Dochody pochodzące z obszaru ochrona zdrowia w przeliczeniu na 1 mieszkańca Powiatu Hajnowskiego od 2020 r. osiągają wartości wyższe niż średnia krajowa i wojewódzka (Wykres 32). Gminą Partnerstwa o najwyższych dochodach budżetu gminy w dziale ochrona zdrowia w 2021 r. roku była Gmina Białowieża (ok. 486 zł w przeliczeniu na 1 mieszkańca gminy). Wśród pozostałych gmin wartości wskaźnika były bardzo niewielkie.

¹⁴ Ibidem

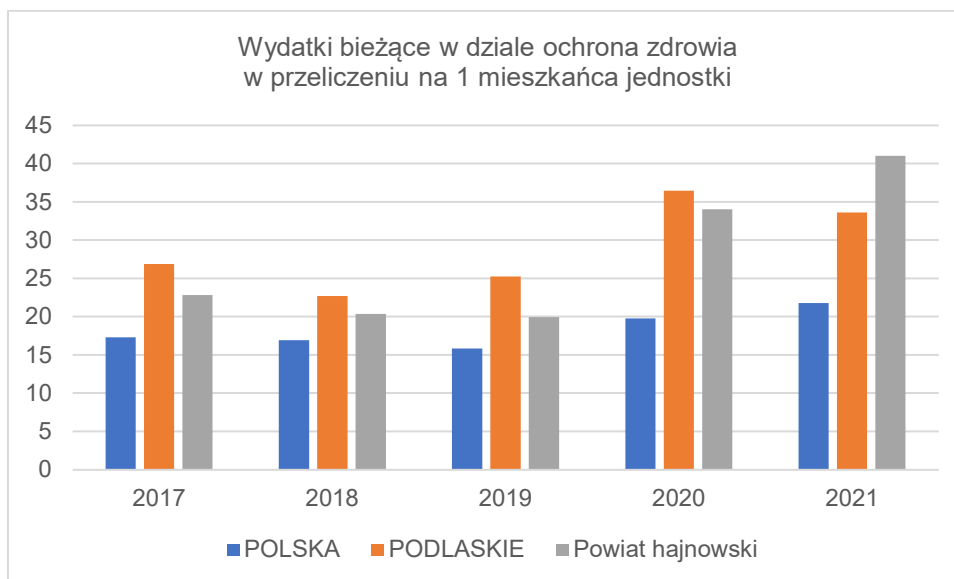
Wykres 32. Dochody z działu ochrona zdrowia w przeliczeniu na 1 mieszkańca jednostki.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Bieżące wydatki, przeznaczone przez Partnerstwo na ochronę zdrowia w przeliczeniu na 1 mieszkańca zwiększają się corocznie. Podobnie jak dochody, również wydatki z budżetu powiatu na 1 mieszkańca w dziale ochrony zdrowia w roku 2021 są znacznie wyższe niż odnotowane średnio w kraju i województwie (Wykres 33). Wartość wydatków na ochronę zdrowia w przeliczeniu na 1 mieszkańca w Powiecie Hajnowskim (ok. 41 zł) jest niemal dwukrotnie wyższa niż średnia krajowa (ok. 22 zł) oraz o ok. 20% większa od średniej wojewódzkiej (34 zł). Biorąc pod uwagę budżety gmin, w 2021 r. największe sumy na bieżące wydatki na ochronę zdrowia odnotowano w budżecie miasta Hajnówka (ok. 490 798 zł), Gminy Narewka (ok. 99 142 zł) oraz Gminy Narew (ok. 84 074 zł). W przeliczeniu na 1 mieszkańca najwyższe kwoty wydatków dotyczyły natomiast Gminy Białowieża (ok. 38 zł), Gminy Dubicze Cerkiewne (ok. 37 zł) oraz Gminy Narew (ok. 30 zł). Najmniejsze wydatki w 2021 r. na ochronę zdrowia poniosła Gmina Czyże (ok. 29 890 zł). W przeliczeniu na 1 mieszkańca najniższe kwoty dotyczyły gmin: Czyże (ok. 16 zł), Hajnówka (ok. 18 zł) oraz Kleszczele (ok. 20 zł).

Wykres 33. Wydatki bieżące na ochronę w przeliczeniu na 1 mieszkańca jednostki.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Podsumowanie

- Dostępność do wysokiej jakości usług medycznych zapewnia Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Hajnówce, który jest jednym z największych szpitali powiatowych w województwie podlaskim. Wskaźnik liczby dostępnych łóżek w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w Powiecie Hajnowskim jest niemal najwyższy w województwie, a jego wartości znacznie przekraczają średnią krajową i wojewódzką. W każdej z Gmin Powiatu Hajnowskiego znajduje się przynajmniej jedna przychodnia zdrowia (w tym publiczne i niepubliczne).
- Partnerstwo charakteryzuje stosunkowo niedużą dostępność usług zaopatrzenia w produkty lecznicze. Wskaźnik liczby ogólnodostępnych aptek w odniesieniu do liczby mieszkańców Powiatu Hajnowskiego wypada gorzej niż odnotowany ogółem dla Polski i województwa podlaskiego. Większość (8 z 11) aptek zlokalizowanych jest na obszarze miasta Hajnówka, co może wskazywać na nieodpowiedni i nierównomierny zasięg terytorialny rozmieszczenia aptek na obszarze Partnerstwa.
- Na podstawie analizowanych danych stwierdzono niską dostępność kadry medycznej. Wskaźnik liczby lekarzy w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w Powiecie Hajnowskim jest dużo niższy niż średnia krajowa i wojewódzka. W ostatnich latach przyjmuje jednak tendencję wzrostową.
- Minimalny czas oczekiwania na wizytę u specjalisty na obszarze Powiatu Hajnowskiego wskazuje na duże zapotrzebowanie na świadczenia zdrowotne z zakresu fizjoterapii, rehabilitacji i gastrologii. Przeprowadzona analiza wykazuje również ograniczoną dostępność do ww. lekarzy specjalistów.
- Do głównych przyczyn zgonów na obszarze Partnerstwa zalicza się choroby układu krążenia, nowotwory oraz COVID. Rozkład procentowy niniejszych przyczyn zgonów jest zbliżony do średnich krajowych i wojewódzkich.
- Powiat Hajnowski cechuje wyższa wartość dochodów i wydatków w obszarze ochrony zdrowia w przeliczeniu na 1 mieszkańca względem średniej krajowej i wojewódzkiej. Największe wydatki na ochronę zdrowia poniosło miasto Hajnówka. Biorąc pod uwagę liczbę ludności jednak były to gminy:

Białowieża, Dubicze Cerkiewne i Narew. Najniższe wydatki na ochronę zdrowia na obszarze Partnerstwa w odniesieniu do liczby mieszkańców dotyczą gmin: Czyże, Hajnówka i Kleszczele.

Pomoc społeczna

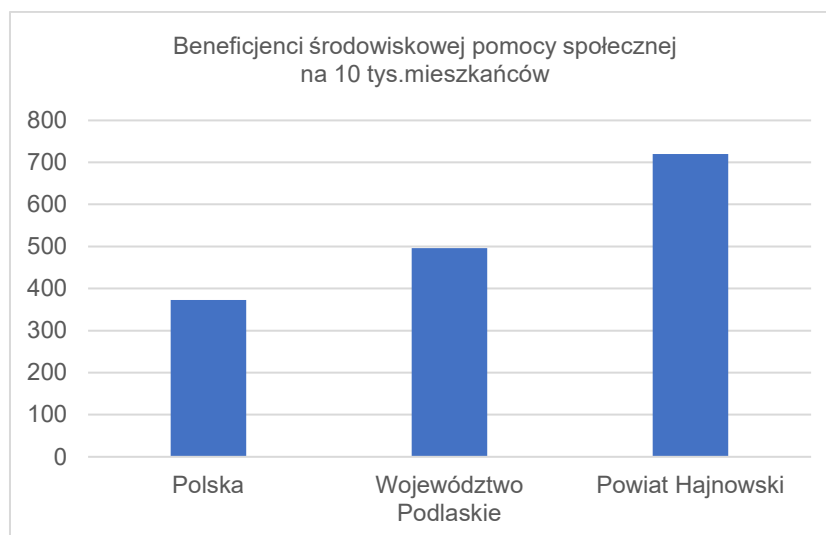
Zadania z zakresu pomocy społecznej w Powiecie Hajnowskim realizowane są przez jednostki samorządu gminnego i powiatowego:

- na poziomie gmin – 9 ośrodków pomocy społecznej,
- na poziomie powiatu – Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Hajnówce.

Dodatkowo, całodobowa pomoc i miejsce zamieszkania oferowana jest przez domy opiekuńcze, m.in. Dom Pomocy Społecznej „Rokitnik” w Białowieży, Dom Miłosierdzia „Samarytanin” w Hajnówce, Dom Opieki „Prawosławny Ośrodek Miłosierdzia ELEOS” w Trześciance (gm. Narew), Ośrodek Opiekuńczy PKPS w Starzynie (gm. Dubicze Cerkiewne). Na obszarze powiatu działają również domy pomocy, które oferują częściową pomoc osobom samotnym, emerytom, rencistom lub osobom niepełnosprawnym. Obiekty takie działają m.in. w Hajnówce, Lewkowie Starym (gm. Narewka), Szostakowie (gm. Czyże) i Czeremsze.

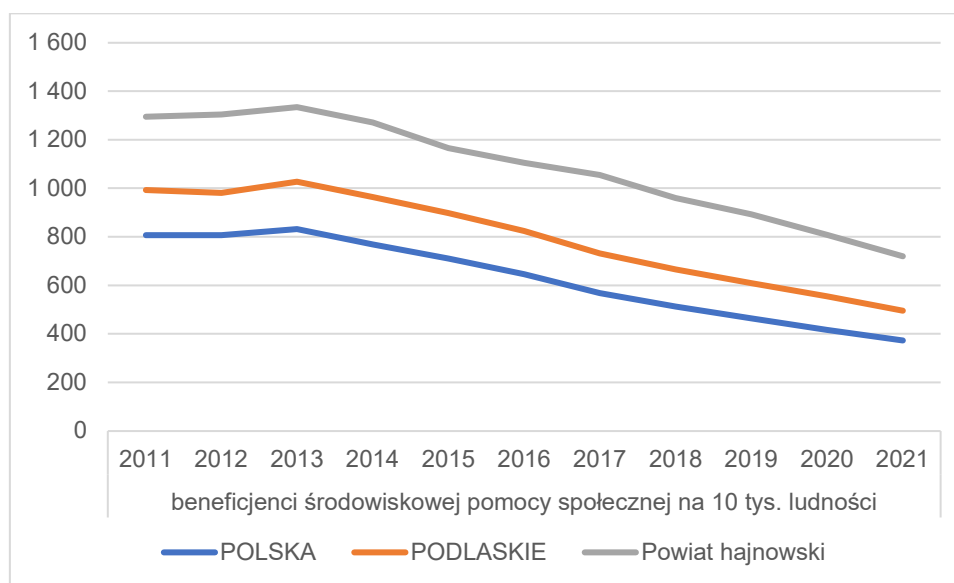
Według danych GUS na 2021 r., na 10 tys. ludności Powiatu Hajnowskiego przypada 720 beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej. Jest to dużo większy udział niż odnotowany ogółem dla Polski oraz województwa podlaskiego (Wykres 34). Analiza pozwala jednak stwierdzić, że z roku na rok liczba korzystających z pomocy społecznej na obszarze Partnerstwa zmniejsza się (Wykres 34). Biorąc pod uwagę poszczególne gminy tworzące Partnerstwo, wskaźnik liczby beneficjentów do liczby mieszkańców najniższą wartość osiągnął w Gminie Narewka (566 beneficjentów/10.tys.mieszkańców) i Gminie Hajnówka (601 beneficjentów/10.tys.mieszkańców, najwyższą zaś w Gminie Dubicze Cerkiewne (1006 beneficjentów/10.tys.mieszkańców).

Wykres 34. Wskaźnik beneficjentów środowiskowej opieki społecznej w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców jednostki.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Wykres 35. Zmiany liczby beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej przypadających na 10 tys. mieszkańców jednostki w latach 2011-2021.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

W ramach instytucjonalnej pieczy zastępczej, na terenie powiatu funkcjonuje Dom Dziecka im. Haliny Kopalińskiej w Białowieży (zapewniający 30 miejsc)¹⁵. Ponadto w Hajnówce działa Rodzinny Dom Dziecka, w którym może przebywać 8 dzieci.

Podsumowanie

- Udział osób korzystających z opieki społecznej w Powiecie Hajnowskim jest wyższy niż ogółem w kraju i w województwie podlaskim. Przeprowadzona analiza pozwala jednak stwierdzić, że z roku na roku liczba beneficjentów opieki społecznej maleje.
- Opieką społeczną na obszarze Partnerstwa z poziomu powiatu zajmuje się Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Hajnówce, które stanowi jednostkę koordynującą działania na tym obszarze. Ponadto w ramach każdej z gmin należących do Partnerstwa funkcjonują Gminne Ośrodki Opieki Społecznej.
- Całodobowa opieka i zaspokajanie niezbędnych potrzeb bytowych opiekuńczych realizowana jest m.in. przez: Dom Pomocy Społecznej „Rokitnik” w Białowieży, Dom Miłosierdzia „Samarytanin” w Hajnówce, Dom Opieki „Prawosławny Ośrodek Miłosierdzia ELEOS” w Trześciance (gm. Narew), Ośrodek Opiekuńczy PKPS w Starzynie (gm. Dubicze Cerkiewne). W Hajnówce oraz gminach Czyże, Czeremcha i Narewka dodatkowo działają domy pomocy.
- Instytucjonalną pieczę zastępczą w powiecie sprawuje Dom Dziecka w Białowieży.

¹⁵<http://powiat.hajnowka.pl/aktualnosci/print/funkcjonowanie-pieczy-zastepczej-w-powiecie-hajnowskim>
[dostęp dnia 28.03.2023 r.]

Bezpieczeństwo publiczne

Na terenie Powiatu Hajnowskiego funkcjonuje Komenda Powiatowa Policji w Hajnówce (KPP). Komenda Powiatowa Policji oraz jej jednostki organizacyjne odpowiadają za ochronę bezpieczeństwa mieszkańców oraz za utrzymywanie bezpieczeństwa publicznego i porządku publicznego. KPP w Hajnówce składa się z następujących jednostek organizacyjnych¹⁶:

- Kierownictwo KPP Hajnówka: Komendant Powiatowy Policji w Hajnówce, I Zastępca Komendanta Powiatowego w Hajnówce.
- Wydział Kryminalny: Zespół Operacyjno - Rozpoznawczy, Zespół ds. Poszukiwań i Identyfikacji Osób, Zespół do Walki z Przestępczością Narkotykową i Przestępczością Nieletnich, Zespół Dochodzeniowo - Śledczy, Zespół Techniki Kryminalistycznej, Zespół do Walki z Przestępczością Gospodarczą.
- Jednoosobowe Stanowisko ds. Prasowo – Informacyjnych,
- Wydział Prewencji: Ogniwo Patrolowo-Interwencyjne, Zespół ds. Prewencji Kryminalnej, Nieletnich i Patologii, Zespół ds. Wykroczeń, Zespół Dyżurnych, Zespół Sztab Policji, Rewir Dzielnicowych.
- Wydział Ruchu Drogowego,
- Zespół Prezydialny, Kadr i Szkolenia,
- Zespół ds. Ochrony Informacji Niejawnych,
- Zespół ds. Łączności i Informatyki,
- Jednoosobowe Stanowisko ds. bezpieczeństwa i higieny pracy,
- Zespół Administracyjno-Gospodarczy,
- Posterunek Policji w Białowieży,
- Posterunek Policji w Czeremsze,
- Posterunek Policji w Narewce.

Według danych GUS liczba przestępstw stwierdzonych przez Policję na terenie Powiatu Hajnowskiego między 2015 a 2021 r. nieznacznie wzrosła – ok. 1,0%. O prawie 9% zmniejszyła się natomiast ilość stwierdzonych przestępstw o charakterze kryminalnym. Jednocześnie odnotowano jednak duży wzrost przestępstw o charakterze gospodarczym, których liczba w analizowanym okresie zwiększyła się o ponad 50%.

Tabela 21. Przestępstwa stwierdzone przez Policję na terenie Powiatu Hajnowskiego między 2015 a 2021 rokiem.

Przestępstwa stwierdzone przez Policję	2015	2021	dynamika zmian
Ogółem	613	619	+1,0%
o charakterze kryminalnym	416	379	-8,9%
o charakterze gospodarczym	66	104	+57,6%
drogowe	94	96	+2,1%
przeciwko życiu i zdrowiu	43	23	-46,5%
przeciwko mieniu	247	270	+9,3%
przeciwko wolności, wolności sumienia i wyznania, wolności seksualnej i obyczajności	36	17	-52,8%
przeciwko rodzinie i opiece	34	32	-5,9%
Przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu i bezpieczeństwu w komunikacji	97	108	+11,3%

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

¹⁶ <https://hajnowka.policja.gov.pl/> [dostęp dnia 13.03.2023 r.]

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ

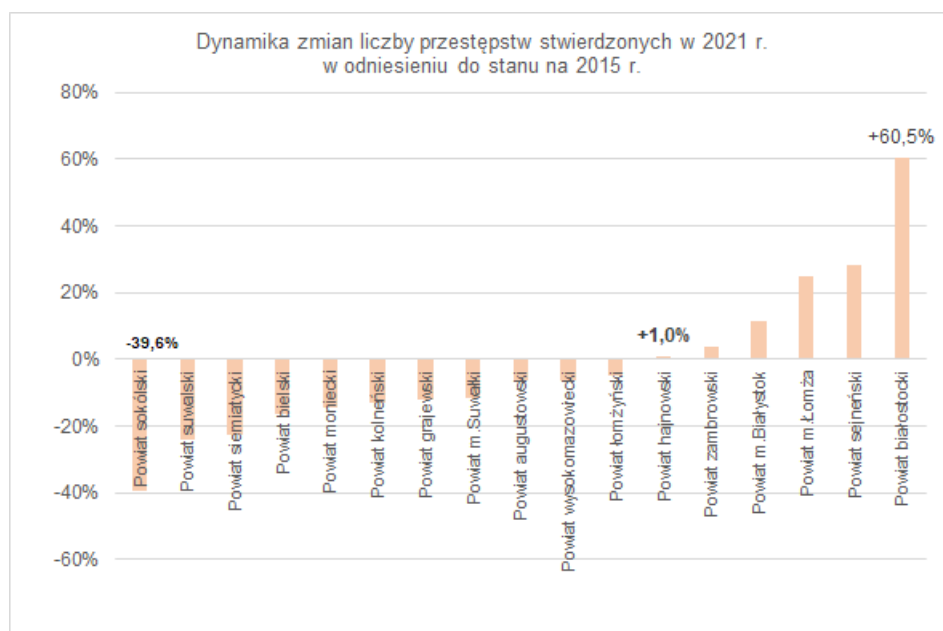
na potrzeby

PONADLOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU

Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego

Biorąc pod uwagę ogólne dane krajowe i wojewódzkie wzrost liczby przestępstw w analizowanym okresie na obszarze Partnerstwa był o ponad połowę mniejszy niż stwierdzony ogółem dla Polski i województwa podlaskiego. Podczas gdy w Powiecie Hajnowskim liczba przestępstw wzrosła o 1,0%, zarówno dla kraju jak i województwa był to wzrost na poziomie 2,6%. Należy zauważyć jednak, że w większości powiatów województwa podlaskiego liczba stwierdzonych w 2021 r. przestępstw względem 2015 r. znacząco zmalała. Niemniej jednak, pod względem poziomu bezpieczeństwa Powiat Hajnowski wypada relatywnie dobrze.

Wykres 36. Dynamika zmian przestępstw stwierdzonych 2021 r. w odniesieniu do stanu na 2015 r. w powiatach województwa podlaskiego.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

W 2021 roku stwierdzono o niemal połowę mniej przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu niż w 2015 roku. O ponad połowę zmniejszyła się natomiast liczba przestępstw przeciwko wolności, wolności sumienia i wyznania, wolności seksualnej i obyczajności. Nieznacznie zmniejszyła się również liczba przestępstw przeciwko rodzinie i opiece. Na obszarze powiatu stwierdzono natomiast wzrost o 11,3% ilości przestępstw przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu i bezpieczeństwu w komunikacji. Zwiększyła się również liczba przestępstw przeciwko mieniu (wzrost na poziomie 9,3%).

Analizując całościowo powyższe zestawienie można przyjąć założenie, że ogólny poziom bezpieczeństwa na obszarze Partnerstwa wzrasta.

Poziom bezpieczeństwa na obszarze Partnerstwa wzmacniany jest również przez Komendę Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Hajnówce. Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza znajduje się w Hajnówce i jest wspierana przez Posterunek Jednostki Ratowniczo-Gaśniczej w Czeremsze oraz Ochotnicze Straże Pożarne (OSP). Do Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego (KSRG) należy 17 jednostek z obszaru Partnerstwa: OSP Białowieża, OSP Czeremcha, OSP Czeremcha Wieś, OSP Kleszczcele, OSP Czyże, OSP Klejnik, OSP Dubicze Cerkiewne, OSP Tofiłowce, OSP Mochate, OSP Nowokornino, OSP Orzeszkowo, OSP Narew, OSP Łosinka, OSP Trześcianka, OSP Lewkowo Stare, OSP Narewka,

OSP Siemianówka. Poza KSRG działa również 7 dodatkowych jednostek: OSP Koryciski, OSP Stary Kornin, OSP Werstok, OSP Dasze, OSP Dobrowoda, OSP Tyniewiczze Duże, OSP Olchówka¹⁷.

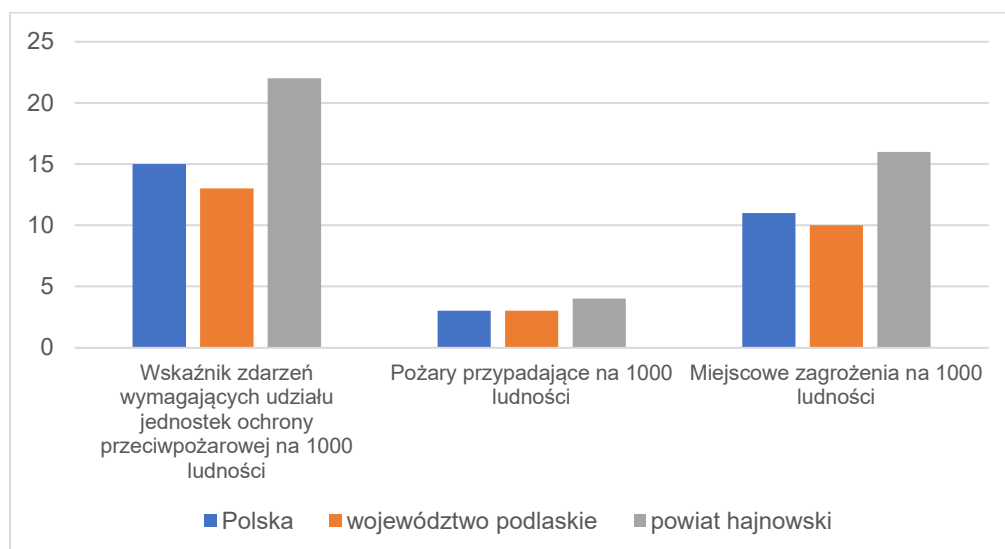
W ramach prewencji społecznej Komenda Powiatowa Państwowej Straży Pożarnej w Hajnówce prowadzi działania polegające na edukowaniu, dostarczaniu informacji oraz zwiększaniu świadomości społeczeństwa w zakresie ochrony przeciwpożarowej i bezpieczeństwa publicznego. Prowadzona jest również platforma pozwalająca sprawdzić obywatelom aktualny stopień zagrożenia pożarowego na obszarze Puszczy Białowieskiej. Dane aktualizowane są dwukrotnie w ciągu każdego dnia.

Na obszarze Powiatu Hajnowskiego w 2021 roku odnotowano 893 zdarzenia, wymagające udziału jednostek ochrony przeciwpożarowej. Wśród nich, największy udział (73%) miały zdarzenia o charakterze miejscowych zagrożeń, związanych m.in. z intensywnymi opadami, wiatrem, a także zdarzenia komunikacyjne i medyczne. Pożary stanowi 19% wszystkich zgłoszeń. 8% zdarzeń stanowiły fałszywe zgłoszenia. Najwięcej zdarzeń dotyczyło miasta Hajnówka (ok. 25%), Gminy Narewka (ok. 13%), Gminy Narew (ok. 12%) oraz Gminy Czeremcha (ok. 12%). Najmniej zdarzeń miało miejsce na obszarze Gminy Czyże (ok. 5%) oraz Gminy Kleszczule (ok. 7%).

W 2021 roku na obszarze Partnerstwa wystąpiło 155 pożarów małych, 14 średnich, 1 pożar duży i 1 bardzo duże. Do dwóch ostatnich doszło na obszarze Gminy Narew. Również w odniesieniu do zagrożeń miejscowych miały one w przeważającym udziale charakter lokalny.

Wskaźnik zdarzeń w przeliczeniu na 1000 ludności w Powiecie Hajnowskim w 2021 roku miał wartość 22. Był zatem o prawie 50% wyższy niż odnotowany ogółem w Polsce oraz o prawie 70% wyższy niż średnia województwa podlaskiego. Wśród zdarzeń zarówno na obszarze Partnerstwa jak i w całej Polsce przeważają miejscowe zagrożenia (m.in. związane z silnymi wiatrami, opadami, komunikacją itp.). Na 1000 mieszkańców obszaru Partnerstwa przypada 16 zdarzeń o charakterze miejscowych zagrożeń. W przypadku Polski wskaźnik ten wynosi 11, dla województwa zaś 10. Pod względem liczby pożarów w przeliczeniu na liczbę ludności, wynik dla Partnerstwa był zbliżony do średniej krajowej i wojewódzkiej i wynosił 4 zdarzenia na 1000 ludności (Wykres 37).

Wykres 37. Zdarzenia wymagające udziału jednostek ochrony przeciwpożarowej na 1000 ludności w Polsce, województwie podlaskim i Powiecie Hajnowskim.

¹⁷ <https://www.gov.pl/web/kppsp-hajnowka> [dostęp dnia 13.03.2023 r.]

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Ze względu na położenie obszaru Partnerstwa na granicy państwa, przygraniczne rejony Powiatu Hajnowskiego chronione są przez straż graniczną działającą w ramach Podlaskiego Oddziału Straży Granicznej. Komenda Podlaskiego Oddziału Straży Granicznej zlokalizowana jest w Białymstoku. Na obszarze Powiatu Hajnowskiego funkcjonują natomiast Placówki Straży Granicznej, których siedziby mieszczą się w Narewce, Białowieży, Czeremsze i Dubiczach Cerkiewnych¹⁸.

Placówka SG w Narewce zasięgiem terytorialnym obejmuje w całości obszar dwóch gmin, tj. Narew i Narewkę. Dodatkowo jej działania rozszerzone są na część sąsiedniej gminy – Michałowo (pow. białostocki). W terytorialnym zasięgu działania Placówki znajduje się Kolejowe Przejście Graniczne w Siemianówce, które całodobowo obsługuje ruch pociągów towarowych między stacjami granicznymi Siemianówka (RP) – Swisłocz (RB). Placówka SG w Białowieży ochrania odcinek granicy państwowej z Republiką Białorusi na długości 25,79 km. Obejmuje działaniem drogowe przejście graniczne Białowieża-Piererów, obsługujące osobowy ruch graniczny (pieszy i rowerowy), z wyłączeniem towarów. Placówka SG w Czeremsze ochrania odcinek granicy państwowej z Republiką Białoruś o długości 20,43 km. W terytorium zasięgu działania placówki znajdują się dwa przejścia graniczne: Połowce – Pieszczatka oraz Czeremcha - Wysokolitowsk. Zasięg terytorialny Placówki SG w Czeremsze obejmuje obszar czterech gmin: Czeremcha, Kleszczewo, Milejczyce oraz Boćki. Placówka SG w Dubiczach Cerkiewnych ochrania odcinek granicy państwowej o długości 15,93 km. Przez strefę działania placówek w Czeremsze i Dubiczach Cerkiewnych przebiegają 2 szlaki komunikacyjne o znaczeniu międzynarodowych: DK19 oraz DK66¹⁹.

Podsumowanie

- Za ochronę bezpieczeństwa mieszkańców obszaru Partnerstwa oraz za utrzymywanie bezpieczeństwa publicznego i porządku publicznego odpowiada Komenda Powiatowa Policji w Hajnówce, wspomagana przez Posterunki Policji w Białowieży, Narewce i Czeremsze.
- Według danych GUS liczba przestępstw stwierdzonych przez Policję na terenie Powiatu Hajnowskiego między 2015 a 2021 r. nieznacznie wzrosła. Wzrost ten był jednak o ponad połowę mniejszy niż stwierdzony ogółem dla Polski i województwa podlaskiego. Ogółem można stwierdzić, że ogólny poziom bezpieczeństwa na obszarze Partnerstwa wzrasta.
- Poziom bezpieczeństwa na obszarze Partnerstwa wzmacniany jest przez Komendę Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Hajnówce. Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza znajduje się w Hajnówce i jest wspierana przez Posterunek Jednostki Ratowniczo-Gaśniczej w Czeremsze oraz Ochotnicze Straże Pożarne (OSP).
- Ze względu na położenie obszaru Partnerstwa na granicy państwa, przygraniczne rejony Powiatu Hajnowskiego chronione są przez straż graniczną działającą w ramach Podlaskiego Oddziału Straży Granicznej. Na obszarze Partnerstwa funkcjonują Placówki Straży Granicznej w Narewce, Białowieży, Czeremsze i Dubiczach Cerkiewnych.

¹⁸ <https://www.podlaski.strazgraniczna.pl/> [dostęp dnia 14.03.2023 r.]

¹⁹ Ibidem

Działalność z zakresu kultury

Instytucje kultury

Na obszarze Partnerstwa funkcjonują instytucje kultury, które stanowią zarówno samorządowe instytucje jak i obiekty zarządzane przez organizacje pozarządowe. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w 2021 r. na obszarze Powiatu Hajnowskiego działalność prowadziło 29 domów kultury, ośrodków kultury, klubów i świetlic. Na przestrzeni lat 2017-2021 r. liczba obiektów utrzymywała się na podobnym poziomie. Najwięcej instytucji kultury działa w Gminie Kleszczele (9 obiektów) oraz Gminie Czyże (8 obiektów). W Gminie Narew wskazano 4 instytucje, w Gminie Hajnówka 3, natomiast w pozostałych gminach po jednej.

W odniesieniu do infrastruktury zlokalizowanych na obszarze Partnerstwa domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic, według danych GUS większość z nich nie jest przystosowana do potrzeb osób niepełnosprawnych (Tabela 22). Jedynie 12 z 29 obiektów posiada wejście do budynku dostosowane dla osób poruszających się na wózku inwalidzkim. Udogodnienia wewnątrz budynku dla osób ze specjalnymi potrzebami posiada jedynie 5 z 29 obiektów.

Tabela 22. Infrastruktura obiektów kultury, zlokalizowanych na obszarze Powiatu Hajnowskiego - dane na 2021 r.

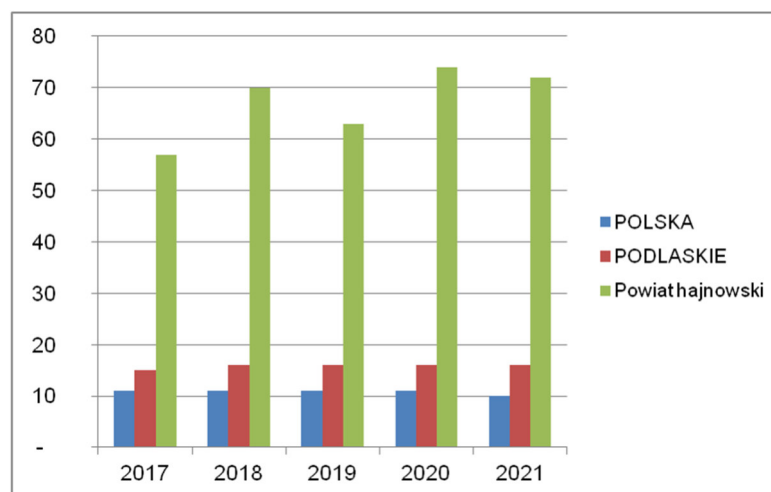
Nazwa jednostki	obiekty przystosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych	wejście do budynku przystosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych	udogodnienia dla niepełnosprawnych wewnątrz budynku	obiekty posiadające salę widowiskową	liczba standardowych miejsc na sali widowiskowej
Gm. Miejska Hajnówka	1	1	1	1	340
Gm. Białowieża	0	0	0	1	144
Gm. Czeremcha	2	2	1	1	180
Gm. Czyże	2	2	1	5	450
Gm. Dubicze Cerkiewne	0	0	0	1	120
Gm. Hajnówka	3	3	0	4	220
Gm. Kleszczele	1	1	1	7	595
Gm. Narew	0	0	0	1	60
Gm. Narewka	3	3	1	1	103
Powiat Hajnowski	12	12	5	22	2212

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Większość obiektów kultury w Powiecie Hajnowskim posiada salę widowiskową. Łącznie liczba standardowych miejsc na salach widowiskowych w 2021 r. to 2212 miejsc. Największa sala widowiskowa znajduje się w Hajnówce - łącznie mieści 340 osób (Tabela 22).

W odniesieniu do wskaźników dotyczących osób korzystających z zajęć organizowanych przez domy i ośrodki kultury oraz kluby i świetlice, Powiat Hajnowski wypada bardzo korzystnie na tle województwa podlaskiego i Polski (Wykres 38). W ostatnich latach liczba osób korzystających z tego typu działań na obszarze Partnerstwa, w przeliczeniu na 1000 osób ludności była o ok. 50-60 wyższa niż w województwie i w kraju.

Wykres 38. Wskaźnik liczby osób korzystających z zajęć organizowanych przez obiekty kultury w Powiecie Hajnowskim, województwie podlaskim i w Polsce w przeliczeniu na 1000 osób ludności. Dynamika zmian w latach 2017-2021.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Imprezy kulturalne

Przejawem aktywności powyższych ośrodków są organizowane w Powiecie Hajnowskim imprezy kulturalne. W 2021 r. w Powiecie Hajnowskim zorganizowano 768 imprez o charakterze kulturalnym, co stanowi ok. 12,8% wszystkich przedsięwzięć tego typu organizowanych w województwie podlaskim. Liczba organizowanych imprez kulturalnych w Powiecie Hajnowskim w ostatnich latach się zmniejszała. W porównaniu z 2019 rokiem, ich liczba zmalała o 38,5%. Spadek liczby organizowanych imprez na obszarze Partnerstwa był wyższy niż ogólny odnotowany w województwie podlaskim (ok. 29,8%). Ogółem w kraju liczba organizowanych imprez kulturalnych zmniejszyła się o ok. 37,2%. Przyczyną zmniejszenia liczby imprez zarówno na obszarze Partnerstwa jak i w całej Polsce była przede wszystkim sytuacja pandemiczna wywołana wirusem SARS-CoV-2.

Wśród gmin należących do Partnerstwa, według danych na 2021 rok najwięcej imprez kulturalnych odbywało się na terenie gmin: Czeremcha (171), Kleszczele (170) oraz miasta Hajnówka (143). Najmniej przedsięwzięć tego typu realizowały gminy: Narew (23) oraz Hajnówka (28). Największe imprezy pod względem liczby uczestników biorących w nich były realizowane w Gminie Czeremcha, gdzie podczas jednego wydarzenia gromadziło się średnio ok. 104 osób. Najniższy stosunek liczby uczestników do liczby imprez odnotowano dla gmin: Czyże (ok. 23 osoby), Kleszczele (ok. 26 osób) oraz Dubicze Cerkiewne (ok. 27 osób).

Tabela 23. Wskaźniki dotyczące imprez kulturowych - według danych na 2021 r.

Nazwa jednostki	liczba imprez	uczestniczy imprez	liczba uczestników na 1000 mieszkańców	liczba uczestników w na 1 imprezę
	[szt.]	[os.]	[os.]	[os.]
POLSKA	156 556	18 256 595	480,6	116,6
Woj. Podlaskie	6 016	650 716	564,4	108,2
Powiat Hajnowski	768	47 305	1 173,8	61,6

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ

na potrzeby

PONADLOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU

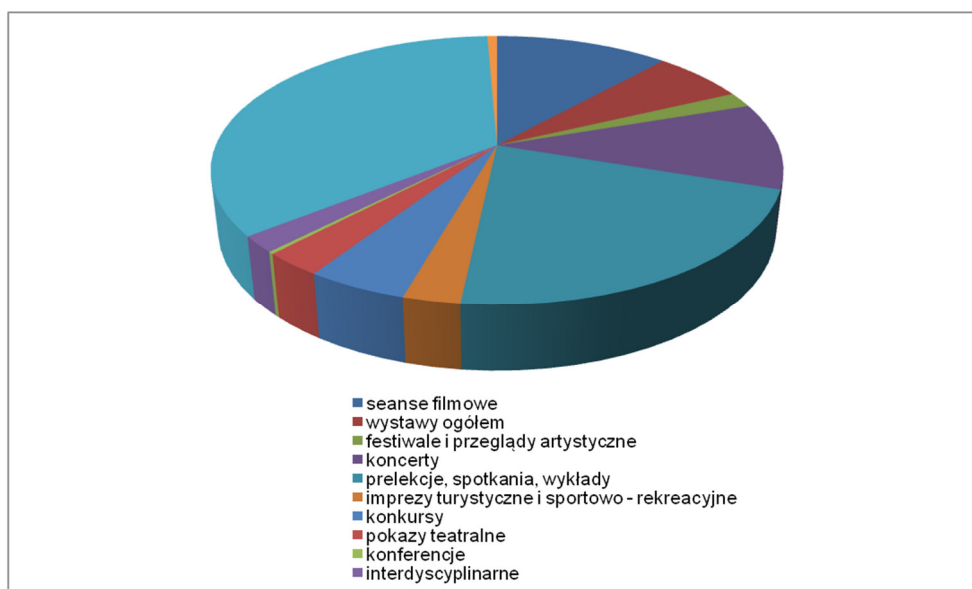
Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego

Nazwa jednostki	liczba imprez	uczestniczy imprez	liczba uczestników na 1000 mieszkańców	liczba uczestników w na 1 imprezę
	[szt.]	[os.]	[os.]	[os.]
Gm. Miejska Hajnówka	143	12 815	652,7	89,6
Gm. Białowieża	33	1 800	881,9	54,5
Gm. Czeremcha	171	17 810	6 364,4	104,2
Gm. Czyże	31	713	381,7	23,0
Gm. Dubicze Cerkiewne	34	935	671,7	27,5
Gm. Hajnówka	28	850	229,0	30,4
Gm. Kleszczele	170	4 445	1 972,9	26,1
Gm. Narew	23	1 400	417,4	60,9
Gm. Narewka	135	6 537	2 010,1	48,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Według danych z 2021 roku, największy udział w organizowanych na obszarze Powiatu Hajnowskiego imprezach o charakterze kulturalnym miały warsztaty (ok. 35%) oraz projekcje, spotkania i wykłady (ok. 21,5%) - Wykres 39. Warsztaty odbywały się przede wszystkim w gminach: Czeremcha i Narewka, w których łącznie odbyła się ponad połowa z ogólnej liczby tego typu przedsięwzięć w Powiecie Hajnowskim. Projekcje, spotkania i wykłady realizowane były głównie w Gminie Kleszczele, gdzie odbyło się ok. 61,8% wszystkich tego rodzaju zdarzeń.

Wykres 39. Rodzaje organizowanych imprez kulturowych w Powiecie Hajnowskim - według danych na 2021 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

W Gminie Czeremcha, w której jak zostało wcześniej wspomniane, w 2021 r. odbyło się najwięcej imprez kulturalnych, najczęściej miały miejsce warsztaty (które stanowiły ok. 47,8% wszystkich wydarzeń

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ

na potrzeby

PONADLOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU

Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego

w gminie). Ok. 12,9% zdarzeń kulturalnych w Gminie Czeremcha stanowiły koncerty. W Hajnówce najczęściej odbywały się seanse filmowe, stanowiąc ok. 40,6% wszystkich imprez kulturalnych.

Tabela 24. Rodzaje organizowanych imprez kulturowych w poszczególnych gminach Powiatu Hajnowskiego - według danych na 2021 r.

Nazwa gminy	seanse filmowe	wystawy ogółem	festiwale i przeglądy artystyczne	koncerty	prelekcje, spotkania, wykłady	imprezy turystyczne i sportowe -	konkursy	pokazy teatralne	konferencje	interdyscyplinarne	warsztaty	inne	suma
Gmina Miejska Hajnówka	58	22	0	17	7	0	12	2	0	0	25	0	143
Gmina Białowieża	3	3	2	4	1	4	2	1	0	0	13	0	33
Gmina Czeremcha	16	6	6	22	15	2	3	10	1	6	80	4	171
Gmina Czyże	0	1	1	0	23	0	0	0	1	0	5	0	31
Gmina Dubicze Cerkiewne	0	0	3	1	2	0	1	3	0	0	24	0	34
Gmina Hajnówka	1	0	0	5	1	0	2	1	0	0	18	0	28
Gmina Kleszczele	1	5	1	3	102	5	4	1	0	9	39	0	170
Gmina Narew	4	2	0	5	2	2	2	1	0	0	5	0	23
Gmina Narewka	7	9	1	23	12	8	11	3	0	0	60	1	135
suma	90	48	14	80	165	21	37	22	2	15	269	5	768

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Na terenie Powiatu Hajnowskiego organizowane są wydarzenia kulturowe o znaczeniu międzynarodowym i ogólnopolskim. Wśród nich znajdują się m.in.:

- Międzynarodowy Festiwal „Hajnowskie Dni Muzyki Cerkiewnej”,
- Ogólnopolski Konkurs Fotograficzny „PODLASIE W OBIEKTYWIE” im. Wiktora Wołkowa,
- Jarmark Żubra,
- Międzynarodowy Festiwal Teatralny Wertep,
- EthnoFestiwal Czeremcha Wielu Kultur i Narodów,
- Międzynarodowy Plener Rzeźbiarski – Narewka,
- Międzynarodowy Plener Malarski – Narewka,
- Międzynarodowy Festiwal Białowieskie Integracje Artystyczne „Peretocze”.

Wśród wydarzeń o znaczeniu regionalnym wymienia się m.in.:

- Ogólnopolski Festiwal „Piosenka Białoruska”,
- Hajnowskie Spotkania z Kolędą Prawosławną,
- Białoruski Festiwal Etnograficzny „Kultura na Schodach Muzeum”,
- Koncerty Muzyki Kameralnej i Organowej,
- Białorusko-Polskie Koncerty Rockowe „Muzyka bez zastrzeżeń” / „Muzyka bez zaściaroh”,
- Festiwal Kultury Ukraińskiej Podlaska Jesień,
- Prezentacje zespołów obrzędowych „Białoruski Obrzęd na Scenie”,

- Ogólnopolska Wiosna Młodych Talentów – II Hajnowskie Biennale,
- Plener Rzeźby w Drewnie, Hajnówka,
- Różnogłosie – cykl prezentacji muzycznych białoruskiej mniejszości narodowej, Białowieża,
- Festiwal Hip-Hop Dance Project Festiwal, Stary Dwór nad Zalewem Siemianówka,
- Noc Kupały w Białowieży, Noc Kupały w Dubiczach Cerkiewnych.

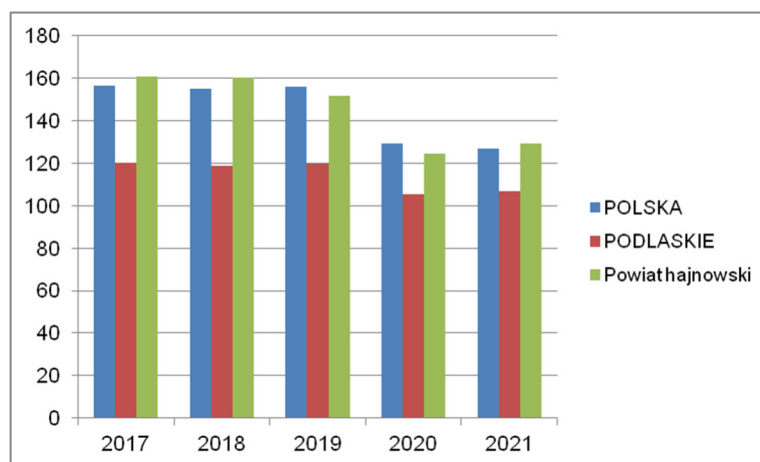
Wydarzenia o znaczeniu lokalnym organizowane na terenie Powiatu to m.in.:

- Przegląd na Haft i Koronkę Powiatu Hajnowskiego,
- Festyn Ludowy „KRYNOCZKA”,
- Piknik Rodzinny,
- Piknik Leśny organizowany przez Nadleśnictwo Hajnówka,
- Festyn Ekologiczny,
- Urodziny żubra Pompika,
- Przegląd Sztuki Nieprofesjonalnej Ziemi Hajnowskiej,
- Gala rozdania Honorowych Nagród Burmistrza Miasta Hajnówka QUERCUS 2023,
- Białowieża Open Jam Session,
- Potańcówki pod lampionami – odpustowe zabawy taneczne „pod chmurką”, Stare Masiewo,
- Kulturalno-Soleckie Spotkanie Integracyjne w Białowieży,
- Białowieskie Arie, Białowieża,
- Jarmark Wielkanocny – Wielkanocny Festyn Produktów Lokalnych,
- Tydzień Bibliotek – cykl wydarzeń literackich, oświatowych i kulturalnych,
- Hajnowski Festiwal Literatury dla Dzieci,
- Noc Muzeów organizowana przez Muzeum i Ośrodek Kultury Białoruskiej.

Biblioteki

Na obszarze Powiatu Hajnowskiego funkcjonuje 13 bibliotek publicznych – po 3 obiekty w gminach Narew i Narewka oraz po 1 w pozostałych gminach powiatu. W Gminie Białowieża dodatkowo działalność prowadzą 2 biblioteki niepubliczne. Wśród liczby osób korzystających z bibliotek obserwuje się tendencję spadkową (Wykres 40). W Powiecie Hajnowskim liczba czytelników bibliotek w roku w przeliczeniu na 1000 osób ludności jest wyższa niż średnia dla województwa podlaskiego i Polski. W 2021 roku z bibliotek na obszarze Partnerstwa korzystało 129 osób na 1000 mieszkańców. Jest to wynik zbliżony do wskazanego dla całej Polski oraz o 22 osoby wyższy niż odnotowany dla województwa podlaskiego. Gminy, w których odnotowano największy udział czytelników w Powiecie Hajnowskim to: Kleszczele (ok. 192 osoby na 1000 mieszkańców gminy), miasto Hajnówka (ok. 165 osób), Czeremcha (ok. 150 osób), Dubicze Cerkiewne (ok. 137 osób).

Wykres 40. Wskaźnik liczby osób korzystających z bibliotek w przeliczeniu na 1000 osób w Powiecie Hajnowskim, województwie podlaskim i w Polsce. Dynamika zmian w latach 2017-2021.

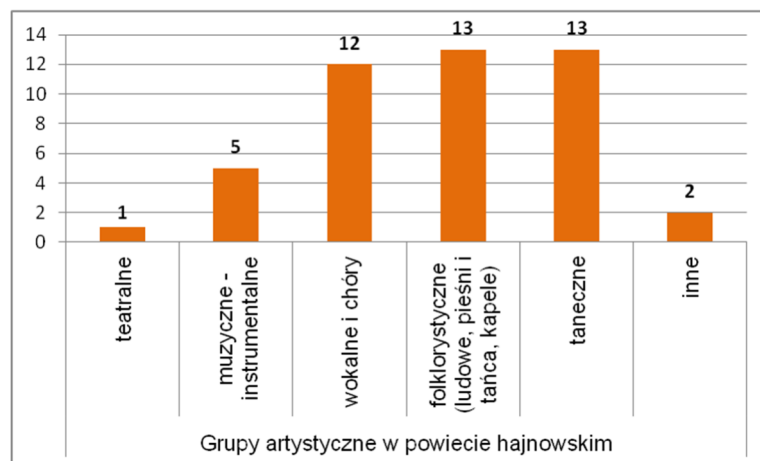

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Grupy artystyczne

Według danych z 2021 r. na obszarze Powiatu Hajnowskiego funkcjonuje 46 grup artystycznych (Wykres 41). Wśród nich największy udział mają grupy folklorystyczne (13 szt.), taneczne (13 szt.) oraz wokalne wraz z chórami (12 szt.).

Wykres 41. Grupy artystyczne funkcjonujące na obszarze Powiatu Hajnowskiego - według danych na 2021 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Większość z nich (24 szt.) działa na obszarze miasta Hajnówka. W Hajnówce działa 1 grupa teatralna, 7 grup wokalnych, 4 grupy folklorystyczne, 10 grup tanecznych oraz 2 o innym profilu działania. Dość duża ilość grup artystycznych (11 szt.) występuje także w Gminie Narewka. Na obszarze gminy działają 3 grupy muzyczno-instrumentalne, 3 grupy wokalne, 3 grupy folklorystyczne i 2 grupy taneczne.

Na przestrzeni ostatnich lat liczba grup artystycznych na obszarze Partnerstwa stopniowo się zmniejszała. W Powiecie Hajnowskim liczba tego typu działalności spadła z 56 w 2017 roku do 34 w 2020 roku. W 2021 r. ilość grup artystycznych wzrosła do 46. Na przestrzeni ostatnich lat działalność artystyczna rozwinęła się

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ

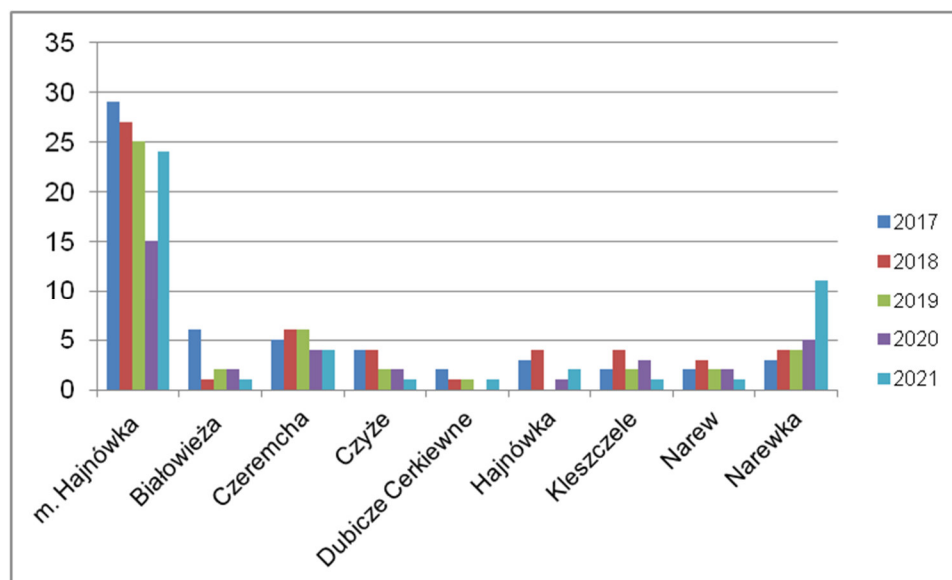
na potrzeby

PONADLOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU

Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego

przede wszystkim na obszarze Gminy Narewka. W pozostałych gminach liczba funkcjonujących grup artystycznych niemal każdego roku ulegała zmniejszeniu (Wykres 42).

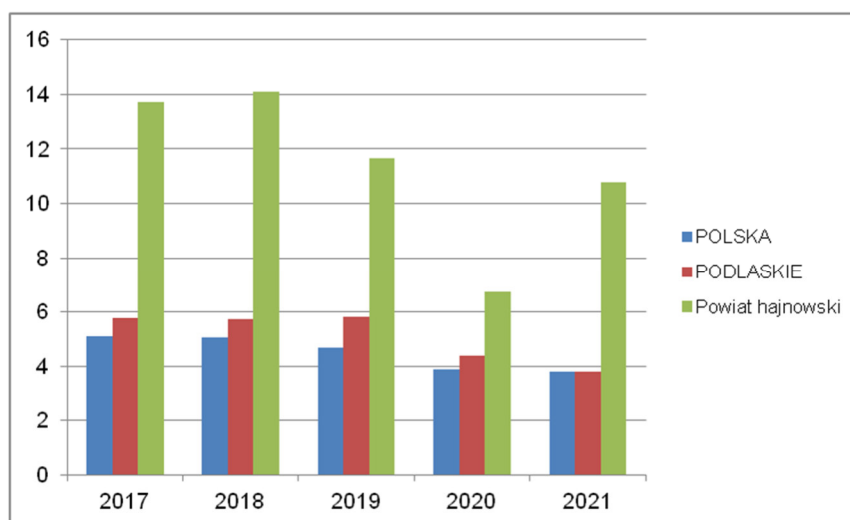
Wykres 42. Liczba grup artystycznych w poszczególnych gminach Powiatu Hajnowskiego w latach 2017-2021.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

W Powiecie Hajnowskim, liczba członków grup artystycznych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców jest znacznie wyższa niż w całym województwie podlaskim a także w całej Polsce (Wykres 43). W 2021 r. wśród 1000 mieszkańców Powiatu Hajnowskiego do grup artystycznych na terenie powiatu należało niemal 11 osób. Dla porównania, średnia dla województwa oraz Polski to jedynie ok. 4 z 1000 osób ludności jednostki. Ze względu na malejącą liczbę organizacji artystycznych w większości gmin Powiatu Hajnowskiego każdego roku zmniejsza się również liczba ich członków.

Wykres 43. Wskaźnik liczby członków grup artystycznych w przeliczeniu na 1000 osób w Powiecie Hajnowskim, województwie podlaskim i w Polsce. Dynamika zmian w latach 2017-2021.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Kursy

W ostatnich latach na obszarze Partnerstwa znacząco spadła liczba organizowanych kursów o tematyce kulturowej. Według danych na 2021 rok, w Powiecie Hajnowskim zorganizowano jedynie 4 kursy: kurs plastyczny, kurs nauki gry na instrumentach oraz dwa kursy komputerowe. Względem 2015 roku liczba organizowanych kursów zmniejszyła się ponad 8-krotnie (Wykres 44).

Wykres 44. Liczba kursów o tematyce kulturowej organizowanych w Powiecie Hajnowskim w latach 2015-2021.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Analizując jednak sumę oraz średnią z 3 ostatnich lat, w porównaniu z innymi powiatami województwa podlaskiego, Powiat Hajnowski wypada dość korzystnie (Wykres 45). Od 2019 do 2021 roku, Powiat Hajnowski zorganizował 21 kursów o tematyce kultury. Pomijając miasta na prawach powiatu, więcej kursów zostało utworzonych jedynie w Powiecie Białostockim (53) i Augustowskim (43).

Wykres 45. Suma zorganizowanych kursów o tematyce kultury w latach 2019-2021 w poszczególnych powiatach województwa podlaskiego.

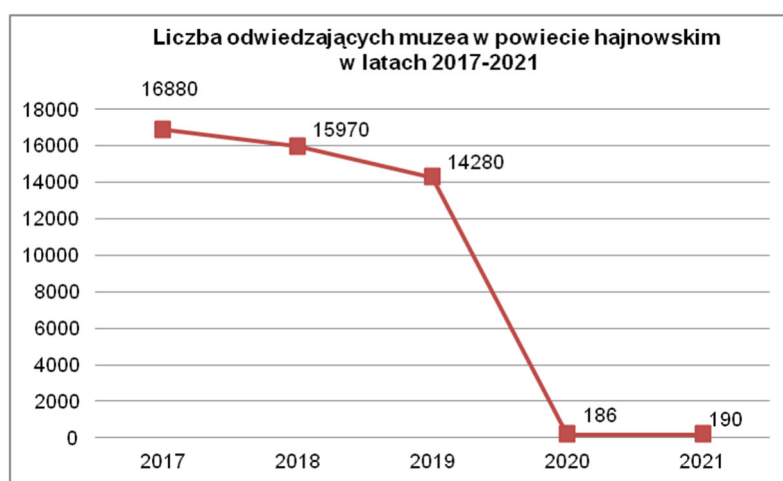
Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Inne

Według danych GUS, na obszarze Partnerstwa brak jest instytucji muzycznych (takich jak filharmonie), teatrów, galerii i salonów sztuki oraz kin. Należy jednak zaznaczyć, że w ramach Ochotniczej Straży Pożarnej w Hajnówce funkcjonuje orkiestra dęta. W Powiecie działają również chóry, m.in. takie jak: Chór miasta Hajnówka, Chór Harmoni, zespół folkowy Czeremszyzna, Czyżowianki, Grupa Wokalna z Morza, Zespół Czyżowianie, Zespół Cegielki z Lewkowa Starego, Chór Leśników Puszczy Białowieskiej a także chóry kościelne i cerkiewne. Przy Hajnowskim Domu Kultury funkcjonuje Zespół Pieśni „Echo Puszczy” oraz Studio Piosenki Estradowej. Działalność prowadzą także muzea (Tabela 71). W ostatnich latach znacząco spadła jednak liczba osób odwiedzających muzea w Hajnówce (Wykres 46). Przyczyną była prawdopodobnie sytuacja pandemiczna wywołana wirusem SARS-CoV-2.

Wykres 46. Liczba osób odwiedzających muzea w powiecie hajnowskim w latach 2017-2021.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Wydatki na kulturę

Dostępność do obiektów kultury oraz jakość oferowanych przez nie usług można powiązać z wysokością wydatków poniesionych przez jednostki samorządu terytorialnego na ich funkcjonowanie. Wydatki na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego obejmują m.in. wydatki na biblioteki, domy i ośrodki kultury, świetlice i kluby, wydatki na ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami itp.

Bieżące wydatki ogółem w dziale kultury i ochrony dziedzictwa narodowego w przeliczeniu na 1 mieszkańca na obszarze Partnerstwa są w wyższe niż średnia krajowa i wojewódzka. W 2021 r. bieżące wydatki w omawianym dziale w Powiecie Hajnowskim wynosiły 169,43 zł na 1 mieszkańca. Najwyższe wydatki poniosła Gmina Narewka, w której w 2021 roku na 1 mieszkańca wydatki na kulturę osiągnęły wartość 339,67 zł. Najniższe wartości odnotowano dla Gminy Hajnówka, gdzie bieżące wydatki na kulturę w przeliczeniu na 1 mieszkańca wynosiły 113,07 zł (Wykres 47).

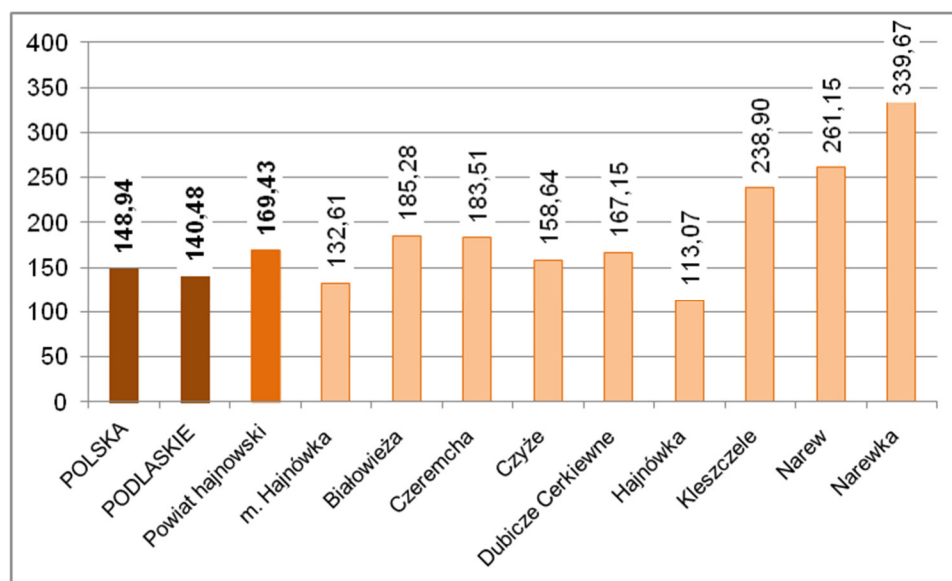
DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ

na potrzeby

PONADLOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU

Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego

Wykres 47. Bieżące wydatki ogółem w dziale kultury i ochrony dziedzictwa narodowego w przeliczeniu na 1 mieszkańca w poszczególnych gminach powiatu hajnowskiego - dane na rok 2021.

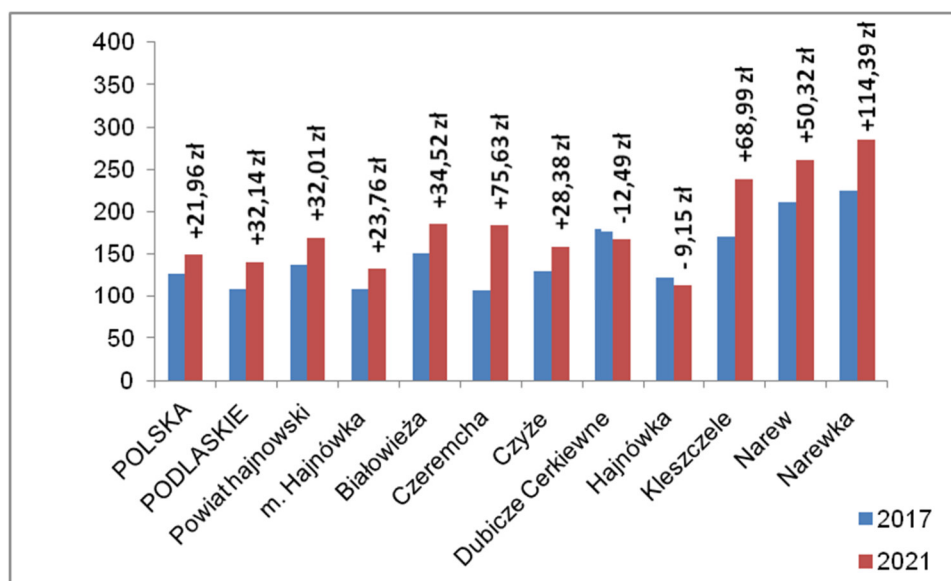

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Na przestrzeni ostatnich lat wydatki na 1 mieszkańca poniesione przez jednostki na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w większości gmin należących do Partnerstwa rosły (Wykres 48). Największy wzrost wartości wydatków w tym dziale dotyczył gmin: Narewka, Czeremcha, Kleszczele i Narew. W przeliczeniu na 1 mieszkańca gminy, największy wzrost odnotowano w Gminie Czeremcha, gdzie bieżące wydatki w dziale kultury w ostatnim pięcioleciu wzrosły o ok. 70%. W Gminie Narewka wydatki na 1 mieszkańca w omawianym dziale zwiększyły się o ok. 50%, w Gminie Kleszczele o ok. 40%, natomiast w Gminie Narew o ok. 24%.

Spadek wartości wydatków poniesionych na kulturę odnotowano jedynie w gminach wiejskich: Dubicze Cerkiewne i Hajnówka. Spadek nie był jednak wysoki - w Gminie Dubicze Cerkiewne wydatki w przeliczeniu na 1 mieszkańca między 2017 a 2021 rokiem zmniejszyły się o ok. 7%, natomiast w Gminie Hajnówka o ok. 7,5%.

Wykres 48. Bieżące wydatki ogółem w dziale kultury i ochrony dziedzictwa narodowego w przeliczeniu na 1 mieszkańca w poszczególnych gminach Powiatu Hajnowskiego - dynamika zmian między 2017 a 2021 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Podsumowanie

- Obszar Partnerstwa cechuje duża dostępność do obiektów kultury. Traktując wysokość wydatków poniesionych przez jednostki samorządu terytorialnego jak czynnik podnoszący jakość oferty świadczonej przez obiekty kultury można uznać, że usługi z zakresu kultury są wysokiej jakości. Wysokość wydatków poniesionych przez jednostki samorządu terytorialnego na funkcjonowanie bibliotek, domów i ośrodków kultury, świetlic czy też klubów w przeliczeniu na 1 mieszkańca w Powiecie Hajnowskim przewyższa wartości odnotowane ogółem dla Polski oraz dla województwa podlaskiego. Niższą wartość wskaźnika od średniej krajowej i wojewódzkiej odnotowano jedynie w gminie i mieście Hajnówka. Najwyższe wydatki na kulturę w przeliczeniu na mieszkańca ponoszone są w Gminie Narewka.
- W niemal wszystkich gminach tworzących Partnerstwo na przestrzeni lat wydatki ponoszone na kulturę i ochronę dziedzictwa kulturowego rosną. Największy wzrost w ostatnich pięciu latach dotyczył Gminy Czeremcha. Spadek wartości wydatków w dziale kultury dotyczy jedynie gmin: Hajnówka i Dubicze Cerkiewne. Spadek ten nie był jednak wysoki.
- O aktywności obiektów kulturowych świadczą organizowane w Powiecie Hajnowskim imprezy kulturalne, które w 2021 r. stanowiły ok. 13% wszystkich imprez tego rodzaju na obszarze województwa podlaskiego. Wśród gmin należących do Partnerstwa najwięcej imprez kulturalnych odbywało się na terenie gmin: Czeremcha, Kleszczele oraz miasta Hajnówka.
- Partnerstwo odnotowuje bardzo korzystną na tle kraju i województwa sytuację pod względem odsetka mieszkańców korzystających z zajęć organizowanych przez domy i ośrodki kultury oraz kluby i świetlice. Podobna tendencja dotyczy przynależności do grup artystycznych. Wartości wskaźnika czytelników bibliotek, kształtują się podobnie jak na obszarze kraju.

- Wysokie wartości analizowanych wskaźników pokazują, że mieszkańcy obszaru Partnerstwa stosunkowo licznie uczestniczą w lokalnym życiu kulturalnym, a samorządy chętnie przeznaczają środki na cele z nim związane.
- „Żywa wielokulturowość” - mieszkańcy Powiatu Hajnowskiego kultywują swoje tradycje w sposób naturalny, nienachalny, bez przymusu. Wielość kultur i silna więź z tradycjami tworzą atrakcyjny kolaż, którego poznanie zachwyca, w szczególności przyjezdnych z wielkich centrów miejskich, w których tempo życia jest nieporównywalnie szybsze niż to jakiego doświadczają mieszkańcy Powiatu Hajnowskiego. Naturalność i bezpretensjonalność kultury Powiatu jest potencjałem równie istotnym co przyroda.
- Powiat zachował swoje tradycje i zwyczaje, takie jak jarmarki oraz święta religijne, które mają wielokulturowy charakter. Miasta i gminy Powiatu Hajnowskiego dalekie są od powszechności „ludowej” stylizacji przestrzeni czy strojów. Charakterystycznymi elementami są głównie zdobienia architektoniczne, elementy snycerki o motywach roślinnych. Ważnym elementem tradycji są również kulinaria. Potrawy wywodząc się z wielokulturowej tradycji obecne są na domowych stołach oraz w wielu obiektach gastronomicznych.
- Położenie Powiatu oraz jego związek z przyrodą mają ogromny wpływ na lokalnych twórców. Tradycyjną formą sztuki powiatu była i jest rzeźba w drewnie oraz snycerka. Na obszarze powiatu od wielu lat są organizowane Międzynarodowe Plenery Malarskie oraz Plenery Rzeźbiarskie, które organizowane są np. w Hajnówce i w Gminie Narewka. Legendarną postacią sztuki nieprofesjonalnej/naiwnej w regionie jest malarz-samouk Zenek Iłarion Daniluk. Ochroną pamięci lokalnej i promocją współczesnej sztuki zajmują się gminne ośrodki kultury a także inne instytucje, m.in. takie jak: Galeria im. Tamary Sołoniekiej w Narewce, Muzeum i Ośrodek Kultury Białoruskiej w Hajnówce, Galeria Sztuki Regionu i Pogranicza KRESY w Pogorzelnicy, Centrum Promocji Regionu „Czerlonka” i inne.
- Ważną rolę kulturotwórczą w Powiecie Hajnowskim odgrywa lokalny język. Gwara na obszarze Partnerstwa to połączenie języka białoruskiego, ukraińskiego i polskiego. Lokalna gwara jest przez mieszkańców traktowana jako silne spoiwo utrzymujące więzi rodzinne i sąsiedzkie. Gwara, zdaniem mieszkańców Powiatu Hajnowskiego, poznawana w dzieciństwie jako pierwsza odmiana języka pozostaje na zawsze językiem kojarzonym z dzieciństwem i stronami rodzinnymi, czymś bliskim sercu. W miastach i wsiach Powiatu Hajnowskiego słychać kilka gwar, w zależności od wsi, z której pochodzi mieszkaniec. Ale miejscowi, słysząc gwarę, są w stanie określić skąd jest ta właśnie gwara. O silnym poczuciu gwary jako wartości świadczy zrealizowany w 2022 roku w ramach projektu Hajnówka OdNowa – Zielona Transformacja, z ogromnym sukcesem, Festiwal Gwary „Po Swojemu”.

Aktywność społeczna

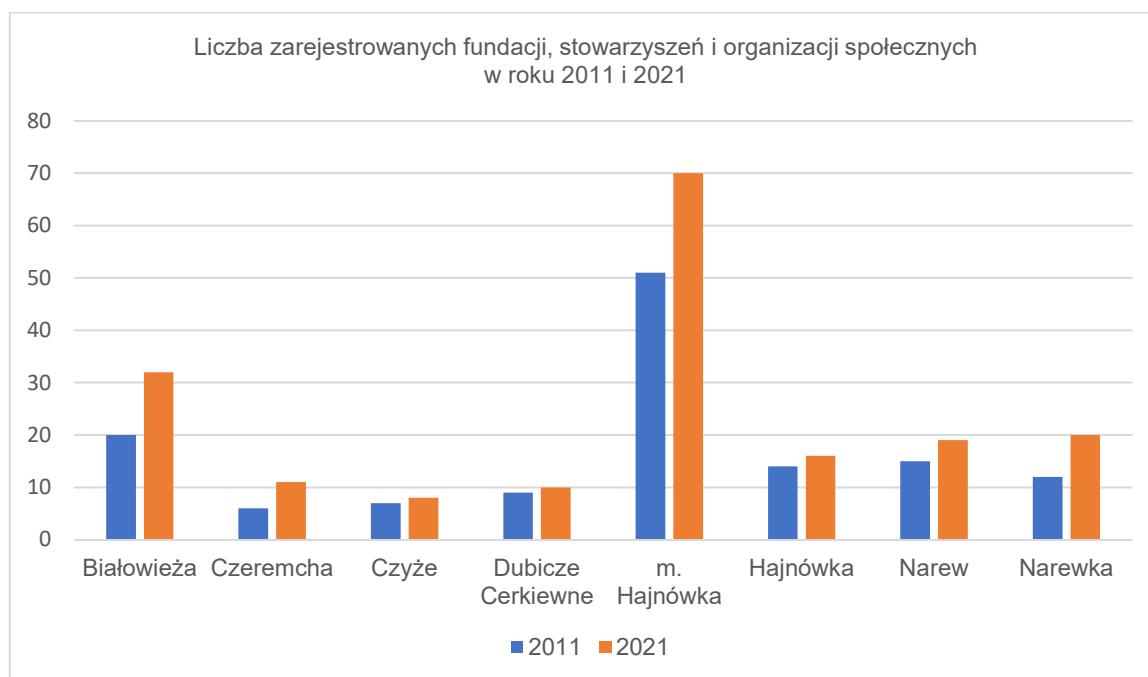
Aktywność ludności ma istotne znaczenie w rozwoju społeczno-gospodarczym. Wynika ona przede wszystkim z poziomu kapitału społecznego. Wśród wyznaczników aktywności społecznej znajduje się m.in. rozwój organizacji pozarządowych (NGO's) oraz fundacji i stowarzyszeń. Współpraca NGO's z mieszkańcami pozwala na lepsze zrozumienie lokalnych potrzeb i podnosi poziom efektywności realizowanych zadań publicznych.

Na terenie Powiatu Hajnowskiego zarejestrowanych jest wiele organizacji pozarządowych. Ich rolą jest przede wszystkim aktywizacja kulturalna, artystyczna i gospodarcza regionu. Do ewidencji wpisane są 202 fundacje, organizacje i stowarzyszenia społeczne. W 2021 roku na 1000 mieszkańców powiatu przypadało 5 organizacji. Wskaźnik uwzględniający liczbę ludności dla ogółu województwa podlaskiego wynosił 3,7.

Wśród organizacji pozarządowych Powiatu Hajnowskiego znajdują się m.in.: Stowarzyszenie „Lokalsi dla Puszczy”, Stowarzyszenie METAMORPHOSIS, Hajnówka Centralna – Stacja Kultury, Stowarzyszenie Muzeum i Ośrodek Kultury Białoruskiej w Hajnówce, Białoruskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne w Hajnówce, Białowieskie Stowarzyszenie Agroturystyczne „Żubr”, Stowarzyszenie Miłośników Kultury Ludowej w Czeremsze, Stowarzyszenie „Miłośnicy Muzyki Cerkiewnej”, Stowarzyszenie Samorządów Euroregionu Puszcza Białowieska, Stowarzyszenie SKANSEN w Białowieży, Stowarzyszenie Dziedzictwo Podlasia, Stowarzyszenie Przedsiębiorców NASZA BIAŁOWIEŻA, Stowarzyszenie Słowianie, Stowarzyszenie Rozwoju Ekoturystyki w Hajnówce, Stowarzyszenie Pszczelarzy Rejonu Puszczy Białowieskiej w Hajnówce, Towarzystwo Przyjaciół Energii Odnawialnej, Białowieskie Stowarzyszenie Dziedzictwa Puszczy w Białowieży, Stowarzyszenie na rzecz dialogu TROPINKA w Świnorojach, Stowarzyszenie Inicjatyw Społecznych i Artystycznych „Ławeczka”, Stowarzyszenie „Dawne Podlasie”, Stowarzyszenie Dom Przyrody i Kultury i inne.

Mając na uwadze ostatnie dziesięciolecie, liczba zarejestrowanych fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w Powiecie Hajnowskim wzrosła o prawie 30%. Najwięcej organizacji funkcjonuje na obszarze miasta Hajnówka. W 2021 r. było to 70 jednostek, przy czym w ciągu ostatnich 10 lat ich liczba wzrosła o ok. 37%. Poza Hajnówką, stosunkowo dużo organizacji funkcjonuje w Gminie Białowieża, która jednocześnie cechuje się największym przyrostem jednostek na przestrzeni ostatnich lat (między 2011 a 2021 wzrost o 60%) - Wykres 49.

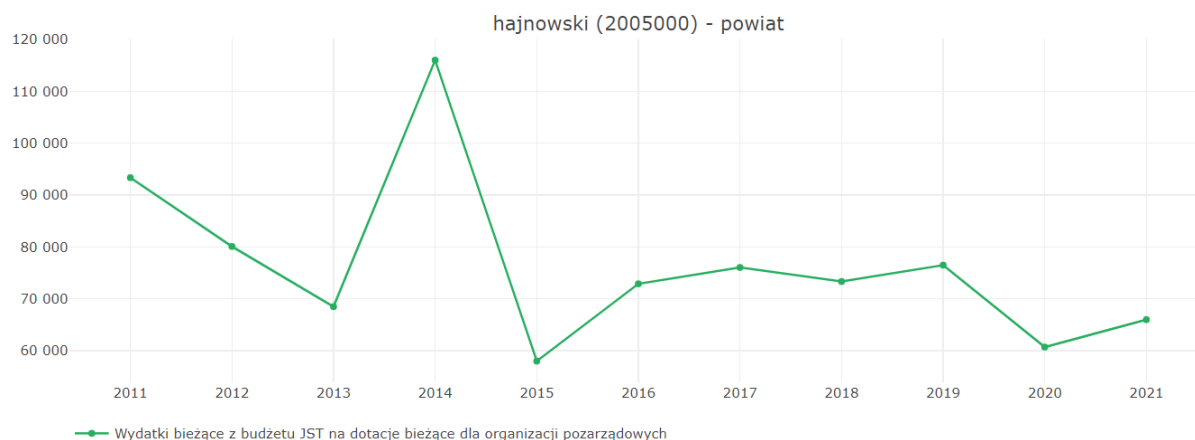
Wykres 49. Liczba zarejestrowanych fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w 2011 i 2021 roku w gminach Powiatu Hajnowskiego.

Źródło: <https://analizy.monitorrozwoju.pl> [dostęp 17.03.2023 r.]

W Powiecie Hajnowskim w latach 2011-2021 odnotowano spadek wartości wydatków poniesionych z budżetu JST na dotacje bieżące dla organizacji pozarządowych. Między 2011 a 2021 rokiem ich wartość zmniejszyła się o niemal 30% (Wykres 50).

Wykres 50. Wydatki z budżetu powiatu na dotacje bieżące organizacji pozarządowych w latach 2011-2021.

Źródło: <https://analizy.monitorrozwoju.pl> [dostęp 17.03.2023 r.]

Podsumowanie

- W Powiecie Hajnowskim zarejestrowanych jest duża liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych. Najwięcej z nich działa na obszarze miasta Hajnówki, najmniej zaś w gminach: Czyże, Dubicze Cerkiewne i Czeremcha.
- Największym przyrostem liczby organizacji społecznych na przestrzeni ostatnich 10 lat cechuje się Gmina Białowieża, w której liczba zarejestrowanych jednostek wzrosła o 60%.
- W Powiecie Hajnowskim maleją wydatki z budżetu JST poniesione na dotacje bieżące do organizacji pozarządowych.
- Instytucje takie jak domy kultury, miejskie i gminne biblioteki, muzea, skanseny i inne instytucje kultury, często prowadzone przez organizacje pozarządowe, podejmują szereg działań integrujących i aktywizujących wielokulturową społeczność Powiatu i edukujących w zakresie historii i tradycji kulturowych. Miasto powiatowe jest znaczącym ośrodkiem kultury białoruskiej w Polsce. W Hajnówce działa Muzeum i Ośrodek Kultury Białoruskiej, które dokumentuje oraz prezentuje historię życia i kulturę podlaskich Białorusinów. Aktywność organizacji działających Powiecie w ostatnich latach, w szczególności takich, którymi zarządzają osoby z przedziału wiekowego 30+/50-, skupiała się na integracji społecznej oraz wzmacnianiu lokalnej tożsamości. Warto zwrócić uwagę na „Spacer po Hajnówce” oraz „Święto ulicy Wierobieja”. Działalność tych organizacji można uznać za typowe dla występujących w dużych miastach ruchów miejskich. Zauważalna wśród aktywności społecznej Powiatu jest obecność Liceum Ogólnokształcącego z Dodatkową Nauką Języka Białoruskiego, które dominuje liczebnością uczniów wśród hajnowskich szkół średnich licealnych. Szkoła aktywnie włącza się w życie społeczne Powiatu.

Sport i rekreacja

Ważnym elementem skutecznej promocji, skierowanej do szerokiego grona odbiorców (zarówno mieszkańców powiatu, turystów, inwestorów jak i lokalnego biznesu) jest sport.

Na obszarze Powiatu w 2020 roku funkcjonowało 8 klubów sportowych, zrzeszających łącznie 511 członków. Jednocześnie zarejestrowanych było 505 osób ćwiczących. Warto podkreślić, że wśród nich przeważały osoby do 18. roku życia, stanowiąc 89% wszystkich ćwiczących. W ramach klubów funkcjonowało 17 sekcji sportowych. Zajęcia prowadzone były przez 9 trenerów, 10 instruktorów sportowych i 4 inne osoby, upoważnione do prowadzenia zajęć sportowych. Kluby sportowe funkcjonują na obszarze miasta Hajnówka, Gminy Narewka oraz Gminy Białowieża.

Na przestrzeni ostatnich lat liczba funkcjonujących na obszarze Partnerstwa klubów sportowych uległa zmniejszeniu. W 2018 roku w Powiecie Hajnowskim działało 13 klubów, w tym: 6 na obszarze miasta Hajnówka, 3 w Gminie Narewka, 2 w Gminie Kleszczele oraz po jednym w gminach Białowieża i Czeremcha.

Tabela 25. Kluby sportowe na obszarze Partnerstwa - stan na 2020 rok.

Nazwa jednostki	kluby	członkowie	Ćwiczący ogółem	Sekcje sportowe	trenerzy	instruktorzy	Inne osoby prowadzące zajęcia
Powiat Hajnowski	8	511	505	17	9	10	4
Gm. Miejska Hajnówka	5	372	366	11	6	7	4
Gmina Białowieża	1	46	46	3	0	2	0
Gmina Narewka	2	93	93	3	3	1	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Infrastrukturę sportową na obszarze Partnerstwa tworzą kompleksy sportowe, boiska, pływalnie, siłownie na świeżym powietrzu i inne. Wśród nich na uwagę zasługuje przede wszystkim otwarte w 2023 roku Centrum Sportu i Edukacji w Narewce, zmodernizowany w 2020 roku Ośrodek Sportu i Rekreacji w Hajnówce, a także Park Wodny w Hajnówce.

W Powiecie Hajnowskim organizowane są również wszelkiego rodzaju imprezy i inicjatywy sportowe, mające na celu popularyzację sportu powszechnego jako zdrowego stylu życia. Wśród nich można wyróżnić m.in. Półmaraton Hajnowski, Bieg Przełajowy po Puszczy Białowieskiej „Hajnowska Dwunastka”, Puchar Polski Nordic Walking, rajdy rowerowe, regaty nad zalewem Siemianówka.

Podsumowanie

- Lokalizacja i sąsiedztwo Powiatu względem terenów Puszczy Białowieskiej tworzy potencjał do rozwoju sportu i kreowania się na mapie Polski jako ważnego ośrodka oferującego aktywny sposób spędzania wolnego czasu.
- Dobrze rozwinięta infrastruktura sportowa np. w mieście powiatowym Hajnówka oraz w Gminie Narewka, tworzy potencjał rozwoju inicjatyw sportowych. Żeby wzmacniać ten potencjał zasadne jest spojrzenie na kompleksowość oferty oraz wybranie ścieżki specjalizacji sportowej.

ANALIZA STREFY GOSPODARCZEJ

Finanse publiczne

Dochody powiatu

Bardzo ważnym instrumentem kształtowania polityki, także w sferze gospodarczej, jest budżet. Analiza sytuacji gospodarczej oraz dane Głównego Urzędu Statystycznego pozwalają zaobserwować systematyczny wzrost dochodów na 1 mieszkańca. W latach 2017-2021 jest to wzrost o 40,91%, z 995,73 zł do 1 684,98 zł. W Polsce był to wzrost o 56,29%, a województwie podlaskim 20,69%. Dochody ogółem powiatu wzrosły o 35,62% - z 43 720 307,27 zł w 2017 roku do 67 904 509,82 zł w roku 2021, natomiast dochody własne, niebędące dotacjami i subwencjami wzrosły o 21,5%. Nastąpiło jednak załamanie tendencji wzrostowej w 2020 roku.

Tabela 26. Dochody Powiatu Hajnowskiego w latach 2017-2021.

Dochody [zł]	2017	2018	2019	2020	2021
Ogółem	43720307,27	47903412,02	55365796,93	58809007,89	67904509,82
Własne	15 325 719,20	15 029 153,48	20 547 866,56	18 481 320,31	19 522 858,72
Ogółem na 1 mieszk.	995,73	1 103,59	1 292,05	1 435,07	1 684,98

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Tabela 27. Dochody na 1 mieszkańca w Polsce oraz województwie podlaskim w latach 2017-2021.

Dochody [zł]	2017	2018	2019	2020	2021
Polska	384,45	441,35	488,58	548,92	600,86
Województwo Podlaskie	479,11	597,92	749,77	724,73	604,09

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

W poniższej tabeli (Tabela 28) zestawiono dochody Powiatu Hajnowskiego według działów Klasyfikacji Budżetowej. W analizowanym przedziale czasowym tendencję wzrostową wykazuje m.in. rolnictwo i łowiectwo, a do 2020 roku także leśnictwo, które łącznie w 2021 r. stanowiły ok. 15,1% ogólnych dochodów powiatu. Największe dochody z turystyki, Powiat Hajnowski osiągnął w 2019 roku. Wówczas stanowiły one niemal 10% ogólnych dochodów powiatu. W 2020 roku zanotowano zdecydowanie mniejsze dochody z turystyki niż w roku poprzednim. W 2021 roku dochody z tego działu stanowiły jedynie 6% dochodów ogółem. Trend ten mógł być spowodowany sytuacją pandemiczną, związaną z rozwojem wirusa COVID-19 na świecie i ograniczonymi możliwościami wyjazdów zagranicznych.

W 2020 roku względem roku poprzedniego zmniejszyły się dochody powiatu m.in. z przetwórstwa przemysłowego, działalności usługowej, a także dochody od osób prawnych, od osób fizycznych (Wykres 51) i od innych jednostek nieposiadających osobowości prawnej oraz wydatki związane z ich poborem. Generalnie, dochody powiatu z przetwórstwa przemysłowego mają bardzo niski udział w ogólnej wartości

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ

na potrzeby

PONADLOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU

Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego

dochodów jednostki i w 2021 r. stanowiły jedynie 1,7%. Jeszcze niższy udział (poniżej 1%) dotyczy działalności usługowej. W 2021 r. najwyższy udział w dochodach powiatu (ok. 15,5%) miały dochody od osób prawnych, osób fizycznych i od innych jednostek nieposiadających osobowości prawnej oraz wydatki związane z ich poborem.

Tabela 28. Dochody Powiatu Hajnowskiego wg. działów Klasyfikacji Budżetowej w latach 2017-2021 [zł].

Wymiar	2017	2018	2019	2020	2021
ogółem	43720307,27	47903412,02	55365796,93	58809007,89	67904509,82
Rolnictwo i łowiectwo	1473024,04	2164489,30	2917847,49	3195596,00	10255618,05
Leśnictwo	388643,90	391496,21	398750,20	440443,81	428752,50
Przetwórstwo przemysłowe	435829,58	1551858,42	2547748,00	230000,00	1150000,00
Transport i łączność	3769186,96	1195826,18	5261817,71	4252526,46	4149013,76
Turystyka	74256,00	545023,99	1428713,84	819105,20	273753,88
Gospodarka mieszkaniowa	404203,14	501713,32	383220,76	282531,90	519893,32
Działalność usługowa	390480,00	393186,77	518686,45	479913,92	542000,00
Administracja publiczna	1061127,10	1066447,28	1083021,82	951764,48	1121682,72
Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa	0,00	39410,10	0,00	0,00	0,00
Obrona narodowa	0,00	39600,00	42000,00	38000,00	0,00
Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	4849720,64	5429172,39	5466708,87	6936225,00	6503506,35
Wymiar sprawiedliwości	123572,42	126910,21	130183,98	132036,74	132000,00
Dochody od osób prawnych, od osób fizycznych i od innych jednostek nieposiadających osobowości prawnej oraz wydatki związane z ich poborem	8218514,57	8990843,93	9632786,12	8943916,01	10562210,98
Różne rozliczenia	15411003,00	16005692,04	16596253,00	21174080,00	21711031,00
Oświata i wychowanie	363079,18	2207804,22	1093682,58	664740,33	1165532,24
Ochrona zdrowia	990748,00	866256,26	831314,64	2155692,10	1591464,09
Pomoc społeczna	3597231,29	4084170,46	4513298,50	4533240,39	4437019,58
Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej	1084359,52	949136,06	825255,99	1130957,47	1365379,38
Edukacyjna opieka wychowawcza	2441,21	2659,00	3004,41	5776,12	374665,60
Rodzina	985764,13	1262824,75	1523598,24	1913898,63	1427462,27
Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	97122,59	88572,98	167904,33	528535,33	193524,10
Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	0,00	318,15	0,00	28,00	0,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

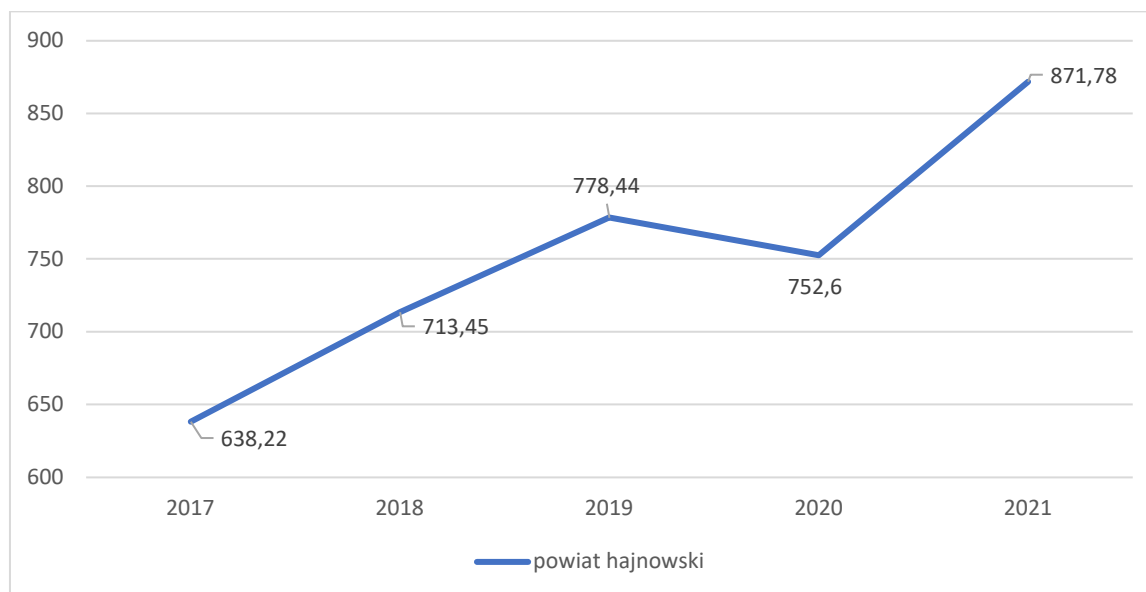
DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ

na potrzeby

PONADLOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU

Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego

Wykres 51. Dochody własne na 1 mieszkańca Powiatu Hajnowskiego - udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa podatek dochodowy od osób fizycznych w latach 2017-2021 [zł].

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Załamanie trendu, tj. wzrostu dochodów własnych powiatu w 2020 roku zanotowano także w powiecie augustowskim, powiecie bielskim, sejneńskim, siemiatyckim, zambrowskim oraz w powiecie wysokomazowieckim, w którym dochody własne względem roku 2019 zmniejszyły się o ponad 50% (z 67 891 126,14 zł do 31 407 828,00 zł) (

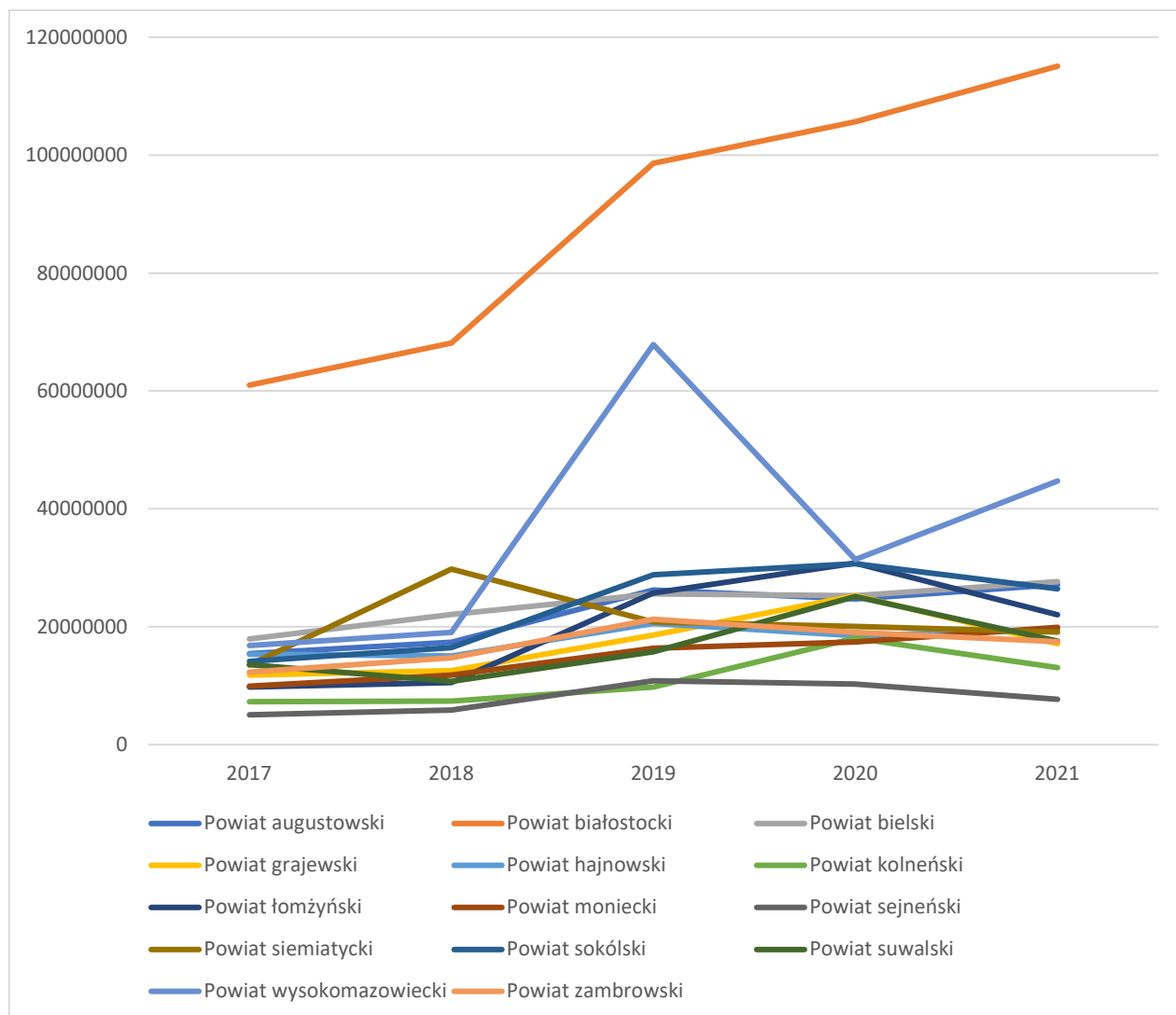
Tabela 29, Wykres 52). W Powiecie Hajnowskim było to 10%. Można przypuszczać, że sytuacja ta może być związana z pandemią COVID i jej następstwami m.in. ograniczeniami w prowadzeniu działalności.

Tabela 29. Dochody własne powiatów województwa podlaskiego [zł].

Nazwa powiatu	2017	2018	2019	2020	2021
Powiat Augustowski	15 446 546,04	17 378 792,62	26 211 500,96	24 712 107,61	27 161 243,64
Powiat Białostocki	60 995 173,16	68 129 938,42	98 604 025,07	105 675 631,14	115 108 028,85
Powiat Bielski	17 917 324,61	22 055 364,14	25 564 875,42	25 267 598,18	27 650 940,44
Powiat Grajewski	11 800 518,49	12 532 402,89	18 566 605,02	25 291 830,82	17 113 969,73
Powiat Hajnowski	15 325 719,20	15 029 153,48	20 547 866,56	18 481 320,31	19 522 858,72
Powiat Kolneński	7 278 119,76	7 362 098,36	9 735 041,84	18 091 187,58	13 040 958,64
Powiat Łomżyński	9 792 226,54	10 532 091,28	25 699 517,42	30 807 457,99	22 009 637,73
Powiat Moniecki	9 947 791,02	11 786 678,34	16 320 257,84	17 422 865,19	19 927 629,56
Powiat Sejneński	5 071 587,42	5 876 096,00	10 866 926,37	10 288 002,61	7 694 050,07
Powiat Siemiatycki	13 551 901,04	29 782 942,42	20 792 898,80	20 037 883,45	19 092 080,74
Powiat Sokółski	14 123 978,11	16 429 306,71	28 788 329,70	30 697 762,12	26 428 527,72
Powiat Suwalski	13 580 500,15	10 750 573,92	15 723 727,01	25 134 427,86	17 540 511,58
Powiat Wysokomazowiecki	16 808 954,69	19 031 642,57	67 891 126,14	31 407 828,00	44 716 906,09
Powiat Zambrowski	12 324 186,90	14 737 620,55	21 270 300,97	19 006 789,14	17 456 945,48

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Wykres 52. Dochody własne powiatów województwa podlaskiego w latach 2017-2021 [zł].

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Dochody gmin

Dla oceny sytuacji gospodarczej Powiatu Hajnowskiego istotnym są dochody ogółem gmin wchodzących w jego skład. W analizowanych latach poziom dochodów na jednego mieszkańca gmin w Powiecie Hajnowskim był zróżnicowany (Wykres 53). We wszystkich gminach najwyższą wartość odnotowano w 2021 roku. Największe dochody występują w Gminie Narewka, w 2021 roku było to 9 056,93 zł oraz w Gminie Dubicze Cerkiewne (8 933,04 zł) choć gmina jako jedyna zanotowała mniejsze dochody w 2020 roku względem roku poprzedniego. Co więcej, dochody dwóch gmin, tj. Narewki i Hajnówki były niższe w 2018 roku w porównaniu z 2017 rokiem. Najmniejsze dochody w ostatnim analizowanym roku występują natomiast w gminie miejskiej Hajnówka – jedynej, w której dochody na mieszkańca osiągnęły wartość poniżej 6 000 zł (5639,10 zł). Wartym zaznaczenia jest fakt, iż dochody na jednego mieszkańca z budżetu powiatu są niższe od wartości dochodów na jednego mieszkańca z budżetu poszczególnych gmin wchodzących w skład Powiatu Hajnowskiego.

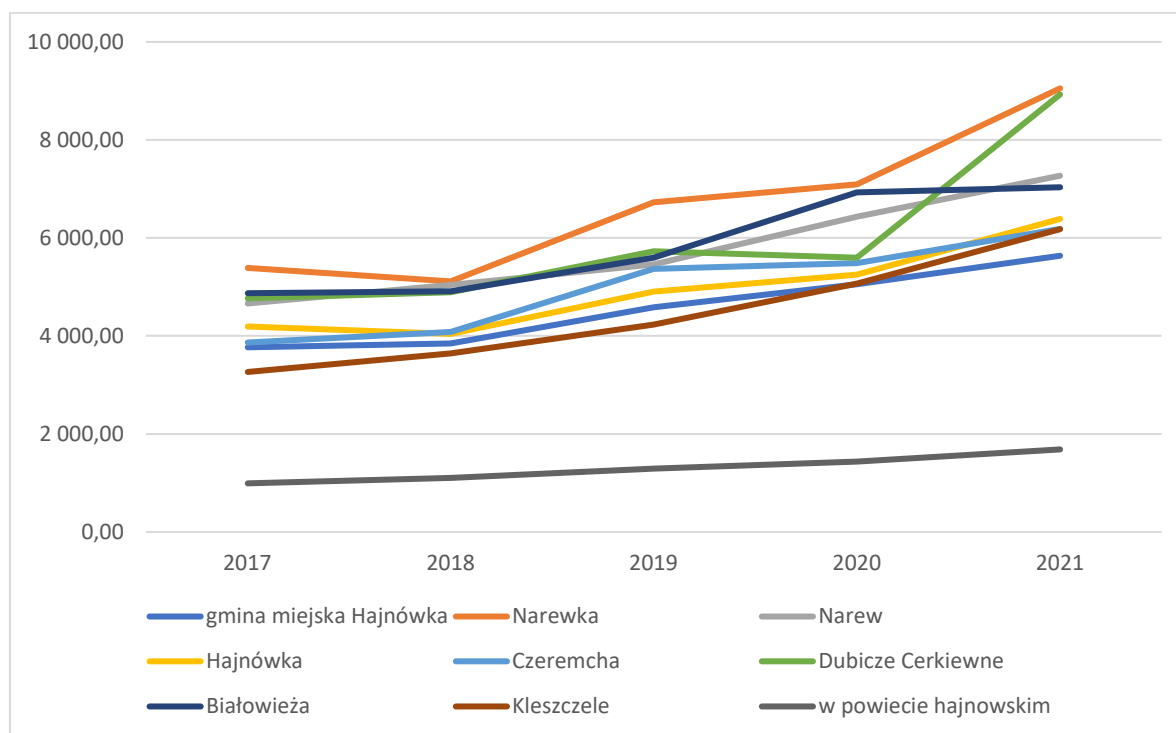
DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ

na potrzeby

PONADLOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU

Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego

Wykres 53. Dochody poszczególnych gmin oraz Powiatu Hajnowskiego na jednego mieszkańca [zł].

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Kolejną miarą, która została poddana analizie jest udział podatku PIT w dochodach własnych gmin w Powiecie Hajnowskim. Zestawione dane dla lat 2017-2021 przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 30. Dochody własne na 1 mieszkańca gmin Powiatu Hajnowskiego - udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa podatek dochodowy od osób fizycznych w latach 2017-2021 [zł].

JST	2017	2018	2019	2020	2021
Gmina Miejska Hajnówka	773,71	861,73	922,11	879,93	1 017,90
Gm. Białowieża	736,22	795,03	883,95	813,18	944,74
Gm. Czeremcha	605,09	631,27	714,87	728,26	821,40
Gm. Czyże	344,78	387,64	441,16	436,86	520,13
Gm. Dubicze Cerkiewne	425,07	463,42	613,42	505,73	625,50
Gm. Hajnówka	513,45	633,78	678,09	691,80	780,24
Gm. Kleszczele	394,96	452,60	491,73	506,80	580,61
Gm. Narew	542,38	577,52	667,63	623,57	724,49
Gm. Narewka	487,12	575,73	618,06	631,84	752,46

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

W 2021 roku w stosunku do 2017 roku wszystkie gminy odnotowały wzrost udziałów we wpływach z tytułu podatku PIT. Jednak w 2020 roku w pięciu gminach nastąpiło załamanie tendencji (prawdopodobnie jako skutek wprowadzenia przez rząd zachęt podatkowych dla osób młodych do 26 roku życia).

Wydatki gmin i Powiatu Hajnowskiego

W Powiecie Hajnowskim obserwowany jest wzrost wydatków ogółem o 68,33% – z 42 730 972,36 zł w 2017 roku, do 62 539 677,06 zł w ostatnim z analizowanych lat. Pomimo malejącej liczby mieszkańców powiatu rosną także wydatki na jednego mieszkańca. W 2017 roku było to 973,19 zł, natomiast w 2021 roku 1 551,85 zł (wzrost o 37,29%).

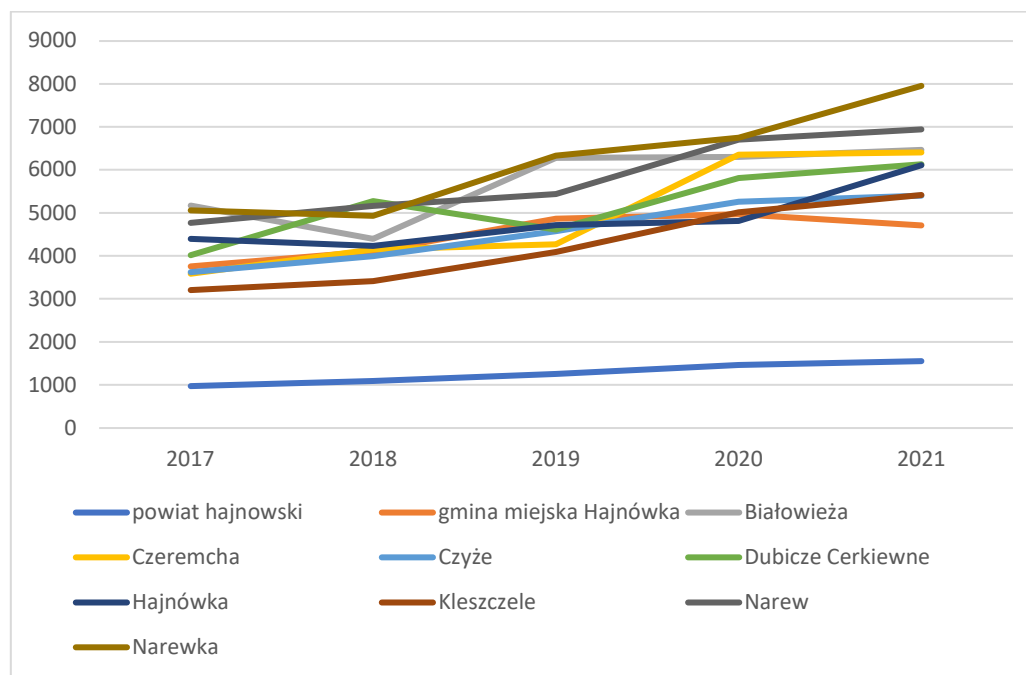
W Gminie Miejskiej Hajnówka jako jedynej wydatki ogółem na jednego mieszkańca w 2021 roku były niższe niż w roku poprzednim oraz najniższe spośród wszystkich gmin. Jest to jednocześnie jednak gmina, w której w tym samym roku odnotowano najmniejsze dochody na jednego mieszkańca. Najwięcej na jednego mieszkańca gminy wydano (analogicznie do dochodów) w Gminie Narew – 7 956,25 zł.

Tabela 31. Wydatki ogółem na 1 mieszkańca poszczególnych gmin oraz Powiatu Hajnowskiego latach 2017-2021 [zł].

Nazwa gminy/powiatu	2017	2018	2019	2020	2021
Powiat Hajnowski	973,19	1 091,26	1 253,08	1 460,96	1 551,85
Gmina Miejska Hajnówka	3 756,40	4 103,36	4 862,21	4 973,29	4 709,47
Gmina Białowieża	5 168,40	4 401,42	6 281,44	6 300,50	6 466,06
Gmina Czeremcha	3 588,06	4 150,38	4 265,51	6 354,38	6 406,90
Gmina Czyże	3 620,84	3 993,25	4 575,77	5 258,72	5 403,87
Gmina Dubicze Cerkiewne	4 016,54	5 271,48	4 610,21	5 806,67	6 129,77
Gmina Hajnówka	4 396,85	4 237,98	4 716,33	4 814,47	6 111,41
Gmina Kleszczele	3 206,85	3 413,20	4 090,35	5 014,59	5 419,00
Gmina Narew	4 770,87	5 160,90	5 439,65	6 701,31	6 942,33
Gmina Narewka	5 060,22	4 936,53	6 330,98	6 744,35	7 956,25

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Wykres 54. Wydatki poszczególnych gmin oraz Powiatu Hajnowskiego na jednego mieszkańca [zł].

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ

na potrzeby

PONADLOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU

Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego

W poniższej tabeli (Tabela 32) przedstawiono zestawienie wydatków Powiatu Hajnowskiego według działów Klasyfikacji Budżetowej. W 2017 roku (Wykres 51) największy udział w wydatkach miała oświata i wychowanie (23,63%, 10 098 238,85 zł), transport i łączność (13,93%, 5 952 327,87 zł) oraz kwestia bezpieczeństwa publicznego i ochrony przeciwpożarowej (11,36%, 4 855 634,69 zł). W 2021 roku (Wykres 56) największą kwotę również przeznaczono na oświatę i wychowanie (19,39%, 12 123 421,27 zł). Ponad 10 milionów złotych przeznaczono także na obszar rolnictwa i łowiectwa (16,6%, 10 383 405,10 zł). Od 2017 roku stale zwiększają wydatki na rolnictwo i łowiectwo (wzrost o 85,8% w porównaniu 2017 i 2021 roku), leśnictwo, działalność usługową, administrację publiczną i edukacyjną opiekę wychowawczą. Coraz mniejsze kwoty przeznaczane są także na obsługę długu publicznego. W 2020 roku nastąpił gwałtowny spadek wydatków przeznaczanych na turystykę – z ponad 3 milionów złotych w 2019 roku na niecałe 40 tys. zł w roku 2020 (spadek o 98,77%) oraz na przetwórstwo przemysłowe – z 2 853 566,90 zł do 657 930,46 zł (o 76,94%).

Tabela 32. Wydatki Powiatu Hajnowskiego wg. działów Klasyfikacji Budżetowej w latach 2017-2021 [zł].

Wymiar	2017	2018	2019	2020	2021
Ogółem	42 730 972,36	47 368 172,54	53 695 647,12	59 870 190,80	62 539 677,06
Rolnictwo i łowiectwo	1 473 986,71	2 296 551,33	3 055 494,16	3 314 604,49	10 383 405,10
Leśnictwo	522 213,80	528 014,45	532 427,11	590 618,51	604 243,53
Przetwórstwo przemysłowe	59 882,83	1 103 142,55	2 853 566,90	657 930,46	1 154 617,54
Transport i łączność	5 952 327,87	4 157 765,64	4 746 130,50	11 695 540,31	6 300 269,94
Turystyka	55 471,63	637 579,35	3 198 795,78	39 224,61	158 968,23
Gospodarka mieszkaniowa	544 795,94	641 852,82	401 012,79	290 802,38	392 477,27
Działalność usługowa	884 442,01	948 796,36	1 150 757,44	1 201 150,62	1 324 611,72
Administracja publiczna	3 965 204,61	4 437 540,03	4 584 145,02	4 696 102,57	5 344 524,23
Urzędy naczelných organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa	0,00	39 410,10	0,00	0,00	0,00
Obrona narodowa	0,00	39 600,00	42 000,00	38 000,00	0,00
Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	4 855 634,69	5 440 388,33	5 467 959,70	7 045 313,68	6 494 273,44
Wymiar sprawiedliwości	123 572,42	127 153,06	130 163,98	132 036,74	132 000,00
Obsługa długu publicznego	421 260,66	401 480,81	382 161,18	286 049,62	239 444,24
Różne rozliczenia	0,00	0,00	42 545,66	20 579,70	49 448,55
Oświata i wychowanie	10 098 238,85	12 134 573,04	11 369 227,42	12 072 525,85	12 123 421,27
Ochrona zdrowia	998 582,34	877 038,96	849 636,82	2 192 530,95	1 653 464,09
Pomoc społeczna	3 999 131,50	4 474 926,26	4 874 711,03	5 272 730,57	5 150 813,94
Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej	2 374 734,86	2 337 273,23	2 361 891,76	2 618 734,85	2 896 882,28
Edukacyjna opieka wychowawcza	3 555 603,00	3 744 134,00	3 816 223,09	4 038 280,87	4 965 611,37
Rodzina	2 743 313,12	2 915 368,00	3 105 631,99	3 353 611,64	3 067 392,05
Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	20 882,88	2 038,03	637 151,11	247 818,74	15 897,00

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ

na potrzeby

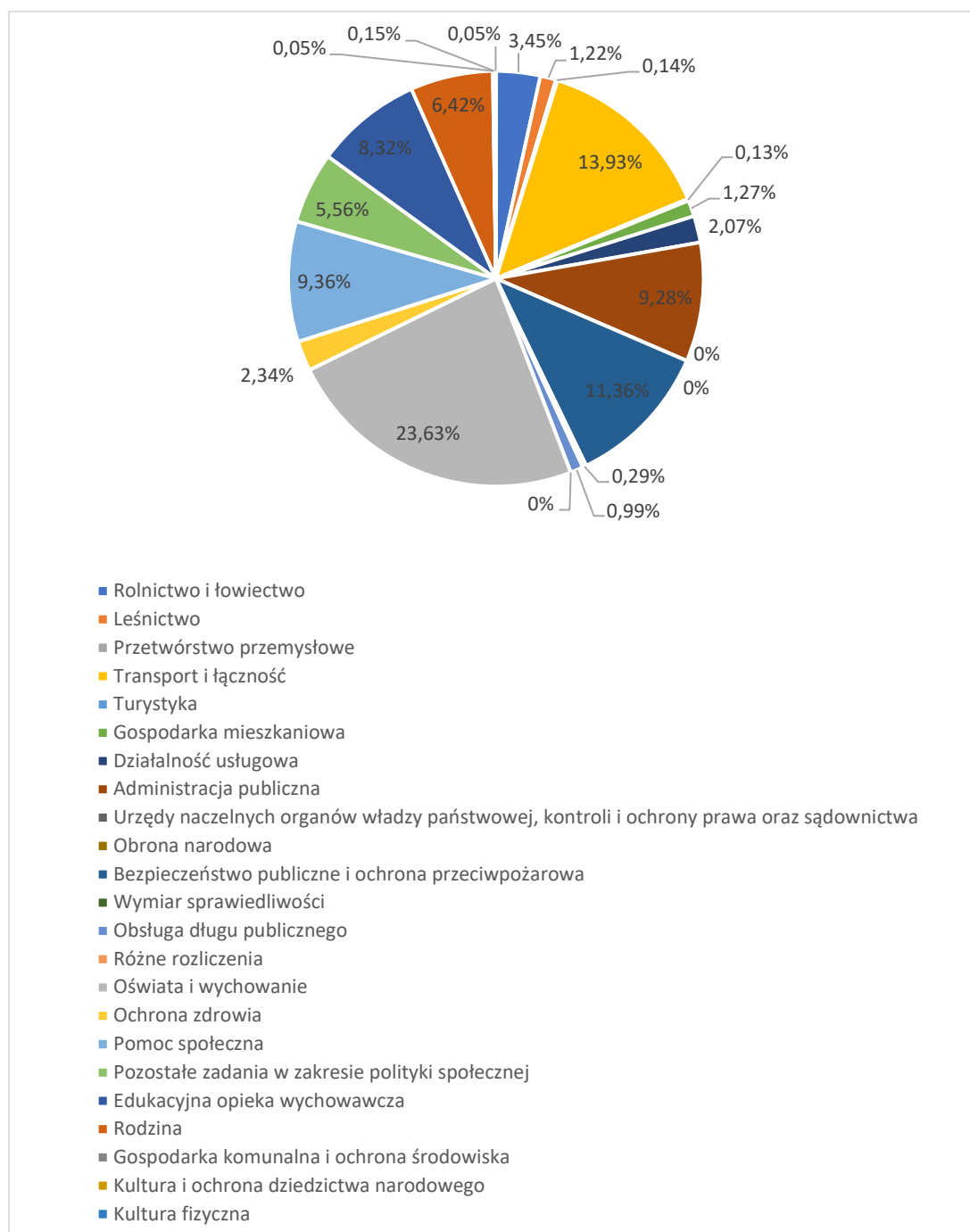
PONADLOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU

Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego

Wymiar	2017	2018	2019	2020	2021
Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	62 026,99	59 612,54	69 558,30	48 425,00	62 035,95
Kultura fizyczna	19 665,65	23 933,65	24 455,38	17 578,64	25 875,32

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

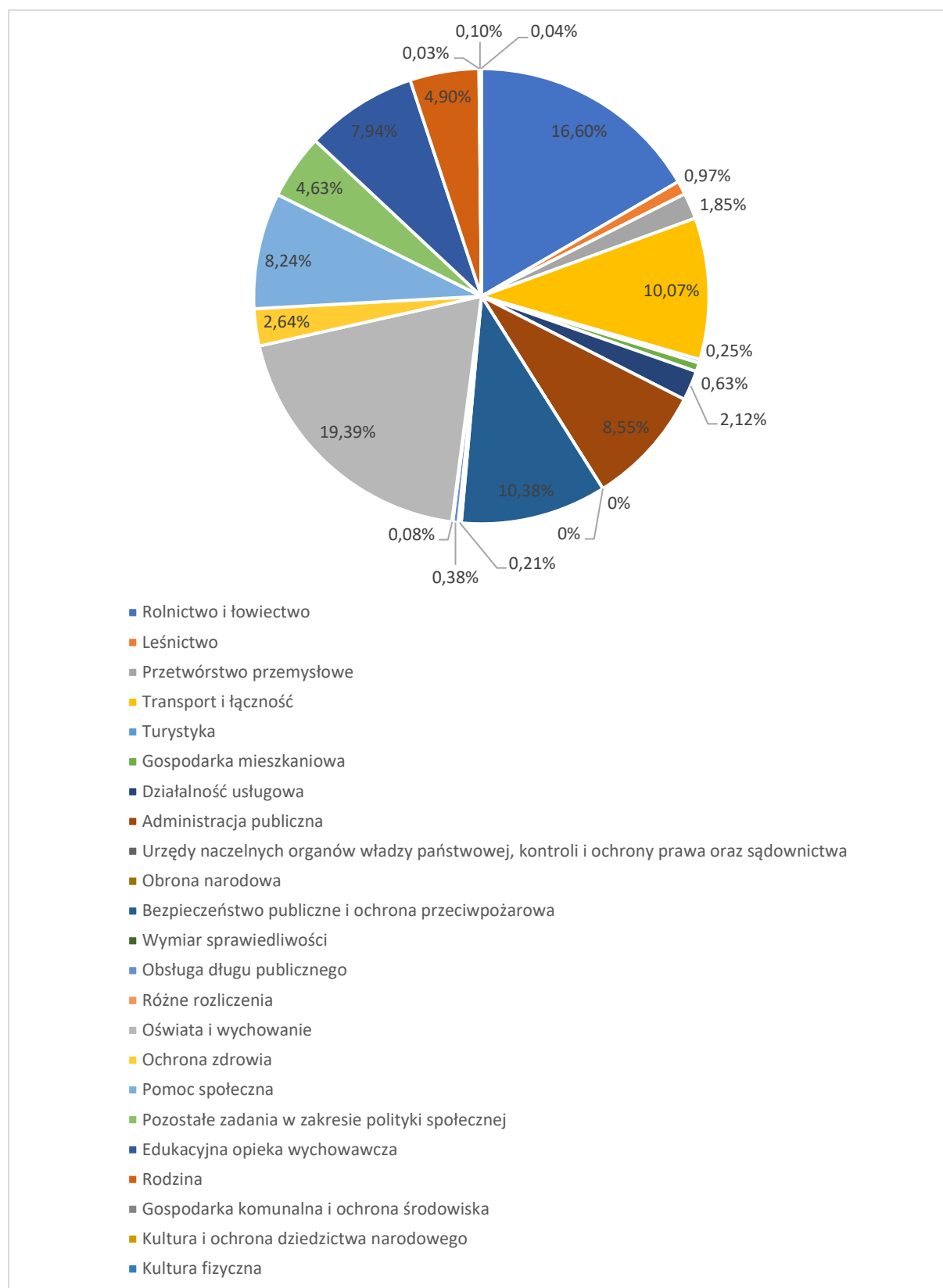
Wykres 55. Struktura wydatków Powiatu Hajnowskiego w 2017 roku [%].

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ
na potrzeby
PONADLOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU
Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego

Wykres 56. Struktura wydatków Powiatu Hajnowskiego w 2021 roku [%].

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Kluczowe dla rozwoju powiatu są wydatki przeznaczane na inwestycje. W Powiecie Hajnowskim największą kwotę na ten cel przeznaczono w 2020 roku – 12 200 962,43 zł. W 2021 roku było to 11 906 296,38 zł (wzrost o 50,7% względem roku 2017). Wśród powiatów województwa podlaskiego największe wydatki na inwestycje przeznaczane są w Powiecie Białostockim – 57 882 050,53 zł oraz w Powiecie Wysokomazowieckim – 33 947 671,32 zł. W tym zestawieniu Powiat Hajnowski zajmuje dopiero 11 miejsce.

Tabela 33. Wydatki majątkowe inwestycyjne powiatów w województwie podlaskim w latach 2017-2021 [zł].

Nazwa powiatu	2017	2018	2019	2020	2021
Powiat Augustowski	14 667 788,50	19 581 365,93	20 169 010,38	15 814 871,53	16 764 795,78
Powiat Białostocki	37 554 995,16	82 858 606,53	39 968 042,51	57 732 856,95	57 882 050,53
Powiat Bielski	11 937 008,14	27 897 696,58	22 004 881,23	12 568 143,96	13 955 066,72
Powiat Grajewski	4 782 023,27	5 648 178,57	19 342 172,05	9 350 204,67	13 256 615,81
Powiat Hajnowski	5 869 830,21	5 744 694,74	8 322 934,43	12 200 962,43	11 906 296,38
Powiat Kolneński	11 367 221,83	6 114 268,63	10 232 786,55	9 317 811,00	14 488 849,22
Powiat Łomżyński	4 002 290,05	10 433 873,07	12 723 877,68	12 035 290,42	15 763 188,16
Powiat Moniecki	8 678 644,49	12 271 650,88	12 964 000,51	17 546 930,48	17 306 538,25
Powiat Sejneński	1 327 562,95	5 983 481,23	11 838 180,55	8 125 978,32	9 991 608,49
Powiat Siemiatycki	12 371 913,45	36 838 335,77	22 156 794,23	7 069 561,78	10 605 305,52
Powiat Sokółski	28 323 672,51	29 989 206,57	31 521 252,75	35 784 957,89	21 165 692,66
Powiat Suwalski	6 257 470,94	10 728 088,37	7 065 747,86	8 187 061,35	15 289 927,68
Powiat Wysokomazowiecki	23 633 006,15	42 804 447,63	45 295 660,23	39 421 964,78	33 947 671,32
Powiat Zambrowski	5 901 167,49	17 662 111,91	9 686 279,35	4 559 320,02	7 906 685,54

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Przeanalizowano także wydatki inwestycyjne poszczególnych powiatów w województwie podlaskim w przeliczeniu na jednego mieszkańca każdego z powiatów (Tabela 34). W tym zestawieniu największe wydatki w 2021 roku przeznaczone były w Powiecie Wysokomazowieckim - 624,727113 złotych. Powiat Hajnowski zajął 10 miejsce, co oznacza, że jest jednym z najsłabiej rozwijających się powiatów województwa podlaskiego. Sytuacja na przestrzeni analizowanych lat (2017-2021) dynamicznie się zmieniała, co zostało przedstawione na wykresie poniżej (Wykres 57).

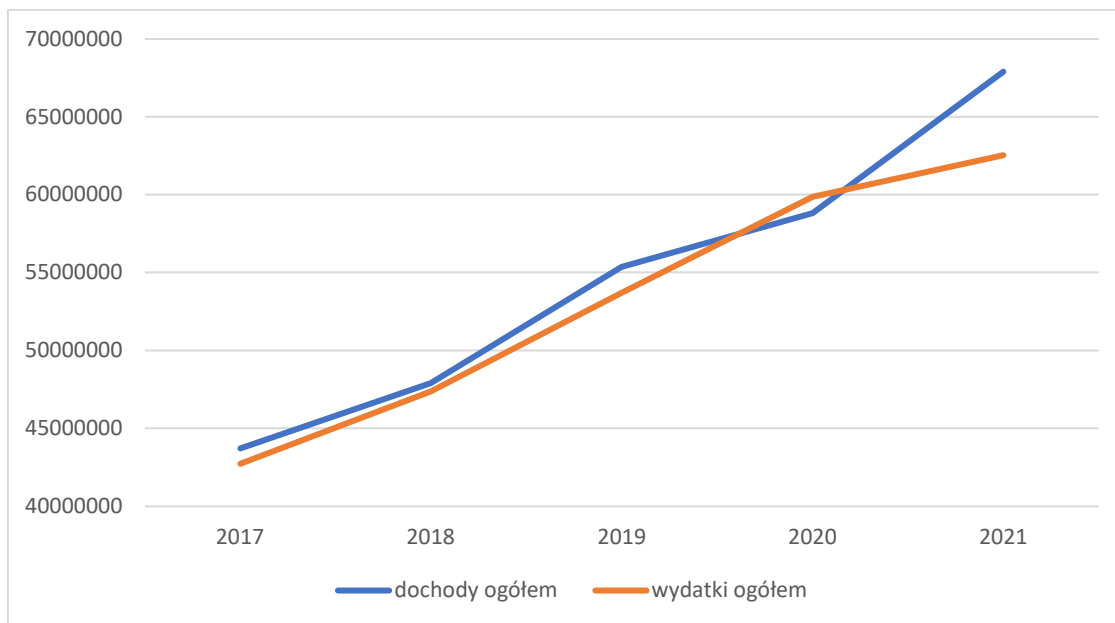
Tabela 34. Wydatki majątkowe inwestycyjne powiatów w województwie podlaskim w latach 2017-2021 na jednego mieszkańca powiatu [zł].

Nazwa powiatu	2017	2018	2019	2020	2021
Powiat Augustowski	250,0049173	335,4696921	347,3223761	282,7618725	303,1061
Powiat Białostocki	255,4761576	559,288603	267,1482021	375,2054133	373,264
Powiat Bielski	215,3528439	508,5252749	404,8736197	238,6658557	269,3508
Powiat Grajewski	100,0842041	118,8589766	409,7049788	204,8686387	293,4178
Powiat Hajnowski	134,1675477	133,1639949	195,328196	299,9253301	297,5087
Powiat Kolneński	293,3476601	159,2257456	268,8593418	255,4224507	400,9089
Powiat Łomżyński	78,35336825	204,5857465	249,7816584	240,3212943	315,8323
Powiat Moniecki	211,6226406	301,4406996	320,8116929	454,1131077	454,0015
Powiat Sejneński	65,49397879	297,8338094	594,5846585	421,6906238	526,1511
Powiat Siemiatycki	273,7754691	824,3082517	501,3983759	166,9712277	254,5681
Powiat Sokółski	415,3640198	444,4820894	472,6533626	561,4207388	337,1407
Powiat Suwalski	174,0119839	299,7510022	198,0865674	233,3825926	438,8613

Wykres 58. Dochody ogółem i wydatki ogółem Powiatu Hajnowskiego w latach 2017-2021 [zł].

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Podsumowanie

- W ostatnim pięcioleciu dochody Powiatu Hajnowskiego wzrosły o ok. 55%. Stosunkowo duży udział w dochodach ogółem w Powiecie Hajnowskim ma rolnictwo i leśnictwo, które w 2021 r. stanowiło ponad 15% ogólnej wielkości dochodów.
- Dochody na 1 mieszkańca Powiatu Hajnowskiego znacznie przewyższają dochody na 1 mieszkańca województwa podlaskiego czy Polski. W 2021 r. wartość ta była ponad dwukrotnie wyższa. Co więcej obserwowany jest ich systematyczny wzrost na przestrzeni analizowanych lat (2017-2021). Największe dochody na mieszkańca w 2021 roku osiągnięto w gminach: Narewka, Dubicze Cerkiewne i Narew, natomiast najmniejsze w gminie miejskiej Hajnówka.
- Dochody budżetu z podatku PIT na 1 mieszkańca Powiatu Hajnowskiego zmniejszyły się w roku 2020 względem roku poprzedniego o 3,43%, jednak w 2021 roku wzrosły o 13,67%. W 2021 roku dochody budżetu z podatku PIT na 1 mieszkańca powiatu stanowiły 85,92% średniej krajowej i 109,92% średniej dla województwa. Najwyższy wynik osiągnięto wówczas w gminie miejskiej Hajnówka, a najgorszy w Gminie Czyże. Największa dynamika wzrostu dotyczyła Gminy Narewka. Rosnący udział wpływów z podatku PIT wskazuje na rosnące dochody mieszkańców.
- Największe wydatki w Powiecie Hajnowskim w latach 2017-2021 ponoszone były na oświatę i wychowanie. Wydatki ogółem powiatu stale rosną. Porównując rok 2021 z rokiem 2017 najbardziej dynamiczny wzrost wydatków dotyczył przetwórstwa przemysłowego, rolnictwa i łowiectwa.
- W Powiecie Hajnowskim w porównaniu do innych powiatów w województwie przeznacza się zbyt niską kwotę na wydatki inwestycyjne, co sprawia, że jest on jednym z najgorzej rozwijających się powiatów w województwie.
- Budżet jednostek należących do Partnerstwa w analizowanym okresie w większości kształtował się dodatnio. W 2021 roku jedynie w Gminie Czeremcha zanotowano

ujemny budżet (wydatki ogółem gminy stanowiły 103,49% dochodów ogółem gminy). Najwyższe saldo budżetu w 2021 roku odnotowano natomiast w gminie miejskiej Hajnówka, w której wydatki stanowiły 83,51% dochodów. Powiat Hajnowski ogółem w ostatnim z analizowanych lat uzyskał nadwyżkę dochodów względem wydatków. Wydatki stanowiły 92,10% dochodów powiatu. W roku poprzednim saldo budżetowe było jednak ujemne, a wydatki stanowiły 101,8% dochodów Powiatu Hajnowskiego.

Rynek pracy

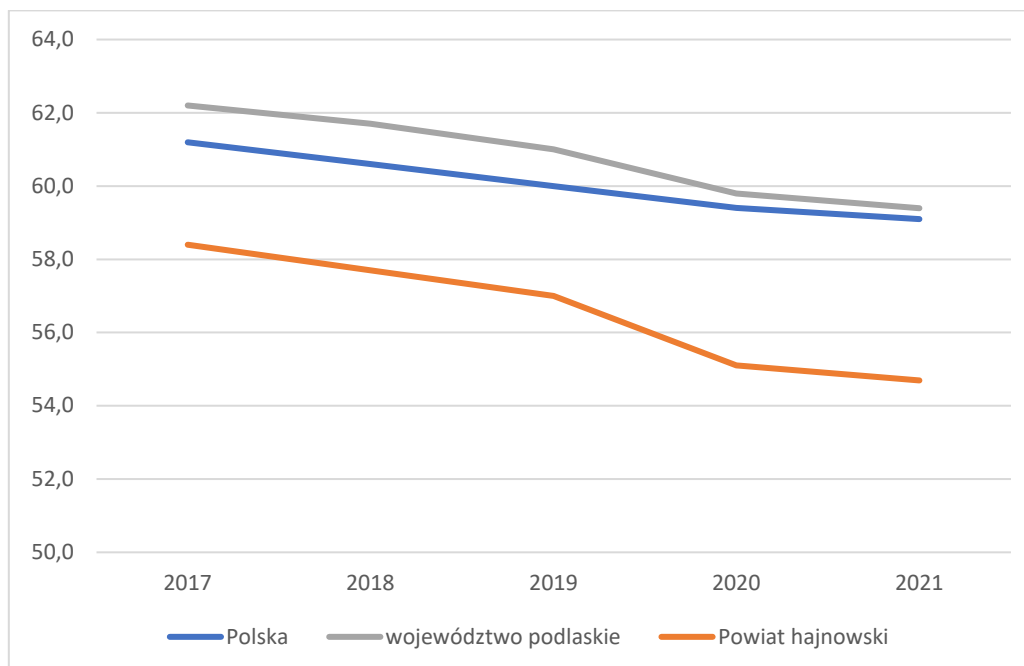
W podrozdziale 'Podmioty gospodarcze' dokonano analizy podmiotów gospodarczych funkcjonujących na obszarze Powiatu Hajnowskiego: opisano strukturę ich wielkości i strukturę podmiotów według sekcji PKD w powiecie oraz w poszczególnych gminach Powiatu Hajnowskiego. Zwrócono także uwagę na liczbę osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, która świadczy o przedsiębiorczości mieszkańców. Kwestię wynagrodzeń opracowano w osobnym podrozdziale – 'Wynagrodzenia'.

W niniejszym rozdziale natomiast zaprezentowano analizy danych statystycznych dla rynku pracy, w tym poziom bezrobocia, zestawiając dane na tle innych powiatów województwa, województwa podlaskiego czy kraju.

Struktura rynku pracy, siła robocza

Na terenie Powiatu Hajnowskiego występuje najniższy odsetek ludności w wieku produkcyjnym wśród powiatów województwa podlaskiego. Jest on także niższy niż w całym województwie podlaskim, a także w kraju. Co więcej obserwowany jest trend spadkowy, o największej wśród powiatów województwa dynamice – -6,76%. Przykładowo dla województwa jest to -4,71%, a najmniejszą ujemną dynamikę zarejestrowano w Powiecie Kolneńskim i wynosi ona -3,57%.

Wykres 59. Odsetek ludności w wieku produkcyjnym wśród ludności ogółem w Powiecie Hajnowskim, województwie podlaskim i w kraju w latach 2017-2021 [%].

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

W dokumencie „*Barometr zawodów 2020. Raport podsumowujący badanie w województwie podlaskim*” wskazano, iż w 2020 roku w Powiecie Hajnowskim wystąpi wzrost zapotrzebowania na siłę roboczą 28 grup zawodowych, „a trudności z obsadzeniem wolnych wakatów będą największe w skali województwa - wystąpią w 66 grupach”. Prognozuje się spadek liczb miejsc pracy w rolnictwie i w przemyśle oraz wzrost w usługach.²⁰ Zauważalne są braki kadr w zawodach związanych z budownictwem, mechaniką samochodową, edukacją, a także wśród zawodów wyspecjalizowanych jak spawacze czy ślusarze.²¹ Szczegółową listę zawodów deficytowych w Powiecie Hajnowskim przedstawiano na poniższej grafice.

²⁰ *Barometr zawodów 2020. Raport podsumowujący badanie w województwie podlaskim.*

²¹ *Portret Obszaru Partnerstwa Południowo-Wschodniego Podlasia, 2021 r.*

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ

na potrzeby

PONADLOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU

Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego

www.barometrzwodow.pl

DEFICYT

Betoniarze i zbrojarze	Magazynierzy	Pracownicy ochrony fizycznej
Blacharze i lakiernicy samochodowi	Masarze i przetwórcy ryb	Pracownicy poligraficzni
Brukarze	Mechanicy maszyn i urządzeń	Pracownicy przetwórstwa spożywczego
Ceramicy przemysłowi	Mechanicy pojazdów samochodowych	Pracownicy robót wykończeniowych w budownictwie
Cieśle i stolarze budowlani	Monterzy instalacji budowlanych	Pracownicy socjalni
Cukiernicy	Monterzy maszyn i urządzeń	Projektanci wzornictwa przemysłowego i operatorzy CAD
Dekarze i blacharze budowlani	Murarze i tynkarze	Psycholodzy i psychoterapeuci
Diagności samochodowi	Nauczyciele praktycznej nauki zawodu	Ratownicy medyczni
Ekonomiści	Nauczyciele przedmiotów zawodowych	Recepcjoniści i rejestratorzy
Elektrycy, elektromechanicy i elektrycy	Nauczyciele szkół specjalnych i oddziałów integracyjnych	Robotnicy budowlani
Farmaceuci	Operatorzy i mechanicy sprzętu do robót ziemnych	Robotnicy leśni
Fizjoterapeuci i masażyści	Operatorzy maszyn do produkcji i przetwórstwa papieru	Robotnicy obróbki drewna i stolarze
Fryzjerzy	Operatorzy maszyn do produkcji wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych	Samodzielni księgowi
Górnicy i operatorzy maszyn i urządzeń wydobywczych	Operatorzy maszyn do produkcji wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych	Spawacze
Graficy komputerowi	Operatorzy obrabiarzek skrawających	Specjaliści elektroniki, automatyki i robotyki
Inżynierowie elektrycy i energetycy	Opiekunki dziecięce	Specjaliści rolnictwa i leśnictwa
Kelnerzy i barmani	Opiekunowie osoby starszej lub niepełnosprawnej	Specjaliści technologii żywności i żywienia
Kierowcy autobusów	Piekarze	Sprzątaczkę i pokojowe
Krawcy i pracownicy produkcji odzieży	Pielęgniarki i położne	Sprzedawcy i kasjerzy
Kucharze	Pomoce kuchenne	Szefowie kuchni
Lakiernicy	Pracownicy ds. techniki dentystycznej	Ślusarze
Lekarze	Pracownicy fizyczni w produkcji i pracach prostych	
Listonosze i kurierzy		

Rysunek 3. Zawody deficytowe w Powiecie Hajnowskim.

Źródło: Barometr zawodów 2020. Raport podsumowujący badanie w województwie podlaskim.

Wśród powiatów województwa podlaskiego w Powiecie Hajnowskim w 2021 roku zanotowano największą liczbę dostępnych ofert pracy. Co więcej, względem roku poprzedniego nastąpił gwałtowny wzrost nowych ofert pracy (wzrost o 58% w roku 2021 w porównaniu do roku 2020). Oznacza to, że w kolejnych latach można spodziewać się spadku poziomu bezrobocia, a także rozwoju gospodarczego, w szczególności w branżach stanowiących potencjał dla powiatu – turystyka (recepcjoniści, rejestratorzy), zdrowie (fizjoterapeuci, lekarze) czy produkcja produktów lokalnych i gastronomia (cukiernicy, piekarze, kucharze, szefowie kuchni).

Tabela 35. Liczba ofert pracy ogółem, w końcu roku w powiatach województwa podlaskiego.

Nazwa powiatu	2017	2018	2019	2020	2021
Powiat Augustowski	273	172	60	48	82
Powiat Białostocki	31	42	76	56	107
Powiat Bielski	12	12	6	29	17
Powiat Grajewski	82	16	19	86	36
Powiat Hajnowski	70	94	76	82	142
Powiat Kolneński	0	0	0	0	11
Powiat Łomżyński	11	15	18	25	12
Powiat Moniecki	13	11	3	11	12
Powiat Sejneński	10	26	7	40	15
Powiat Siemiatycki	17	10	18	80	20
Powiat Sokółski	14	20	8	5	28
Powiat Suwalski	2	82	6	16	27
Powiat wysokomazowiecki	87	36	21	15	32
Powiat Zambrowski	107	225	15	14	27

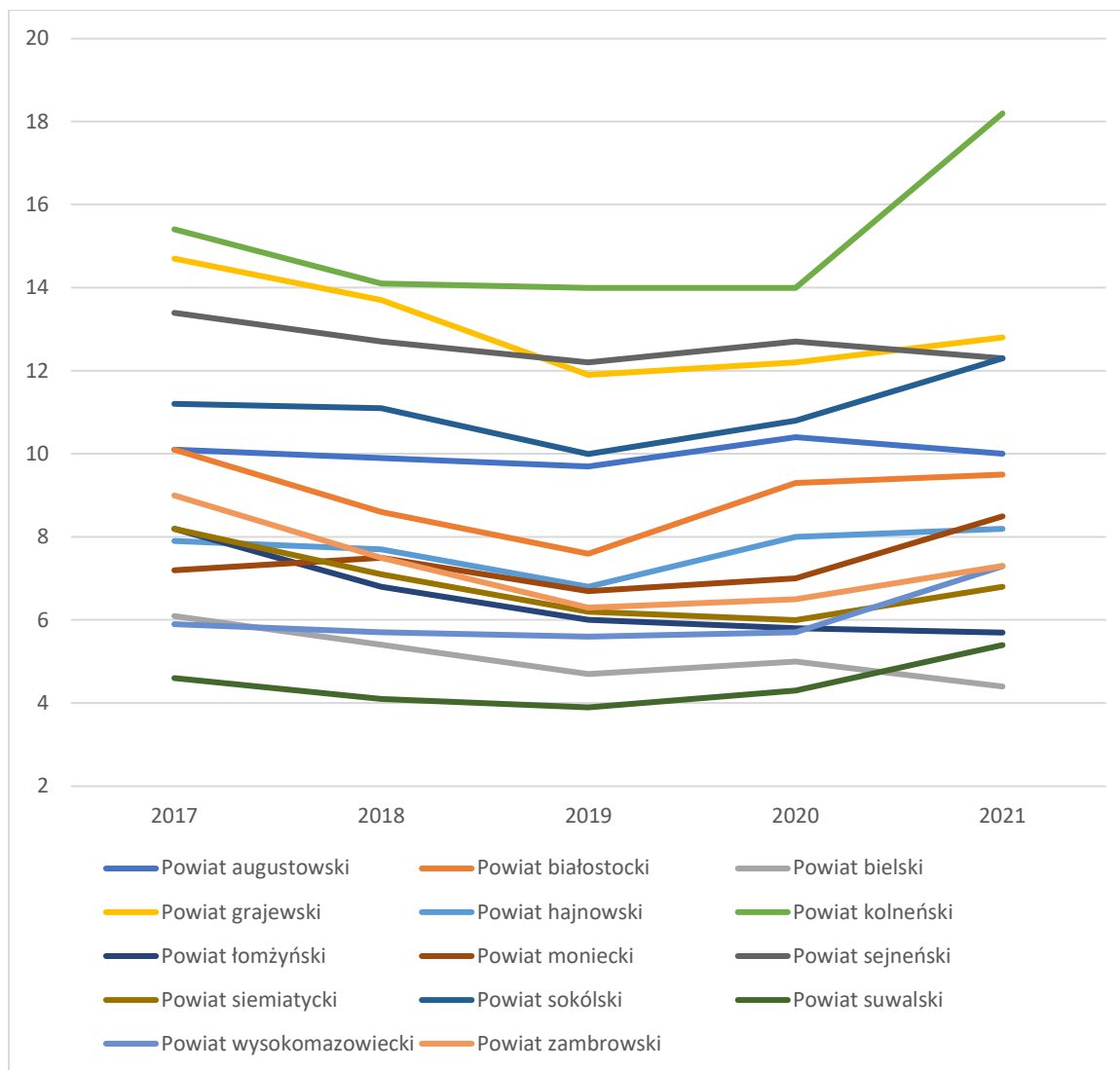
Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Bezrobocie

Niepokojący trend dotyczy stopy bezrobocia w Powiecie Hajnowskim. W roku 2020 względem roku 2019 zaobserwowano wzrost o 1,2 punktów procentowych – z 6,8% do 8,0.

Była to jednak sytuacja powszechna w innych powiatach województwa podlaskiego oraz dla samego województwa, jednak w tym czasie bezrobocie w kraju spadło z 6,3% w 2020 roku do 5,8 w roku 2021. Systematycznie zmniejszające się bezrobocie w ciągu analizowanych lat wystąpiło jedynie w Powiecie Łomżyńskim. W latach 2017-2020 najniższa stopa bezrobocia występowała w Powiecie Suwalskim, natomiast w 2021 roku w Powiecie Bielskim.

Wykres 60. Stopa bezrobocia rejestrowanego powiatów w województwie podlaskim w latach 2017-2021 [%].

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Największy wzrost stopy bezrobocia porównując rok 2017 i rok 2021 (Polska = 100) nastąpił w Powiecie Wysokomazowieckim (niecałe 30%). Ujemna dynamika zmian występuje natomiast w Powiecie Łomżyńskim, Bielskim, Zambrowskim, Siemiatyckim oraz w Powiecie Grajewskim. Dynamika zmian, porównując stopę bezrobocia rejestrowanego w 2021 roku względem roku 2017, w Powiecie Hajnowskim wynosiła 15,35%.

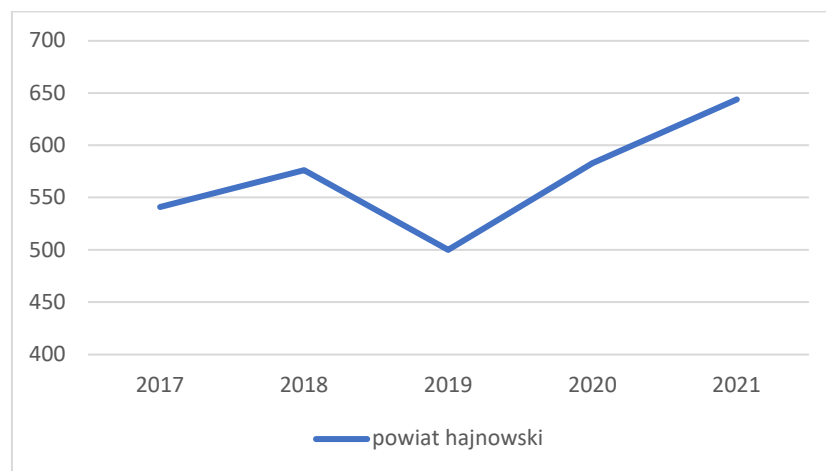
Tabela 36. Stopa bezrobocia rejestrowanego województwa oraz powiatów w województwie podlaskim w latach 2017-2021, ogółem (Polska=100).

Nazwa jednostki	2017	2018	2019	2020	2021	Dynamika zmian [%]
Województwo podlaskie	128,8	134,5	132,7	123,8	134,5	+4,24
Powiat Augustowski	153,0	174,1	186,5	165,1	172,4	+11,25
Powiat Białostocki	153,0	153,4	146,2	147,6	163,8	+6,59
Powiat Bielski	92,4	91,4	90,4	79,4	75,9	-21,74
Powiat Grajewski	222,7	236,2	228,8	193,7	220,7	-0,91
Powiat Hajnowski	119,7	132,8	130,8	127,0	141,4	+15,35
Powiat Kolneński	233,3	246,6	269,2	222,2	313,8	+25,65
Powiat Łomżyński	124,2	117,2	115,4	92,1	98,3	-26,35
Powiat Moniecki	109,1	129,3	128,8	111,1	146,6	+25,58
Powiat Sejneński	203,0	219,0	234,6	201,6	212,1	+4,29
Powiat Siemiatycki	124,2	122,4	119,2	95,2	117,2	-5,97
Powiat Sokółski	169,7	191,4	192,3	171,4	212,1	+19,99
Powiat Suwalski	69,7	70,7	75,0	68,3	93,1	+25,13
Powiat Wysokomazowiecki	89,4	98,3	107,7	90,5	125,9	+28,99
Powiat Zambrowski	136,4	131,0	121,2	103,2	125,9	-8,34

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Istotnym zjawiskiem jest bezrobocie długofalowe. Wśród liczby osób bezrobotnych zarejestrowanych, które pozostają bez pracy dłużej niż 1 rok także zaobserwowano tendencję wzrostową. W 2019 roku było to 500 osób, natomiast w 2021 roku 644 osoby. Ponownie jednak jest to sytuacja obserwowana także w innych powiatach województwa podlaskiego. Od 2019 roku wzrasta także liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych bez pracy dłużej niż 1 rok w samym województwie podlaskim oraz w kraju.

Wykres 61. Bezrobotni zarejestrowani pozostający bez pracy dłużej niż 1 rok w Powiecie Hajnowskim w latach 2017-2021.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Porównano odsetek osób bezrobotnych w Polsce, województwie podlaskim oraz w Powiecie Hajnowskim według wykształcenia. Na przestrzeni analizowanych lat (2017-2021) największy odsetek osób bezrobotnych z:

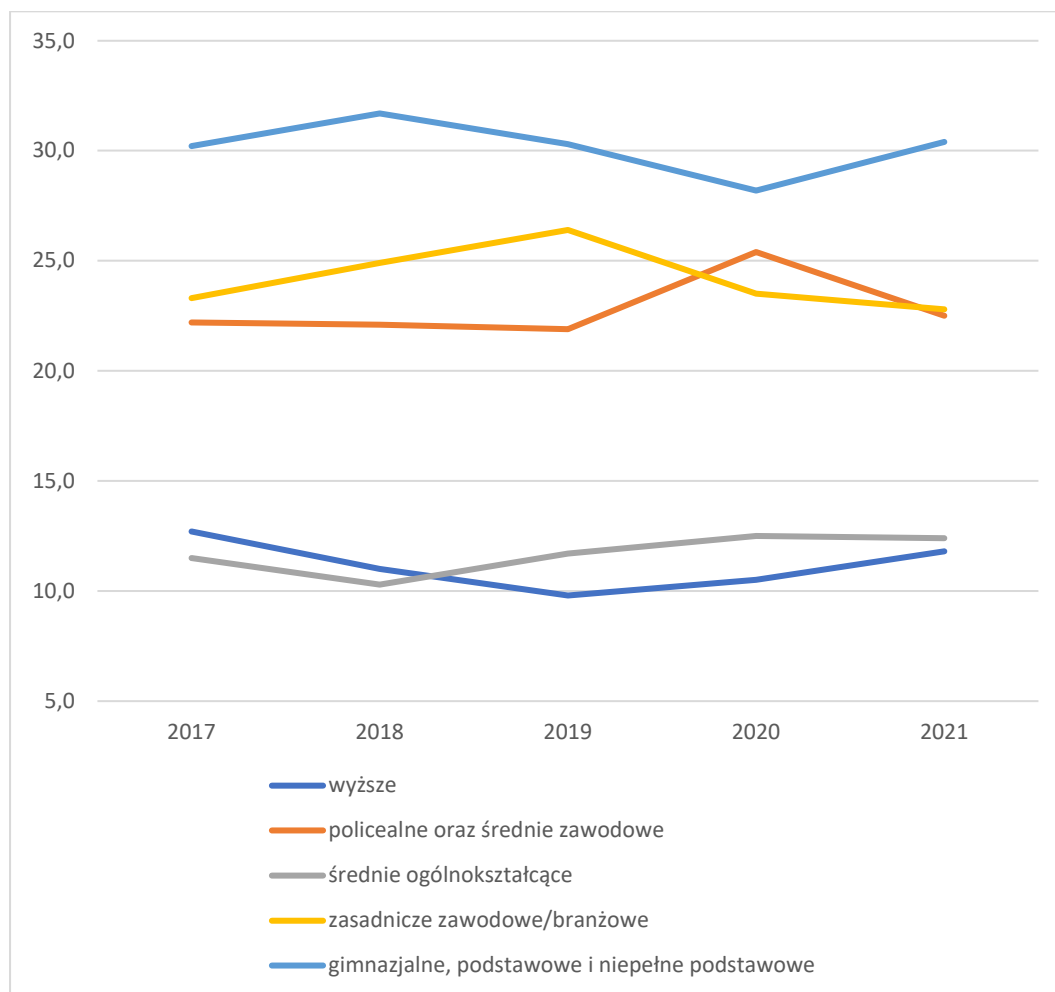
- wykształceniem wyższym,
- wykształceniem policealnym oraz średnim zawodowym (z wyjątkiem roku 2020),

- wykształceniem średnim ogólnokształcącym

występuje w województwie podlaskim. Wśród osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym/branżowym najwięcej osób bezrobotnych ukazują dane z kraju, natomiast najgorsza sytuacja wśród osób z najniższym wykształceniem (gimnazjalne, podstawowe i niepełne podstawowe) występuje w Powiecie Hajnowskim. Dane dotyczące powiatu przedstawiono na poniższym wykresie (Wykres 62).

Wykres 62. Odsetek bezrobotnych zarejestrowanych według poziomu wykształcenia w Powiecie Hajnowskim w latach 2017-2021 [%].

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

W Powiecie Hajnowskim od 2019 roku maleje odsetek bezrobotnych z wykształceniem zasadniczym zawodowym, branżowym oraz od 2020 roku policealnym. Jednocześnie zauważalny jest wzrost liczby bezrobotnych wśród absolwentów liceów ogólnokształcących oraz uczelni wyższych. Brak odpowiednich miejsc pracy dla osób z wyższym wykształceniem może skutkować migracjami wykształconej kadry do innych jednostek.

Podsumowanie:

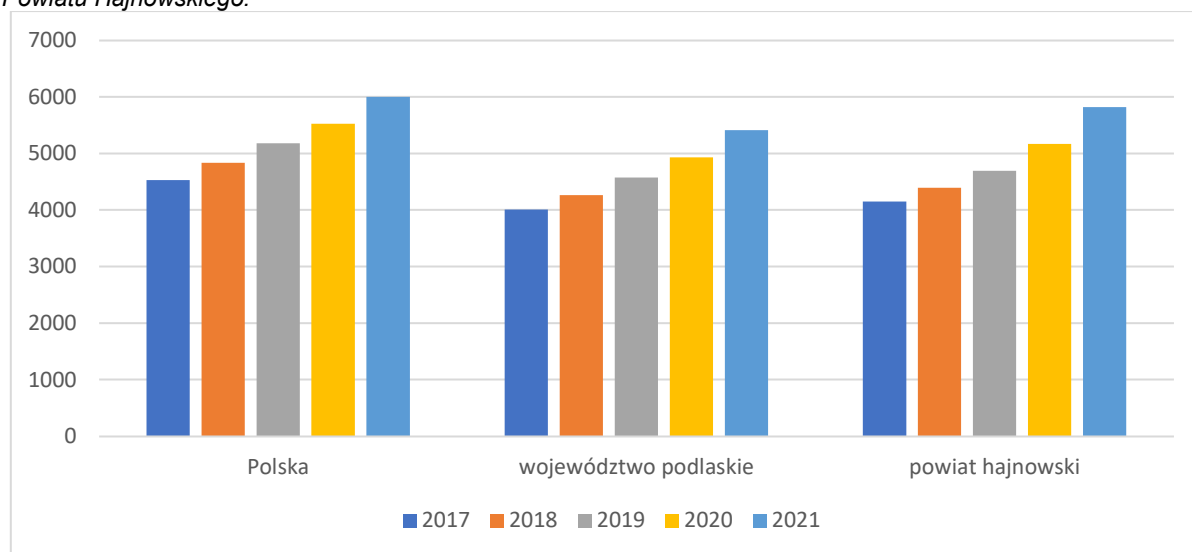
- Odsetek ludności w wieku produkcyjnym w Powiecie Hajnowskim jest najniższy wśród powiatów województwa podlaskiego, a także niższy niż wskazują dane dla województwa podlaskiego i dla Polski.
- Sytuacja rynku pracy w Powiecie Hajnowskim jest trudna. W 2021 roku zanotowano największą liczbę ofert pracy w porównaniu z innymi powiatami województwa podlaskiego. Zauważalne są także braki kadr w wielu zawodach. Jednocześnie od 2019 roku rośnie stopa bezrobocia w powiecie, a także bezrobocie długofalowe. Sytuacji nie ułatwiają czynniki demograficzne – starzejące się społeczeństwo i niewystarczający napływ absolwentów na rynek pracy w Powiecie.

Wynagrodzenia

Średnie przeciętne wynagrodzenie brutto

Przeciętne wynagrodzenie brutto mieszkańca w Powiecie Hajnowskim na przestrzeni analizowanych lat rośnie. W 2017 roku wyniosło ono 4 149,69 zł, a w 2021 roku 5 821,15 zł. Był to wówczas drugi wynik spośród powiatów w województwie podlaskim, a także więcej niż wyniosła średnia dla samego województwa (5 412,89 zł).

Wykres 63. Średnie wynagrodzenie brutto w latach 2017-2020 dla Polski, województwa podlaskiego oraz Powiatu Hajnowskiego.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Średnia dla Polski w 2021 roku to natomiast 6 001,02 zł. Przeciętne wynagrodzenie w Powiecie Hajnowskim w każdym z analizowanych lat wyniosło ponad 90% wynagrodzenia krajowego. Najwięcej, bo 97% w roku 2021.

Wykres 64. Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w Powiecie Hajnowskim w relacji do średniej krajowej [%].

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Tabela 37 przedstawia średnie wynagrodzenie brutto powiatów województwa podlaskiego. Największy wzrost wynagrodzeń brutto porównując rok 2017 i rok 2021 nastąpił w Powiecie Hajnowskim (28,71%), kolejno w Powiecie Białostockim (27,41%), Monieckim (26,66%) oraz Sokólskim (26,29%), natomiast najmniejszy w Powiecie Sejneńskim (15,69%).

Tabela 37. Średnie wynagrodzenie brutto powiatów w województwie podlaskim [zł].

Nazwa powiatu	2017	2018	2019	2020	2021	Dynamika zmian
Powiat Augustowski	4 024,64	4 262,39	4 634,41	5 009,19	5 452,84	+26,19
Powiat Białostocki	3 614,69	3 923,93	4 189,60	4 456,25	4 979,46	+27,41
Powiat Bielski	4 659,62	4 953,29	5 295,45	5 547,83	6 292,55	+25,95
Powiat Grajewski	4 329,42	4 556,32	4 758,98	4 970,21	5 526,33	+21,66
Powiat Hajnowski	4 149,69	4 389,58	4 690,11	5 165,59	5 821,15	+28,71
Powiat Kolneński	3 683,54	3 859,50	4 089,17	4 475,28	4 825,66	+23,67
Powiat Łomżyński	4 066,19	4 368,68	4 589,37	5 174,98	5 432,47	+25,15
Powiat Moniecki	3 651,65	3 933,72	4 216,50	4 601,73	4 979,24	+26,66
Powiat Sejneński	3 825,14	4 092,18	4 327,40	4 486,11	4 537,00	+15,69
Powiat Siemiatycki	3 581,00	3 773,68	4 231,02	4 473,99	4 834,47	+25,93
Powiat Sokólski	3 662,06	3 951,21	4 200,08	4 528,86	4 968,42	+26,29
Powiat Suwalski	3 556,25	3 762,50	3 871,65	4 201,41	4 724,29	+24,72
Powiat Wysokomazowiecki	4 225,48	4 416,09	4 733,72	5 071,35	5 395,07	+21,68
Powiat Zambrowski	3 933,11	4 196,08	4 371,63	4 775,36	5 085,38	+22,66

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Podsumowanie

- Zgodnie z tendencją krajową średnie wynagrodzenie brutto w Powiecie Hajnowskim rośnie.
- W każdym z analizowanych lat (2017-2021) przeciętne wynagrodzenie w Powiecie Hajnowskim stanowi ponad 90% wynagrodzenia krajowego.

- Porównując średnie wynagrodzenie brutto w 2021 roku z rokiem 2017 największy wzrost wśród powiatów województwa podlaskiego nastąpił w Powiecie Hajnowskim (28,71%), co wskazuje na rozwój Powiatu.

Podmioty gospodarcze

Istotnym elementem wymiaru gospodarczego jest analiza podmiotów gospodarczych funkcjonujących na obszarze Powiatu Hajnowskiego, które świadczyć mogą o rozwoju przedsiębiorczości. Na przestrzeni lat 2017-2021 liczba podmiotów w gospodarczych w powiecie rosła, co spowodowane jest wzrostem liczby podmiotów sektora prywatnego.

Tabela 38. Podmioty w Powiecie Hajnowskim w latach 2017-2021.

Charakter własności	2017	2018	2019	2020	2021
Ogółem	2955	2945	3051	3111	3157
Sektor publiczny	167	165	159	158	156
Sektor prywatny	2775	2764	2870	2927	2973

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

O korzystnej sytuacji Powiatu Hajnowskiego świadczyć może również rosnąca liczba podmiotów na 1 tysiąc ludności w wieku produkcyjnym. W zestawieniu wszystkich powiatów województwa podlaskiego od 2019 roku zajmuje on 4 miejsce, przewyższając Powiat Augustowski, który uzyskał lepszy wynik w 2017 i 2018 roku. Najwięcej podmiotów występuje w Powiecie Białostockim, osiągając wyniki wyższe niż wskazują dane dla województwa podlaskiego. Największą dynamikę wzrostu liczby podmiotów na 1 tys. ludności w wieku produkcyjnym osiągnął natomiast Powiat Sejneński.

Tabela 39. Podmioty na 1 tys. ludności w wieku produkcyjnym w województwie podlaskim i powiatach województwa podlaskiego w latach 2017-2021.

Nazwa jednostki	2017	2018	2019	2020	2021	Dynamika zmian [%]
Woj. Podlaskie	137,4	141,5	146,8	158,3	165,9	+17,18
Powiat Augustowski	116,3	120,2	123,4	135,3	141,6	+17,87
Powiat Białostocki	140,6	146,5	155,2	164,6	173,9	+19,15
Powiat Bielski	118,1	122,4	129	140,1	147,6	+19,99
Powiat Grajewski	102,5	105,4	110,9	121,7	124,8	+17,87
Powiat Hajnowski	115,8	118,3	125,7	138,9	144,2	+19,69
Powiat Kolneński	97,1	99,6	103	115,6	120,4	+19,35
Powiat Łomżyński	94,6	98,5	104,7	116,7	124,1	+23,77
Powiat Moniecki	95	98,6	102,7	116,3	119,8	+20,70
Powiat Sejneński	103,6	105,7	113,8	129,8	139,7	+25,84
Powiat Siemiatycki	101	104,3	109,8	122,2	127,2	+20,60
Powiat Sokółski	93,7	95,7	99,9	111,7	117,1	+19,98
Powiat Suwalski	89,7	93,7	99,5	109,6	116	+22,67
Powiat Wysokomazowiecki	115,3	117,7	123,3	133,5	139,9	+17,58
Powiat Zambrowski	120,5	124,7	130,8	141,9	146,3	+17,63

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Porównano także liczbę podmiotów na 1 tys. ludności w wieku produkcyjnym w poszczególnych gminach Powiatu Hajnowskiego. Najwięcej podmiotów występuje w Gminie Białowieża (ok. 200 podmiotów przypadających na 1000 ludności w 2021 roku), kolejno w Gminie Dubicze Cerkiewne (ok. 175 podmiotów przypadających na 1000 ludności) i w mieście Hajnówka (ok. 152 podmiotów przypadających na 1000 ludności). Najmniej podmiotów na przestrzeni analizowanych lat (2017-2021) występuje w Gminie Czeremcha, choć gmina charakteryzuje się jednocześnie wysoką dynamiką zmian – liczba podmiotów przypadająca na 1000 osób w wieku produkcyjnym wzrosła o 29,19%. Wyjątkowo niska dynamika występuje natomiast w Gminie Dubicze Cerkiewne – 6,09% porównując rok 2021 do roku 2017.

Tabela 40. Podmioty na 1 tys. ludności w wieku produkcyjnym w gminach Powiatu Hajnowskiego w latach 2017-2021.

Nazwa gminy	2017	2018	2019	2020	2021	Dynamika zmian [%]
Gmina Miejska Hajnówka	126	129,44	135,29	146,78	152,05	+17,13
Gmina Białowieża	178,46	180,06	185,8	194,77	200,35	+10,93
Gmina Czeremcha	71,47	73,09	80,78	95,21	100,93	+29,19
Gmina Czyże	95,8	90,64	106,6	115,02	121,21	+20,96
Gmina Dubicze Cerkiewne	164,47	151,92	160,59	169,94	175,14	+6,09
Gmina Hajnówka	119,97	118,13	126,99	138,79	144,15	+16,77
Gmina Kleszczele	99,79	102,84	114,07	136,56	138,35	+27,87
Gmina Narew	88,86	96,87	102,35	114,54	122,36	+27,38
Gmina Narewka	80,98	87,97	98,07	117,22	121,21	+33,19

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Przeanalizowano także jednostki nowo zarejestrowane w REGON na 1000 ludności w gminach Powiatu Hajnowskiego - Tabela 41. W 2021 roku najwięcej nowych jednostek zarejestrowano w Gminie Hajnówka (5,39/1 tys. mieszkańców), a najmniej w Gminie Czeremcha (2,15/1 tys. mieszkańców).

Tabela 41. Jednostki zarejestrowane w REGON w 2021 roku na 1 tys. ludności w gminach Powiatu Hajnowskiego.

Nazwa gminy	2021
Gmina Miejska Hajnówka	4,33
Gmina Białowieża	3,92
Gmina Czeremcha	2,15
Gmina Czyże	3,21
Gmina Dubicze Cerkiewne	5,03
Gmina Hajnówka	5,39
Gmina Kleszczele	4,88
Gmina Narew	5,66
Gmina Narewka	3,38

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Największy udział wśród podmiotów gospodarczych zarejestrowanych na obszarze Powiatu Hajnowskiego w 2021 roku mają podmioty z sekcji G (*handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych*) – 16,9%, sekcji C (*przetwórstwo przemysłowe*) – 13,5%

oraz sekcji F (*budownictwo*) – 12,9%. Najmniejsza liczba podmiotów w powiecie pochodzi z sekcji B (*górnictwo i wydobywanie*) oraz z sekcji U (*organizacje i zespoły eksterytorialne*) – po jednym podmiocie w 2021 roku. W sekcji R (*działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją*) funkcjonowało wówczas 79 podmiotów (2,5% wszystkich podmiotów zarejestrowanych w powiecie), a w sekcji I (*działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi*) 185 podmiotów (5,86%).

Wielkość przedsiębiorstw

Tabela 42. Podmioty wg klas wielkości na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym w województwie podlaskim i w Powiecie Hajnowskim w latach 2017-2021.

Nazwa jednostki	Klasy wielkości	2017	2018	2019	2020	2021
Województwo Podlaskie	Ogółem	1 373,7	1 414,5	1 468,0	1 582,8	1 659,4
	0-9	1 320,9	1 360,8	1 415,7	1 528,8	1 604,3
	10-49	41,6	42,3	41,3	42,7	43,7
	50-249	10,1	10,2	9,8	10,1	10,2
	250 i więcej	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2
Powiat Hajnowski	Ogółem	1 157,5	1 182,7	1 256,6	1 389,1	1 442,2
	0-9	1 097,9	1 122,9	1 197,3	1 325,2	1 376,9
	10-49	47,4	47,4	46,5	50,0	51,2
	50-249	11,8	12,0	12,4	13,4	13,7
	250 i więcej	0,4	0,4	0,4	0,4	0,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

W trakcie analizowanych lat liczba podmiotów ogółem na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym w Powiecie Hajnowskim sukcesywnie się zwiększa. Taką samą sytuację zaobserwowano także ogółem w województwie podlaskim. W Powiecie Hajnowskim przeważają przedsiębiorstwa małe, zatrudniające mniej niż 10 pracowników, które stanowią ponad 94% wszystkich podmiotów. Najmniej jest natomiast podmiotów zatrudniających ponad 250 osób. Warto zaznaczyć, że w Powiecie Hajnowskim zanotowano więcej podmiotów na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym w klasie wielkości 10-49 oraz 50-249 niż w województwie podlaskim.

Sekcje podmiotów gospodarczych w gminach Powiatu Hajnowskiego w 2021 roku

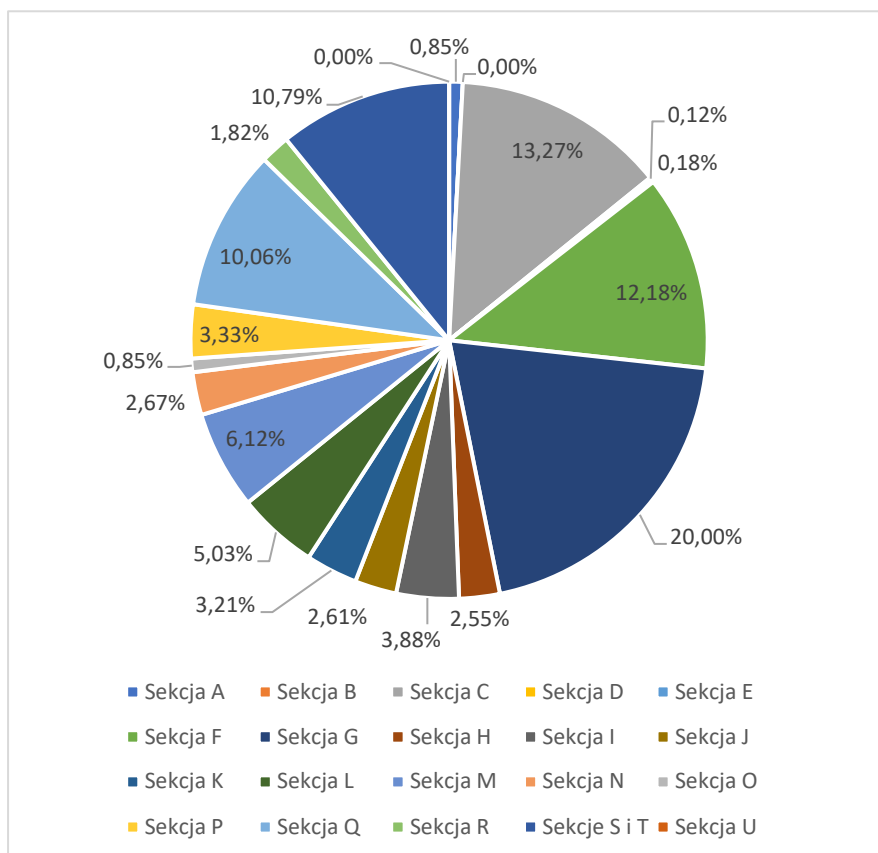
Gmina miejska Hajnówka posiadała najwięcej podmiotów gospodarczych wśród gmin Powiatu Hajnowskiego w 2021 roku – łącznie 1650 podmioty gospodarcze, w tym:

- Sekcja G (*handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle*) – 330 podmiotów, 18,4% wszystkich podmiotów w gminie, tj. więcej, niż w Powiecie Hajnowskim ogółem, gdzie udział sekcji G wynosił 16,9%;
- Sekcja C (*przetwórstwo przemysłowe*) – 219 podmiotów, 13,3% wszystkich podmiotów gminy miejskiej Hajnówka, w tym 40% podmiotów działu 16 (*produkcja wyrobów z drewna oraz korka, z wyłączeniem mebli; produkcja wyrobów ze słomy i materiałów używanych do wyplatania*)
- Sekcja F (*budownictwo*) – 201 podmiotów, 12,2% wszystkich podmiotów gospodarczych w gminie;

- Sekcja S i T (pozostała działalność usługowa i gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników) – 178 podmiotów, 10,8% wszystkich podmiotów gminy;
- Sekcja Q (opieka zdrowotna i pomoc społeczna) – 166 podmiotów, 10% wszystkich podmiotów w gminie, wśród których 97% stanowią podmioty działu 86 (opieka zdrowotna);
- Sekcja M (działalność profesjonalna, naukowa i techniczna) – 101 podmiotów, 6,1% wszystkich podmiotów gospodarczych w gminie;
- Sekcja I (działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi) – 64 podmioty, w tym 68,8% stanowi dział 55 (zakwaterowanie);
- Sekcja P (edukacja) – 55 podmioty, stanowiące 3,3% wszystkich podmiotów w gminie;
- Sekcja N (działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca) – 44 podmioty, w tym ponad 54,5% stanowi dział 81 (działalność usługowa związana z utrzymaniem porządku w budynkach i zagospodarowaniem terenów zieleni);
- Sekcja R (działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją) – 30 podmiotów, w tym 16 podmiotów z działu 93 (działalność sportowa, rozrywkowa i rekreacyjna) oraz 12 podmiotów z działu 90 (działalność twórcza związana z kulturą);
- Sekcja A (rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo) – 14 podmiotów, w tym 8 podmiotów działu 02 (leśnictwo i pozyskiwanie drewna) i 6 podmiotów działu 01 (uprawy rolne, chów i hodowla zwierząt, łowiectwo, włączając działalność usługową);

Wykres 65. Struktura podmiotów gospodarczych w gminie miejskiej Hajnówka wg PKD 2007.

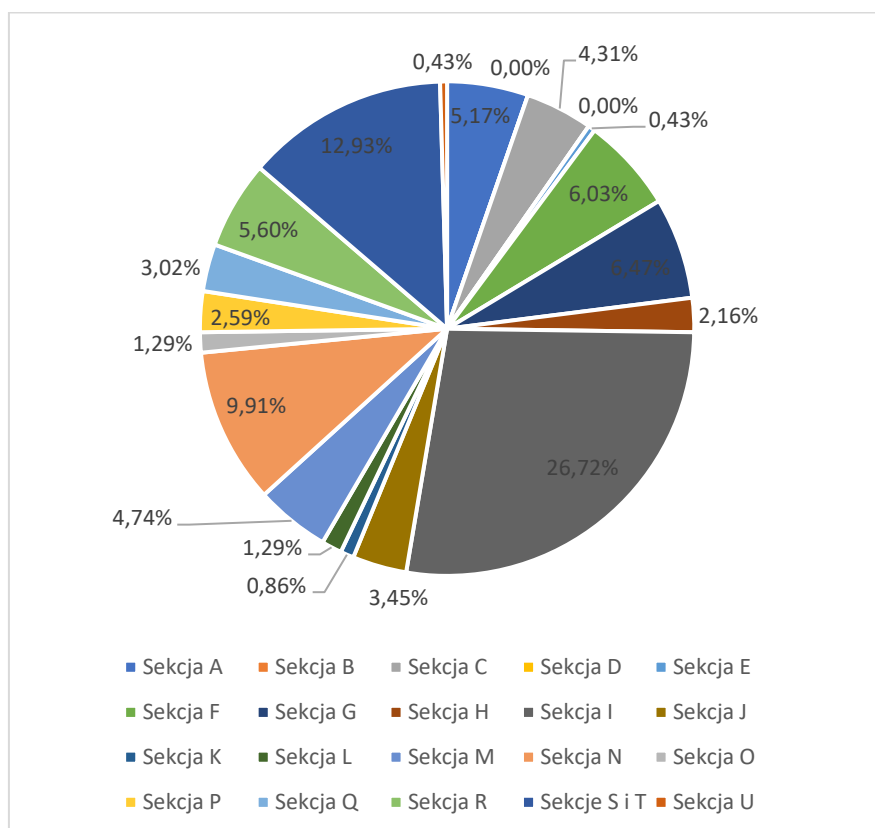

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Gmina Białowieża – łącznie 232 podmioty gospodarcze, w tym:

- Sekcja I (*działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi*) – 62 podmioty, 26,7% wszystkich podmiotów, w tym dział 55 (*zakwaterowanie*) stanowi 90,3%;
- Sekcja S i T (*pozostała działalność usługowa i gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników*) – 30 podmiotów, 12,9%;
- Sekcja N (*działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca*) – 23 podmioty, 9,9%, w tym ponad 50% stanowi dział 79 (*działalność organizatorów turystyki, pośredników i agentów turystycznych oraz pozostała działalność usługowa w zakresie rezerwacji i działalności z nią związane*);
- Podmioty sekcji C (*przetwórstwo przemysłowe*) stanowią jedynie 4,3% wszystkich podmiotów w gminie (10 podmiotów), a sekcji G (*handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych*) mającej największy udział w powiecie 6,5% (15 podmiotów);
- Sekcja R (*działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją*) – 13 podmiotów, w tym 7 z działu 90 (*działalność twórcza związana z kulturą*);
- Sekcja A (*rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo*) – 12 podmiotów, wśród których 91,6% stanowią podmioty działu 02 (*leśnictwo i pozyskiwanie drewna*);
- Sekcja P (*edukacja*) – 6 podmiotów, stanowiących 2,6% wszystkich podmiotów gospodarczych w Gminie Białowieża.

Wykres 66. Struktura podmiotów gospodarczych w Gminie Białowieża wg PKD 2007.

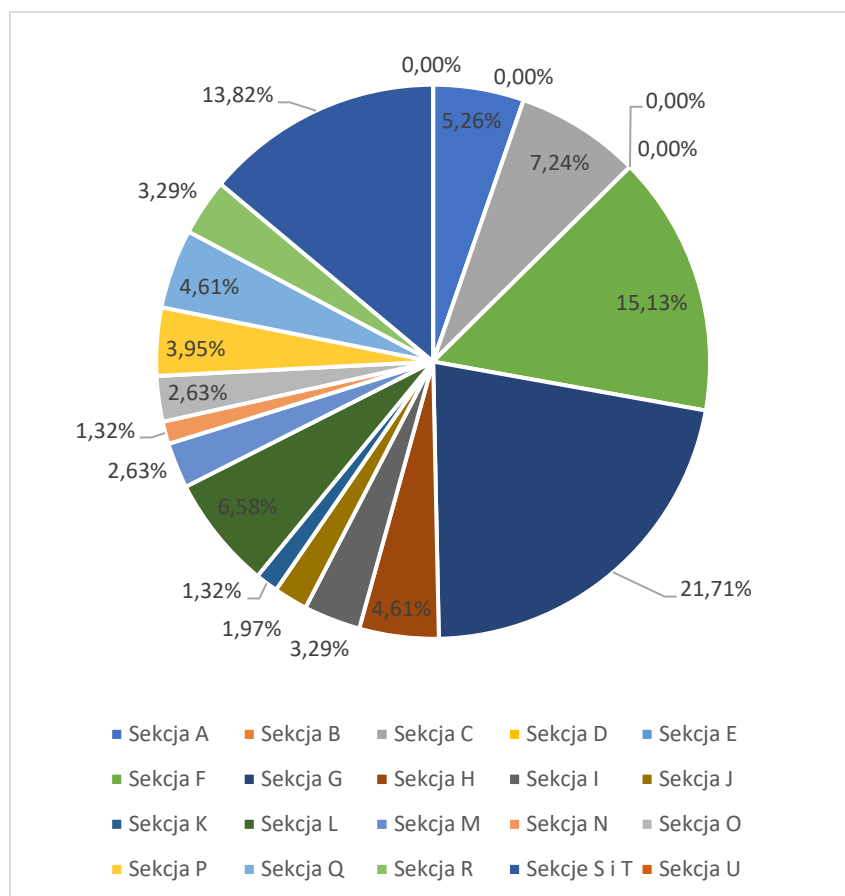

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Gmina Czeremcha – łącznie 152 podmioty gospodarcze, w tym:

- 33 podmioty sekcji G (*handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych*), co oznacza 21,71% wszystkich podmiotów w gminie;
- 23 podmioty sekcji F (*budownictwo*). Tu również udział podmiotów gospodarczych tej sekcji we wszystkich podmiotach gospodarczych gminy jest większy niż dla powiatu – 15,13% w gminie, 12,9% w powiecie;
- W sekcji S i T (*pozostała działalność usługowa i gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników*) zanotowano 21 podmiotów, 13,82% wszystkich podmiotów w gminie;
- 11 podmiotów zajmuje się przetwórstwem przemysłowym – sekcja C, co stanowi 7,2% wszystkich podmiotów gospodarczych w gminie;
- W Sekcji A (*rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo*) – podmiotów 8, 4 podmioty działu 01 (*uprawy rolne, chów i hodowla zwierząt, łowiectwo, włączając działalność usługową*) oraz 4 podmioty działu 02 (*leśnictwo i pozyskiwanie drewna*);
- 6 podmiotów zajmuje się edukacją – sekcja P;
- Występuje 5 podmiotów sekcji R (*działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją*) oraz 5 podmiotów sekcji I (*działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi*) wśród których 100% prowadzi działalność usługową związaną z wyżywieniem – dział 56.

Wykres 67. Struktura podmiotów gospodarczych w Gminie Czeremcha wg PKD 2007.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

na potrzeby

Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego

- Największy udział mają podmioty sekcji F (*budownictwo*). Udział ten wynosi 24,1%;
- Kolejne sekcje mają znacznie mniejszy udział (>10% wśród podmiotów wszystkich sekcji). Jest to m.in. 11 podmiotów sekcji G (*handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych*), 11 podmiotów sekcji S i T (*pozostała działalność usługowa i gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników*) oraz 10 podmiotów sekcji A (*rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo*). Wśród podmiotów sekcji A 100% stanowią podmioty działu 01 (*uprawy rolne, chów i hodowla zwierząt, łowiectwo, włączając działalność usługową*);
- Przetwórstwem przemysłowym w gminie zajmuje się 8 podmiotów, co oznacza, że podmioty sekcji C stanowią 7,1% wszystkich podmiotów gospodarczych w gminie;
- Działalność związaną z kulturą, rozrywką i rekreacją (sekcja R) prowadzi 5 podmiotów, w tym 4 działalność sportową, rozrywkową, rekreacyjną oraz 1 podmiot działalność twórczą związaną z kulturą;
- Podmioty sekcji I (*działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi*) stanowią 3,6% wszystkich podmiotów w Gminie Czyżę;
- Występują również 2 podmioty sekcji P (*edukacja*).

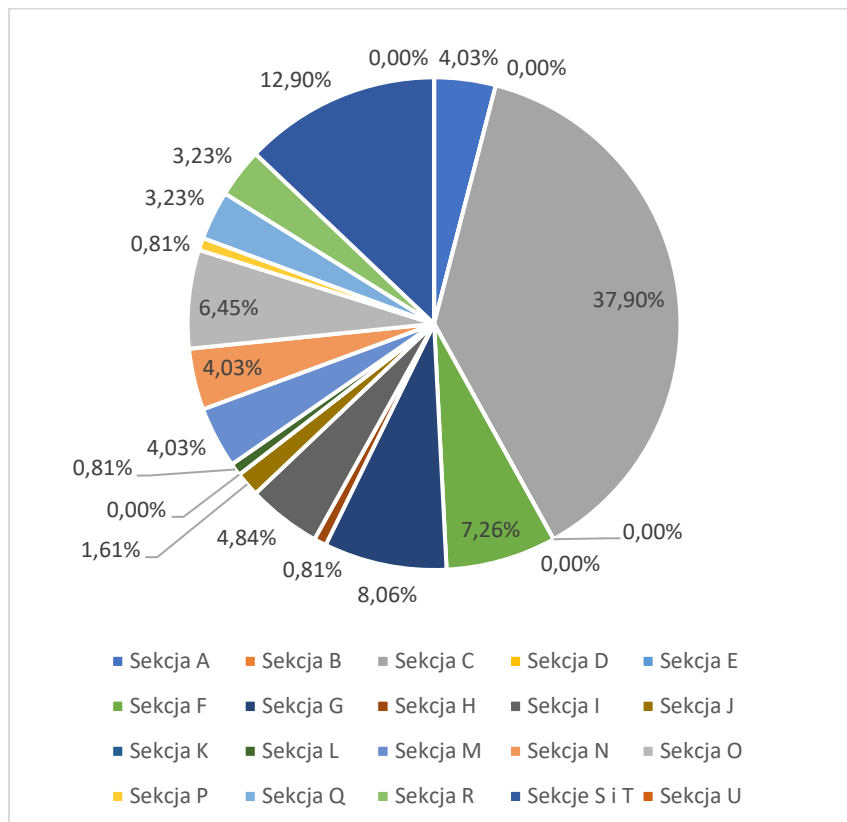
[illegible]

98

Gmina Dubicze Cerkiewne – łącznie 124 podmiotów gospodarczych, w tym:

- 37,9% wszystkich podmiotów stanowią podmioty sekcji C (*przetwórstwo przemysłowe*). Z 47 podmiotów sekcji C 43 podmioty należą do działu 16 (*produkcja wyrobów z drewna oraz korka, z wyłączeniem mebli; produkcja wyrobów ze słomy i materiałów używanych do wyplatania*);
- 12,9% wszystkich podmiotów stanowią podmioty sekcji S i T (*pozostała działalność usługowa i gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników*), w tym 15 podmiotów działu 94 (*działalność organizacji członkowskich*) i jeden podmiot działu 95;
- Kolejnymi najliczniejszymi sekcjami jest sekcja G (*handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych*) – 10 podmiotów, 8,06% wszystkich podmiotów gospodarczych w gminie oraz sekcja F (*budownictwo*) – 9 podmiotów, 7,26%;
- 6 podmiotów w gminie prowadzi działalność związaną z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi – sekcja I. Są to 4 podmioty działu 55 (*zakwaterowanie*) oraz 2 podmioty działu 56 (*działalność usługowa związana z wyżywieniem*);
- 4% wszystkich podmiotów w gminie stanowią podmioty sekcji A (*rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo*), w tym 4 podmioty związane z uprawami rolnymi, chowem i hodowlą zwierząt, łowiectwem, włączając działalność usługową oraz 1 podmiot prowadzący działalność w obszarze leśnictwa, pozyskiwania drewna;
- 4 podmioty prowadzą działalność związaną z kulturą, rozrywką i rekreacją – sekcja R;
- W Gminie Dubicze Cerkiewne występuje jedynie jeden podmiot sekcji P (*edukacja*).

Wykres 69. Struktura podmiotów gospodarczych w Gminie Dubicze Cerkiewne wg PKD 2007.

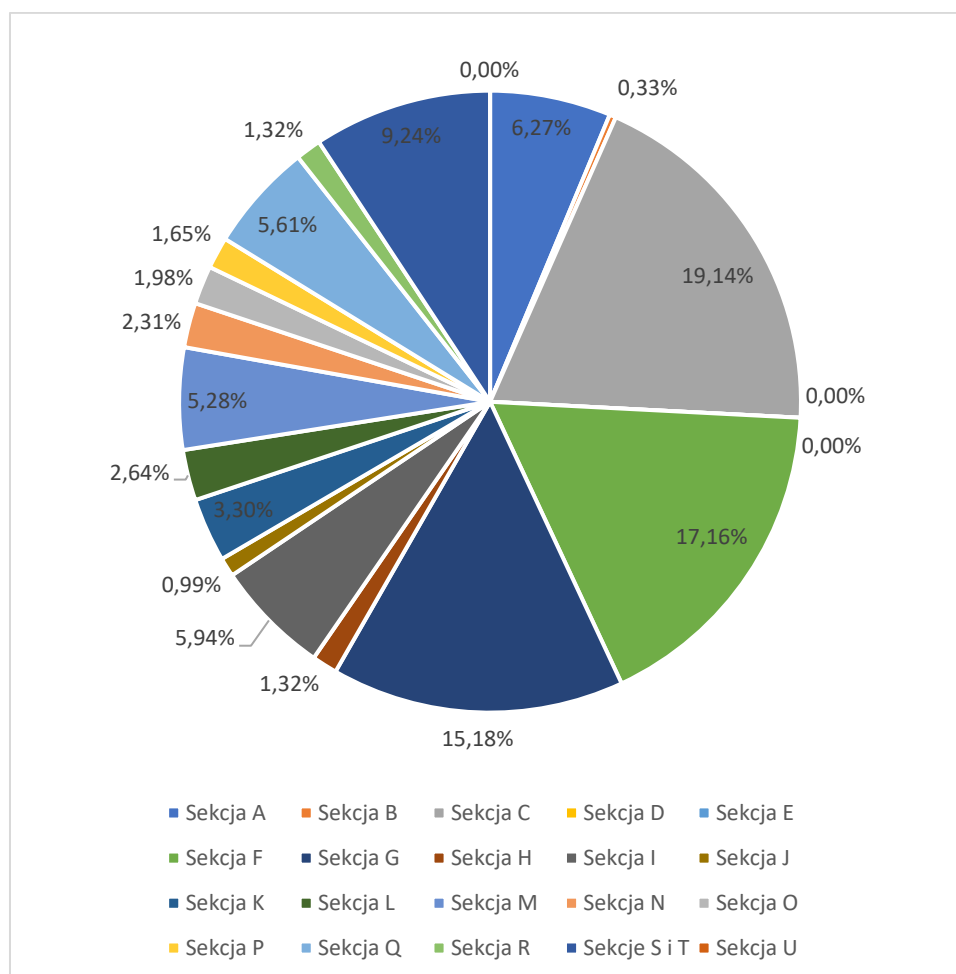
Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

W **Gminie Hajnówka** przeciwieństwie do m.in. gminy Dubicze Cerkiewne czy Białowieża nie występuje wyraźnie dominująca sekcja, której udział w podmiotach gospodarczych ogółem w gminie byłby większy niż 25%. Łącznie zanotowano 303 podmiotów, w tym:

- Sekcja C (*przetwórstwo przemysłowe*) – 58 podmiotów, 19,14% wszystkich podmiotów gospodarczych w gminie, w tym 38 podmiotów działu 16 (*produkcja wyrobów z drewna oraz korka, z wyłączeniem mebli; produkcja wyrobów ze słomy i materiałów używanych do wyplatania*);
- Sekcja F (*budownictwo*) – 52 podmioty, 17,16% wszystkich podmiotów w gminie, w tym 36 podmiotów działu 43 (*roboty budowlane specjalistyczne*);
- Sekcja G (*handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych*) – 46 podmiotów (15,18%), w tym 26 podmiotów działu 47 (*handel detaliczny, z wyłączeniem handlu detalicznego pojazdami samochodowymi*);
- Sekcja S i T (*pozostała działalność usługowa i gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników*) – 28 podmiotów, wśród których 82% stanowią podmioty działu 94 (*działalność organizacji członkowskich*);
- Sekcja A (*rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo*) – 19 podmiotów, co stanowi 6,27% wszystkich podmiotów, w tym 12 podmiotów działu 01 (*uprawy rolne, chów i hodowla zwierząt, łowiectwo, włączając działalność usługową*) oraz 7 podmiotów działu 02 zajmującego się leśnictwem i pozyskiwaniem drewna;
- Sekcja I (*działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi*) – 18 podmiotów, w tym 11 podmiotów działu 55 (*zakwaterowanie*);
- Sekcja P (*edukacja*) – 5 podmiotów, 1,7% wszystkich podmiotów gospodarczych;
- Sekcja R – 4 podmioty zajmujące się działalnością twórczą związaną z kulturą oraz 2 prowadzące działalność sportową, rozrywkową, rekreacyjną.

Wykres 70. Struktura podmiotów gospodarczych w Gminie Hajnówka wg PKD 2007.

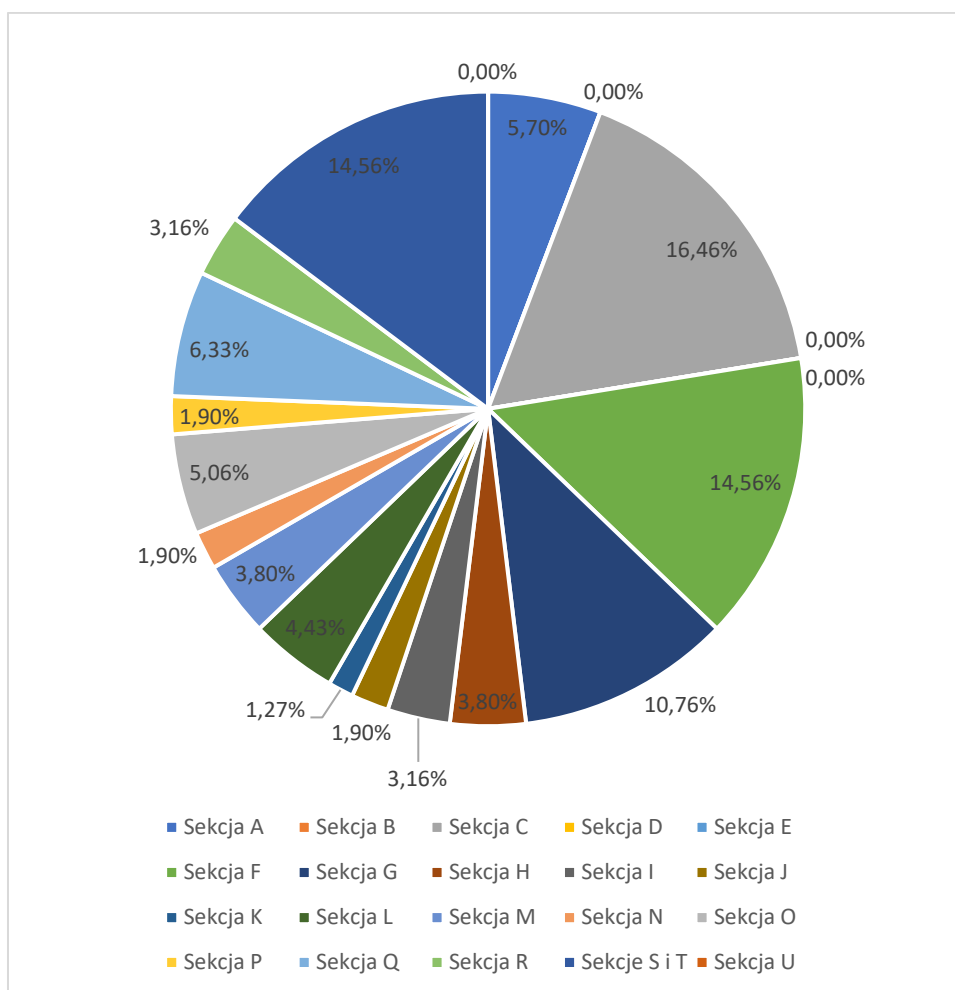

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Gmina Kleszczewo – łącznie 158 podmiotów gospodarczych, w tym:

- Sekcja C (*przetwórstwo przemysłowe*) – 26 podmiotów, 16,46% wszystkich podmiotów gospodarczych w gminie, wśród których 61,54% stanowią podmioty działu 16 (*produkcja wyrobów z drewna oraz korka, z wyłączeniem mebli; produkcja wyrobów ze słomy i materiałów używanych do wyplatania*);
- Sekcja F (*budownictwo*) oraz Sekcja S i T (*pozostała działalność usługowa i gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników*) – po 23 podmiotów, 14,56% wszystkich podmiotów gospodarczych w gminie;
- Sekcja G (*handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych*) – 17 podmiotów, co stanowi 10,8% wszystkich podmiotów;
- Sekcja A (*rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo*) – 7 podmiotów, 4,4% wszystkich podmiotów gospodarczych w gminie Kleszczewo;
- Sekcja I (*działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi*) oraz Sekcja R (*działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją*) – po 5 podmiotów, które łącznie stanowią 6,3% podmiotów gospodarczych;
- Sekcja P (*edukacja*) – 3 podmioty gospodarcze, stanowiące niecałe 2% wszystkich podmiotów gospodarczych w gminie.

Wykres 71. Struktura podmiotów gospodarczych w Gminie Kleszczele wg PKD 2007.

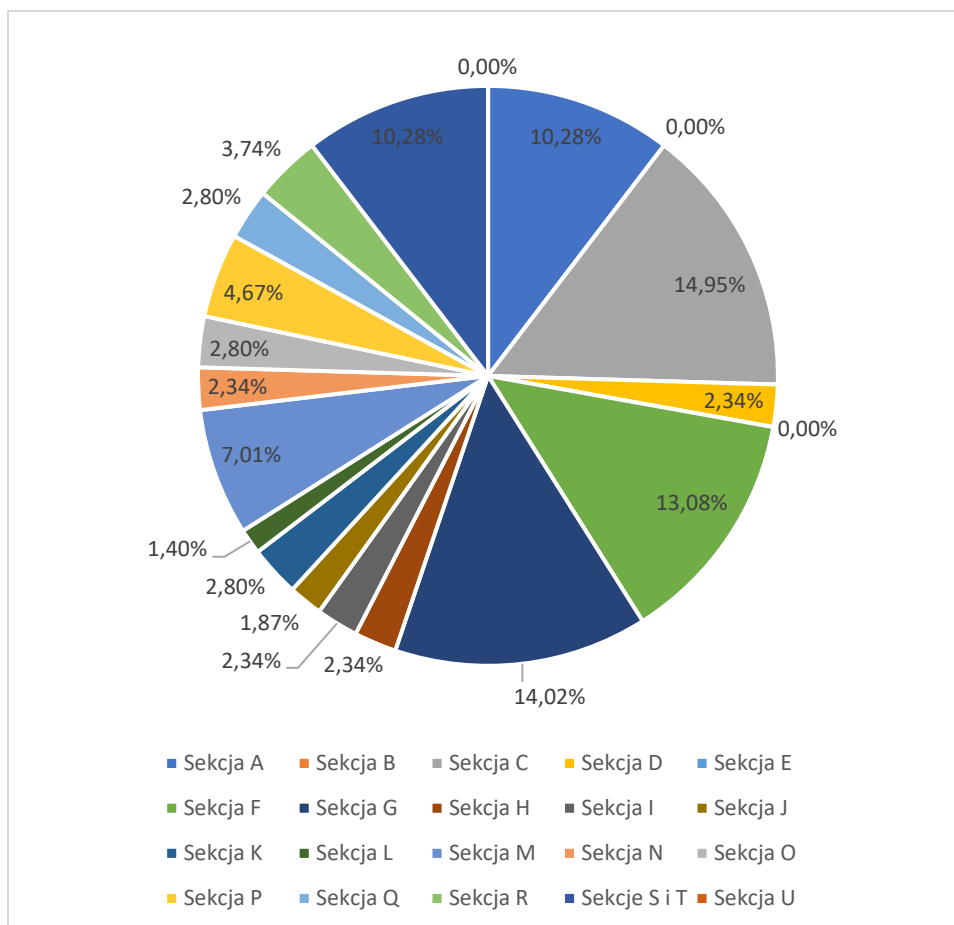
Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Gmina Narew – łącznie 214 podmiotów gospodarczych, w tym:

- Sekcja C (*przetwórstwo przemysłowe*) – 32 podmioty, czyli 14,95% wszystkich podmiotów, w tym 28% stanowi dział 16 (*produkcja wyrobów z drewna oraz korka, z wyłączeniem mebli oraz produkcja wyrobów ze słomy i materiałów używanych do wyplatania*);
- Sekcja G (*handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych*) – 30 podmiotów, 14,02% wszystkich podmiotów gospodarczych w gminie;
- Sekcja F (*budownictwo*) – 28 podmiotów, 13,08% wszystkich podmiotów;
- Sekcja A (*rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo*) – 22 podmioty, w tym 21 podmiotów działu 01 (*uprawy rolne, chów i hodowla zwierząt, łowiectwo, włączając działalność usługową*);
- Sekcja S i T (*pozostała działalność usługowa i gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników*) – również 22 podmioty, 10,28% wszystkich podmiotów gospodarczych w gminie;
- Sekcja P (*edukacja*) – 10 podmiotów, czyli 4,7% wszystkich podmiotów gospodarczych w Gminie Narew;

- Sekcja R (*działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją*) – 8 podmiotów, 3,7% podmiotów, w tym 4 podmioty prowadzące działalność twórczą związaną z kulturą, 3 podmioty prowadzące działalność sportową, rozrywkową czy rekreacyjną oraz 1 podmiot działu 91 (*działalność bibliotek, archiwów, muzeów oraz pozostała działalność związana z kulturą*);
- Sekcja I (*działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi*) – 5 podmiotów, 2,3% podmiotów gospodarczych Gminy Narew.

Wykres 72. Struktura podmiotów gospodarczych w Gminie Narew wg PKD 2007.

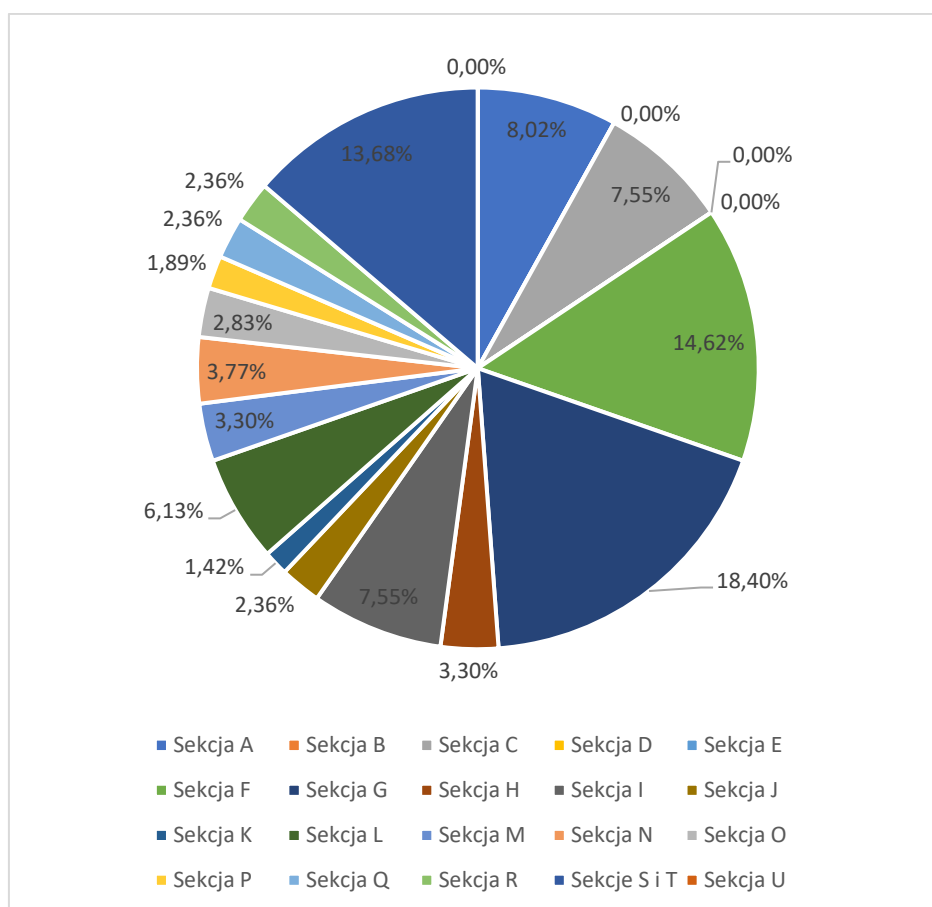
Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Gmina Narewka – łącznie 212 podmiotów gospodarczych, w tym:

- Sekcja G (*handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych*) – 39 podmiotów, 18,4% wszystkich podmiotów w gminie;
- Sekcja F (*budownictwo*) – 31 podmiotów, 14,6% podmiotów gospodarczych w gminie;
- Sekcja S i T (*pozostała działalność usługowa i gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników*) – 29 podmiotów, 13,7% wszystkich podmiotów gospodarczych w gminie;
- Sekcja A (*rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo*) – 17 podmiotów, 8% podmiotów gminy Narewka, w tym 64,7% stanowi dział 02 (*leśnictwo i pozyskiwanie drewna*);
- Sekcja I (*działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi*) – 16 podmiotów (7,5%), przy czym 68,8% stanowi dział 55 (*zakwaterowanie*);

- Sekcja C (*przetwórstwo przemysłowe*) – również 16 podmiotów, w tym 12, czyli 75% podmiotów przetwórstwa przemysłowego to podmioty z działu 16 (*produkcja wyrobów z drewna oraz korka, z wyłączeniem mebli oraz produkcja wyrobów ze słomy i materiałów używanych do wyplatania*);
- Sekcja R (*działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją*) – 5 podmiotów, 2,6% wszystkich podmiotów w gminie, w tym 3 podmioty działu 93 prowadzące działalność sportową, rozrywkową i rekreacyjną;
- Sekcja P (*edukacja*) – 4 podmioty, stanowiące niecałe 2% wszystkich podmiotów gospodarczych w gminie.

Wykres 73. Struktura podmiotów gospodarczych w Gminie Narewka wg PKD 2007.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Przedsiębiorczość mieszkańców

O przedsiębiorczości mieszkańców świadczyć może m.in. liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą.

W województwie podlaskim, najwięcej osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 10 tys. mieszkańców odnotowano w powiecie białostockim. Dane te są wyższe od danych województwa podlaskiego. Powiat Hajnowski od 2020 roku w tym zestawieniu zajmuje 9 miejsce, choć w 2018 roku było to miejsce 6. Dynamika zmian również nie jest wysoka - wynosi ona 15,36%. 9 powiatów województwa podlaskiego osiągnęło lepszą

dynamikę, dla trzech (Powiat Łomżyński, Suwalski i Moniecki) jest to ponad 20% dla roku 2021 w porównaniu z rokiem 2017. Wyniki te mogą świadczyć o niskiej przedsiębiorczości mieszkańców Powiatu Hajnowskiego.

Tabela 43. Liczba osób fizycznych prowadząca działalność gospodarczą na 10 tys. mieszkańców w województwie podlaskim i powiatach województwa w latach 2017-2021.

JST	2017	2018	2019	2020	2021
Województwo Podlaskie	648	673	688	727	755
Powiat Augustowski	563	583	594	636	664
Powiat Białostocki	712	748	790	816	855
Powiat Bielski	543	573	596	630	661
Powiat Grajewski	494	509	530	565	575
Powiat Hajnowski	496	515	534	570	586
Powiat Kolneński	502	513	533	582	610
Powiat Łomżyński	480	506	541	587	628
Powiat Moniecki	463	492	513	567	580
Powiat Sejneński	486	499	520	570	607
Powiat Siemiatycki	469	492	517	555	577
Powiat Sokółski	440	453	470	510	534
Powiat Suwalski	440	464	495	528	561
Powiat Wysokomazowiecki	565	576	595	625	655
Powiat Zambrowski	602	623	650	691	706

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Przedsiębiorcy Powiatu Hajnowskiego

Magazyn biznesowy Forbes corocznie prowadzi wśród polskich form prywatnych ranking, uwzględniający ich wyniki finansowe, jak i wartość ich majątku. Lista Diamentów Forbesa opracowywana jest na podstawie szwajcarskiej metody wyceny wartości firmy, która umożliwia zmierzenie potencjału przedsiębiorstw, uwzględniając wielkość realizowanych inwestycji oraz zdolności do powiększania sprzedaży i zasobów. Na Liście Diamentów Forbesa 2022 znalazło się kilka przedsiębiorstw funkcjonujących na obszarze Powiatu Hajnowskiego. Na Liście Diamentów w całym województwie podlaskim najwięcej miejsc znalazły małe firmy o przychodach od 5 do 50 mln zł rocznie.

Według wspomnianego powyżej zestawienia najszybciej rozwijające się firmy w Powiecie Hajnowskim to²²:

- PRONAR Sp. z o.o. z siedzibą w Narwi (gm. Narew) - producent maszyn i urządzeń rolniczych z Powiatu Hajnowskiego, zajmuje 2. miejsce na liście regionalnej województwa podlaskiego wśród przedsiębiorstw z przychodem powyżej 250 mln zł rocznie. Jednocześnie, PRONAR Sp. z o.o. zajmuje 78 miejsce na Liście Diamentów Forbesa 2022 w Polsce;
- Old Polish Vodka Sp. z o.o. z siedzibą w Lewkowie Starym (gm. Narewka) – przedsiębiorstwo zajmujące się produkcją alkoholu wysokoprocentowego znajduje się

²² <https://www.forbes.pl/diamenty/2022/artykuly/diamenty-forbesa-2022-oto-najlepsze-firmy-z-wojewodztwa-podlaskiego/h6jlv6t> [dostęp dnia 22.03.2023 r.]

na 67. miejscu na liście regionalnej województwa podlaskiego wśród przedsiębiorstw z przychodem od 5 do 50 mln zł rocznie.

Podsumowanie

- W Powiecie Hajnowskim wzrasta liczba podmiotów gospodarczych sektora prywatnego oraz liczba podmiotów na 1 tysiąc ludności w wieku produkcyjnym. Dynamika zmian liczby podmiotów na 1 tys. ludności w wieku produkcyjnym w latach 2017-2021 w Powiecie Hajnowskim jest wyższa niż w województwie podlaskim, jednak nie jest to wynik wyróżniający na tle innych powiatów województwa.
- W Powiecie Hajnowskim dominują małe podmioty, zatrudniające mniej niż 10 osób.
- W powiecie występuje mała różnorodność branż gospodarczych. Dominują podmioty gospodarcze z sekcji C (*przetwórstwo przemysłowe*), w tym z działu 16 (*produkcja wyrobów z drewna oraz korka, z wyłączeniem mebli; produkcja wyrobów ze słomy i materiałów używanych do wyplatania*), sekcji G (*handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych*), sekcji F (*budownictwo*) oraz sekcji S i T (*pozostała działalność usługowa i gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników*).
- Najwięcej podmiotów gospodarczych w 2021 roku wśród gmin Powiatu Hajnowskiego było w gminie miejskiej Hajnówka, a najmniej w Gminie Czyże. W tym samym roku najwięcej jednostek zarejestrowano w Hajnówce, a najmniej w Gminie Czeremcha.
- W Gminie Narew występuje najwięcej podmiotów sekcji A (*rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo*) wśród gmin Powiatu Hajnowskiego. Podmiotów sekcji C (*przetwórstwo przemysłowe*), F (*budownictwo*) i G (*handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych*), podmiotów sekcji S i T (*pozostała działalność usługowa i gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników*), R (*działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją*), P (*edukacja*) oraz I (*działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi*) najwięcej występuje w gminie miejskiej Hajnówka.
- Powiat Hajnowski charakteryzuje się małą liczbą osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 10 tys. ludności, co świadczyć może o niskiej przedsiębiorczości mieszkańców powiatu.
- Trzy przedsiębiorstwa z Powiatu Hajnowskiego, tj. PRONAR Sp. z o.o. oraz Old Polish Vodka Sp. z o.o. zostały uwzględnione na Liście Diamentów Forbesa 2022 najszybciej rozwijających się przedsiębiorstw w województwie podlaskim.

Atrakcyjność inwestycyjna

Powiat Hajnowski to obszar otwarty na nowe inwestycje, w którym tradycja i kultura łączą się ze zrównoważonym rozwojem. Głównymi kierunkami inwestowania w powiecie jest przemysł przyjazny środowisku, turystyka, handel. Unikalne zasoby przyrodnicze stanowią potencjał inwestycyjny w dziedzinach zdrowia, turystyki czy *silver economy*.²³

Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego 2030 wymienia następujące atuty, świadczące o potencjale inwestycyjnym województwa oraz jego atrakcyjności gospodarczej:

- Branże wchodzące w skład inteligentnych specjalizacji,

²³ <https://samorząd.gov.pl/web/powiat-hajnowski/oferta-inwestycyjna-powiatu-hajnowskiego>

- Konkurencyjność międzynarodowa wybranych firm regionalnych (dynamika eksportu),
- Korzystne warunki dla rozwoju nowoczesnego rolnictwa, w tym zrównoważonego i ekologicznego,
- Dobry dostęp do szerokopasmowego Internetu,
- Marka województwa.

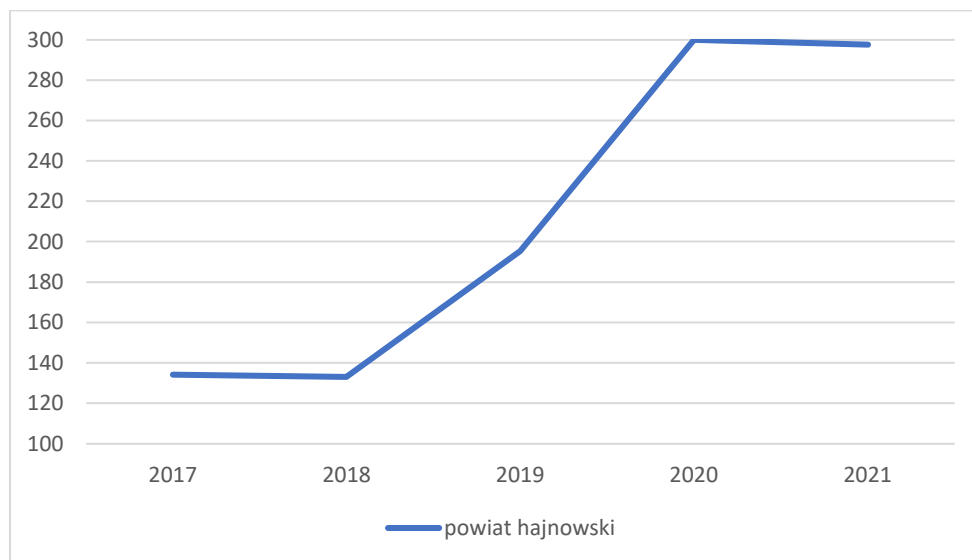
Część z powyższych mocnych stron województwa można przypisać do Powiatu Hajnowskiego. Obszar Partnerstwa cechuje się przede wszystkim dobrymi warunkami dla rozwoju rolnictwa ekologicznego, ale również dla inwestycji w odnawialne źródła energii. Powiat Hajnowski posiada również markę powiatu. Marka Puszczy Białowieskiej, znajdującej się na liście Światowego Dziedzictwa UNESCO stanowi potencjał dla przyciągnięcia wielu turystów, nie tylko z Polski, ale i z zagranicy. Położenie i uwarunkowania przyrodnicze powiatu sprawia, że obszar sprzyja rozwojowi turystyki wiejskiej oraz usług medycznych.

Ważną gałęzią przemysłu obok turystyki jest przemysł maszynowy. W Powiecie Hajnowskim znajduje się siedziba przedsiębiorstwa PRONAR, producenta przyczep, urządzeń i maszyn rolniczych, komunalnych, recyklingowych maszyn dla branży transportowej czy kół tarczowych z blisko 50% udziałem w polskim rynku. Jest to niekwestionowany, strategiczny inwestor, który eksportuje swoje produkty do ponad 60 krajów.

Wydatki inwestycyjne

Wydatki majątkowe inwestycyjne (opisane w sposób bardziej szczegółowy w rozdziale Finanse publiczne) Powiatu Hajnowskiego zmieniają się na przestrzeni analizowanych lat. Wykazywały one tendencję rosnącą w latach 2018-2020 (133,16 zł/mieszk. w 2018 roku i 299,93 zł/mieszk. w 2020 roku). Najwyższe były w roku 2020.

Wykres 74. Wydatki majątkowe inwestycyjne Powiatu Hajnowskiego w latach 2017-2021 na jednego mieszkańca.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Analizie poddano również nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach na mieszkańca powiatów województwa podlaskiego. W 2021 roku największe nakłady poniesiono w Powiecie Wysokomazowieckim (11 161 zł), a najmniejsze w Powiecie Monieckim (589 zł).

Powiat Hajnowski w tym zestawieniu zajmuje 9 miejsce. Zaobserwowano wzrost o 43% względem roku 2017, jednak najwyższe nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach na jednego mieszkańca w powiecie odnotowano w roku 2020 (6344 zł).

Tabela 44. Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca w powiatach województwa podlaskiego w latach 2017-2021 [zł].

Nazwa powiatu	2017	2018	2019	2020	2021
Powiat Augustowski	6 445	5 890	4 082	2 087	2 196
Powiat Białostocki	1 799	1 921	2 528	2 328	3 042
Powiat Bielski	3 515	4 100	4 851	3 516	3 670
Powiat Grajewski	1 401	3 382	3 825	4 573	3 472
Powiat Hajnowski	1 892	3 156	3 484	6 344	3 331
Powiat Kolneński	624	769	713	2 181	2 312
Powiat Łomżyński	1 793	2 641	3 366	4 082	4 075
Powiat Moniecki	663	821	696	1 599	589
Powiat Sejneński	410	450	849	2 026	2 536
Powiat Siemiatycki	1 715	2 158	1 705	2 391	4 170
Powiat Sokółski	1 029	1 650	1 572	1 878	4 020
Powiat Suwalski	3 360	3 664	2 822	4 667	5 905
Powiat Wysokomazowiecki	8 941	2 833	3 228	5 208	11 161
Powiat Zambrowski	1 542	3 299	4 053	2 629	5 288

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Nowo zarejestrowane podmioty gospodarcze

O tym, czy dany obszar jest atrakcyjny inwestycyjnie świadczyć może liczba nowo zarejestrowanych jednostek w rejestrze REGON. W 2021 roku Powiat Hajnowski osiągnął najniższy wynik liczby nowo zarejestrowanych jednostek na 1000 ludności wśród wszystkich powiatów województwa podlaskiego – 4,29. W tym samym roku Powiat Białostocki osiągnął wartość 8,91, a Powiat Sejneński 7,79.

W latach 2017-2019 liczba nowo zarejestrowanych jednostek w Powiecie Hajnowskim systematycznie rosła, jednak od 2019 roku wykazuje tendencję spadkową.

Tabela 45. Liczba nowo zarejestrowanych jednostek w rejestrze REGON na 1000 ludności w powiatach województwa podlaskiego w latach 2017-2021.

Nazwa powiatu	2017	2018	2019	2020	2021
Powiat Augustowski	6,81	6,92	6,13	5,94	6,47
Powiat Białostocki	8,08	9,22	9,57	7,85	8,91
Powiat Bielski	5,60	6,53	6,58	5,36	5,83
Powiat Grajewski	5,86	6,81	7,20	5,97	5,33
Powiat Hajnowski	5,08	5,25	6,00	4,69	4,29
Powiat Kolneński	4,59	6,17	5,99	5,63	5,89
Powiat Łomżyński	5,60	6,92	7,35	7,02	6,99
Powiat Moniecki	5,60	6,22	6,56	6,34	5,60
Powiat Sejneński	7,04	7,14	9,05	8,67	7,79
Powiat Siemiatycki	5,08	6,35	6,36	5,28	5,33

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ

na potrzeby

PONADLOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU

Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego

Nazwa powiatu	2017	2018	2019	2020	2021
Powiat Sokółski	5,41	5,42	5,28	4,71	5,31
Powiat Suwalski	5,72	6,27	6,72	5,81	6,55
Powiat Wysokomazowiecki	4,42	5,91	6,05	5,08	5,32
Powiat Zambrowski	5,78	7,47	6,80	6,18	5,71

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

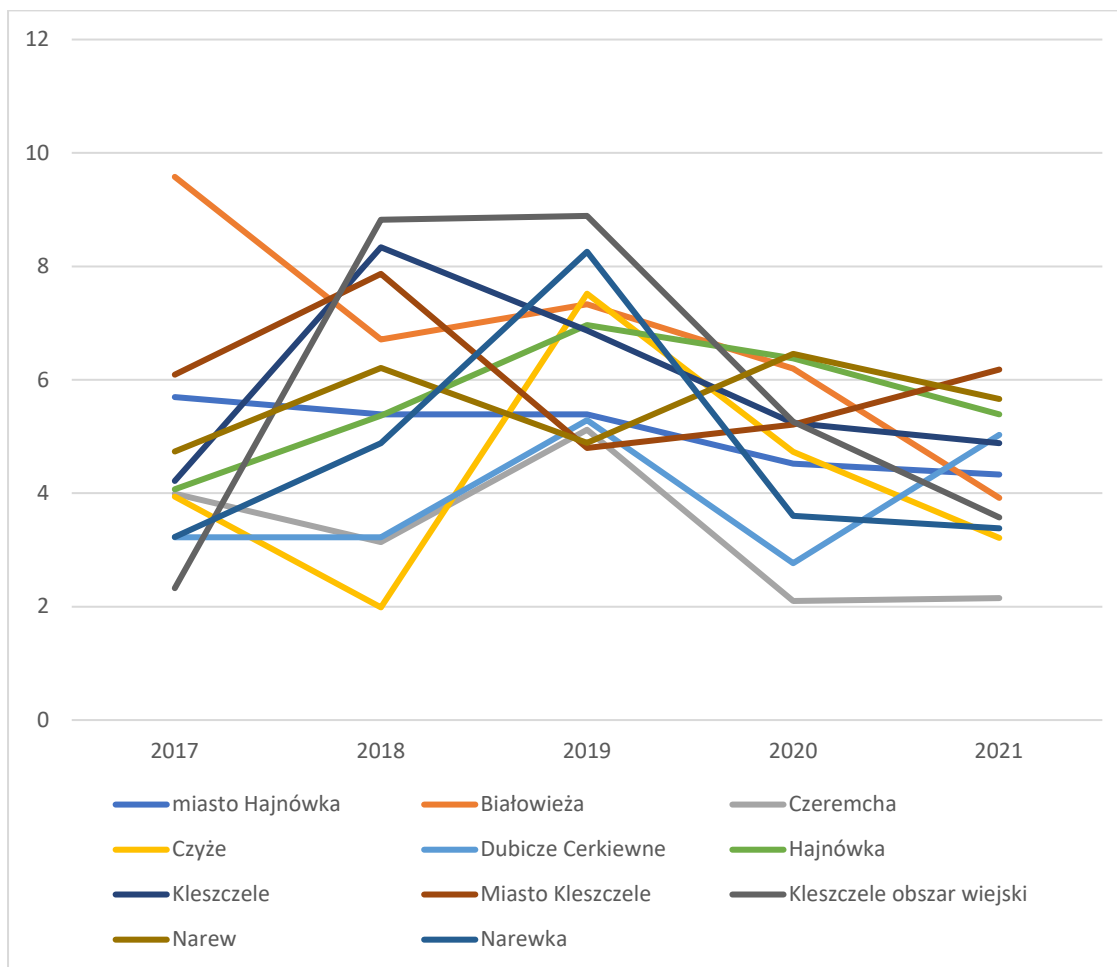
Wśród gmin Powiatu Hajnowskiego najwięcej podmiotów zarejestrowanych w rejestrze REGON na 1000 ludności zostało w mieście Kleszczele – 6,18, a najmniej w Gminie Czeremcha – 2,15. Sytuacja jednak dynamicznie zmieniała się w trakcie analizowanych lat, jedynie miasto Hajnówka odnotowuje tendencję spadkową w latach 2017-2021.

Tabela 46. Liczba nowo zarejestrowanych jednostek w rejestrze REGON na 1000 ludności w gminach Powiatu Hajnowskiego w latach 2017-2021.

Nazwa gminy	2017	2018	2019	2020	2021
Gmina Miejska Hajnówka	5,70	5,39	5,39	4,52	4,33
Gmina Białowieża	9,58	6,71	7,33	6,20	3,92
Gmina Czeremcha	3,99	3,14	5,12	2,10	2,15
Gmina Czyże	3,94	1,99	7,52	4,73	3,21
Gmina Dubicze Cerkiewne	3,22	3,22	5,29	2,77	5,03
Gmina Hajnówka	4,07	5,37	6,97	6,38	5,39
Gmina Kleszczele	4,22	8,34	6,87	5,24	4,88
Gmina Kleszczele – obszar miejski	6,09	7,87	4,80	5,21	6,18
Gmina Kleszczele - obszar wiejski	2,33	8,82	8,98	5,26	3,57
Gmina Narew	4,74	6,21	4,89	6,46	5,66
Gmina Narewka	3,23	4,88	8,26	3,60	3,38

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Wykres 75. Liczba nowo zarejestrowanych jednostek w rejestrze REGON na 1000 ludności w jednostkach Powiatu Hajnowskiego w latach 2017-2021.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Instytucje otoczenia biznesu

Ważnym czynnikiem atrakcyjności inwestycyjnej jest rozwój instytucji otoczenia biznesu w regionie. Zajmują się one m.in.:

- Udzielaniem pożyczek;
- Udzielaniem informacji o dostępnych programach, projektach, funduszach Unii Europejskiej i innych ofert finansowania zewnętrznego;
- Pomocą w kojarzeniu partnerów gospodarczych;
- Organizacją pomocy organizacyjno-prawnej, finansowo-księgowej, w działalności marketingowej, promocji produkcji i handlu;
- Prowadzeniem seminarium, konferencji i szkoleń w zakresie podatków, prawa pracy, funduszy strukturalnych Unii Europejskiej;
- Udostępnianiem biur, nowocześnie wyposażonych pomieszczeń z dostępem do Internetu.

Według dokumentu „Instytucje i Organizacje Otoczenia Biznesu w Województwie Podlaskim” wydanym w 2021 roku przez Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Białymstoku, Centrum Informacji

i Planowania Kariery Zawodowej, w Powiecie Hajnowskim nie występują instytucje otoczenia biznesu. Na obszarze województwa podlaskiego są one zlokalizowane w Białymstoku, Łomży i Suwałkach.²⁴ W Powiecie Hajnowskim występują następujące podmioty wspierające przedsiębiorców²⁵:

- Podlaska Fundacja Rozwoju Regionalnego, biuro w Hajnówce,
- Centrum Wspierania Biznesu w Hajnówce,
- Cech Rzemiosł Różnych w Hajnówce,
- Lokalna Grupa Działania „Puszcza Białowieska” z siedzibą w Hajnówce,
- Fundacja Wspomagania Wsi.

Na obszarze województwa podlaskiego funkcjonuje Suwalska Strefa Ekonomiczna, która swoim zasięgiem obejmuje wszystkiego powiaty województwa, w tym Powiat Hajnowski. Suwalska Strefa Ekonomiczna posiada 19 wydzielonych podstref, w tym Podstrefę Hajnówka, której powierzchnia wynosi 3,1409 ha oraz Podstrefę Narewka o powierzchni 29,3122 ha. W podstrefach zlokalizowane są m.in. przedsiębiorstwa takie jak: PPU OPTIMA (branża opakowań tekturowych) oraz PRONAR (branża maszynowa).²⁶

Podstrefy Suwalskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej w Hajnówce i Narewce cechują się dobrą lokalizacją. Potencjałem w tej kwestii jest bezpośrednie sąsiedztwo wschodniej granicy Unii Europejskiej i bliskość rynków m.in. Litwy, Łotwy czy Estonii. Na terenie województwa podlaskiego znajdują się drogi Transeuropejskiej sieci Transportowej (TEN-T, Trans – European Transport Networks). Są to zarówno korytarze transgraniczne, jak i połączenia do sieci bazowej na poziomie regionalnym i krajowym. Obecnie realizowane są dwa duże połączenia międzynarodowe: Via Baltica, łącząca Warszawę z krajami bałtyckimi oraz mająca dużo większe znaczenie dla Powiatu Hajnowskiego Via Carpatia, stanowiąca wschodnią oś transportową Polski i łącząca państwo z krajami bałtyckimi, krajami Europy Środowej oraz krajami Bałkańskimi. W ramach sieci kolejowej realizowana jest największa inwestycja w województwie podlaskim od kilkadziesiąt lat. Inwestycja ma na celu nie tylko usprawnienie przejazdów z Białegostoku do Warszawy, Elku czy Siedlec, ale również utworzenia korytarza Rail Baltica, który zapewni kolejowe połączenie Polski z Litwą, Łotwą czy Estonią.

Kapitał zagraniczny

Istotnym wskaźnikiem w ocenie atrakcyjności inwestycyjnej jest liczba podmiotów z kapitałem zagranicznym. Biorąc pod uwagę całe województwo, ich największa liczba występuje w Powiecie Sejneńskim (29 podmiotów z kapitałem zagranicznym w 2021 roku), który odnotował widoczny wzrost w 2020 roku oraz w Powiecie Białostockim (20 podmiotów w 2021 roku). W Powiecie Hajnowskim znajdują się jedynie 3 podmioty posiadające kapitał zagraniczny, choć w roku 2019 było ich dwukrotnie więcej.

²⁴ „Instytucje i Organizacje Otoczenia Biznesu w Województwie Podlaskim”

<https://wupbialystok.praca.gov.pl/documents/102984/974011/Instytucje%20otoczenia%20biznesu%20w%20woj.%20podlaskim%202021/ba8da943-2b48-49a8-8afc-688eb4f6f4af>

²⁵ Wg informacji uzyskanych od Starostwa Powiatowego w Hajnówce – stan na maj 2023 r.

²⁶ <https://www.ssse.com.pl/>

Tabela 47. Liczba podmiotów z kapitałem zagranicznym w powiatach województwa podlaskiego w latach 2017-2021.

Nazwa powiatu	2017	2018	2019	2020	2021
Powiat Augustowski	6	5	5	3	3
Powiat Białostocki	21	33	23	19	20
Powiat Bielski	7	6	4	1	0
Powiat Grajewski	1	2	0	1	1
Powiat Hajnowski	5	5	6	4	3
Powiat Kolneński	1	1	1	1	1
Powiat Łomżyński	1	1	1	2	3
Powiat Moniecki	-	-	-	-	-
Powiat Sejneński	2	3	8	20	29
Powiat Siemiatycki	6	7	6	5	2
Powiat Sokółski	6	3	4	2	6
Powiat Suwalski	5	9	4	1	3
Powiat Wysokomazowiecki	-	-	-	-	-
Powiat Zambrowski	3	2	2	1	8

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Podsumowanie:

- Przeprowadzona analiza atrakcyjności inwestycyjnej Powiatu Hajnowskiego wskazuje na niską atrakcyjność obszaru na tle kraju. Świadczy o tym min.: bardzo niska liczba podmiotów gospodarczych z kapitałem zagranicznym, malejąca liczba nowo zarejestrowanych jednostek w rejestrze REGON, a także niewielka liczba instytucji otoczenia biznesu.
- Potencjałem dla zwiększenia atrakcyjności inwestycyjnej powiatu hajnowskiego jest funkcjonowanie na obszarze Partnerstwa podstref Suwalskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej (Podstrefa Hajnówka oraz Podstrefa Narewka). O ile Podstrefa Hajnówka jest już zagospodarowana, to Podstrefa Narewka oferuje dostępne tereny inwestycyjne, cechujące się m.in. dobrą lokalizacją.
- Powiat Hajnowski cechuje bezpośrednie sąsiedztwo wschodniej granicy Unii Europejskiej i relatywna bliskość rynków m.in. Litwy, Łotwy czy Estonii, stwarzające potencjał wyjścia na rynki zagraniczne i nawiązania współpracy.
- Duże znaczenie w zwiększeniu atrakcyjności inwestycyjnej obszaru Partnerstwa mają inwestycje drogowe realizowane w województwie podlaskim. Przede wszystkim jest to duże połączenie międzynarodowe Via Carpatia, mające na celu połączenie Polski z krajami bałtyckimi, krajami Europy Środkowej i krajami Bałkańskimi.

Przemysł drzewny

Przemysł drzewny to gałąź przemysłu, która wykorzystuje do produkcji obróbkę określonych gatunków drewna. Wśród branż wyróżnia się przemysł tartaczny, meblarski, płyt i sklejek, stolarki budowlanej i drewnianych opakowań. Jedną z dominujących gałęzi przemysłu w Powiecie Hajnowskim jest przetwórstwo przemysłowe, a w szczególności produkcja wyrobów z drewna oraz korka, z wyłączeniem mebli oraz produkcja wyrobów

ze słomy i materiałów używanych do wyplatania. Istotny jest także udział innych sekcji przemysłu związanego z obróbką drewna. Z drugiej strony forma ochrony, którą reprezentuje Białowieski Park Narodowy, a także obecne na terenie powiatu rezerваты, obszary chronionego krajobrazu czy obszary specjalnej ochrony narzucają ograniczenia w prowadzeniu działalności m.in. zakaz wycinania, pozyskiwania drzew i innych roślin czy pobierania użytków drzewnych. Wywołuje to sprzeciw i obawy wśród lokalnej społeczności w związku z ograniczoną możliwością prowadzenia działalności gospodarczej, a tym samym źródłem dochodów.²⁷

Do analizy przemysłu drzewnego wykorzystano dane z następujących sekcji:

- Sekcja A dział 02 leśnictwo i pozyskiwanie drewna;
- Sekcja C dział 16 produkcja wyrobów z drewna oraz korka, z wyłączeniem mebli oraz produkcja wyrobów ze słomy i materiałów używanych do wyplatania;
- Sekcja C dział 17 produkcja papieru i wyrobów z papieru;
- Sekcja C dział 31 produkcja mebli.

Leśnictwo i pozyskiwanie drewna

Pozyskiwanie drewna (grubizny) w województwie podlaskim zmienia się na przestrzeni analizowanych lat (Tabela 48). Od 2019 roku wykazuje tendencję spadkową. Porównując wartości dla 2021 roku względem roku 2017 jedynie 4 powiaty, tj. Powiat Grajewski, Moniecki, Suwalski i Łomżyński nie wykazały ujemnej dynamiki zmian. Wśród powiatów województwa najwięcej drewna pozyskuje się w Powiecie Białostockim (27 % całkowitego pozyskania surowca w 2021 roku), natomiast najmniej w Powiecie Zambrowskim (z wyjątkiem roku 2018, w którym najniższą wartość odnotowano w Powiecie Łomżyńskim).

Pozyskanie drewna w Powiecie Hajnowskim w 2021 roku wyniosło 7 199 m³ i stanowiło jedynie 6,3% całkowitego pozyskania drewna w województwie. Powiat Hajnowski zajął wówczas 7 miejsce wśród powiatów województwa podlaskiego. W roku 2017 pozyskano natomiast 12 537 m³ drewna, co stanowiło 9,6% całkowitego pozyskania surowca w województwie. Od 2018 roku ilość pozyskanego drewna w Powiecie Hajnowskim maleje, a branża drzewna w powiecie stopniowo zanika. Warto również zaznaczyć, że pozyskane w powiecie drewno w 100% pochodzi z lasów prywatnych.

Tabela 48. Pozyskiwanie drewna (grubizny) w województwie podlaskim i powiatach w latach 2017-2021 łącznie w lasach prywatnych i gminnych [m³].

JST	2017	2018	2019	2020	2021	Dynamika zmian [%]
Woj. Podlaskie	130 682	162 269	170 406	115 941	114 338	-14,29
Powiat Augustowski	10 389	10 002	9 575	10 940	8 582	-21,06
Powiat Białostocki	33 172	36 788	32 440	29 019	30 899	-7,36
Powiat Bielski	11 613	16 699	20 994	8 619	11 110	-4,53
Powiat Grajewski	2 340	5 574	4 645	3 184	2 998	+21,95
Powiat Hajnowski	12 537	13 029	12 094	11 809	7 199	-74,15
Powiat kolneński	5 049	3 704	4 558	5 847	4 577	-10,31
Powiat Łomżyński	2 853	1 422	2 445	2 140	2 966	+3,81

²⁷ Strategia Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Hajnowskiego na lata 2015-2020

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ

na potrzeby

PONADLOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU

Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego

JST	2017	2018	2019	2020	2021	Dynamika zmian [%]
Powiat Moniecki	7 909	14 199	11 203	11 131	9 856	+19,75
Powiat Sejneński	3 865	3 644	3 246	2 029	2 863	-35,00
Powiat Siemiatycki	18 230	30 064	39 328	16 215	11 476	-58,85
Powiat Sokółski	14 641	16 523	18 683	7 772	14 328	-2,18
Powiat Suwalski	2 703	2 210	2 652	2 405	2 916	+7,30
Powiat Wysokomazowiecki	4 488	6 305	6 199	3 501	3 996	-12,31
Powiat Zambrowski	708	2 019	2 131	924	481	-47,19

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

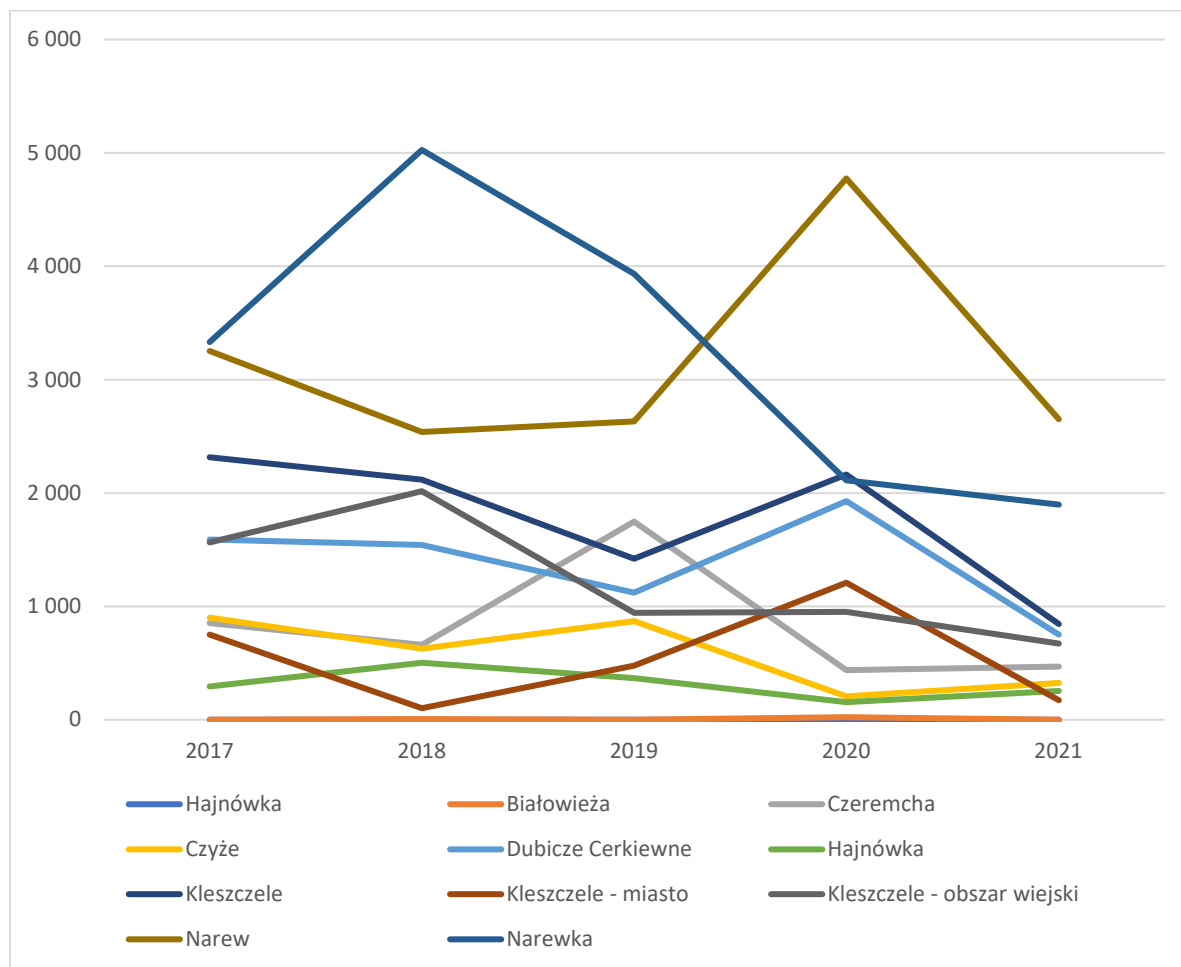
W Powiecie Hajnowskim najwięcej drewna pozyskuje się z Gminy Narewka (2017-2019) oraz Gminy Narew (2020 i 2021 rok). Porównując wartości z 2021 i 2017 roku każda gmina wykazuje ujemną dynamikę zmian. Pozyskiwanie drewna w analizowanych jednostkach zmieniało się w czasie, co zostało przedstawione na poniższym wykresie (Wykres 76).

Tabela 49. Pozyskiwanie drewna (grubizny) w gminach Powiatu Hajnowskiego w latach 2017-2021 łącznie w lasach prywatnych i gminnych [m3].

JST	2017	2018	2019	2020	2021	Dynamika zmian [%]
Gmina Miejska Hajnówka	0	2	0	0	0	-
Gmina Białowieża	0	5	0	25	0	-
Gmina Czeremcha	853	661	1 749	440	468	-82,26
Gmina Czyże	901	626	870	207	326	-176,38
Gmina Dubicze Cerkiewne	1 589	1 543	1 121	1 930	752	-111,30
Gmina Hajnówka	293	504	368	156	254	-15,35
Gmina Kleszczole	2 317	2 119	1 421	2 162	847	-173,55
Gmina Kleszczole – obszar miejski	752	103	478	1 209	173	-334,68
Gmina Kleszczole - obszar wiejski	1 565	2 016	943	953	674	-132,20
Gmina Narew	3 252	2 541	2 631	4 776	2 652	-22,62
Gmina Narewka	3 332	5 028	3 934	2 113	1 900	-75,37

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Wykres 76. Pozyskiwanie drewna (grubizny) w jednostkach Powiatu Hajnowskiego w latach 2017-2021 łącznie w lasach prywatnych i gminnych [m³].

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

W Powiecie Hajnowskim stopniowo maleje liczba podmiotów z działu leśnictwo i pozyskiwanie drewna. Ta tendencja dostrzegana jest także w gminach należących do Powiatu Hajnowskiego, z wyjątkiem gmin Hajnówki i Narewki, Czeremchy oraz Gminy Kleszczele. W 2021 roku najwięcej podmiotów zajmujących się leśnictwem czy pozyskiwaniem drewna znajdowało się w Gminie Białowieża i Narewka – po 11. W Gminie Czyże nie są zlokalizowane podmioty świadczące te usługi.

Tabela 50. Liczba podmiotów sekcji leśnictwo i pozyskiwanie drewna w Powiecie Hajnowskim i gminach Powiatu Hajnowskiego w latach 2017-2021.

JST	2017	2018	2019	2020	2021
Powiat Hajnowski	66	64	58	58	57
Gmina Miejska Hajnówka	10	10	11	10	8
Gmina Białowieża	15	15	12	12	11
Gmina Czeremcha	4	4	3	4	4
Gmina Czyże	0	0	0	0	0
Gmina Dubicze Cerkiewne	3	3	1	1	1
Gmina Hajnówka	7	7	7	7	7

JST	2017	2018	2019	2020	2021
Gmina Kleszczewo	7	6	6	6	7
Gmina Kleszczewo – obszar miejski	4	4	4	4	5
Gmina Kleszczewo - obszar wiejski	3	2	2	2	2
Gmina Narew	2	2	1	1	1
Gmina Narewka	11	11	11	11	11

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Przetwórstwo przemysłowe

Wśród podmiotów z sekcji C (*przetwórstwo przemysłowe*) funkcjonują przede wszystkim działalności z działu 16, a zatem produkcja wyrobów z drewna oraz korka, z wyłączeniem mebli oraz produkcja wyrobów ze słomy i materiałów używanych do wyplatania. W 2021 roku stanowiły one ponad 50% wszystkich działalności z sekcji przetwórstwa przemysłowego na obszarze Powiatu Hajnowskiego. Następnie, udział ok. 9% stanowi produkcja mebli (dział 31). W Powiecie Hajnowskim zlokalizowane są 3 podmioty zajmujące się produkcją papieru i wyrobów papierowych (sekcja C, dział 17). Wszystkie zlokalizowane są na terenie miasta Hajnówka.

Najwięcej podmiotów z Sekcji C działu 16 znajduje się w mieście Hajnówka – 88 w 2021 roku, co stanowi 37% wszystkich podmiotów w gminie. Kolejno w Gminie Dubicze Cerkiewne (43) oraz w Gminie Hajnówka (38), natomiast najmniej w Gminie Czyże (2 podmioty).

Tabela 51. Liczba podmiotów sekcji produkcja wyrobów z drewna oraz korka, z wyłączeniem mebli; produkcja wyrobów ze słomy i materiałów używanych do wyplatania w Powiecie Hajnowskim i gminach powiatu w latach 2017-2021.

JST	2017	2018	2019	2020	2021
Powiat Hajnowski	249	243	235	239	236
Gmina Miejska Hajnówka	93	88	88	89	88
Gmina Białowieża	10	9	6	6	5
Gmina Czeremcha	6	7	7	7	7
Gmina Czyże	2	2	2	2	2
Gmina Dubicze Cerkiewne	44	44	43	44	43
Gmina Hajnówka	40	40	38	39	38
Gmina Kleszczewo	16	16	16	16	16
Gmina Kleszczewo – obszar miejski	4	4	4	4	4
Gmina Kleszczewo - obszar wiejski	12	12	12	12	12
Gmina Narew	11	11	10	9	9
Gmina Narewka	11	10	9	11	12

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Na przestrzeni analizowanych lat (2017-2021) zmienia się również liczba podmiotów trudniących się produkcją mebli. W 2021 roku było to 40 podmiotów, w tym 55% zlokalizowanych w mieście Hajnówka.

Tabela 52. Liczba podmiotów sekcji produkcja mebli w Powiecie Hajnowskim i gminach Powiatu Hajnowskiego w latach 2017-2021.

JST	2017	2018	2019	2020	2021
Powiat Hajnowski	32	36	39	40	40
Gmina miejska Hajnówka	20	21	21	21	22
Gmina Białowieża	1	1	1	1	1
Gmina Czeremcha	0	1	1	1	1
Gmina Czyże	0	1	1	1	1
Gmina Dubicze Cerkiewne	3	3	3	3	2
Gmina Hajnówka	4	4	4	5	4
Gmina Kleszczewo	1	1	2	2	3
Gmina Kleszczewo – obszar miejski	1	1	1	1	1
Gmina Kleszczewo - obszar wiejski	0	0	1	1	2
Gmina Narew	2	3	4	4	3
Gmina Narewka	0	0	0	0	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

W Powiecie Hajnowskim funkcjonują duże, średnie i małe firmy prowadzące działalność związaną z przemysłem drzewnym. Zajmują się one m.in. produkcją mebli, materiałów podłogowych, tarcicy, stolarki budowlanej, węgla drzewnego czy domków letniskowych. Znaczna część produkcji jest eksportowana.²⁸ Jest to m.in.:

- Filia fabryki mebli FORTE w Hajnówce, jeden z największych europejskich producentów mebli do samodzielnego montażu²⁹;
- Zakład Stolarstwa Ogólnego „Kon-Stol” w Hajnówce (produkcja galanterii drewnianej);
- „Parkiet Hajnówka” (produkcja podłóg drewnianych z dębu i jesionu);
- Zakład drzewny „ANDREW POL” (produkcja podłóg drewnianych);
- Centrum Pokryć Dachowych „Bud-Dach” (usługi dekarские, produkcja prefabrykowanych elementów konstrukcyjnych do budowy dachów);
- Rodzinny zakład stolarski oraz tartak „Olga” w Dubinach (produkcja mebli, materiałów podłogowych, drzwi);
- „Pronar” w Narwi, największy pracodawca w powiecie, zajmujący się produkcją maszyn i urządzeń do przemysłu drzewnego i leśnictwa³⁰.

Lokalne przedsiębiorstwa zaopatrują się w drewno głównie w lasach posadzonych na gruntach porolnych lub korzystają z drewna importowanego z innych regionów³¹.

Duża część Puszczy jest jednak formalnie lasem gospodarczym, zarządzanym przez PGL Lasy Państwowe. W Powiecie Hajnowskim znajdują się siedziby jednostek organizacyjnych Lasów Państwowych – Nadleśnictwa Hajnówka, Nadleśnictwa Białowieża i Nadleśnictwa Browsk. Gospodarkę leśną na obszarze Powiatu Hajnowskiego prowadzi również

²⁸Strategia Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Hajnowskiego na lata 2015-2020

²⁹ <https://samorząd.gov.pl/web/powiat-hajnowski/charakterystyka-powiatu-hajnowskiego>

³¹ Wesołowski T. i współautorzy. 2018. *Park Narodowy Puszczy Białowieskiej – ochrona przyrody i rozwój lokalnych społeczności*. www.forestbiology.org (2018), Article 2: 1-28.

Nadleśnictwo Bielsk z siedzibą w Bielsku Podlaskim. Głównym źródłem przychodów takich organizacji jest sprzedaż pozyskanego surowca drzewnego.

Polityka UE wobec gospodarki leśnej

Jedną z inicjatyw Komisji Europejskiej i elementem Europejskiego Zielonego Ładu jest *Nowa strategia leśna UE 2030*. Lasy są obecnie narażone na liczne obciążania, m.in. wynikające z procesów naturalnych, ale również z powodu presji człowieka. Negatywny wpływ na stan lasów wywierają zmiany klimatyczne, które uwydatniły słabe punkty lasów i zaostrzały inne niszczące presje, takie jak: szkodniki, zanieczyszczenia czy też choroby drzew. Zmiany klimatyczne doprowadziły również do wzrostu zasięgu i intensywności pożarów w lasach. Celem Nowej strategii leśnej UE jest sprostanie tym wyzwaniom i wykorzystanie potencjału lasów w perspektywie przyszłości, przy pełnym poszanowaniu zasady pomocniczości, najlepszych dostępnych dowodów naukowych i wymogów w zakresie lepszego stanowienia prawa. Strategia ta stanowi część Europejskiego Zielonego Ładu i unijnej strategii na rzecz bioróżnorodności 2030 oraz uznaje centralną i wielofunkcyjną rolę lasów, a także wkład leśników i całego łańcucha wartości związanego z lasami w osiągnięcie do 2050 r. zrównoważonej i neutralnej dla klimatu gospodarki, przy jednoczesnym zapewnieniu odtwarzania, odporności i odpowiedniej ochrony wszystkich ekosystemów.

Zgodnie z zapisami Strategii warunkiem koniecznym, aby lasy mogły zapewniać utrzymanie i pełnić swoje funkcje społeczno-gospodarcze przez kolejne dziesięciolecia jest potrzeba większych, zdrowszych i bardziej zróżnicowanych gatunkowo lasów. Aby osiągnąć ten cel, dokument zakłada dążenie do odwrócenia negatywnych tendencji, usprawnienie monitorowania w celu lepszej oceny stanu lasów, a także zwiększenie starań na rzecz ochrony i przywrócenia bioróżnorodności leśnej, a tym samym zapewnienia odporności lasów. Podkreślanym aspektem jest nie tylko zagwarantowanie dostępności drewna, ale również pobudzenie działalności gospodarczej opartej na niedrzewnych produktach leśnych (w tym ekoturystyki), by zróżnicować lokalne gospodarki i miejsca pracy na obszarach wiejskich.

Dokument skupia się na promocji dobrych praktyk z zakresu gospodarki leśnej, najbardziej przyjaznych dla klimatu i różnorodności biologicznej. Co więcej, Komisja Europejska pracuje nad stworzeniem systemu wynagradzania za funkcje ekosystemowe (przeniesienie ciężaru uzyskania dochodów w leśnictwie ze sprzedaży drewna i użytkowania lasów na rzecz udostępniania funkcji ekosystemowych)³².

Podsumowanie

- Przemysł drzewny nadal jest gałęzią przemysłu funkcjonującą na obszarze Powiatu Hajnowskiego, jednak w mocno zmniejszonym natężeniu jako pozostałość minionych czasów. Dowodem tego jest m.in. zmniejszające się na przestrzeni lat pozyskiwanie drewna w Powiecie Hajnowskim.

³² *Nowa Strategia leśna UE 2030 – zrównoważona gospodarka leśna w Europie* – dokument przyjęty przez Parlament Europejski 13 września 2022 r., <https://www.europarl.europa.eu/>

Rolnictwo

Powiat Hajnowski nie charakteryzuje się optymalnymi warunkami do prowadzenia rolnictwa. Na tę sytuację mają wpływ niskie średnie temperatury roczne, krótki okres wegetacji, a także dominację gleb o słabej lub średniej jakości. Szczegółowe informacje dotyczące warunków glebowych i klimatycznych powiatu znajdują się w opisie uwarunkowań przyrodniczych. Potencjałem jest natomiast rozwój pszczelarstwa, któremu sprzyja m.in. obecność pożytków leśnych, na znacznym obszarze niezakłóconych bezpośrednią aktywnością człowieka oraz zielerstwa - wiele ziół posiada stosunkowo niewielkie wymagania glebowe, a ich rozwój ułatwia także relatywnie niski poziom zanieczyszczenia środowiska.³³

Dochody i wydatki jakie przeznaczane są na dział Klasyfikacji Budżetowej 'rolnictwo i łowiectwo' zostały opisane w rozdziale Finanse publiczne. Zarówno dochody, jak i wydatki Powiatu Hajnowskiego z tego sektora rosną w latach 2017-2021.

Rolnictwo tradycyjne

W 2009 roku opracowany został dokument Regionalne Zróżnicowanie Obszarów Problemowych Rolnictwa (OPR) w Polsce. Gminy Powiatu Hajnowskiego m.in. Kleszczele, Czeremcha, Dubicze Cerkiewne, Narew i Narewka zostały wskazane jako obszary problemów, w których występują czynniki limitujące produkcję rolniczą, w tym w Gminie Kleszczele sytuacja prezentowała się najgorzej wśród gmin województwa podlaskiego. Narew i Czyże zostały natomiast określone, jako gminy o wysokim niedoborze wody w sezonie wegetacyjnym.³⁴

Mimo, że informacje te pochodzą z 2009 roku, to jednak sytuacja nie uległa znaczącej zmianie. Ma to swoje odzwierciedlenie w danych udostępnianych przez Główny Urząd Statystyczny, m.in. dotyczących liczby podmiotów związanych z rolnictwem. Pośród powiatów województwa podlaskiego najwięcej podmiotów sekcji A działu 01 (*uprawy rolne, chów i hodowla zwierząt, łowiectwo, włączając działalność usługową*) występuje w Powiecie Białostockim, następnie w Powiecie Łomżyńskim i Bielskim. W 2021 roku Powiat Hajnowski osiągnął 11 miejsce wśród powiatów województwa.

Tabela 53. Liczba podmiotów sekcji uprawy rolne, chów i hodowla zwierząt, łowiectwo, włączając działalność usługową w powiatach województwa podlaskiego w latach 2017-2021.

Nazwa powiatu	2017	2018	2019	2020	2021
Powiat Augustowski	60	51	45	46	44
Powiat Białostocki	205	189	191	197	212
Powiat Bielski	147	132	122	111	110
Powiat Grajewski	93	74	71	69	71
Powiat Hajnowski	65	65	68	66	66
Powiat Kolneński	125	107	101	98	99
Powiat Łomżyński	136	118	117	116	116
Powiat Moniecki	105	99	100	92	91
Powiat Sejneński	48	42	39	38	39
Powiat Siemiatycki	119	108	102	103	109

³³ Strategia

³⁴ Regionalne Zróżnicowanie Obszarów Problemowych Rolnictwa (OPR) w Polsce

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ

na potrzeby

PONADLOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU

Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego

Nazwa powiatu	2017	2018	2019	2020	2021
Powiat Sokółski	127	112	106	108	105
Powiat Suwalski	60	55	48	51	53
Powiat Wysokomazowiecki	191	162	148	140	141
Powiat Zambrowski	89	81	79	82	80

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Rolnictwo tradycyjne nie jest dominującą gałęzią przemysłu Powiatu Hajnowskiego, co widoczne jest także na podstawie danych dot. pracujących w gospodarstwach rolnych (członkowie rodziny i pracujący najemni stali). W 2020 roku było to 7731 osób. Najwięcej osób pracujących w gospodarstwach rolnych występuje w Powiecie Białostockim, Sokółskim, Wysokomazowieckim i Bielskim, które charakteryzują się najlepszymi warunkami do produkcji rolniczej w województwie.

Tabela 54. Liczba osób pracujących w gospodarstwach rolnych (członkowie rodziny i pracujący najemni stali) w powiatach województwa podlaskiego według Powszechnego Spisu Rolnego w roku 2020.

Nazwa powiatu	2020
Powiat Augustowski	9 525
Powiat Białostocki	18 592
Powiat Bielski	12 549
Powiat Grajewski	7 480
Powiat Hajnowski	7 731
Powiat Kolneński	8 887
Powiat Łomżyński	13 655
Powiat Moniecki	9 700
Powiat Sejneński	5 082
Powiat Siemiatycki	10 654
Powiat Sokółski	16 193
Powiat Suwalski	10 762
Powiat Wysokomazowiecki	13 542
Powiat Zambrowski	6 173

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Na przestrzeni ostatnich lat, zmniejszeniu uległa także liczba gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego uzyskującym dochody z prowadzonej działalności rolniczej. W Powiecie Hajnowskim w 2010 roku było to 5 309 gospodarstw, natomiast w 2020 roku 3 808 gospodarstw. Trend spadkowy obserwowany jest w każdym powiecie województwa podlaskiego, jak i samym województwie (dynamika zmian -20,54%), jednak Powiat Hajnowski odnotował największą różnicę w roku 2020 względem roku 2010. Dynamika zmian wynosi prawie 40%.

Tabela 55. Liczba gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego, który uzyskuje dochody z prowadzonej działalności rolniczej w powiatach województwa podlaskiego według Powszechnego Spisu Rolnego w roku 2010 i 2020.

Nazwa powiatu	2010	2020	Dynamika zmian [%]
Powiat Augustowski	5 010	4 307	-16,32
Powiat Białostocki	11 247	8 528	-31,88
Powiat Bielski	7 684	6 053	-26,95
Powiat Grajewski	3 727	3 373	-10,50
Powiat Hajnowski	5 309	3 808	-39,42
Powiat Kolneński	4 323	4 082	-5,90
Powiat Łomżyński	6 657	5 841	-13,97
Powiat Moniecki	4 810	4 288	-12,17
Powiat Sejneński	2 778	2 416	-14,98
Powiat Siemiatycki	6 596	5 118	-28,88
Powiat Sokółski	7 775	7 114	-9,29
Powiat Suwalski	5 217	4 582	-13,86
Powiat Wysokomazowiecki	7 308	6 293	-16,13
Powiat Zambrowski	3 746	3 093	-21,11

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Średnia wielkość gospodarstw rolnych na podstawie danych Powszechnego Spisu Rolnego w roku 2010 i w roku 2020 rośnie we wszystkich powiatach województwa podlaskiego. Zarówno w 2010, jak i w 2020 roku najniższą wartość odnotowano w Powiecie Hajnowskim, w którym dominują małe gospodarstwa. Było to 7,74 ha w 2010 roku i 12,43 ha w 2020 roku. Średnia wielkość gospodarstwa rolnego w województwie podlaskim to 12,35 ha w 2010 roku i 16,73 ha w 2020 roku. W Polsce wartości te były niewiele wyższe niż w Powiecie Hajnowskim, wynosiły 7,93 ha w 2010 roku i 12,65 ha w 2020 roku.

Tabela 56. Średnia wielkość gospodarstwa rolnego w powiatach województwa podlaskiego według Powszechnego Spisu Rolnego w roku 2010 i 2020 (grunty ogółem) [ha].

Nazwa powiatu	2010	2020
Powiat Augustowski	13,08	17,24
Powiat Białostocki	9,92	15,34
Powiat Bielski	11,18	15,71
Powiat Grajewski	17,68	21,23
Powiat Hajnowski	7,74	12,43
Powiat Kolneński	16,50	19,94
Powiat Łomżyński	14,41	17,26
Powiat Moniecki	16,57	19,50
Powiat Sejneński	14,16	18,45
Powiat Siemiatycki	11,35	16,43
Powiat Sokółski	16,27	18,48
Powiat Suwalski	16,44	21,70
Powiat Wysokomazowiecki	14,32	17,79
Powiat Zambrowski	12,68	16,23

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Rolnictwo ekologiczne

Powiat Hajnowski posiada korzystne uwarunkowania do rozwoju rolnictwa ekologicznego. Są to atrakcyjne, unikalne warunki przyrodnicze, niewielki stopień skażenia środowiska naturalnego, rosnące zainteresowanie społeczeństwa zdrowym stylem życia i popyt na ekologiczne, naturalne produkty. Charakterystyka producentów lokalnych, ekologicznych produktów została przedstawiona w rozdziale Produkty lokalne.

Podsumowanie:

- Warunki do rozwoju rolnictwa tradycyjnego w Powiecie Hajnowskim nie są optymalne, jednak potencjałem jest rozwój i promocja rolnictwa ekologicznego, zielarstwa i pszczelarstwa. Mogą one przyczynić się do budowania rozpoznawalnej marki powiatu.
- W Powiecie Hajnowskim występuje niewielka liczba osób pracujących w gospodarstwach rolnych, a także mała liczba podmiotów sekcji dot. upraw rolnych, chowu, hodowli zwierząt i łowiectwa, z włączeniem działalności usługowej.
- W Powiecie Hajnowskim dominują małej wielkości gospodarstwa rolne.
- Na podstawie danych uzyskanych w Powszechnym Spisie Rolnym w 2010 i w 2020 roku w Powiecie Hajnowskim zaobserwować można intensywnie zmniejszającą się liczbę gospodarstw domowych z dochodem z działalności rolniczej.

Produkty lokalne

Powiat Hajnowski posiada wyjątkowy potencjał w postaci walorów ekologicznych i agroturystycznych, z czym związana jest produkcja dóbr regionalnych. W Powiecie Hajnowskim produkowane są zdrowe (pochodzące z obszaru uznawanego w kraju za najzdrowszy ekologicznie) produkty mleczarskie, zielarskie, mięsne i piekarskie. Na obszarze Partnerstwa funkcjonują również rodzinne gospodarstwa ekologiczne, oferujące produkty naturalne, m.in. warzywa, owoce, jaja oraz miody. Część regionalnych producentów zamieszcza swoje oferty na stronach internetowych: Podlaskiego Centrum Produktów Lokalnych oraz Podlaskim e-bazarku³⁵.

Regionalne dobra Powiatu Hajnowskiego nie są jednak znane w skali kraju, występuje mały stopień sieciowania tych produktów. Wśród produktów na szczególną uwagę zasługują:

- Marcinek hajnowski - tradycyjny wypiek regionu podlaskiego wpisany na Listę Produktów Tradycyjnych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Tradycja przygotowywania hajnowskiego marcinka w Regionie Puszczy Białowieskiej i w samej Hajnówce wywodzi się z czasów carskich i związana jest z historią Pałacu Carskiego w Białowieży. Trwają obecnie prace nad objęciem marcinka hajnowskiego ochroną unijną na podstawie certyfikatu „Chronione Oznaczenie Geograficzne”.
- Lipiec białowieski - miód pozyskiwany m.in. z lipy drobnolistnej rosnącej w puszczy, wpisany na Listę Produktów Tradycyjnych Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi. W 2008 r. lipiec białowieski zgłoszony przez Stowarzyszenie Pszczelarzy Rejonu Puszczy Białowieskiej zdobył wyróżnienie w wojewódzkim konkursie organizowanym przez

³⁵ <https://samorząd.gov.pl/web/powiat-hajnowski/charakterystyka-powiatu-hajnowskiego>
[dostęp dnia 22.03.2023 r.]

Marszałka Województwa Podlaskiego - "Podlaska marka". Wytwarzany przez ośmiu producentów należących do Stowarzyszenia Pszczelarzy Puszczy Białowieskiej.

- Dojrzewający ser carski z Hajnówki - wyrób w roku 2012 uzyskał miano Podlaskiej Marki. Jego nazwa związana jest z tradycją monarszych polowań cara Aleksandra III i Mikołaja II w Białowieży, zapoczątkowanej polowaniem w 1860 roku, a także późniejszą budową pałacu carskiego.
- Twaróg hajnowski i masło z Hajnówki – przetwory mleczne wpisane na Listę Produktów Tradycyjnych Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi.
- Imperator puszczy - miód pitny, trójniak jabłkowo-gruszkowy o smaku i aromacie trawy żubrowej i kwiatu lipy pochodzący z Sak, gm. Kleszczele. W 2017 roku otrzymał złoty medal na ogólnopolskim IX Konkursie Polskich Win i Cydrów Enoexpo.
- Cydr z Narwi - cydery klasyczne i bezalkoholowe powstające głównie na bazie podlaskich jabłek. Cider 0% jest produkowany w jednym miejscu w kraju – wytwórni cydru w Narwi.

Lokalni producenci zostali wskazani w poniższej tabeli na podstawie danych wojewódzkiej bazy produktów lokalnych realizowanej w ramach inicjatywy Podlaskiego Centrum Produktu Lokalnego³⁶. Na stronie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podlaskiego nie widnieją jednak wszyscy lokalni i regionalni producenci m.in. Browar Markowy.

Tabela 57. Lista lokalnych producentów Powiatu Hajnowskiego – produkty lokalne spożywcze.

Kategoria	Producent	Charakterystyka
Miody	Pasieka „Czerlonka” – Jerzy i Ludmiła Nesteruk	Producenci miodów, przede wszystkim lipca białowieskiego. Pasieka funkcjonuje od 1997 roku, liczy 75 rodzin pszczelich. Część pasieki ustawiona jest w Czerlonce w Puszczy Białowieskiej.
	Pasieka Carska Kószka	Producent „lipca białowieskiego” oraz wielu innych produktów pszczelich. Pasieka stacjonarna umiejscowiona jest na terenie Puszczy Białowieskiej. Pracują w niej pszczoły rasy krajńskiej, dzięki czemu pozyskiwany jest miód malinowy i lipiec białowieski – miód wpisany na Listę Produktów Tradycyjnych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.
	Miodosytnia Podlaska Dawid Olesiuk	Manufaktura owocowych, nienasyconych miodów pitnych. Prowadzona od 2011 roku na terenie gospodarstwa ekologicznego w Gminie Kleszczele. Zdobywca kulinarnej „Perły” w ogólnopolskim konkursie „Nasze Kulinarne Dziedzictwo – Smaki Regionów” w 2018 roku.
	„Pasieka Toma” Piotr Olesiuk	Pasieka w Hajnówce, oferująca: miody pszczele w tym lipiec białowieski, świece, pyłek kwiatowy, propolis, miód z pyłkiem i propolisem.
	Dwór Bartnika – Maria i Eugeniusz Sapiółko	Dwór w Gminie Narewka to nie tylko muzeum pszczelarstwa, skansen ze starymi ulami czy domek do apiterapii. Na miejscu znajduje się również hotel i restauracja podająca dania kuchni podlaskiej z wpływami kuchni ukraińskiej, białoruskiej i tatarskiej.
	Gospodarstwo Pasieczne Jarosław Jarmoc	Pasieka prowadzona od ponad 25 lat, produkująca m.in. miody wielokwiatowe. Produkty można zakupić bezpośrednio w pasiece lub na ryneczku w Hajnówce.
	Pasieka Alina Sirocka	Mała pasieka, zlokalizowana w Gminie Czyże, specjalizująca się głównie w produkcji miodu wielokwiatowego.

³⁶ https://produkty.podlaskie.eu/produccenci/region/hajnowski?url=&productsByTerritory_page=0
[dostęp dnia 14.02.2023 r.]

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ

na potrzeby

PONADLOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU

Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego

Kategoria	Producent	Charakterystyka
	Adam Dulko Gospodarstwo Pasieczne Pasieka z Podlasia	Pasieka we wsi Puchły (Gmina Narew), w tzw. Krainie Otwartych Okiennic. Produkują miody odmianowe i wielokwiatowe, oferują także pierzgę.
	Rodzinne Gospodarstwo Pasieczne „Pszczela Zagroda”	Pasieka w Gminie Czyże, oferująca miody wielokwiatowe i odmianowe, a także świece z wosku pszczelego. Na terenie gospodarstwa można również skorzystać z domku do apiterapii.
	Pasieka Białowieska – Włodzimierz Owłasiuk	Pasieka znajdująca się w otulinie oraz w Puszczy Białowieskiej (Przybudki, Gmina Narew), również w ścisłym rezerwacie. Miody z Białowieskiej Pasieki były także wielokrotnie nagradzane, m.in.: I nagroda za miód spadziowy (IX Biesiada Miodowa w Tykocinie), I miejsce za lipiec białowieski (XV Biesiada Miodowa w Kurowie) czy wygrana podczas Targów Pszczelarskich Wiosennych Targów Ogrodniczych w 2019 roku za miód lipowy.
	Pasieka Rodzinna Gryczuk	Pasieka działająca w Hajnówce od lat 70. XX. Produkuje wysokiej jakości miody jasne i ciemne.
	Leśna Pasieka „Fenomen Natury”	Leśna pasieka oferuje pyłek kwiatowy, miody odmianowe (malinowy, wielokwiatowy, lipowy i spadziowy) oraz miód pszczeli z pyłkiem, mleczkiem i kitem potrójnie uszlachetniony.
	Constans Group Sp. z o.o.	Firma z Hajnówki produkująca konfitury, miody, syropy i grzyby tworzące ekskluzywną markę produktów naturalnych „Matecznik”. Firma skupia się głównie na eksporcie, produkty trafiają do Francji, Wielkiej Brytanii, Emiratów Arabskich czy Japonii. Posiada certyfikat biodegradowalności, certyfikat „Firmy z zasadami” i „Firmy rzetelnej”.
	Paweł Malesiński „Miodowe Zacisze” EkoHerba	Pasieka zlokalizowane w miejscowości Klejniki w Gminie Czyże, oferująca miody odmianowe, pyłek oraz wosk pszczeli. Rodzinna firma zielarska położona w Hajnówce, sprzedająca produkty, których 90% pochodzi z Puszczy Białowieskiej. Wśród asortymentu znajdują się miody gryczane, mniskowe i malinowe.
Konfitury, przetwory, grzyby	Constans Group Sp. z o.o.	Firma z Hajnówki produkująca konfitury, miody, syropy i grzyby tworzące ekskluzywną markę produktów naturalnych „Matecznik”. Firma skupia się głównie na eksporcie, produkty trafiają do Francji, Wielkiej Brytanii, Emiratów Arabskich czy Japonii. Posiada certyfikat biodegradowalności, certyfikat „Firmy z zasadami” i „Firmy rzetelnej”.
	Jarosław Jackiewicz „Jackiewicz J”	Rodzinna firma z Hajnówki, specjalizująca się w skupie i przetwarzaniu grzybów, owoców runa leśnego z terenu Puszczy Białowieskiej. Uprawiają także trawę żubrową, sprzedają przetwory z ogórków, papryki czy kapusty. Współpracują z restauracjami, hurtowniami i sklepami ze zdrową żywnością.
Przyprawy, zioła, herbaty	“RUNO” Sp. z o.o.	Producent ekologicznych herbat owocowo-ziołowych, przypraw oraz mieszanek do produkcji nalewek domowych. Prowadzi także skup i sprzedaż ziół ekologicznych, a sieć 20 punktów skupu zlokalizowana jest w północno-wschodniej części Polski. Hajnowska firma powstała w 1991 roku, a jej siedziba znajduje się na skraju Puszczy Białowieskiej. Jako pierwsza firma w Polsce zdobyła certyfikat Fair Wild a także szereg poświadczeń Bio i Eko.
	EkoHerba	Rodzinna firma zielarska położona w Hajnówce, sprzedająca produkty, pochodzące z Puszczy Białowieskiej. W ofercie znajduje się ponad 200 gatunków ziół, w tym owoców, kwiatów i grzybów prozdrowotnych o zastosowaniu spożywczym,

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ

na potrzeby

PONADLOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU

Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego

Kategoria	Producent	Charakterystyka
		farmaceutycznym, kosmetycznym, spirytusowym oraz jako karmy dla zwierząt.
	Aromatika Adam Iwańczuk	Przedsiębiorstwo z Hajnówki, sprzedające zioła, ziołowe mieszanki lecznicze, a także przyprawy, mieszanki przyprawowe, kawy, herbaty oraz yerba mate i zaprawki do alkoholu.
	Gospodarstwo rolne Alina i Mirosław Romaniuk	Rodzinne gospodarstwo z 30-letnią tradycją uprawy ziół. Od 2004 roku posiada certyfikat gospodarstwa ekologicznego. Należy również do Podlaskiej Spółdzielni Producentów Ekologicznych „Natura”.
Wyroby piekarnicze i cukiernicze	Pracownia Tortów Cukrowe Fantazje – Joanna Bińczycka	Pracownia cukiernicza w Hajnówce, która specjalizuje się w marcinku hajnowskim, tortach i tradycyjnych ciastach. Bazuje na lokalnych produktach m.in. produktach mlecznych z OSM Hajnówka. W 2022 roku marcinek z Pracowni Tortów Cukrowe Fantazje uzyskał tytuł „Podlaskiej marki”.
	Piekarnia „Żubrówka” - Bisontes Group sp. z o.o.	Piekarnia zlokalizowana w Hajnówce z tradycjami od 1935 roku. Oferuje pieczywo na zakwasie, różnorodne wyroby cukiernicze i piekarnicze. Surowce tj. mąka, jajka, wyroby mleczne i przyprawy pochodzą od innych lokalnych producentów.
	Piekarnia Podolszyńscy	Rodzinna firma działająca w Hajnówce od 1996 roku. Sprzedaje m.in. pieczywo na zakwasie, ciasta, w tym tradycyjnego marcinka hajnowskiego. Współpracują również z firmą pana Jackiewicza, który prowadzi skupy leśnych owoców na terenie Puszczy Białowieskiej
	Piekarnia Emma	Piekarnia w Hajnówce to nieduża rodzinna firma, bazująca na regionalnych i własnych sprawdzonych recepturach założona w 1995 roku. Poza pieczywem zajmuje się wypiekami wyrobów ciastkarskich oraz słynnego Marcinka Hajnowskiego.
	Piekarnia Hermes	Piekarnia w Białowieży zajmująca się pieczywem na naturalnym zakwasie. Pieczywo produkowane jest na naturalnych składnikach od lokalnych dostawców. Wyroby piekarni Hermes są odwzorowaniem dawnych przysmaków regionu.
Sery i wyroby mleczarskie	Sklep Firmowy Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska w Hajnówce	Funkcjonująca pod nazwą OSM w Hajnówce od 1962 roku produkuje lokalne wyroby mleczne. Specjalizuje się w produkcji Twarogu hajnowskiego, Masła z Hajnówki czy Sera Carskiego z Hajnówki. OSM Hajnówka jest laureatem wielu konkursów, medali i wyróżnień targowych. Wielokrotnie uzyskała tytuł Gazeli Biznesu.
	„Niezapomniane Smaki” – Klasztor pw. św. Dymitra Sołuńskiego w Sakach	Producent serów, twarogów, jogurtów i innych produktów mlecznych z mleka koziego i krowiego. Wyroby produkowane są w serowni mieszczącej się w monasterze w Sakach (Gmina Kleszczewo). Można je zakupić w sklepie „Niezapomniane smaki” w Bielsku Podlaskim.
	Sery z Puszczy Białowieskiej	Rodzinne gospodarstwo serowarskie zlokalizowane w Hajnówce. Oferuje m.in. ser pleśniowy, z popiołem, ser niebieski z lawendą, podpuszczkowy w kolorze żółtka z kurkumą i cynamonem czy kozi moczony w czerwonym winie.
	Sery z Berezowa	W Starym Berezowie (gm. Hajnówka) produkowane są sery, wytwarzane są ze świeżego mleka krowiego z własnego gospodarstwa, które położone jest na obrzeżach Puszczy Białowieskiej, gdzie jest zachowane naturalne środowisko i czyste powietrze. Krowy są karmione trawą bogatą w zioła. Do mleka świeżego dodawana jest naturalna podpuszczka, zioła i sól. Ser robiony jest ręcznie i nie zawiera konserwantów.
Oleje	A&P Hajnowski Olej – RHD Anna Karetko	Niewielka olejarnia działająca od 2016 roku, która bazuje na ziarnach pochodzących z własnych upraw. Produkująca olej lniany, gorczycowy, rzepakowy, rydzowy i inne. Odpady

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ

na potrzeby

PONADLOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU

Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego

Kategoria	Producent	Charakterystyka
		sprzedawane są na paszę dla koni i krów, a pokost używany jest do konserwacji drewna.
	EkoHerba	Rodzinna firma zielarska położona w Hajnówce, sprzedająca produkty, których 90% pochodzi z Puszczy Białowieskiej. Wśród asortymentu znajdują się m.in. tłoczone na zimno oleje roślinne.
Alkohole	Miodosytnia Podlaska Dawid Olesiuk	Manufaktura owocowych, nienasyconych miodów pitnych. Prowadzona od 2011 roku na terenie gospodarstwa ekologicznego w Gminie Kleszczele. Zdobywca kulinarniej „Perły” w ogólnopolskim konkursie „Nasze Kulinarne Dziedzictwo – Smaki Regionów” w 2018 roku.
	Browar Markowy	Pierwszy rzemieślniczy browar w Puszczy Białowieskiej. Realizował projekt Dobre, bo z Podlasia II. Promocja województwa i lokalnych firm spożywczych na międzynarodowych targach SIAL Paris 2020”. Siedziba browaru mieści się w Hajnówce.
	Selmar – Marcin Seliwoniuk „Cydr Podlaski”	Jest to rzemieślnicza wytwórnia cydru klasycznego, bezalkoholowego, a także miodów pitnych. Jedyne w Polsce producent „cidera 0%”. Zdobywcy nagród konkursów krajowych i międzynarodowych m.in. Złote Jajo i certyfikat „KUKBUK Poleca” za miody pitne 2020, Srebro w Hiszpanii na SISGA 2020 za Cydr Klasyczny czy pierwsze miejsce w kategorii FreeStyle dla Cidera Podlaskiego 0% - Lubelskie Święto Cydru 2018.
	Browar Przełom	Browar Rzemieślniczy z Białowieży.
	Old Polish Vodka	Zakład mieszczący się w miejscowości Lewkowo Stare w gminie Narewka. Rodzinna firma produkująca naturalne wyroby spirytusowe.
Warzywa i owoce	Specjalistyczne Gospodarstwo Ogrodnicze „Anwit” Witalis Jakoniuk	Gospodarstwo posiadające w ofercie różnorodne pomidory wielu odmian, kolorów i wielkości, a także ogórki czy sałatę. Założone w 1986 roku. Laureat m.in. Najlepszy Produkt Lokalny Obszaru Natura 2000 czy I miejsce w konkursie wojewódzkim „Nasze kulinarne dziedzictwo” w kategorii „Od pola do stołu”
	Gospodarstwo Jan i Ewa Czmiel	Rodzinne gospodarstwo rolno-hodowlane, prowadzące także agroturystykę. Główną działalnością jest hodowla owiec corriedale, objętej Programem Ochrony Zasobów Genetycznych. Owce z gospodarstwa sprzedawane są w większości do Włoch. Gospodarstwo posiada certyfikat ekologiczny na uprawiane rośliny i zboża. Gospodarstwo sprzedaje również objęte certyfikatem ekologicznym owoce, warzywa oraz zboże.

Źródło: opracowanie własne na podstawie

https://produkty.podlaskie.eu/producenci/region/hajnowski?url=&productsByTerritory_page=0

oraz broszury wykonanej przez Centrum Turystyki i Promocji „Kraina Żubra”

Poza produktami lokalnymi o charakterze spożywczym, należy podkreślić również bogatą ofertę lokalnych produktów użytkowych, takich jak: wyroby z gliny, słomy, drewna, hafty, koronki oraz malarstwo.

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ

na potrzeby

PONADLOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU

Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego

Tabela 58. Lista lokalnych producentów Powiatu Hajnowskiego – produkty lokalne użytkowe.

Kategoria	Producent	Charakterystyka
Wyroby z gliny	Pracownia Ceramiczna Gliniane B.B.	Ręcznie wykonywane z gliny ozdoby i bibeloty do domu oraz zdobienie metodą <i>decoupage</i> . Lokalizacja: Hajnówka
	Pracownia Ceramiczna Kamionka w Policznej	Lokalizacja: Policzna, gm. Kleszczele.
Wyroby ze słomy	„Eko-Przystań”	Wyroby ze słomy, naturalne mydła. Lokalizacja: Berezyszczce, gm. Czeremcha
	Plecionkarstwo	Wyroby ze słomy - wyplatanie techniką „szycia” igłą plecionkarską z długiej, żytniej słomy ścinanej ręcznie. Sprzedaż rękodzieła ludowego. Lokalizacja: Hajnówka
	Piotr Leoniuk	Plecionkarstwo ze słomy, pokaz rzemiosł dawnych. Lokalizacja: miejscowość Rutka, Dubicze Cerkiewne
	Zoja Majstrowicz	Wyroby ze słomy, ule słomiane, kosze, bielizniarki, tacki, chlebaki, patery, dzbany, flakony itp. Lokalizacja: Grabowiec, gm. Dubicze Cerkiewne
	Smoktunowicz Irena	Wyroby ze słomy, wyroby z drewna, galanteria drewniana, zabawki drewniane. Lokalizacja: Hajnówka
	Smoktunowicz Jarosław	Wyroby ze słomy. Lokalizacja: Białowieża
Wyroby z drewna	Androsiuk Jan	Rzeźba, wyroby z brzozy i wikliny. Lokalizacja: Przybudki, gm. Narew
	Ginszt Jacek	Zdobnictwo drewnianej architektury podlaskiej
	Grygoruk Mirosław	Wyroby z drewna, rzeźba w drewnie, wyroby z poroża, płaskorzeźba, galanteria drewniana. Lokalizacja: Hajnówka
	Jagodnicki Mikołaj	Rzeźba w drewnie lipowym.
	Kabac Wiktor	Rzeźbiarstwo. Lokalizacja: Hajnówka
	Kiczkało Jan	Rzeźbiarstwo w drewnie, wyroby z poroża, wyroby galanterii. Lokalizacja: Stare Masiewo, gm. Narewka
	Kiełbaszewski Michał	Dekoracyjne deski do krojenia. Lokalizacja: Hajnówka
	Koc Michał	Rzeźba ludowa w drewnie. Lokalizacja: Hajnówka
	Korch Mikołaj	Korzenioplastyka, rzeźba ludowa w drewnie. Lokalizacja: Hajnówka
	Krysiuk Stanisław, Zakład Stolarstwa Ogólnego	Budowa domów drewnianych, altan, pergoli, huśtawek, wiatraków, zdobnictwo drewnianych domów w architekturze podlaskiej, stylowe schody w tym samonośne, meble na zamówienie z litego drewna (komody, witryny, kuchnie regionalne i nowoczesne), wozy drabiniaste. Lokalizacja: Hajnówka
	Ławreszuk Mikołaj	Rzeźba w drewnie: żubry, łosie; płaskorzeźba, obsadzanie poroża. Lokalizacja: Hajnówka.
	Michalczuk Jarosław	Rzeźba i płaskorzeźba w drewnie. Lokalizacja: Dubiny, gm. Hajnówka
	Nesteruk Elżbieta i Mirosław	Wyroby ogrodowe. Lokalizacja: Hajnówka
	Poskrobko Stanisław	Rzeźba. Lokalizacja: Rybaki, gm. Narew
	DANPRO Daniel Prokopiuk	Wyroby z drewna. Lokalizacja: Czyżyki, gm. Hajnówka
	Szuma Design	Wyroby z drewna, rękodzieło. Lokalizacja: Białowieża
	Tarasiewicz Jerzy	Wyroby z drewna, tłoczone, dłubane, wzory własne (kufle, dzbany, flakony, cukiernice, solniczki, łyżki, tace, kadłubki). Lokalizacja: Hajnówka
	Smoktunowicz Irena	Wyroby z drewna, galanteria drewniane, zabawki drewniane, wyroby ze słomy. Lokalizacja: Hajnówka.

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ

na potrzeby

PONADLOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU

Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego

Kategoria	Producent	Charakterystyka
Haft i koronka	Birycka Halina	Ręczny haft krzyżkowy, koronka, szydełkowanie. Lokalizacja: Planta, gm. Narewka.
	Charkiewicz Lena	Ręczny haft krzyżkowy, koronka, szydełkowanie. Lokalizacja: Planta, gm. Narewka.
	Golimska Jolanta	Haft krzyżkowy, haftowane obrazy o różnorodnej tematyce, m.in. kwiaty, krajobrazy, ikony. Lokalizacja: Czeremcha.
	Krawczyk Małgorzata	Szydełkowanie – obrusy, serwety, haftowane kompozycje kwiatowe, gobeliny, kocyki. Lokalizacja: Planta, gm. Narewka
	Sebastianiuk Iwona	Serwetki koronkowe, obrazki krzyżkowe.
	Wołczyk Katarzyna	Haft krzyżkowy (wzory obrazów: postacie, kwiaty, zwierzęta, pejzaże, malarstwo, martwa natura, religia, etno i inne). Lokalizacja: Hajnówka
	Zdanowska Lucyna	Koronki podlaskie, makatki. Lokalizacja: Planta, gm. Narewka
	Zielinko Walentyna	Haft krzyżkowy, obrazy, serwetki, firanki. Lokalizacja: Hajnówka
Malarstwo	Barbara Bańka	Malarstwo, ilustracje, fotografie
	Pracownia Urszula Ginszt ART	Makramy, grafika użytkowa, malarstwo artystyczne – tematyka podlaska i puszczańska, portrety. Lokalizacja: Hajnówka
	Gagan Piotr	Malarstwo sztalugowe. Lokalizacja: Hajnówka
	Ginszt Jacek	Malarstwo artystyczne
	Jagodnicki Mikołaj	Malarstwo plakatowe
	Janczuk Diana	Malarstwo, obrazy olejne na płótnie. Lokalizacja: Nowosady, gmina Hajnówka
	Janowski Mikołaj	Malarstwo artystyczne (obrazy olej, płótno). Lokalizacja: Stare Berezewo, gm. Hajnówka
	Kabac Halina	Tempera na drewnie i kamieniu, ikony. Lokalizacja: Hajnówka
	Kurnicki Jerzy	Witraże, malarstwo, grafika. Lokalizacja: Ogrodniki, gm. Narew
	Nowicki Michał	Malarstwo, portrety, tematyka puszczańska, malowanie na ścianach. Lokalizacja: Hajnówka

Źródło: opracowanie własne na podstawie broszury wykonanej przez Centrum Turystyki i Promocji „Kraina Żubra”

Podsumowanie

- Lokalni producenci i ich ekologiczne, naturalne wyroby stanowią potencjał Powiatu Hajnowskiego. Podejmowane kierunki działań z zakresu produktów lokalnych powinny skupiać się przede wszystkim na wykorzystaniu istniejącego potencjału.
- Główne spożywcze produkty lokalne Powiatu Hajnowskiego to miody, produkty mleczne, cydr, zioła, olej czy przetwory runa leśnego. Dużą popularnością w regionie cieszy się marcinek hajnowski.
- Poza produktami lokalnymi o charakterze spożywczym, należy podkreślić również bogatą ofertę lokalnych produktów użytkowych, takich jak: wyroby z gliny, słomy, drewna, hafty, koronki oraz malarstwo.
- W ramach projektu „Hajnówka OdNowa – Zielona Transformacja” planowane jest stworzenie Centrum Produktu Lokalnego.

Turystyka

Powiat Hajnowski jest obszarem atrakcyjnym turystycznie. Posiada wyjątkowe walory przyrodnicze, zabytki, szlaki turystyczne, jest miejscem wielu wydarzeń i imprez, również o charakterze międzynarodowym. Potencjał stanowią także produkty lokalne, bogata historia

i kultura, których odpowiednia promocja może zwiększyć popularność powiatu i wzbudzić ruch turystyczny. Szczegółowy opis zasobów turystycznych został opisany w rozdziale poświęconym analizie wymiaru przestrzennego. W tym podrozdziale przeanalizowano bazę noclegową powiatu oraz dane z następujących sekcji:

- Sekcja I dział 55 zakwaterowanie
- Sekcja I dział 56 działalność usługowa związana z wyżywieniem
- Sekcja N dział 79 działalność organizatorów turystyki, pośredników i agentów turystycznych oraz pozostała działalność usługowa w zakresie rezerwacji i działalności z nią związane

Dochody i wydatki jakie przeznaczane są na dział Klasyfikacji Budżetowej 'turystyka' zostały opisane w rozdziale Finanse publiczne. Dochody od 2019 roku wykazują tendencję spadkową, natomiast wydatki przeznaczane na ten dział zmieniają się na przestrzeni lat 2017-2021. W 2020 roku zanotowano spadek wydatków o ponad 98% względem roku poprzedniego.

Baza noclegowa

Liczba turystycznych obiektów noclegowych w Powiecie Hajnowskim od roku 2019 maleje, w 2019 roku było to 39 obiektów, natomiast w 2021 roku 33. Mimo tendencji spadkowej, obserwowanej w kilku powiatach województwa podlaskiego, Powiat Hajnowski odnotowuje drugi najlepszy wynik. Więcej turystycznych obiektów noclegowych występuje jedynie w powiecie augustowskim (40 w 2021 roku). Należy zaznaczyć, jednakże dane statystyczne nie odzwierciedlają stanu istniejącego dotyczącego liczby podmiotów oferujących zakwaterowanie w Powiecie Hajnowskim. Wiele kwater (w tym agroturystycznych) oferuje zakwaterowanie w formie najmu prywatnego (bez zarejestrowanej działalności gospodarczej). Obiekty takie są jednak zgłoszone do gminnych ewidencji świadczących usługi noclegowe.

Istotną rolę może pełnić zaplecze sportowo-rekreacyjne obiektów oferujących miejsca noclegowe. W Powiecie Hajnowskim 2021 roku 7 obiektów posiadało boisko do siatkówki, 5 obiektów wypożyczalnię sprzętu turystycznego (np. rowery, *nordic walking*, narty, łyżwy, rolki), w dwóch występowały boiska do piłki, w dwóch korty. Baseny kryte również były dostępne w dwóch obiektach. 6 obiektów dysponowało sauną, a dwa oferowały zabiegi spa. Żaden z turystycznych obiektów noclegowych nie posiada siłowni. Niewiele obiektów posiada udogodnienia dla osób z niepełnosprawnością ruchową. W 2021 roku jedynie 4 obiekty miały pochylnię wjazdową, 3 obiekty parkingi z wyznaczonymi miejscami dla osób z niepełnosprawnością, a 2 obiekty dostosowaną windę³⁷

Na przestrzeni analizowanych lat dynamicznie zmienia się stopień wykorzystania miejsc noclegowych w okresie od 1 stycznia do 31 grudnia. Powiat Hajnowski w tym zestawieniu zajmuje 3 miejsce, z większym stopniem wykorzystania miejsc noclegowych niż wskazują dane dla województwa podlaskiego. Najlepszy wynik zanotowano w Powiecie Bielskim (43,4%), kolejno w Powiecie Augustowskim (34,6%).

³⁷ Bank Danych Lokalnych, GUS

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ

na potrzeby

PONADLOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU

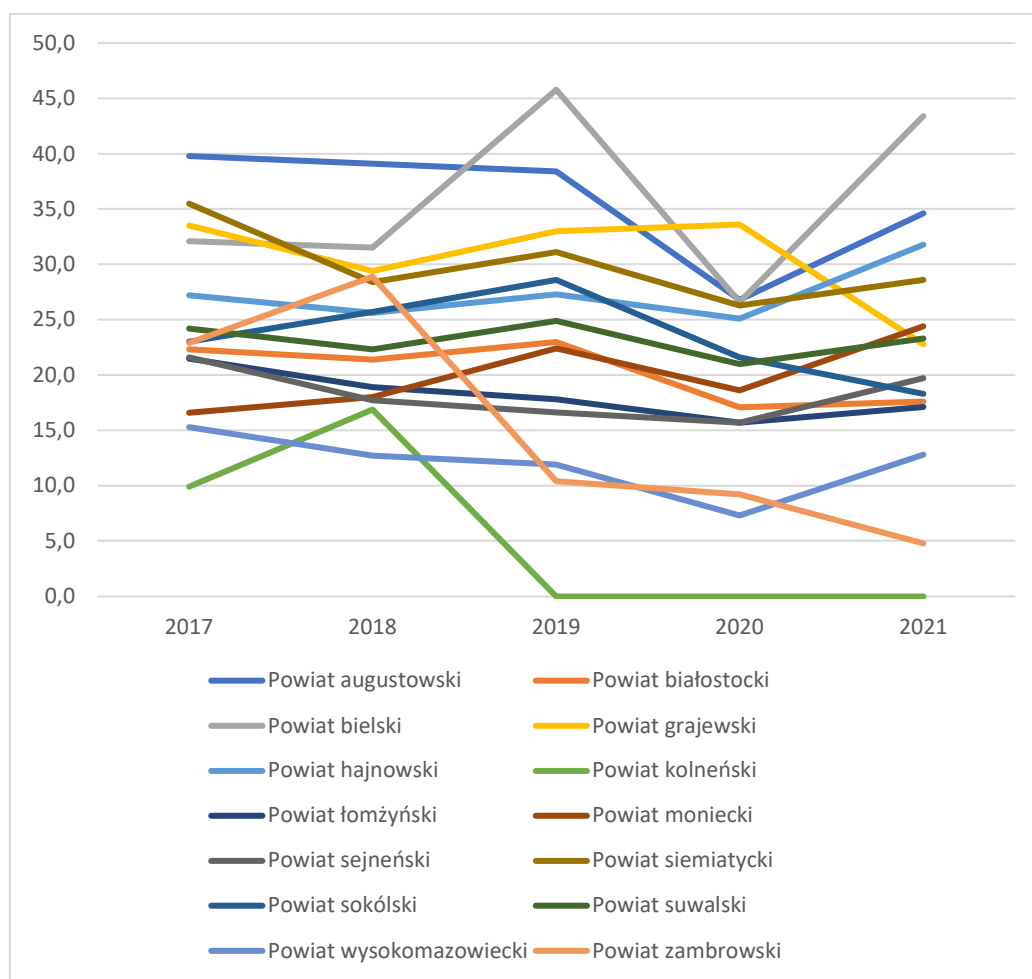
Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego

Tabela 59. Stopień wykorzystania miejsc noclegowych w województwie podlaskim i powiatach w latach 2017-2021 [%].

JST	2017	2018	2019	2020	2021
Województwo Podlaskie	30,4	29,2	30,6	22,1	27,8
Powiat Augustowski	39,8	39,1	38,4	26,8	34,6
Powiat Białostocki	22,3	21,4	23,0	17,1	17,6
Powiat Bielski	32,1	31,5	45,8	26,6	43,4
Powiat Grajewski	33,5	29,4	33,0	33,6	22,8
Powiat Hajnowski	27,2	25,6	27,3	25,1	31,8
Powiat Kolneński	9,9	16,9	0,0	0,0	0,0
Powiat Łomżyński	21,5	18,9	17,8	15,7	17,1
Powiat Moniecki	16,6	18,0	22,4	18,6	24,4
Powiat Sejneński	21,6	17,7	16,6	15,7	19,7
Powiat Siemiatycki	35,5	28,4	31,1	26,3	28,6
Powiat Sokółski	23,0	25,7	28,6	21,6	18,3
Powiat Suwalski	24,2	22,3	24,9	21,0	23,3
Powiat Wysokomazowiecki	15,3	12,7	11,9	7,3	12,8
Powiat Zambrowski	22,9	28,9	10,4	9,2	4,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Wykres 77. Stopień wykorzystania miejsc noclegowych w województwie podlaskim i powiatach w latach 2017-2021 [%].

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Turystyczne obiekty noclegowe Powiatu Hajnowskiego są często wybierane przez turystów zagranicznych. W 2021 roku udzielono 1032 noclegi turystom zagranicznym. Jest to 4 wynik wśród powiatów województwa podlaskiego. Od 2017 roku dane wskazują na tendencję spadkową, a liczba udzielonych noclegów nierezydentom pochodzącym spoza Polski w turystycznych obiektach noclegowych gwałtownie spadła w 2020 roku. Jest to jednak zjawisko obserwowane w wielu powiatach, a także w samym województwie. Co więcej województwo podlaskie osiągnęło w 2021 roku 14 miejsce wśród wszystkich województw w liczbie noclegów udzielonych turystom zagranicznym (nierezydentom) w turystycznych obiektach noclegowych.

W 2021 roku najwięcej noclegów w Powiecie Hajnowskim udzielono turystom z Holandii (247) i Niemiec (129). We wcześniejszych latach znaczną liczbę noclegów udzielono turystom z Niemiec (1037 w 2017 roku), Białorusi (936 w 2018 roku), Holandii (710 w 2017 roku), Francji (479 w 2017 roku), Rosji (435 w 2017 roku) czy Wielkiej Brytanii (384 w 2019 roku). Sytuacja uległa znacznemu pogorszeniu, na co wpływ miały: sytuacja pandemiczna (od 2020 roku), Brexit (2020 rok) oraz kryzys migracyjny na granicy polsko-białoruskiej (od 2021 roku).

Tabela 60. Liczba noclegów udzielonych turystom zagranicznym (nierezydentom) w turystycznych obiektach noclegowych w województwie podlaskim i powiatach w latach 2017-2021 ogółem.

JST	2017	2018	2019	2020	2021
Województwo Podlaskie	162 872	145 137	151 779	42 843	47 141
Powiat Augustowski	12 267	12 090	11 024	2 948	3 319
Powiat Białostocki	10 475	6 611	3 938	2 056	732
Powiat Bielski	3 135	3 222	3 131	643	755
Powiat Grajewski	653	891	681	256	251
Powiat Hajnowski	6 676	5 592	5 142	1 332	1 032
Powiat Kolneński	22	38	24	0	0
Powiat Łomżyński	5 622	5 465	4 916	386	395
Powiat Moniecki	126	328	432	102	36
Powiat Sejneński	317	343	313	114	213
Powiat Siemiatycki	1 579	3 835	4 272	1 346	1 518
Powiat Sokółski	1 578	1 459	1 030	438	341
Powiat Suwalski	3 175	2 943	3 326	985	1 088
Powiat Wysokomazowiecki	374	351	986	125	164
Powiat Zambrowski	50	4	0	0	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

W Powiecie Hajnowskim rośnie liczba podmiotów prowadzących działalność związaną z zakwaterowaniem. W 2021 roku było to 185 podmiotów, w tym 60% stanowiły podmioty świadczące usługi zakwaterowania (sekcja I, dział 55). Najwięcej takich podmiotów w 2021 roku funkcjonowało w Gminie Białowieża i w mieście Hajnówka. W Gminie Czeremcha nie ma podmiotów oferujących zakwaterowanie.

Tabela 61. Liczba podmiotów sekcji zakwaterowanie w Powiecie Hajnowskim i gminach powiatu w latach 2017-2021.

JST	2017	2018	2019	2020	2021
Powiat Hajnowski	98	101	105	107	113
Gmina Miejska Hajnówka	17	17	18	19	20
Gmina Białowieża	53	56	56	55	56
Gmina Czeremcha	0	0	0	0	0
Gmina Czyże	1	1	2	2	3
Gmina Dubicze Cerkiewne	7	6	7	6	4
Gmina Hajnówka	8	8	9	11	11
Gmina Kleszczele	1	1	1	1	2
Gmina Kleszczele - obszar miejski	0	0	0	0	1
Gmina Kleszczele - obszar wiejski	1	1	1	1	1
Gmina Narew	2	2	3	3	4
Gmina Narewka	8	9	8	9	11

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Baza gastronomiczna

Na rozwój turystyki ma wpływ także baza gastronomiczna powiatu, uzupełniająca bazę noclegową i wzbogacająca ofertę turystyczną. Dokonano zatem analizy podmiotów prowadzących działalność usługową związaną z wyżywieniem (sekcja I, dział 56). Ich liczba w Powiecie Hajnowskim rośnie z roku na rok. W 2021 roku 57% podmiotów tej sekcji zlokalizowanych było w mieście Hajnówka. Najmniej, bo po jednym podmiocie znajduje się w Gminie Czyże, Gminie Narew i w Gminie Kleszczele.

Tabela 62. Liczba podmiotów sekcji działalność usługowa związana z wyżywieniem w Powiecie Hajnowskim i gminach powiatu w latach 2017-2021.

JST	2017	2018	2019	2020	2021
Powiat Hajnowski	65	71	75	76	77
Gmina Miejska Hajnówka	36	39	44	45	44
Gmina Białowieża	9	7	7	7	6
Gmina Czeremcha	3	4	5	5	5
Gmina Czyże	1	1	1	1	1
Gmina Dubicze Cerkiewne	2	3	1	2	2
Gmina Hajnówka	3	4	5	5	7
Gmina Kleszczele	3	3	3	3	3
Gmina Kleszczele - obszar miejski	1	1	1	1	1
Gmina Kleszczele - obszar wiejski	2	2	2	2	2
Gmina Narew	1	2	2	1	1
Gmina Narewka	4	5	4	4	5

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Inne podmioty branży turystycznej

W Powiecie Hajnowskim funkcjonują także podmioty prowadzące działalność organizatorów turystyki, pośredników, agentów turystycznych i inne. Ich liczba nie uległa znaczącej zmianie na przestrzeni lat, co oznacza, że branża słabo rozwija się w Powiecie Hajnowskim. W 2021 roku były to 24 podmioty, w tym 50% w Gminie Białowieża, 21% w mieście Hajnówka i 13% w Gminie Narewka.

Tabela 63. Liczba podmiotów sekcji działalność organizatorów turystyki, pośredników i agentów turystycznych oraz pozostała działalność usługowa w zakresie rezerwacji i działalności z nią związane w Powiecie Hajnowskim i gminach powiatu w latach 2017-2021.

JST	2017	2018	2019	2020	2021
Powiat Hajnowski	23	21	24	25	24
Gmina Miejska Hajnówka	3	4	4	5	5
Gmina Białowieża	13	10	12	12	12
Gmina Dubicze Cerkiewne	1	1	1	1	1
Gmina Hajnówka	3	3	3	2	2
Gmina Narew	1	1	1	1	1
Gmina Narewka	2	2	3	4	3

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Podsumowanie:

- W Powiecie Hajnowskim spada liczba turystycznych obiektów noclegowych. W większości nie są one dostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnością. Niewielka liczba obiektów wyposażona jest w udogodnienia czy zaplecze sportowo-rekreacyjne, które mogłoby zachęcić do wyboru obiektu noclegowego.
- W Powiecie Hajnowskim rośnie liczba podmiotów prowadzących działalność związaną z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi. Najwięcej podmiotów tej sekcji zlokalizowanych jest w mieście Hajnówka. W Gminie Białowieża występuje natomiast najwięcej podmiotów prowadzących działalność organizatorów turystyki, pośredników i agentów turystycznych oraz pozostałą działalność usługową w zakresie rezerwacji i działalności z nią związane spośród jednostek Powiatu Hajnowskiego.
- Liczba udzielonych noclegów nierezydentom pochodzącym spoza Polski jest coraz mniejsza na przestrzeni analizowanych lat (2017-2020). Powiat Hajnowski staje się coraz mniej atrakcyjny dla zagranicznych turystów. Sytuacja uległa znacznemu pogorszeniu, na co wpływ miały: sytuacja pandemiczna, Brexit czy kryzys migracyjny na granicy polsko-białoruskiej.
- Od 2019 roku dochody z działu turystyka wykazują tendencję spadkową. W 2021 r. dochody z turystyki stanowiły jedynie 6% dochodów ogółem. Co więcej w 2018 i w 2019 roku wydatki przewyższyły dochody (wydatki stanowiły kolejno 117% dochodów w 2018 roku i 224% w 2019 roku). Nie jest więc to branża, z której Powiat czerpie znaczne zyski.
- Na podstawie tendencji spadkowych obserwowanych we wskaźnikach, m.in. liczbie turystycznych obiektów noclegowych w Powiecie Hajnowskim, liczbie udzielonych noclegów nierezydentom pochodzącym spoza Polski, a także niewielkiej liczby obiektów turystycznych wyposażonych w siłownię, wypożyczalnię sprzętu turystycznego, zabiegi spa można stwierdzić, że turystyka w Powiecie Hajnowskim nie jest branżą rozwijającą się.

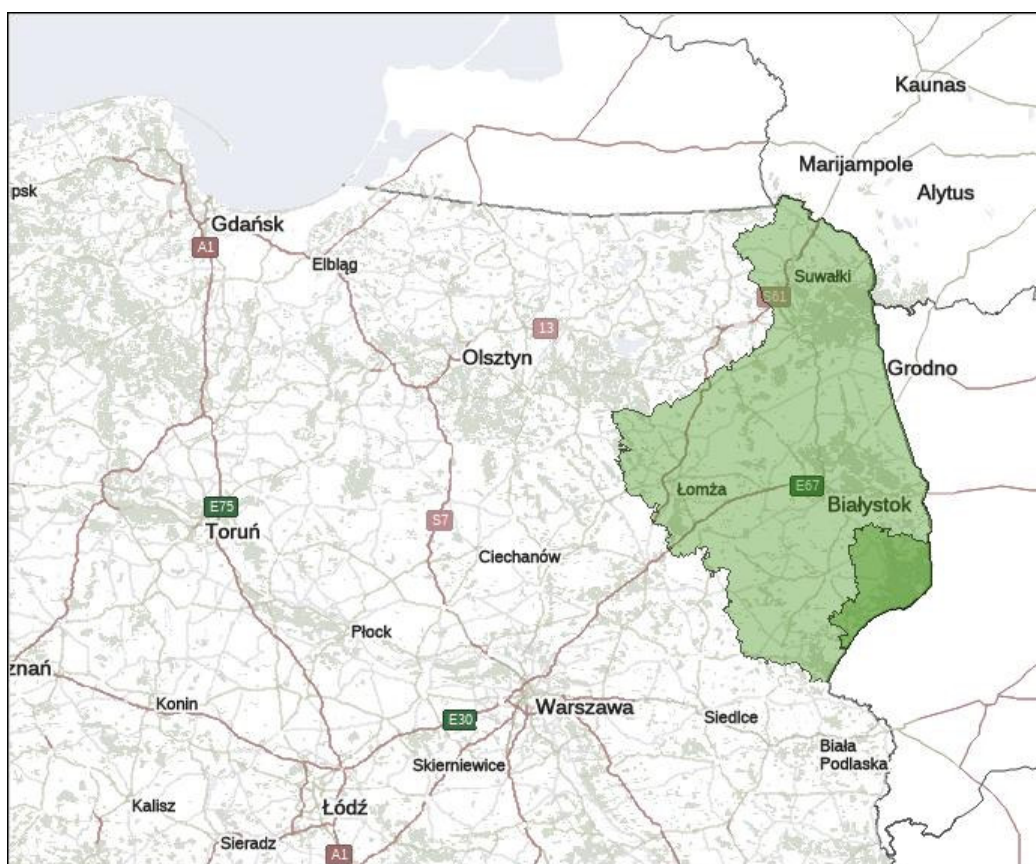
ANALIZA STREFY PRZESTRZENNEJ

Położenie i układ przestrzenno-administracyjny

Położenie administracyjne

Obszar Partnerstwa, obejmujący teren Powiatu Hajnowskiego oraz położone w jego granicach gminy, zlokalizowany jest w południowo-wschodniej części województwa podlaskiego (Rysunek 4). Wschodnia granica powiatu pokrywa się z granicą kraju oraz zewnętrzną granicą Unii Europejskiej. Powiat Hajnowski graniczy:

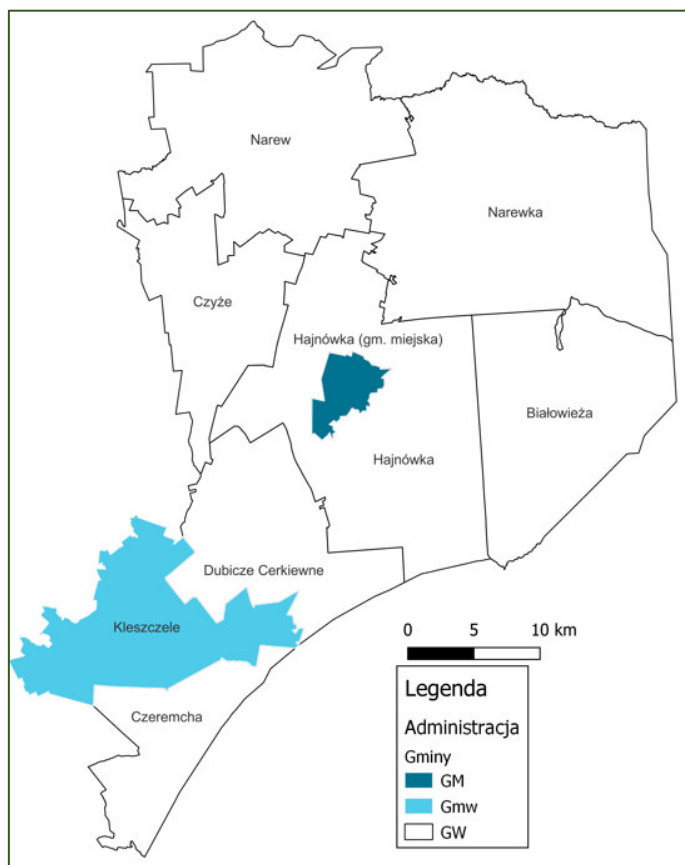
- od północy z Powiatem Białostockim (z gminami: Michałowo, Zabłudów),
- od zachodu z Powiatem Bielskim (z gminami: Bielsk Podlaski, Orla, Boćki,)
- od południa z Powiatem Siemiatyckim (z gminami: Milejczyce, Nurzec Stacja)
- od wschodu z Białorusią.

Rysunek 4. Położenie obszaru Partnerstwa w kraju i w województwie.
Źródło: <https://mapa.targo.pl/>

W skład Partnerstwa wchodzi Powiat Hajnowski oraz 9 gmin Powiatu Hajnowskiego. Obszar Partnerstwa obejmuje:

- 1 gminę miejską: miasto Hajnówka,
- 1 gminę miejsko-wiejską: Gmina Kleszczele,
  - 7 gmin wiejskich: Białowieża, Czeremcha, Czyże, Dubicze Cerkiewne, Hajnówka, Narew i Narewka.

Rysunek 5. Struktura administracyjna obszaru Partnerstwa.

Źródło: opracowanie własne

Siedzibą władz powiatowych i głównym ośrodkiem gospodarczym w Powiecie Hajnowskim jest Hajnówka.

Położenie przygraniczne

Na obszarze Partnerstwa zlokalizowane są przejścia graniczne³⁸:

- Białowieża - Piererow – Miejsce Wyznaczone w Białowieży, umożliwiające ruch osobowy pieszy i rowerowy – obecnie przejście jest tymczasowo zawieszone³⁹;
- Połowce – Pieszczałka – Oddział Celny w Połowcach - przejście drogowe, umożliwiające przejazd samochodom – obecnie przejście jest tymczasowo zawieszone;⁴⁰

³⁸ <https://granica.gov.pl/> [dostęp dnia 03.03.2023 r.]

³⁹ stan na 05.2023 r.

⁴⁰ stan na 05.2023 r.

- Czeremcha – Wysokolitowsk – przejście kolejowe, umożliwiające ruch osobowy i towarowy. Ruch pociągów w ramach przejścia jest obecnie zawieszony.
- Siemianówka – Swisłocz – przejście kolejowe, umożliwiające ruch towarowy.

Rysunek 6. Przejścia graniczne w południowej części województwa podlaskiego.

Źródło: <https://podlaski.strazgraniczna.pl/pod/placowki/11528,Placowki-i-przejscia.html> [dostęp 02.03.2023 r.]

Tereny przygraniczne Powiatu Hajnowskiego chronione są przez placówki Straży Granicznej w Narewce, Białowieży, Czeremsku i Dubiczach Cerkiewnych.

Niewątpliwie, położenie obszaru Partnerstwa na granicy z Białorusią decyduje częściowo o sytuacji społeczno-gospodarczej i jakości życia mieszkańców. Peryferyjne położenie Powiatu Hajnowskiego w skali kraju, ale również Unii Europejskiej wpływa na zmniejszony rozwój gospodarczy (patrz *Wymiar gospodarczy*) oraz sytuację społeczną, związaną przede wszystkim z depopulacją, ale i innymi niekorzystnymi zjawiskami demograficznymi (patrz *Wymiar społeczny*). Granica kraju stanowi swego rodzaju przeszkodę w swobodnym przemieszczaniu się osób, ale również towarów i usług, co znacznie utrudnia rozwój gospodarczy. Nie bez znaczenie pozostaje również fakt sąsiedztwa z Białorusią, z którą UE utrzymuje napięte stosunki polityczne. Wiele ograniczeń politycznych, administracyjnych i ekonomicznych skutkuje zatem zmniejszonymi możliwościami na wykorzystanie przygranicznej lokalizacji i wejście na wschodnie rynki zbytu.

W związku z trwającym w 2021 r. kryzysem migracyjnym, ze względu na zagrożenie bezpieczeństwa i porządku publicznego we wrześniu 2021 r. wzdłuż całej granicy polsko-białoruskiej wprowadzono stan wyjątkowy. Na jego mocy obostrzeniami i ograniczeniami zostały objęte niektóre miejscowości należące do obszaru Partnerstwa położone w gminach: Czeremcha, Kleszczele, Dubicze Cerkiewne, Hajnówka, Białowieża i Narewka. Rozporządzenie w sprawie wprowadzenia stanu wyjątkowego utraciło moc obowiązującą z dniem 30 listopada 2021 r. Na mocy zapisów znowelizowanej ustawy o ochronie granicy państwowej, zakaz dostępu na tereny przygraniczne został utrzymany. Zakaz zbliżania się do granicy na odległość bliższą niż 200 m przestał obowiązywać od 1 stycznia 2023 r. Obecnie obowiązują wyłącznie przepisy o pasie drogi granicznej, który obejmuje obszar o szerokości 15 m od granicy. Zakaz nie obejmuje właścicieli gruntów leżących w pasie drogi granicznej, oznakowanych szlaków turystyczny i kąpielisk. Do odwołania zamknięto również wszystkie piesze, rowerowe oraz drogowe przejścia graniczne.

Powyższa sytuacja niewątpliwie wpłynęła na zahamowanie rozwoju obszaru Partnerstwa, przede wszystkim na obszarze turystyki i gospodarki, ale również zadziałała niekorzystnie pod względem wizerunkowym.

Położenie względem większych ośrodków miejskich

Głównym ośrodkiem miejskim na obszarze Partnerstwa jest miasto powiatowe Hajnówka. Mieszkańcy Powiatu Hajnowskiego mają stosunkowo blisko do ośrodka miejskiego. Poszczególne gminy położone są od miasta powiatowego w odległości od 15 do 35 km. Najdalej oddalona od Hajnówki jest Gmina Czeremcha (Tabela 64).

Tabela 64. Odległość poszczególnych gmin Powiatu Hajnowskiego od miasta powiatowego, stolicy województwa i stolicy kraju.

Nazwa gminy	Odległość od głównych ośrodków miejskich [km]		
	Miasto powiatowe Hajnówka	Stolica województwa - Białystok	Stolica Polski - Warszawa
Gm. Miejska Hajnówka	-	60	235
Gm. Białowieża	22	82	257
Gm. Czeremcha	35	75	189
Gm. Czyże	17	54	246
Gm. Dubicze Cerkiewne	15	68	200
Gm. Hajnówka	-	60	235
Gm. Kleszczele	28	68	188
Gm. Narew	19	39	218
Gm. Narewka	18	65	234

Zródło: Opracowanie własne

Również względem miasta będącego stolicą województwa podlaskiego – Białegostoku, obszar Partnerstwa położony jest stosunkowo niedaleko. Obszar Powiatu Hajnowskiego dzieli od Białegostoku odległość od 39 do 82 km. Najbliższej do stolicy województwa mają mieszkańcy położonej na północnym zachodzie powiatu Gminy Narew. Dystans między Białymstokiem a Gminą Narew wynosi jedynie 39 km. Większość gmin należących do Partnerstwa znajduje się w odległości ok. 60 km od stolicy województwa. Najdalej natomiast położone są gminy Białowieża i Czeremcha, które znajdują się w odległości odpowiednio 82 km i 75 km od Białegostoku (Tabela 64).

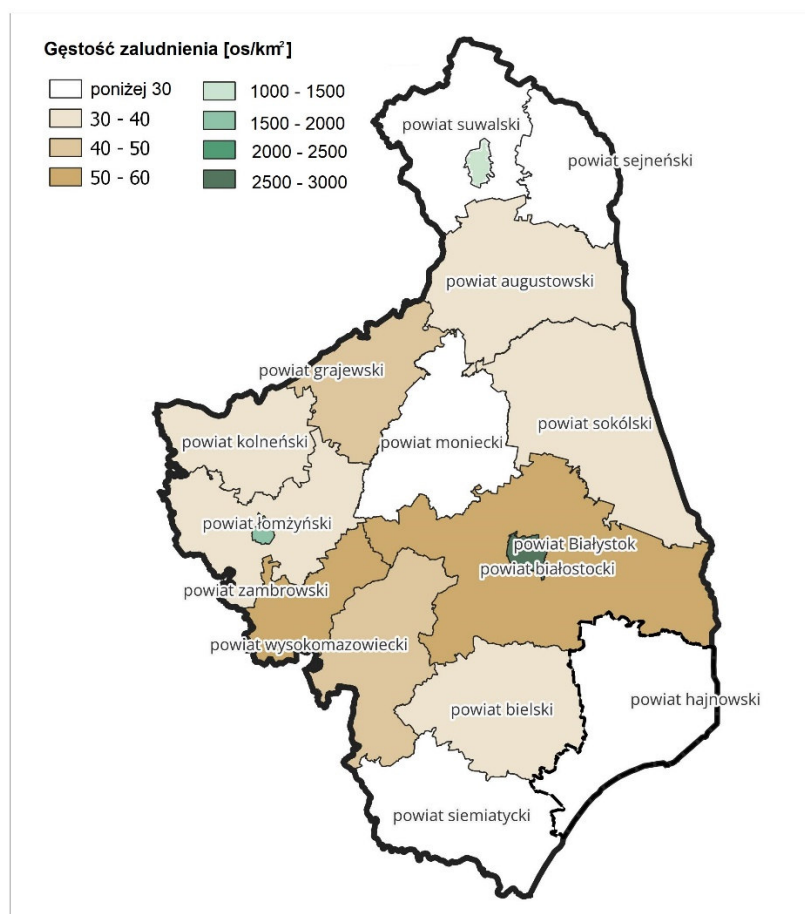
Dojazd z obszaru Partnerstwa do stolicy Polski to w większości przypadków pokonanie odległości powyżej 200 km. Gminy Kleszczele i Czeremcha położone są najbliżej, w odległości niecałych 190 km. Najdłuższy dojazd do Warszawy mają mieszkańcy Gminy Białowieża, którzy, aby dostać się do stolicy muszą pokonać 257 km (Tabela 64).

Gęstość zaludnienia

Gminy Powiatu Hajnowskiego pod względem powierzchni należą do relatywnie dużych jednostek. W połączeniu z niewielką i nadal malejącą liczbą mieszkańców (patrz *Wymiar społeczny*) daje to niski wskaźnik gęstości zaludnienia. Ogółem na obszarze Partnerstwa na 1 km² zamieszkuje 26 osób. Średnia gęstość zaludnienia w województwie podlaskim jest ponad dwukrotnie wyższa i wynosi 57 osób na 1km² (Tabela 65).

Powiat Hajnowski cechuje niemal najniższa gęstość zaludnienia w województwie podlaskim. Niższa wartość dotyczy jedynie Powiatu Sejneńskiego, w którym na 1 km²

zamieszkują 23 osoby. Wiele z powiatów województwa charakteryzuje się natomiast nieco wyższą, lecz bardzo zbliżoną gęstością zaludnienia ok. 30 osób/km² (Rysunek 7).

Rysunek 7. Gęstość zaludnienia w powiatach województwa podlaskiego.
Źródło: opracowanie własne na podstawie: <https://www.polskawliczbach.pl/>

Największą gęstością zaludnienia na obszarze Partnerstwa cechuje się gmina miejska Hajnówka, w której na 1 km² powierzchni mieszka 915 osób. Wśród gmin o charakterze wiejskim jest to natomiast Czeremcha, gdzie gęstość zaludnienia przyjmuje wartość 29 osób na 1km². Do najsłabiej zaludnionych terenów Powiatu Hajnowskiego należą Gmina Dubicze Cerkiewne z gęstością zaludnienia 9 osób na 1 km² oraz gminy położone w obrębie Puszczy Białowieskiej: Białowieża i Narewka, w których na 1 km² powierzchni zamieszkuje 10 osób (Tabela 65).

Tabela 65. Liczba ludności oraz gęstość zaludnienia na obszarze Partnerstwa według stanu na rok 2021.

Nazwa jednostki	Liczba ludności [os.]	Powierzchnia	Gęstość zaludnienia
	[os.]		[os./km ²]
Polska	37907704	322575,0	118
Województwo Podlaskie	1148720	20187,0	57
Pow. Hajnowski	40020	1527,2	26

Nazwa jednostki	Liczba ludności [os.]	Powierzchnia	Gęstość zaludnienia
	[os.]	[km ²]	[os./km ²]
Gm. Miejska Hajnówka	19487	21,3	915
Gm. Białowieża	2086	203,1	10
Gm. Czeremcha	2787	96,8	29
Gm. Czyże	1845	134,5	14
Gm. Dubicze Cerkiewne	1376	151,4	9
Gm. Hajnówka	3681	292,9	13
Gm. Kleszczele	2215	142,6	16
Gm. Narew	3302	241,5	14
Gm. Narewka	3241	339,0	10

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Podsumowanie

- Peryferyjne położenie wzdłuż wschodniej granicy kraju i UE, zaszłości w postaci wieloletniego niedoinwestowania oraz niestabilna sytuacja polityczna na wschodzie Europy determinują trudności rozwojowe oraz potęgują problemy społeczno-gospodarcze obszaru Partnerstwa.
- Położenie przygraniczne i przenikanie się kultur na przestrzeni lat zdeterminowało różnorodność kulturową, etniczną i wyznaniową obszaru Powiatu Hajnowskiego.
- Powiat Hajnowski charakteryzuje się niemal najniższą gęstością zaludnienia w województwie podlaskim. Gminy o najniższej liczbie osób przypadającej na 1 km² powierzchni to Dubicze Cerkiewne (9 os./km²) oraz gminy położone w obrębie Puszczy Białowieskiej: Białowieża i Narewka (10 os./km²).

Infrastruktura komunikacyjna

Komunikacja drogowa

Przez teren Partnerstwa przebiegają następujące ciągi komunikacyjne:

- droga krajowa nr 66 – łącząca Zambrów z granicą państwa z Białorusią w Połowcach (przebieg: Zambrów - Wysokie Mazowieckie – Brańsk – Bielsk Podlaski – Kleszczele – Czeremcha – granica Pańska),
- droga wojewódzka nr 685 – łącząca drogę krajową nr 19 z Puszcą Białowieską oraz z drogą krajową nr 66 (przebieg: Zabłudów – Trześcianka – Narew – Nowosady – Hajnówka – Kleszczele),
- droga wojewódzka nr 687 – łącząca Juskowy Gród (gm. Michałowo, pow. białostocki) z Nowosadami w Gminie Hajnówka (przebieg: Juskowy Gród – Bondary – Narew – Lewkowo Nowe – Planta – Narewka – Janowo – Skupowo – Zwodzieckie – Nowosady),
- droga wojewódzka nr 688 – relacji Tarnopol – Siemianówka,

- droga wojewódzka nr 689 – łącząca Bielsk Podlaski z Hajnowką i Białowieżą (przebieg: Zambrów - Wysokie Mazowieckie – Brańsk – Bielsk Podlaski – Hajnowka – Białowieża – granica państwa),
- droga wojewódzka nr 693 – łącząca Siemiatycze (pow. siemiatycki) z Kleszczelami (przebieg: Siemiatycze – Kajanka – Milejczyce – Kleszczele).

Obszar Partnerstwa wykazuje znaczne oddalenie od autostrad i dróg ekspresowych. Droga ekspresowa S8 przebiega w odległości ok. 45 km od granic powiatu, natomiast autostrada A2 oddalona jest o ponad 100 km na południowy zachód.

System dróg krajowych i wojewódzkich uzupełniają drogi powiatowe i drogi gminne. Analizując wewnętrzną dostępność komunikacyjną transportem samochodowym pod względem ilościowym wzięto pod uwagę wskaźnik łącznej długości dróg publicznych powiatowych i gminnych w odniesieniu do powierzchni. Wskaźnik ten w Powiecie Hajnowskim kształtuje się na poziomie 93,2 km na 100 km². Powyższy wskaźnik w odniesieniu do średniej wojewódzkiej kształtuje się na poziomie 130,0 km na 100 km².

Na przestrzeni ostatnich 10 lat, na obszarze Powiatu Hajnowskiego ogólna długość dróg w odniesieniu do powierzchni jednostki wzrosła jedynie o 3%. Biorąc pod uwagę średnią wojewódzką, wzrost dostępności transportowej również nie był duży w ostatnich 10 latach badany wskaźnik wzrósł o ok. 7%.

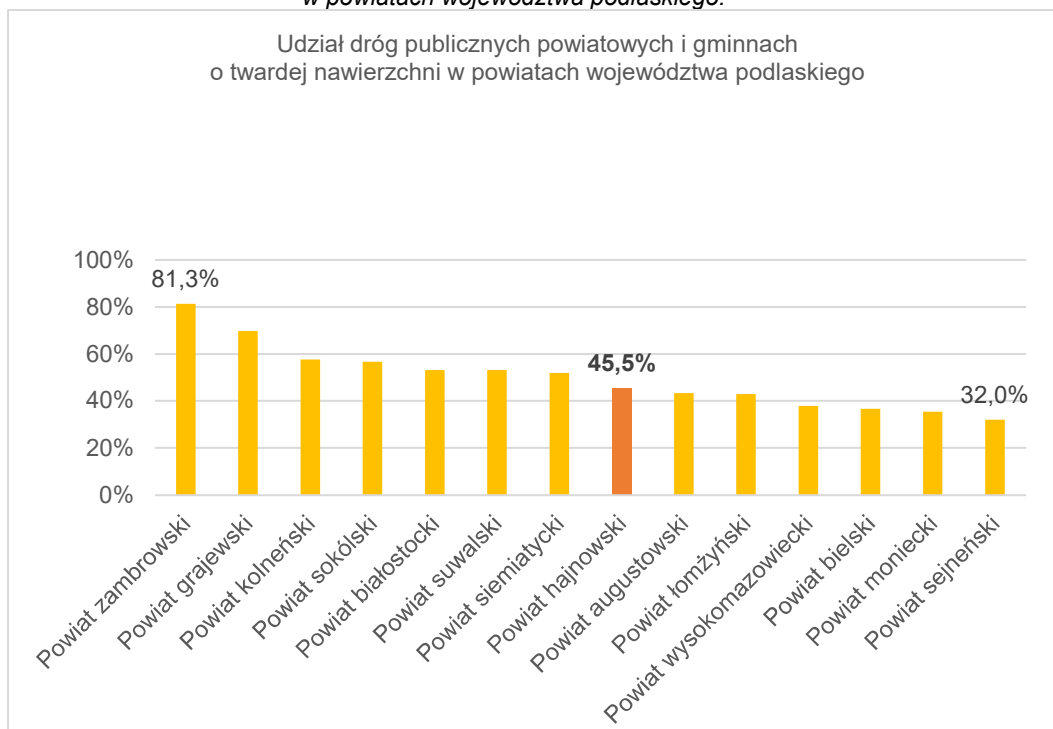
Do analizy wewnętrznej dostępności komunikacyjnej transportem samochodowym w wymiarze jakościowym posłużono się danymi dotyczącymi stopnia nasycenia terenu drogami powiatowymi i gminnymi o nawierzchni utwardzonej. W 2021 roku w województwie podlaskim na 100 km² powierzchni przypadało 64,8 km powiatowych i gminnych dróg o twardej nawierzchni. Na obszarze Powiatu Hajnowskiego wartość wskaźnika była znacznie niższa i wynosiła 42,2 km na 100 km². Bezpośredni wpływ na niski wskaźnik utwardzonych dróg powiatowych i gminnych w odniesieniu do powierzchni Powiatu Hajnowskiego ma obszar Białowieskiego Parku Narodowego i innych obszarów chronionych. W ostatnich 10 latach długość dróg publicznych o utwardzonej nawierzchni w stosunku do powierzchni powiatu wzrósł jednak o 21,5%⁴¹.

Generalnie, udział dróg o nawierzchni utwardzonej wśród dróg publicznych powiatowych i gminnych, w Powiecie Hajnowskim wynosi jedynie 45,5%. Wśród powiatów województwa podlaskiego, Powiat Hajnowski nie wypada najgorzej (Wykres 78). Niski rozwój dróg jest typowy dla województwa podlaskiego. Udział w sieci drogowej dróg o nawierzchni utwardzonej w województwie to jedynie 48,4%, podczas gdy ogółem w Polsce jest to 70%⁴².

⁴¹ <https://analizy.monitorrozwoju.pl/> – dane na lata 2011-2021.

⁴² Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny w Warszawie – dane na rok 2021.

Wykres 78. Udział dróg publicznych powiatowych i gminnych o twardej nawierzchni w powiatach województwa podlaskiego.

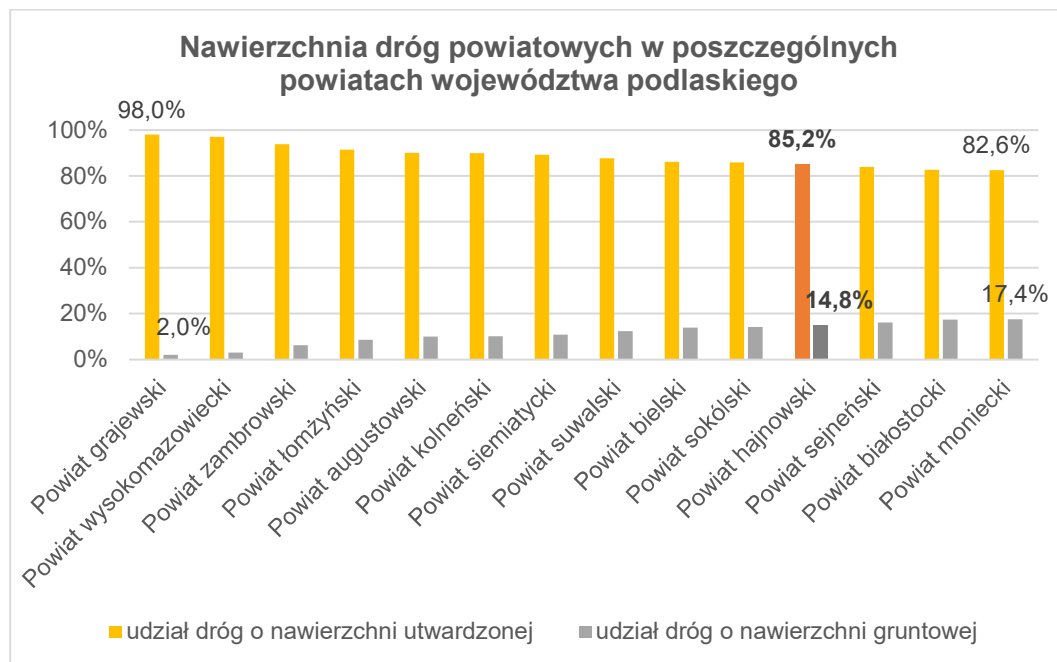

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

W sieci dróg powiatowych na obszarze Partnerstwa przeważają drogi o nawierzchni twardej. W Powiecie Hajnowskim większość dróg powiatowych (85,2%) posiada nawierzchnię twardą, w tym 99,6% z nich twardą ulepszoną (tj. drogi bitumiczne, klinkierowe, kostkowe oraz nawierzchnie betonowe). Drogi powiatowe o nawierzchni gruntowej stanowią 14,8%⁴³. W porównaniu do innych powiatów województwa podlaskiego, udział dróg powiatowych o nawierzchni utwardzonej w na obszarze Partnerstwa jest dość niski (Wykres 79). W porównaniu nie brano pod uwagę miast na prawach powiatu.

⁴³ Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny w Warszawie – dane na rok 2021.

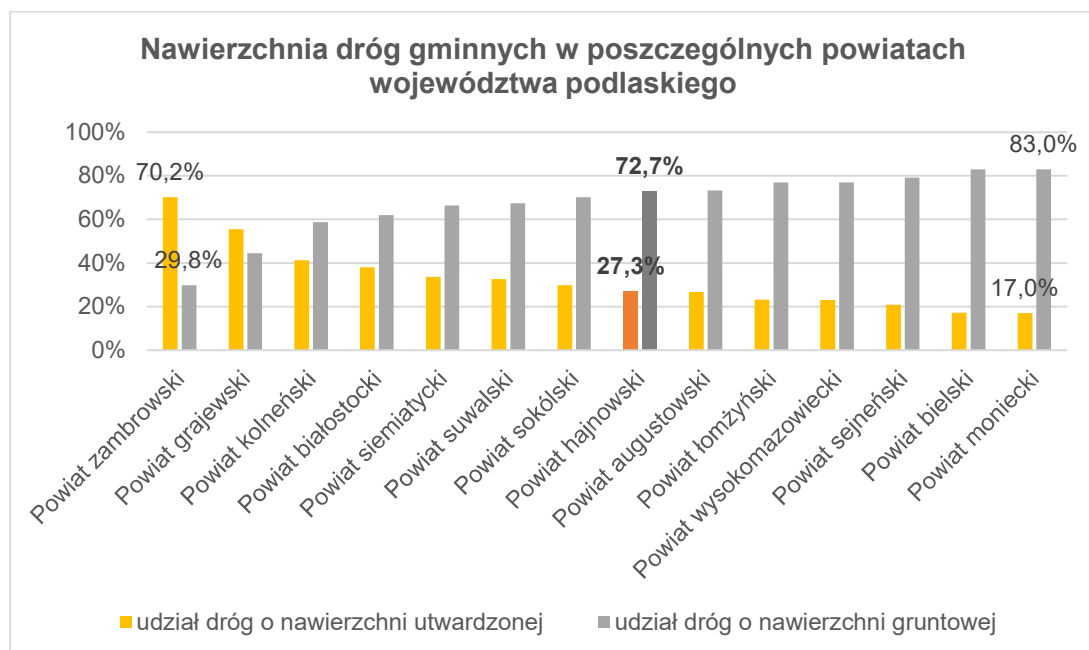
Wykres 79. Nawierzchnia dróg powiatowych w powiatach województwa podlaskiego - stan na 2021 rok.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Podobnie jak w większości powiatów województwa podlaskiego, wśród dróg gminnych na obszarze Partnerstwa dominują drogi gruntowe, które w Powiecie Hajnowskim stanowią 72,7%. Drogi gminne o nawierzchni twardej w Powiecie Hajnowskim stanowią 27,3% łącznej długości wszystkich dróg gminnych. Ponad 90% z dróg o nawierzchni twardej stanowią drogi o nawierzchni twardej ulepszonej⁴⁴.

Wykres 80. Nawierzchnia dróg gminnych w powiatach województwa podlaskiego - stan na 2021 rok.

⁴⁴ Ibidem

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Zły stan techniczny dróg nie koreluje z poziomem bezpieczeństwa na drogach. W ostatnich latach na obszarze województwa podlaskiego odnotowano spadek liczby wypadków drogowych. W 2021 r. na drogach województwa podlaskiego doszło do 433 wypadków drogowych, w których zginęło 79 osób a 481 osób zostało rannych. Względem danych sprzed pięciu lat, liczba wypadków zmniejszyła się o ok. 37,5%, liczba śmiertelnych ofiar wypadków o 30,7% a liczba rannych o 40%.

Wskaźnik wypadków drogowych na 100 tys. mieszkańców w województwie podlaskim w 2021 roku wynosił 37,6. Jest to znacznie mniej niż ogółem w Polsce, gdzie średnia niniejszego wskaźnika wyniosła 60,1. Niekorzystnie przedstawiają się natomiast dane dotyczące liczby ofiar wypadków drogowych w stosunku do liczby ludności. Podczas, gdy w 2021 r. wskaźnik liczby śmiertelnych ofiar wypadku w przeliczeniu na 100 tys. ludności ogółem dla Polski wynosił 5,9, w województwie podlaskim osiągnął wartość ok. 6,9.

Powiat Hajnowski jest jednym z powiatów województwa podlaskiego, w którym odnotowuje się najmniejsze liczby wypadków drogowych (Wykres 81). Według danych za 2021 r. na drogach przebiegających przez obszar powiatu doszło do 13 wypadków, zginęły 2 osoby oraz 12 osób zostało rannych.

Wykres 81. Liczba wypadków drogowych na obszarze powiatów województwa podlaskiego w 2021 roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

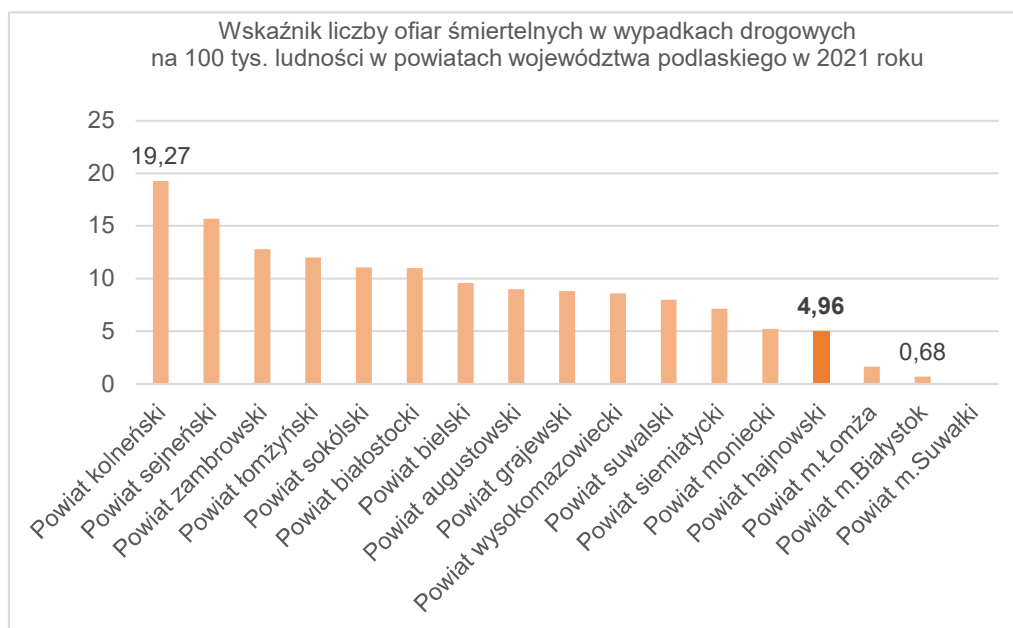
Przy uwzględnieniu liczby ludności powiatów, Powiat Hajnowski charakteryzuje się niskimi liczbami wypadków drogowych w przeliczeniu na 100 tys. mieszkańców. Wartości wskaźnika plasują się poniżej średniej wojewódzkiej (Wykres 82). Wskaźnik liczby ofiar śmiertelnych na 100 tys. mieszkańców w Powiecie Hajnowskim jest niewielki i wynosi 5,0, co jest wartością niższą niż średnia wojewódzka oraz średnia krajowa (Wykres 83).

Wykres 82. Wskaźnik liczby wypadków drogowych w przeliczeniu na 100 tys. mieszkańców w powiatach województwa podlaskiego w 2021 roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Wykres 83. Wskaźnik liczby ofiar śmiertelnych w wypadkach drogowych w przeliczeniu na 100 tys. mieszkańców w powiatach województwa podlaskiego w 2021 roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Biorąc pod uwagę powyższe dane, można stwierdzić, że na obszarze Partnerstwa problem w zakresie bezpieczeństwa na drogach nie jest duży. Statystyki wskazują, że wśród ważniejszych przyczyn wypadków drogowych w województwie podlaskim w 2021 r. największy udział miało nieprzestrzeganie pierwszeństwa przejazdu przez kierowców oraz niedostosowanie prędkości pojazdu do warunków ruchu.

Komunikacja kolejowa

Przez Powiat Hajnowski przebiegają następujące linie kolejowe:

- linia kolejowa nr 32 Czeremcha – Białystok,
- linia kolejowa nr 31 Siedlce – Siemianówka,
- linia kolejowa nr 43 Czeremcha – Brześć,
- linia kolejowa nr 52 Lewki – Nieznany Bór,
- linia kolejowa nr 59 Granica Państwa – Zabłotczyzna,
- linia kolejowa nr 911 Bernadczyna – Oskierki,
- linia kolejowa nr 913 Narewka – Planta.

W poniższej tabeli zawarto podstawowe informacje dotyczące linii kolejowych przebiegających przez obszar Powiatu Hajnowskiego.

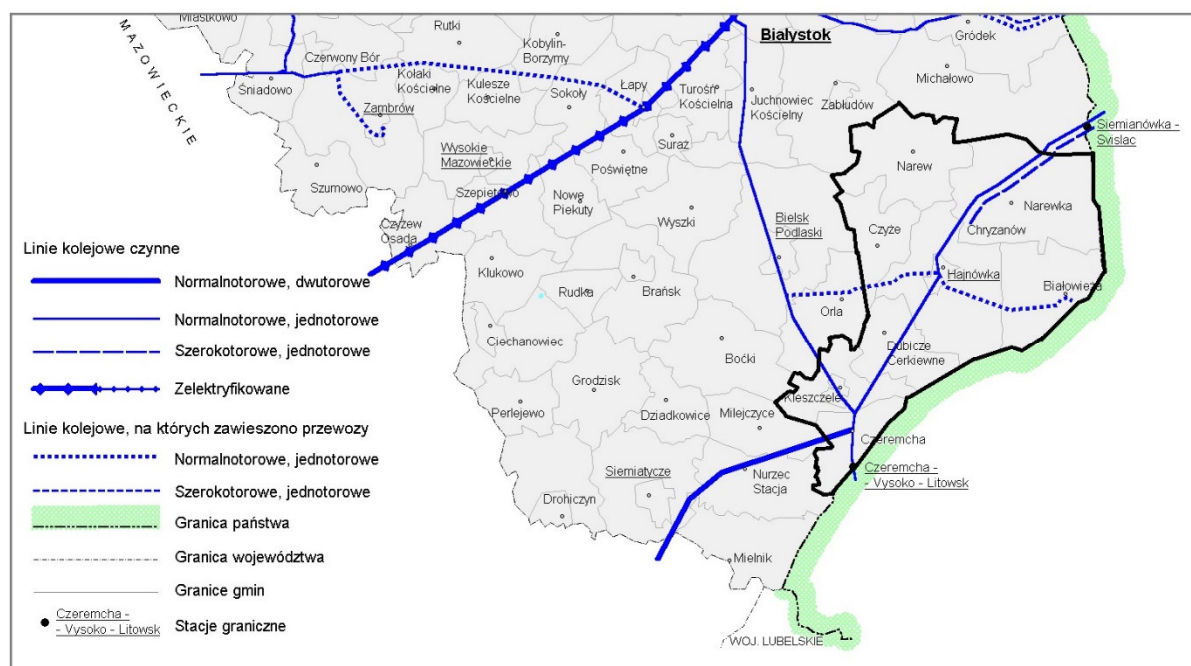
Tabela 66. Informacje dotyczące linii kolejowych przebiegających przez obszar Powiatu Hajnowskiego.

Numer linii	Linia znaczenia państwowego	Kategoria linii	Liczba torów	Elektryfikacja
LK 31	tak	Pierwszorzędna	jednotorowa	niezelektryfikowana
LK 32	nie	Pierwszorzędna	jednotorowa	niezelektryfikowana
LK 43	nie	Pierwszorzędna	jednotorowa	niezelektryfikowana
LK 52	nie	znaczenia miejscowego	jednotorowa	niezelektryfikowana
LK 59	nie	Drugorzędna	jednotorowa	niezelektryfikowana
LK 911	nie	Drugorzędna	jednotorowa	niezelektryfikowana
LK 913	nie	Drugorzędna	jednotorowa	niezelektryfikowana

Źródło: <http://mapa.plk-sa.pl/> (dostęp dnia 14.02.2023 r.)

Linia kolejowa LK32 łączy się z linią magistralną LK6 Zielonka-Kuźnica Białostocka, stanowiącej fragment międzynarodowej linii E75 (I Paneuropejski Korytarz Transportowy) łączącej Warszawę i Helsinki. LK6 przebiega w odległości 35 km na wschód i północny wschód od granic Powiatu Hajnowskiego.

na potrzeby
PONADLOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU
Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego

Rysunek 8. Linie kolejowe przebiegające przez południowe obszary województwa podlaskiego.

Źródło: https://www.wrotaopodlasia.pl/pl/regiony/gospodarka/gospodarka/infrastruktura/transport_kolejowy/siec_kolejowa/sieckolej.html [dostęp 02.03.2023 r.]

Na obszarze Powiatu Hajnowskiego część linii kolejowych została wyłączona z funkcjonujących połączeń kolejowych. Przewozy zostały zawieszone w ramach linii kolejowej LK52. Linia została do użytku już w 1894 roku (odcinek Lewki-Nieznany Bór) i w 1897 roku (odcinek Nieznany Bór-Białowieża Towarowa). Ruch pasażerski w ramach LK52 został już zawieszony w 1994 roku, obejmując odcinek Lewki-Białowieża. W 2000 roku zawieszono również towarowy na odcinku Lewki-Hajnówka. Aż do 2018 roku ruch towarowy odbywał się jedynie na odcinku 4 km, obejmującym relację Hajnówka-Nieznany Bór⁴⁵. Obecnie linia kolejowa LK52 obejmuje wyłącznie odcinek Lewki-Nieznany Bór – ruch pasażerski przywrócono w styczniu 2021 roku na odcinku Lewki-Hajnówka⁴⁶.

Odcinek od Nieznanego Boru do Białowieży od 2007 roku stanowi własność Powiatu Hajnowskiego. Na nieczynnych dotąd szlakach kolejowych realizowany jest projekt Puszczańskiej Kolei Drezynowej, umożliwiającej odpłatne przejazdy drezyną dla turystów.

Obecnie przejazdy pasażerskie nie są również realizowane w ramach linii LK31 Siedlce-Siemianówka, na odcinku Hajnówka-Siemianówka. Ruch pasażerski w ramach niniejszego odcinka został zawieszony w grudniu 2022 roku⁴⁷.

Komunikacja lotnicza

Województwo podlaskie jest jednym z niewielu regionów, które nie posiada portu lotniczego. Lotnicza dostępność transportowa województwa jest zła. Najbliższym portem lotniczym zarówno dla Powiatu Hajnowskiego, jak i całego województwa jest port lotniczy

⁴⁵ <https://www.atlaskoleiowy.net/> [dostęp dnia 02.03.2023 r.]

⁴⁶ <https://www.rynek-kolejowy.pl/wiadomosci/po-25-latach-pociagi-pasazerskie-wrocily-na-linie-52-z-bielska-podlaskiego-do-hajnówki-100294.html> [dostęp dnia 02.03.2023 r.]

⁴⁷ <https://www.atlaskolejowy.net/> [dostęp dnia 02.03.2023 r.]

w Warszawie. Powiat Hajnowski znajduje się poza izochroną 120 minut dostępności do portu lotniczego.

Na obszarze województwa zlokalizowane nieduże lotniska lokalne – w Białymstoku i Suwałkach. Ich parametry i standardy techniczne ograniczają jednak wykorzystanie tych obiektów. Potencjalne powstanie regionalnego portu lotniczego może być szansą dla rozwoju województwa podlaskiego, w tym Powiatu Hajnowskiego. Regionalny port lotniczy zwiększyłby dostępność Podlasia dla inwestorów i przedsiębiorców.

Infrastruktura lotnicza na obszarze Powiatu Hajnowskiego⁴⁸:

- Lądowisko śmigłowcowe (sanitarne) przy szpitalu w Hajnówce,
- Lądowisko cywilne dla samolotów w miejscowości Czyże,
- Pas startowy w Narwi – należący do właściciela firmy PRONAR. Pas startowy o twardej nawierzchni i długości niemal 1500 m, z którego mogą z niego korzystać śmigłowce oraz niewielkie samoloty. W Narwi funkcjonuje również Ośrodek Szkolenia Lotniczego PRONAR, który organizuje kursy, umożliwiające zdobycie licencji pilota szybowcowego.

Plany rozwojowe sieci komunikacyjnej

Na terenie województwa podlaskiego realizowane są dwa duże połączenia międzynarodowe: Via Baltica, łącząca Warszawę z krajami bałtyckimi oraz mająca dużo większe znaczenie dla Powiatu Hajnowskiego Via Carpatia, stanowiąca wschodnią oś transportową Polski i łącząca państwo z krajami bałtyckimi, krajami Europy Środkowej oraz krajami Bałkańskimi. Realizowany odcinek trasy Via Carpatia Lublin-Białystok-Ełk będzie wpisany do transeuropejskiej sieci transportowej TEN-T, co oznacza, że będzie stanowić odcinek szlaku prowadzącego z Helsinek aż po Cypr. Korytarze ekologiczne relacji północ-południe wzdłuż wschodniej granicy Unii Polski są obecnie priorytetowymi inwestycjami z punktu widzenia interesów UE⁴⁹. Główną osią przebiegu Via Carpatia w Polsce jest droga ekspresowa S19.

W rejonie objętym Partnerstwem, obecnie realizowane są zadania w ramach projektu pn. „Programu Budowy Dróg Krajowych na lata 2014-2023 (z perspektywą do 2025 r.)”, zadanie polegające na budowie drogi ekspresowej S19. Inwestycja dzieli się na następujące odcinki (Rysunek 9):

- Malewice – Chlebczyn – odcinek o długości 25,07 km – zadanie pn. „Budowa drogi S19 Białystok-Lubartów, odcinek Boćki (węzł węzła) – Chlebczyn”,
- S19 węzeł Boćki (bez węzła) – Malewice – odcinek o długości 15,91 km - zadanie pn. „Budowa drogi S19 Białystok-Lubartów, odcinek Boćki (węzł węzła) – Chlebczyn”,
- S19 węzeł Bielsk Podlaski Zachód (bez węzła) – węzeł Boćki (z węzłem) – prace w km 12,191 S19 - zadanie pn. „Budowa drogi S19 na odcinku węzeł Bielsk Podlaski Zachód (bez węzła) – węzeł Boćki (z węzłem)”,
- S19 Haćki – węzeł Bielsk Podlaski Zachód (z węzłem) z odcinkiem drogi krajowej nr 66 – prace w km 9,009 S19 oraz w km 2,964 DK66 - „Projekt i Budowa drogi S19

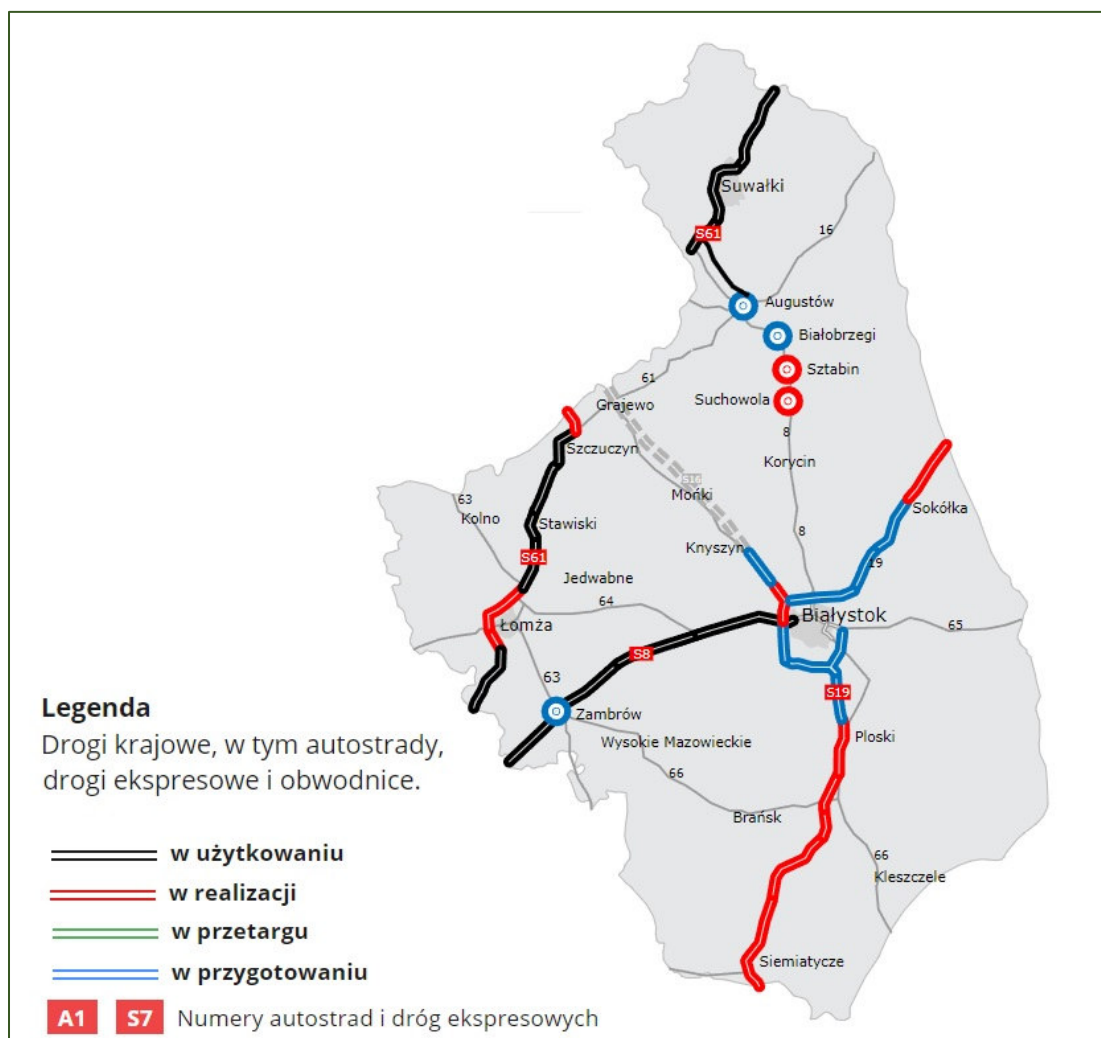
⁴⁸ Plan Rozwoju Lokalnego Miasta Hajnówka

⁴⁹ <https://www.gov.pl/web/infrastruktura/cala-trasa-via-carpatia-znajdzie-sie-w-sieci-drog-ten-t> [dostęp dnia 22.03.2023 r.]

na odcinku Haćki – węzeł Bielsk Podlaski Zachód (z węzłem) z odcinkiem drogi krajowej nr 66 do istniejącej drogi krajowej nr 19”,

- Ploski – Haćki – prace w km 8,892 S19 - zadanie pn. „Budowa drogi S19 na odcinku węzeł Bielsk Podlaski Zachód (bez węzła) – węzeł Boćki (z węzłem)”,
- S19 Kuźnika – węzeł Sokółka Północ (z węzłem) – odcinek o długości 15,79 km – zadania pn. „Budowa drogi S19 gr. Państwa – Białystok, odc. Kuźnica – węzeł Białystok Północ”,
- węzeł Białystok Południe (bez węzła) – Ploski – prace w km 12,725 km – w trakcie przygotowania do realizacji - zadanie pn. „Budowa drogi S19 na odcinku węzeł Bielsk Podlaski Zachód (bez węzła) – węzeł Boćki (z węzłem)”,
- węzeł Księżyno (bez węzła) – węzeł Białystok Południe (z węzłem) z odcinkiem drogi DK65 – prace w km 7,946 drogi S19 oraz w km 13,684 DK65 - w trakcie przygotowania do realizacji - zadanie pn. „Budowa drogi S19 na odcinku węzeł Bielsk Podlaski Zachód (bez węzła) – węzeł Boćki (z węzłem)”.

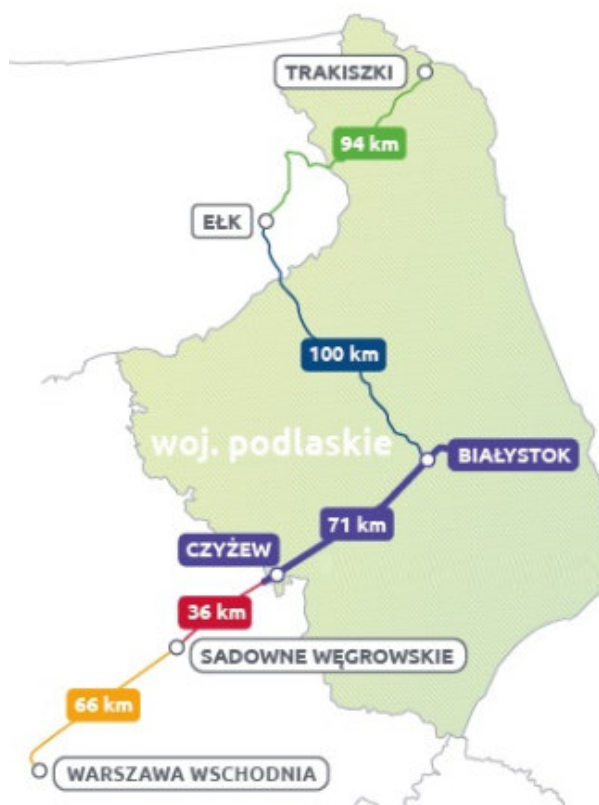

Rysunek 9. Mapa stanu budowy dróg w województwie podlaskim.

Źródło: <https://www.gov.pl/web/gddkia/mapa-stanu-budowy-drog3>

W ramach sieci kolejowej realizowana jest największa inwestycja w województwie podlaskim od kilkadziesiąt lat, mająca na celu usprawnienie przejazdów z Białegostoku do Warszawy, Elku i Siedlec, ale również utworzenie korytarza Rail Baltica, który zapewni kolejowe połączenie Polski z Litwą, Łotwą czy Estonią. Modernizacja linii kolejowej Rail Baltica jest jedną z najważniejszych inwestycji kolejowych realizowanych w kraju, która może również mieć wpływ na rozwój obszaru Powiatu Hajnowskiego.

Rysunek 10. Przebieg linii kolejowej Rail Baltica na obszarze województwa podlaskiego.

Źródło: <https://www.rail-baltica.pl/o-inwestycji/> [dostęp dnia 22.03.2023 r.]

Na obszarze województwa podlaskiego prowadzona jest modernizacja linii kolejowych, która realizowana jest przy udziale funduszy europejskich w ramach Programu Operacyjnego Polska Wschodnia PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. Inwestycja ma na celu poprawę kwestii komunikacji regionalnej i międzyregionalnej na wschodzie Polski oraz podnieść atrakcyjność regionów.

Dla obszaru Partnerstwa, inwestycją zrealizowaną w ramach Programu, mającą kluczowe znaczenie była modernizacja linii kolejowej LK52 Lewki-Hajnówka. Zakres prac obejmował wymianę torów na odcinku 27 km, przebudowę przejazdów kolejowo-drogowych, budowę nowych obiektów inżynierskich (mosty i przepusty) oraz przebudowę stacji i przystanków w ramach linii, m.in. p.o. Morze (gm. Czyże, p.o. Stare Berezowo (gm. Hajnówka) i p.o. Chytra (gm. Hajnówka). Realizacja inwestycji przywróciła po 25 lat komunikację kolejową między Bielskiem Podlaskim a Hajnówką⁵⁰.

Znaczenie dla Powiatu Hajnowskiego miały również realizowane w ramach ww. Programu prace na linii kolejowej LK31 granica województwa – Czeremcha – Hajnówka oraz linii

⁵⁰ <http://www.plk-polskawschodnia.pl/inwestycja-linia-52/> [dostęp dnia 02.03.2023 r.]

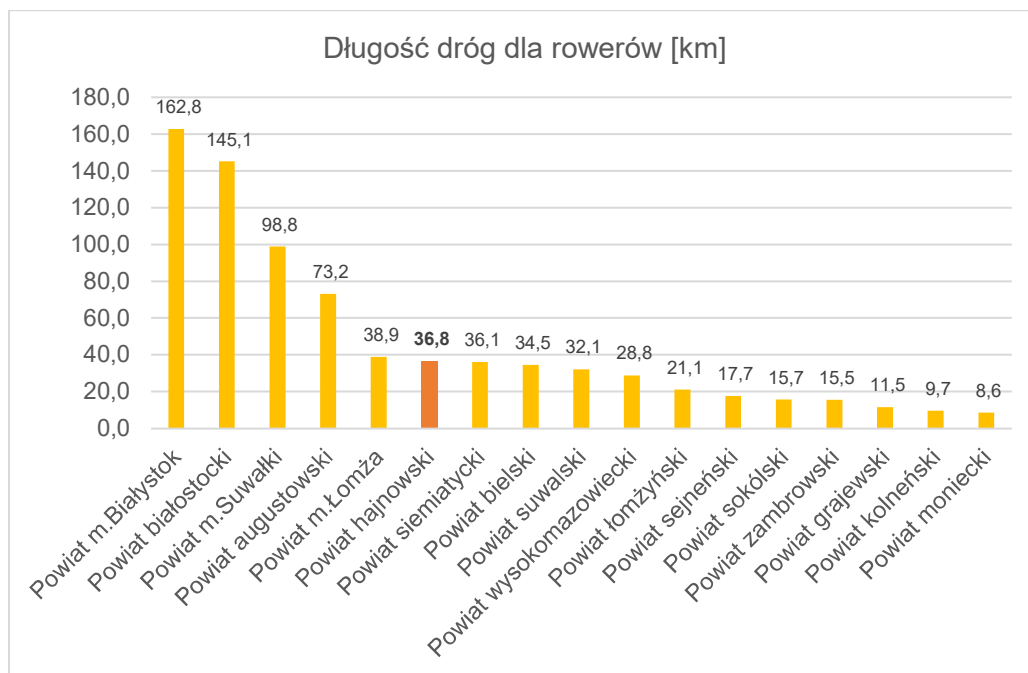
kolejowej LK32 Białystok – Bielsk Podlaski. Modernizacje zakończyły się w 2020 roku. Do użytku oddano przebudowane stacje i przystanki kolejowe, m.in. zlokalizowane na obszarze Partnerstwa: st. Czeremcha, (gm. Czeremcha), p.o. Dobrowoda (gm. Kleszczele), p.o. Policzna (gm. Kleszczele), p.o. Witowo (gm. Dubicze Cerkiewne), p.o. Orzeszkowo (gm. Hajnówka) oraz st. Hajnówka (m. Hajnówka)⁵¹.

Obecnie średni czas przejazdu pociągu pasażerskiego na odcinku Hajnówka – Bielsk Podlaski wynosi ok. 30 min., a podróż z Hajnówki do Białegostoku ok. 1 godz. 20 min⁵².

Komunikacja rowerowa

Według danych na 2021 rok łączna długość dróg dla rowerów w Powiecie Hajnowskim wynosi 36,8 km. Pod względem wyposażenia w drogi dla rowerów, Powiat Hajnowski wypada stosunkowo dobrze w porównaniu do innych powiatów województwa podlaskiego. Więcej dróg rowerowych funkcjonuje jedynie na obszarze miast posiadających prawa powiatu (Białystok, Suwałki, Łomża) oraz w Powiecie Białostockim i Augustowskim (Wykres 84).

Wykres 84. Długość dróg dla rowerów ogółem w powiatach województwa podlaskiego - dane na rok 2021.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

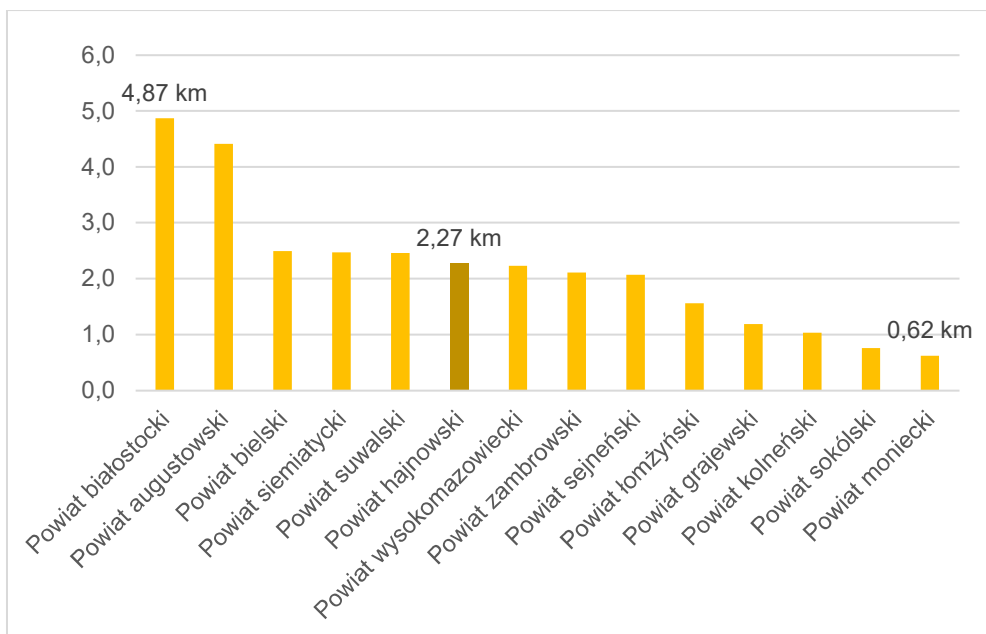
Biorąc pod uwagę powierzchnię obszaru powiatu, na powierzchnię 100 km² przypada jedynie 2,27 km dróg rowerowych. Wartość ta jest niższa niż średnia wojewódzka, wynosząca 3,90 km i średnia krajowa o wartości 5,92 km. Warto zaznaczyć jednak, że wartość wskaźnika dla województwa podnosi obecność miast na prawach powiatu, dla których niniejszy wskaźnik osiąga wartości powyżej 120 km. Wyłączając z analizy miasta Białystok, Łomża i Suwałki, pod względem długości dróg rowerowych przypadających na 100 km² powierzchni, Powiat Hajnowski plasuje się na szóstym miejscu w województwie (Wykres 85).

⁵¹ <http://www.plk-polskawschodnia.pl/inwestycja-linia-31/> [dostęp dnia 02.03.2023 r.]

⁵² <https://www.polskawschodnia.gov.pl/strony/wiadomosci/koleja-w-polske-wschodnia/> [dostęp dnia 02.03.2023 r.]

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ
na potrzeby
PONADLOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU
Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego

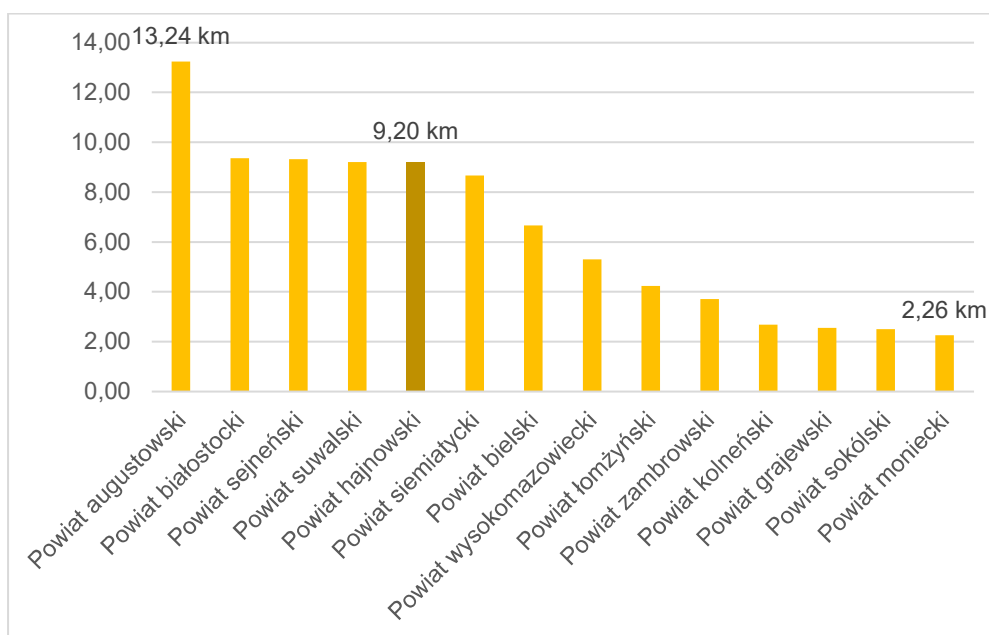
Wykres 85. Wskaźnik długości dróg dla rowerów na 100 km² powierzchni - dane na rok 2021.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

W skali kraju i województwa korzystnie wypada wskaźnik dróg dla rowerów w odniesieniu do liczby mieszkańców jednostki. Na 10 tys. ludności zamieszkującej Powiat Hajnowski przypada 9,20 km dróg rowerowych (Wykres 86). Średnia dla województwa podlaskiego wynosi 6,85 km, natomiast ogółem dla Polski jest dużo niższa i wynosi 4,88 km dróg rowerowych na 10 tys. mieszkańców.

Wykres 86. Wskaźnik długości dróg dla rowerów przypadającej na 10 tys. ludności - dane na rok 2021.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Biorąc pod uwagę poszczególne gminy należące do Partnerstwa, najdłuższa sieć dróg rowerowych funkcjonuje na obszarze Gminy Dubicze Cerkiewne - 12,6 km oraz gminach Hajnówka i Kleszczele – 12,5 km. W gminach Narew i Narewka brak jest dróg rowerowych. W odniesieniu do powierzchni jednostki, najkorzystniej wypada miasto Hajnówka, w której wskaźnik długości dróg rowerowych na 100 km² wynosi 28,65 km. Wskaźnik długości dróg rowerowych przypadających na 10 tys. mieszkańców najwyższą wartość przyjmuje w Gminie Dubicze Cerkiewne i wynosi 91,57 km.

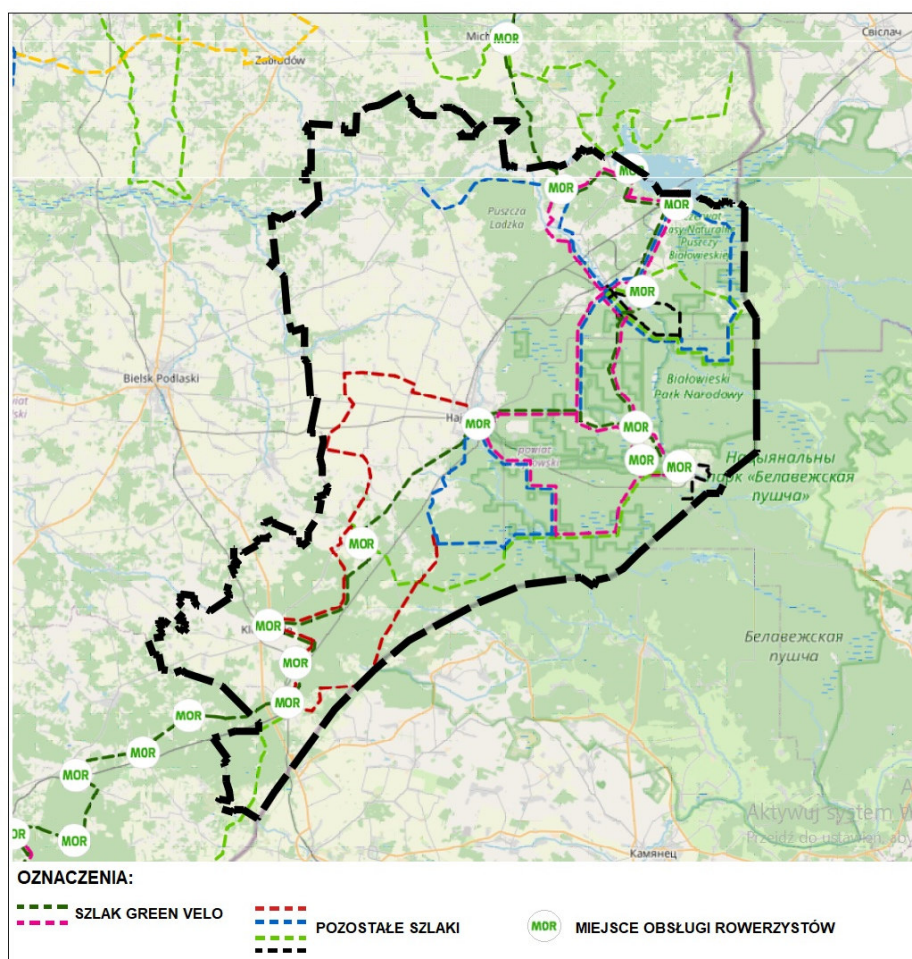
Tabela 67. Wskaźniki dotyczące dróg dla rowerów dla poszczególnych gmin Partnerstwa w 2021 roku.

Powiat	Nazwa gminy	Długość dróg dla rowerów [km]	Wskaźnik długości dróg dla rowerów na 100 km ² [km]	Wskaźnik długości dróg dla rowerów na 10 tys. ludności [km]
Hajnowski	Gm. Miejska Hajnówka	6,1	28,65	3,13
	Gm. Białowieża	1,0	0,49	4,79
	Gm. Czeremcha	1,8	1,86	6,46
	Gm. Czyże	1,9	1,41	10,30
	Gm. Dubicze Cerkiewne	12,6	8,32	91,57
	Gm. Hajnówka	12,5	4,27	33,96
	Gm. Kleszczele	12,5	0,63	4,06
	Gm. Narew	-	-	-
	Gm. Narewka	-	-	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Przez obszar Partnerstwa przebiegają liczne szlaki rowerowe. Nie należy ich jednak mylić z drogami dla rowerów. Szlaki rowerowe wyznaczone są zarówno po drogach rowerowych jak i zwykłymi drogami publicznymi i niepublicznymi.

Wśród szlaków rowerowych na obszarze Partnerstwa przebiega najdłuższy szlak rowerowy w Polsce – Wschodni Szlak Rowerowy Green Velo. Green Velo przebiega głównie po asfaltowych drogach publicznych o niskim natężeniu ruchu pojazdów, ale również przez teren Puszczy Białowieskiej i w sąsiedztwie dolin rzecznych, co stanowi znaczną atrakcję turystyczną w regionie. W ramach infrastruktury rowerowej, na obszarze Powiatu Hajnowskiego funkcjonuje 12 Miejsc Obsługi Rowerzystów (MOR), w miejscowościach: Czeremcha, Repczyce, Kleszczele, Dubicze Cerkiewne, Hajnówka, Białowieża, Guszczewina, Siemianówka, Narewka, Eliaszuki oraz na obszarze Puszczy: przy Rezerwacie Żubrów oraz w uroczysku Stara Białowieża (Rysunek 11).

Rysunek 11. Szlaki rowerowe na obszarze Powiatu Hajnowskiego.
Źródło: Mapa szlaków – <https://greenvelo.pl/mapa> [dostęp 02.03.2023 r.]

W 2021 r. rozpoczęły się konsultacje, dotyczące realizacji ścieżki pieszo-rowerowej pomiędzy Hajnówką a Białowieżą. Początkowa propozycja przebiegu trasy wzdłuż drogi wojewódzkiej nr 689 w granicach rezerwatu przyrody spotkała się z negatywną opinią GDOŚ⁵³. W uzasadnieniu odmowy realizacji ścieżki GDOŚ wskazał brak wariantów alternatywnych, które w mniejszym stopniu ingerowałyby w środowisko przyrodnicze. Do decyzji odmownej uzgodnienia warunków realizacji inwestycji przyczyniła się również inwentaryzacja dendrologiczna, wskazująca na konieczność potencjalnej wycinki ok. 4400 drzew.

W związku z powyższym został powołany zespół składający się z przedstawicieli: Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podlaskiego, reprezentowanego przez Podlaski Zarząd Dróg Wojewódzkich, Powiatu Hajnowskiego, Gminy Białowieża, Miasta Hajnówka, Gminy Hajnówka, Gminy Narewka, Fundacji WWF Polska, Białowieżskiego Parku Narodowego, Nadleśnictwa Hajnówka i Białowieża oraz Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Białymstoku. Celem założenia zespołu było wypracowanie wspólnej wizji przebiegu trasy dla rowerów, uwzględniającej interesy i potrzeby lokalnych mieszkańców, turystów, samorządów lokalnych, lokalnego biznesu przy jednoczesnym zachowaniu unikatowej przyrody Puszczy Białowieżskiej.

⁵³ Postanowienie GDOŚ DZP-WP.6205.32 z dnia 25.05.2021 r.

W ramach prowadzonych konsultacji przedstawiono trzy warianty przebiegu ścieżki rowerowej z Hajnówki do Białowieży.

Rysunek 12, Warianty przebiegu drogi dla rowerów na trasie Hajnówka-Białowieża.

Źródło: <https://www.sieczkabialowieska.pl/> [dostęp 08.03.2023 r.]

Transport publiczny

Dominującym środkiem komunikacji zbiorowej na obszarze powiatu jest PKS. Obsługę komunikacyjną zapewniają również mikrobusy, łączące Białowieżę, Hajnówkę i Bielsk Podlaski.

Na obszarze miasta powiatowego Hajnówka przewozy zbiorowe realizuje Zakład Komunikacji Miejskiej. Mieszkańcy miasta Hajnówka na podstawie Hajnowskiej Karty Mieszkańca, wydawanej przez Burmistrza Miasta Hajnówka oraz mieszkańcy Gminy Hajnówka na podstawie Karty Mieszkańca Gminy Hajnówka są uprawnieni do bezpłatnych przejazdów komunikacją miejską. W obrębie miasta funkcjonują trzy linie. Na większości przystanków autobusy zatrzymują się średnio co pół godziny. Rzadziej z komunikacji miejskiej mogą skorzystać osoby zamieszkujące skrajne rejony miasta, m.in. dzielnice takie jak: Judzianka, Poryjewo, Poddolna⁵⁴.

Połączenia międzygminne na obszarze Partnerstwa realizowane są przez czterech przewoźników: PKS NOVA, VoyagerTrans, Przewóz Osób Piotr Niechoda i Przedsiębiorstwo Usług Komunalnych Trans Hajnówka⁵⁵. Przejazdy realizowane są na trasach: Hajnówka-Narewka-Siemianówka (Przewóz Osób Piotr Niechoda), Białowieża-Białystok (PKS NOVA), Hajnówka-Białystok (VoyagerTrans oraz PKS NOVA), Hajnówka-Białowieża (PUK Trans Hajnówka), Hajnówka-Czeremcha (PKS NOVA) oraz Hajnówka-Bielsk Podlaski (PKS NOVA)^{56,57,58}.

Przejazdy międzygminne realizowane są stosunkowo rzadko. Kurs Hajnówka-Białowieża, realizowany przez Przedsiębiorstwo Usług Komunalnych Hajnówka (PUK Trans Hajnówka)

⁵⁴ <http://www.hajnówka.pl/strona/dla-mieszkanca-transport-publiczny-rozkłady-jazdy/880-rozkład-jazdy-autobusow-miejskich> [dostęp dnia 02.03.2023 roku]

⁵⁵ <https://www.hajnówka.pl/strona/dla-mieszkanca/871-rozkłady-jazdy-transportu-publicznego> [dostęp dnia 02.03.2023 roku]

⁵⁶ <https://www.e-podroznik.pl/26008,rozkład-jazdy-pks-hajnówka.html> [dostęp dnia 26.03.2023 roku]

⁵⁷ <https://www.pksnova.pl/> [dostęp dnia 02.03.2023 roku]

⁵⁸ <http://voyagertrans.pl/pl/> [dostęp dnia 02.03.2023 roku]

w dni robocze odbywa się dwa razy w godzinach porannych oraz dwa razy w godzinach popołudniowych. Osoby, chcące przemieszczać się między Białowieżą a Hajnąwką, mogą jednak skorzystać z oferty innych przewoźników, m.in. z kursu dalekobieżnego relacji Białowieża – Białystok, realizowanego przez PKS NOVA, który realizowany jest dwa razy dziennie. PKS NOVA realizuje również połączenie Hajnąwka-Białystok, które odbywa się średnio co 1-2,5 godz. aż do godzin wieczornych. Kurs realizowany jest przez Gminę Narew, w związku z czym mieszkańcy gminy nie mają problemu z przemieszczaniem się komunikacją miejską między miastem powiatowym a miejscem zamieszkania.

Dużo gorzej przedstawia się sytuacja mieszkańców południowych gmin Powiatu Hajnowskiego (Dubicze Cerkiewne, Kleszczele i Czeremcha). Osoby zamieszkałe w niniejszych gminach chcąc dostać się do miasta powiatowego Hajnąwka mogą skorzystać z dwóch kursów – jedno rano, drugiego w godzinach popołudniowych. Korzystając jednak z wyjazdu do Hajnąwki w godzinach popołudniowych, pasażerowie nie mają możliwości powrotu komunikacją miejską, ponieważ ostatni kurs relacji Hajnąwka-Czeremcha odbywa się o godzinie 15:30. Pomiędzy powyższymi gminami a Hajnąwką nie są realizowane przejazdy innych przewoźników.

Mieszkańcy Gminy Czyże, chcąc kursować między gminą a miastem powiatowym Hajnąwka mogą korzystać z połączenia PKS NOVA Hajnąwka-Bielsk Podlaski, które odbywa się trzy razy dziennie.

Podsumowanie

- Obszar Partnerstwa wykazuje znaczne oddalenie od autostrad i dróg ekspresowych. Droga ekspresowa S8 przebiega w odległości ok. 45 km od granic powiatu, natomiast autostrada A2 oddalona jest o ponad 100 km na południowy zachód.
- Będąca w realizacji droga ekspresowa S19, przebiegająca w ciągu międzynarodowego korytarza Via Carpatia może stać się szansą dla obszaru Partnerstwa na lepszą dostępność komunikacyjną z głównymi ośrodkami gospodarczymi w kraju.
- Obszar Partnerstwa cechuje się wysokim odsetkiem dróg gruntowych wśród dróg publicznych. Odsetek dróg publicznych o nawierzchni twardej ulepszonej w Powiecie Hajnowskim wynosi ok. 45%. Niski udział dróg o nawierzchni utwardzonej dotyczy całego obszaru województwa podlaskiego, które jest klasyfikowane jako najmniej rozwojowe w tej dziedzinie, na tle innych obszarów wojewódzkich kraju. Poprawa stanu nawierzchni dróg jednocześnie będzie pozytywnie wpływać na poprawę wskaźników bezpieczeństwa na drogach.
- Przez obszar Powiatu Hajnowskiego przebiega kilka linii kolejowych. Najważniejsze linie kolejowe, decydujące o połączeniach międzygminnych na obszarze powiatu (LK31, LK52) zostały w ostatnich latach zmodernizowane w ramach Programu Operacyjnego Polska Wschodnia PKP Polskie Linie Kolejowe S.A. z wykorzystaniem środków unijnych. Niektóre odcinki wskazanych linii są jednak wyłączone z ruchu pasażerskiego. Obecnie na obszarze Partnerstwa brak jest połączenia kolejowego z Białowieżą oraz z Narewką.
- Brak lotniska regionalnego sprawia, że obszar ma niską dostępność komunikacyjną do krajów Europy Zachodniej.
- Zarówno lotnisko i centrum szkoleniowe przedsiębiorstwa PRONAR stanowią potencjał do wykorzystania w zakresie działań m.in. takich jak organizacja kształcenia kadry sektora lotniczego.

- W porównaniu do innych regionów województwa podlaskiego ogólna długość dróg dla rowerów wypada stosunkowo dobrze. Biorąc pod uwagę poszczególne gminy należące do Partnerstwa, najdłuższa sieć dróg rowerowych funkcjonuje na obszarze Gminy Dubicze Cerkiewne - 12,6 km oraz gminach Hajnówka i Kleszczele – 12,5 km. W gminach Narew i Narewka według stanu na koniec 2021 r. brak dróg rowerowych.
- Powiat Hajnowski posiada relatywnie dobrze rozbudowaną sieć szlaków rowerowych. Sieć tras rowerowych nie jest jednak połączona z północno-zachodnią częścią powiatu (według stanu na koniec 2021 r.). Przez obszar Partnerstwa przebiega najdłuższy szlak rowerowy w Polsce – Wschodni Szlak Rowerowy Green Velo. Obecnie trwają konsultacje dotyczące realizacji trasy rowerowej pomiędzy Hajnówką i Białowieżą, mające na celu wypracowanie rozwiązania mającego na uwadze interesy społeczności przy jednoczesnym poszanowaniu i zachowania walorów Puszczy Białowieskiej.
- W mieście Hajnówka funkcjonuje miejska komunikacja publiczna. Trudności z komunikacją zbiorową między miastem powiatowym a miejscem zamieszkania mogą pojawiać się również wśród mieszkańców południowych gmin Powiatu Hajnowskiego: Dubicze Cerkiewne, Kleszczele i Czeremcha.

Planowanie przestrzenne

Kluczowym elementem kształtowania ładu przestrzennego jest planowanie przestrzenne, które stanowi podstawowe narzędzie zrównoważonego rozwoju poszczególnych obszarów. Celem działań planistycznych jest racjonalne gospodarowanie przestrzenią, zapewniające równowagę między interesami publicznymi i prywatnymi a wymogami ochrony środowiska naturalnego. Gospodarka przestrzenna polega m.in. na optymalnym wykorzystaniu terenu i racjonalnym rozplanowaniu inwestycji.

Jednym z podstawowych instrumentów utrzymywania oraz wprowadzania ładu przestrzennego przez władze samorządowe jest miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego.

Poniższa rycina (Rysunek 13) obrazuje wskaźnik pokrycia planistycznego dla gmin w Polsce według stanu na 2021 rok, obliczony przez Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania Polskiej Akademii Nauk (PAN)⁵⁹. Wskaźnik pokrycia planistycznego mówi o formalnym przygotowaniu jednostki dla inwestycji budowlanych i generalnie o przeznaczeniu użytkowania terenu, czy też spełnienia obowiązku zachowania i kształtowania ładu przestrzennego.

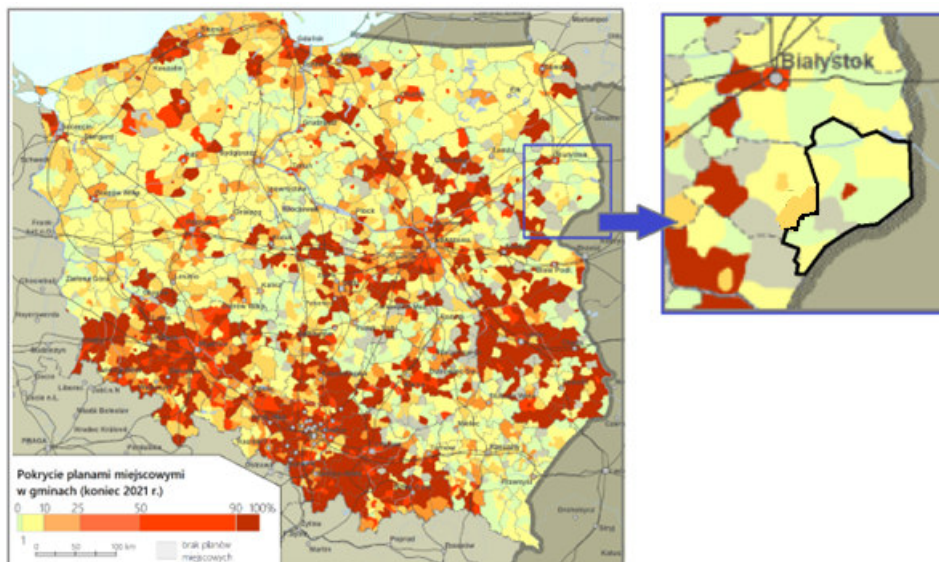
Północno-wschodnia część kraju, w której zlokalizowany jest analizowany obszar wyraźnie wyróżnia się na tle kraju, przede wszystkim względem województw położonych w południowych częściach Polski. Wskaźnik pokrycia planistycznego w województwie podlaskim wynosi 16,5%, podczas gdy ogółem dla Polski jest to 31,7%.

Dla gmin należących do Partnerstwa odnotowano następujące wyniki:

- pokrycie planami miejscowymi o udziale 0-1% powierzchni gminy: Gmina Narew, Gmina Hajnówka, Gmina Białowieża, Gmina Kleszczele;
- pokrycie planami miejscowymi o udziale 1-10% powierzchni gminy: Gmina Narewka, Gmina Czyże, Gmina Czeremcha;

⁵⁹ <https://samorząd.pap.pl/kategoria/aktualnosci/pan-obliczyła-wskaźnik-pokrycia-planistycznego-dla-kazdej-z-2477-gmin-tabela> [dostęp dnia 16.03.2023 roku]

- pokrycie planami miejscowymi o udziale 90-100% powierzchni gminy: Miasto Hajnówka;
- brak planów miejscowych: Gmina Dubicze Cerkiewne.

Rysunek 13. Pokrycie planami miejscowymi w gminach - stan na koniec 2021 roku.

Źródło: <https://samorząd.pap.pl/>

Łączna powierzchnia pokrycia planami miejscowymi obszaru Partnerstwa wynosi 13,5%. Wartość tę podnosi jednak miasto powiatowe Hajnówka, które w całym obszarze pokryte jest planami miejscowymi. Biorąc pod uwagę jedynie gminy wiejskie i miejsko-wiejskie, pokrycie planami miejscowymi wynosi jedynie 2,6%. Wskaźnik pokrycia planistycznego według stanu na 31 grudnia 2021 r. dla poszczególnych gmin należących do Partnerstwa przedstawiał się następująco⁶⁰:

- Miasto Hajnówka – 100%,
- Gmina Czyże – 9,7%,
- Gmina Czeremcha – 7,4%,
- Gmina Narewka – 2,1%,
- Gmina Narew – 0,9%
- Gmina Kleszczele – 0,6%,
- Gmina Hajnówka – 0,4%,
- Gmina Białowieża – 0,1%,
- Gmina Dubicze Cerkiewne – 0%.

Analiza wieloletnich danych GUS dotyczących udziału powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w ogólnej powierzchni gmin tworzących Partnerstwo pozwala stwierdzić, że dynamika pokrycia jest bardzo wolna i w ciągu ostatnich 10 lat nie nastąpił rozwój planowania przestrzennego. W większości gmin wskaźnik pokrycia planistycznego jest w stanie stagnacji od 2011 roku. Natomiast w gminach, w których pokrycie mpzp uległo zwiększeniu, wzrost osiągał minimalne wartości (Tabela 68).

⁶⁰ <https://samorząd.pap.pl/kategoria/rankingi/wskaznik-pokrycia-planistycznego-dla-kazdej-z-2477-gmin-tabela> [dostęp dnia 16.03.2023 roku]

Tabela 68. Dynamika zmian w pokryciu gmin Partnerstwa miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w latach 2011-2021.

Gmina	Udział powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni ogółem [%]		
	2011	2016	2021
Gmina Miejska Hajnówka	100	100	100
Gmina Białowieża	0,1	0,1	0,1
Gmina Czeremcha	7,4	7,4	7,4
Gmina Czyże	0,2	9,7	9,7
Gmina Dubicze Cerkiewne	0	0	0
Gmina Hajnówka	0,4	0,4	0,4
Gmina Kleszczele	0,4	0,4	0,6
Gmina Narew	0,9	0,9	0,9
Gmina Narewka	1,9	2,1	2,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego to nie jedyny instrument służący zapewnieniu ładu przestrzennego. Innym jest mające bardziej ogólny charakter studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. W tym przypadku, wszystkie gminy należące do Partnerstwa posiadają ww. dokument. Studium nie ma jednak charakteru prawa miejscowego i ich bezpośredni wpływ na gospodarowanie przestrzenią jest ograniczony. Dodatkowo, dla wielu gmin studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego nie były aktualizowane przez wiele lat.

Na obszarze Partnerstwa obowiązują następujące studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego:

- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Hajnówka, przyjęte Uchwałą Nr XVII/125/16 Rady Miasta Hajnówka z dnia 18 lipca 2016 roku,
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Białowieża, przyjęte Uchwałą Nr XI/68/99 Rady Gminy Białowieża z dnia 23 grudnia 1999 roku,
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Czeremcha, przyjęte Uchwałą Nr XIX/169/09 Rady Gminy Czeremcha z dnia 03 czerwca 2009 roku,
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Czyże, przyjęte Uchwałą Nr VIX/50/99 Rady Gminy Czyże z dnia 29 grudnia 1999 roku – ostatnia zmiana dokumentu przyjęta uchwałą nr XXIII/141/2021 Rady Gminy Czyże z dnia 28 maja 2021 r. w sprawie zmiany Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Czyże,
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Dubicze Cerkiewne, przyjęte Uchwałą Nr XI-51/09 Rady Gminy w Dubiczach Cerkiewnych z dnia 10 grudnia 1999 roku,
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Kleszczele, przyjęte Uchwałą Nr VIII/69/99 Rady Miejskiej w Kleszczelach z dnia 29 grudnia 1999 roku (obecnie w trakcie procedury planistycznej jest projekt zmiany studium - Rada Miejska w Kleszczelach podjęła uchwałę Nr XIII/115/2020

z dnia 30 grudnia 2020 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Kleszczewo),

- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Narew, przyjęte Uchwałą Nr IX/69/99 Rady Gminy w Narwi z dnia 7 grudnia 1999 roku – zmienione uchwałą nr XXXI/180/10 Rady Gminy Narew z dnia 8 marca 2010 r. w sprawie zmiany Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Narew,
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Narewka, przyjęte Uchwałą Nr VII/66/99 Rady Gminy Narewka z dnia 31 sierpnia 1999 roku – ostatnia zmiana dokumentu przyjęta uchwałą nr XXXII/273/14 Rady Gminy Narewka z dnia 29 sierpnia 2014 r. w sprawie zmiany Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Narewka.

Wiele z powyżej wymienionych dokumentów, ze względu na czas obowiązywania oraz wprowadzone w międzyczasie liczne zmiany legislacyjne nie jest aktualna oraz nie odzwierciedla faktycznego stanu przestrzennego gminy.

Podsumowanie

- Obszar Partnerstwa jest w niewielkim stopniu pokryty miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego. Ogólny wskaźnik pokrycia planistycznego całego obszaru wynosi 13,5% całkowitej powierzchni. Wyłączając miasto Hajnówka, dla pozostałych gmin jest to jedynie 2,6%.
- Największy udział obszarów pokrytych miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego dotyczy miasta Hajnówka, której obszar jest w 100% pokryty mpzp. Następnie z wskaźnikiem pokrycia planistycznego równym 9,7% plasuje się Gmina Czyże, następnie Gmina Czeremcha (7,4%), Gmina Narewka (2,1%). Udział obszarów objętych planami miejscowymi w gminach Białowieża, Hajnówka, Kleszczewo, Narew nie przekracza 1% ogólnej powierzchni JST. W Gminie Dubicze Cerkiewne brak jest obowiązujących mpzp.
- Analiza wieloletnich danych GUS dotyczących udziału powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w ogólnej powierzchni gmin tworzących Partnerstwo pozwala stwierdzić, że dynamika pokrycia jest bardzo wolna i w ciągu ostatnich 10 lat nie nastąpił rozwój planowania przestrzennego.
- Wszystkie gminy należące do Partnerstwa posiadają studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. Dokumenty te jednak w przypadku niektórych gmin nie były aktualizowane przez wiele lat. Ze względu na czas obowiązywania oraz wprowadzone w międzyczasie liczne zmiany legislacyjne pojawia się obawa, że studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin należących do Partnerstwa są zdezaktualizowane i nie odzwierciedlają faktycznego stanu przestrzennego jednostek.

Pokrycie terenów

Struktura użytkowania gruntów

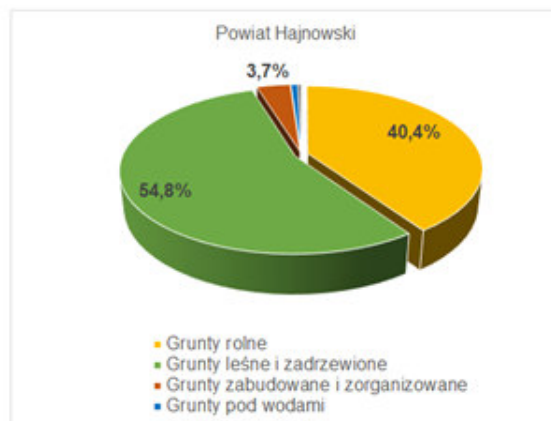
Struktura pokrycia terenu wskazuje, że obszar Partnerstwa to przede wszystkim tereny leśne i zadrzewione, które obejmują niemal 55% jego powierzchni. Łączna powierzchnia gruntów rolnych na obszarze Partnerstwa ma udział ok. 40% w całkowitej powierzchni obszaru. Grunty zabudowane i zorganizowane to jedynie 3,7% powierzchni obszaru, natomiast wody powierzchniowe zajmują poniżej 1% ogólnej powierzchni obszaru (Tabela 69, Wykres 87).

Tabela 69. Użytkowanie gruntów na obszarze Partnerstwa.

Użytkowanie gruntów	Powiat Hajnowski	Udział w ogólnej powierzchni
	[ha]	[%]
Grunty rolne	65624	40,4%
Grunty leśne i zadrzewione	88931	54,8%
Grunty zabudowane i zorganizowane	5960	3,7%
Grunty pod wodami	1126	0,7%
Grunty różne	687	0,4%
Ogółem	162328	100,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <https://bdot10k.geoportal.gov.pl/> oraz Powiatowego zbiorczego zestawienia danych dotyczących gruntów wg stanu na dzień 1 stycznia 2022 r. dla Powiatu Hajnowskiego

Wykres 87. Struktura pokrycia terenu na obszarze Partnerstwa.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Powiatowego zbiorczego zestawienia danych dotyczących gruntów wg stanu na dzień 1 stycznia 2022 r. dla Powiatu Hajnowskiego

W większości gmin należących do Partnerstwa przeważający udział w pokryciu terenu mają lasy i tereny zadrzewione (Wykres 88). Największy udział lasów i zadrzewień w ogólnej powierzchni cechuje Gminę Białowieża, w której grunty leśne i zadrzewione zajmują ok. 94% powierzchni terenu. Następnie, wyróżnia się miasto Hajnówka z łącznym udziałem lasów i zadrzewień powyżej 80%. Do najbardziej zalesionych i zadrzewionych gmin Partnerstwa

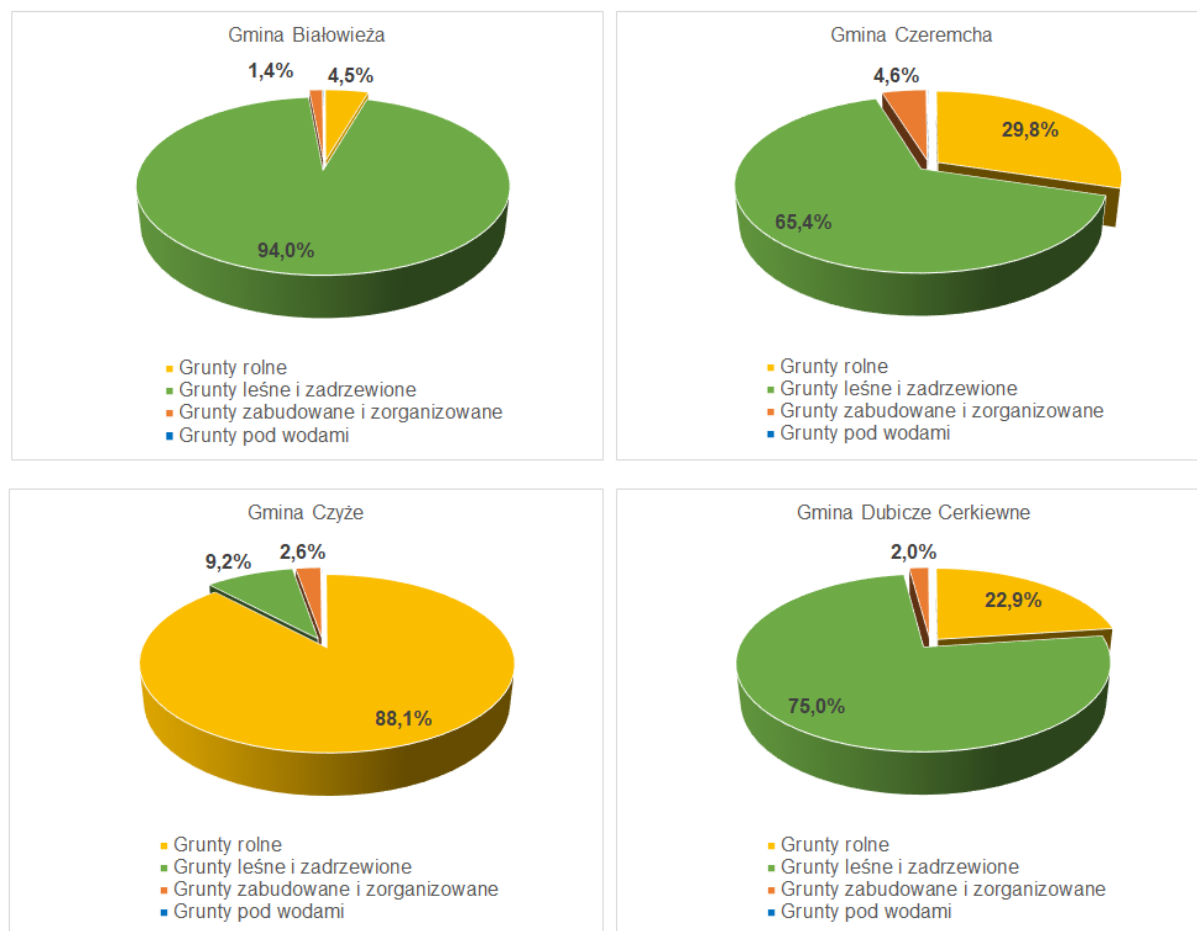

należy również Gmina Narewka (ok. 78%) i Dubicze Cerkiewne (75%). Najslabiej zalesioną i zadrzewioną gminą należącą do Partnerstwa jest Gmina Czyże (poniżej 10%) i Gmina Narew (34%). Gminy, w których odnotowano najniższy udział gruntów leśnych i zadrzewionych mają typowo rolniczy charakter. W ich obszarze dominują grunty rolne. Grunty rolne (obejmujące zarówno grunty orne jak i trwałe użytki zielone) na obszarze Gminy Czyże zajmują prawie 90% ogólnej powierzchni jednostki, natomiast w Gminie Narew grunty rolne zajmują ponad 60% powierzchni. Najmniejszy udział terenów rolnych dotyczy gmin: Białowieża (4,5%), miasto Hajnówka (ok. 14%) oraz Narewka (18,5%).

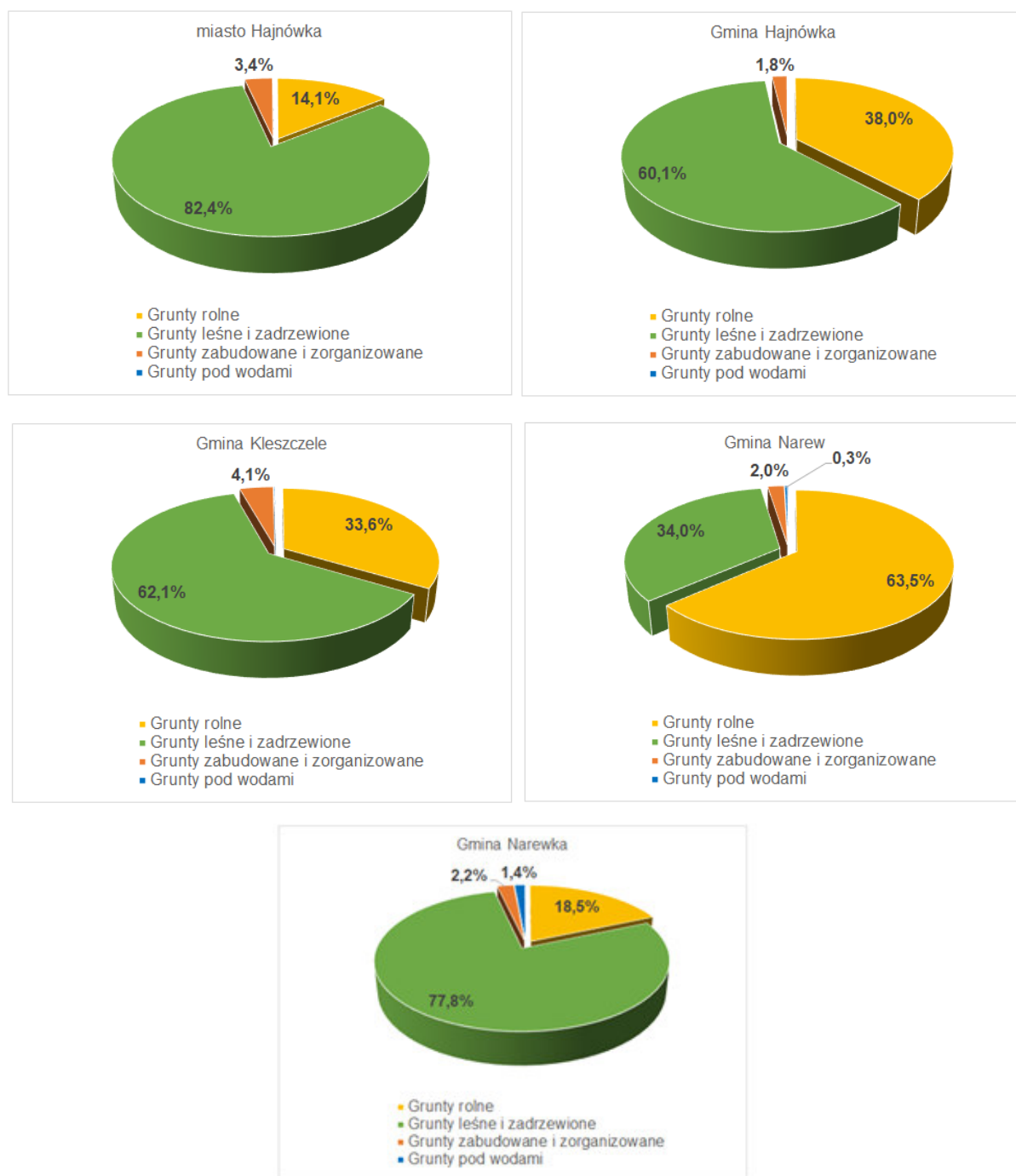
Tereny zabudowane i zorganizowane (do których została zaliczona zabudowa, tereny dróg kołowych i szynowych, place, składowiska odpadów, wyrobiska i zwałowiska) mają nieduży udział w powierzchni analizowanych jednostek. Grunty zabudowane i zorganizowane w pokryciu terenów najwyższy udział mają w gminach: Czeremcha (4,6%), Kleszczele (4,1%) oraz w mieście Hajnówka (3,4%).

Udział wód powierzchniowych w pokryciu terenu gmin należących do Partnerstwa w większości jest bliski zeru. Największy udział dotyczy Gminy Narewka z udziałem 1,4% w ogólnej powierzchni jednostki, ze względu na położenie na obszarze gminy fragmentu Zalewu Siemianówka oraz przepływającą przez obszar gminy rzekę Narewkę. W Gminie Narew, przez którą przepływa dopływ Wisły – Narew, udział wód powierzchniowych w pokryciu terenu wynosi 0,3%.

Wykres 88. Struktura pokrycia terenu poszczególnych gmin należących do Partnerstwa.

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ
na potrzeby
PONADLOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU
Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego

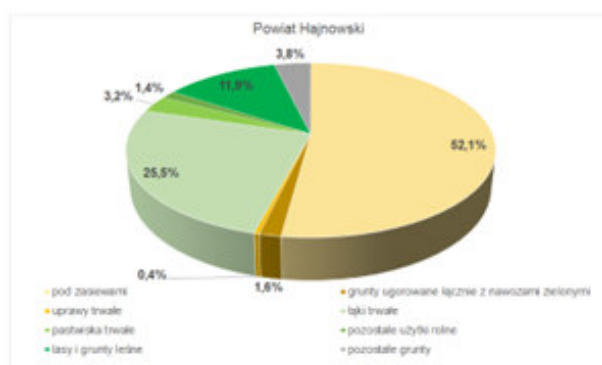
Źródło: opracowanie własne na podstawie: <https://bdot10k.geoportal.gov.pl/>

Rolnictwo

Poniższy wykres (Wykres 89) przedstawia strukturę gruntów rolnych na obszarze Partnerstwa, opracowaną na podstawie Powszechnego Spisu Rolnego 2020. Ponad połowę wszystkich gruntów rolnych stanowią grunty orne, będące pod zasiewami. Biorąc pod uwagę średnią krajową (65,8%), udział gruntów będących pod zasiewami na obszarze Partnerstwa jest niższy. Jest natomiast nieco wyższy od średniej wojewódzkiej (52,3). Trwałe użytki zielone, obejmujące łąki i pastwiska zajmują łącznie 27,0% gruntów rolnych na obszarze Partnerstwa.

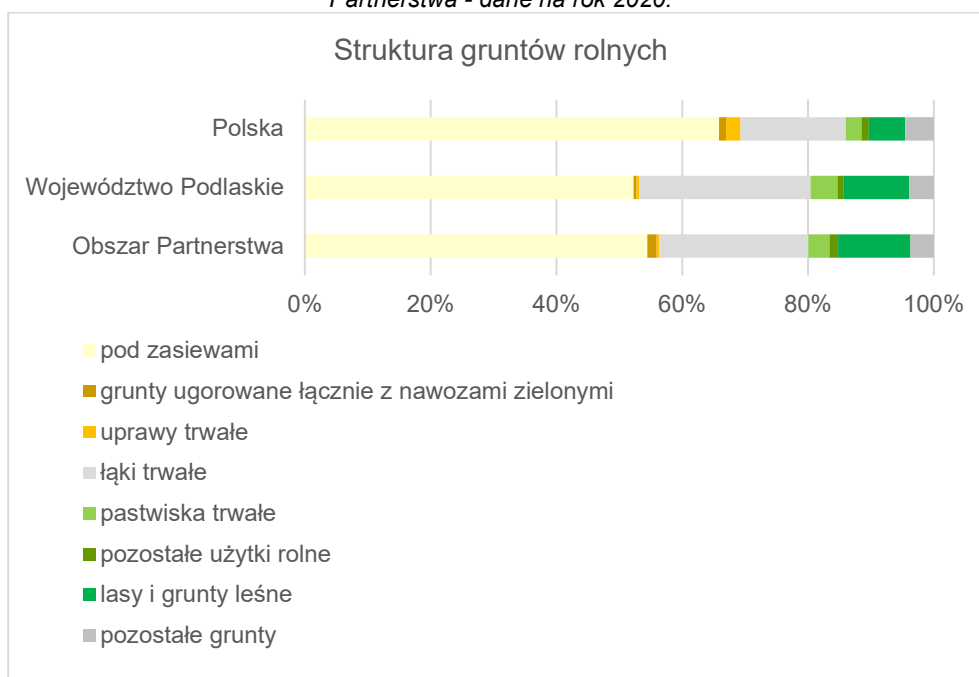
Wartość ta jest znacznie wyższa niż średnia w Polsce, wynosząca 19,2%. Jest jednak nieco niższa średni udział trwałych użytków zielonych ogółem w województwie podlaskim (31,6%). 11,5% powierzchni zajmują grunty użytkowane przez lasy i zadrzewienia. Niewielki udział wśród gruntów rolnych mają uprawy trwałe (w tym sady i ogrody przydomowe) – 0,4% oraz grunty ugorowane (łącznie z nawozami zielonymi) – 1,5%.

Wykres 89. Struktura gruntów rolnych na obszarze Partnerstwa - stan na 2020 rok.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Wykres 90. Porównanie struktury gruntów rolnych w Polsce, w województwie podlaskim i na obszarze Partnerstwa - dane na rok 2020.

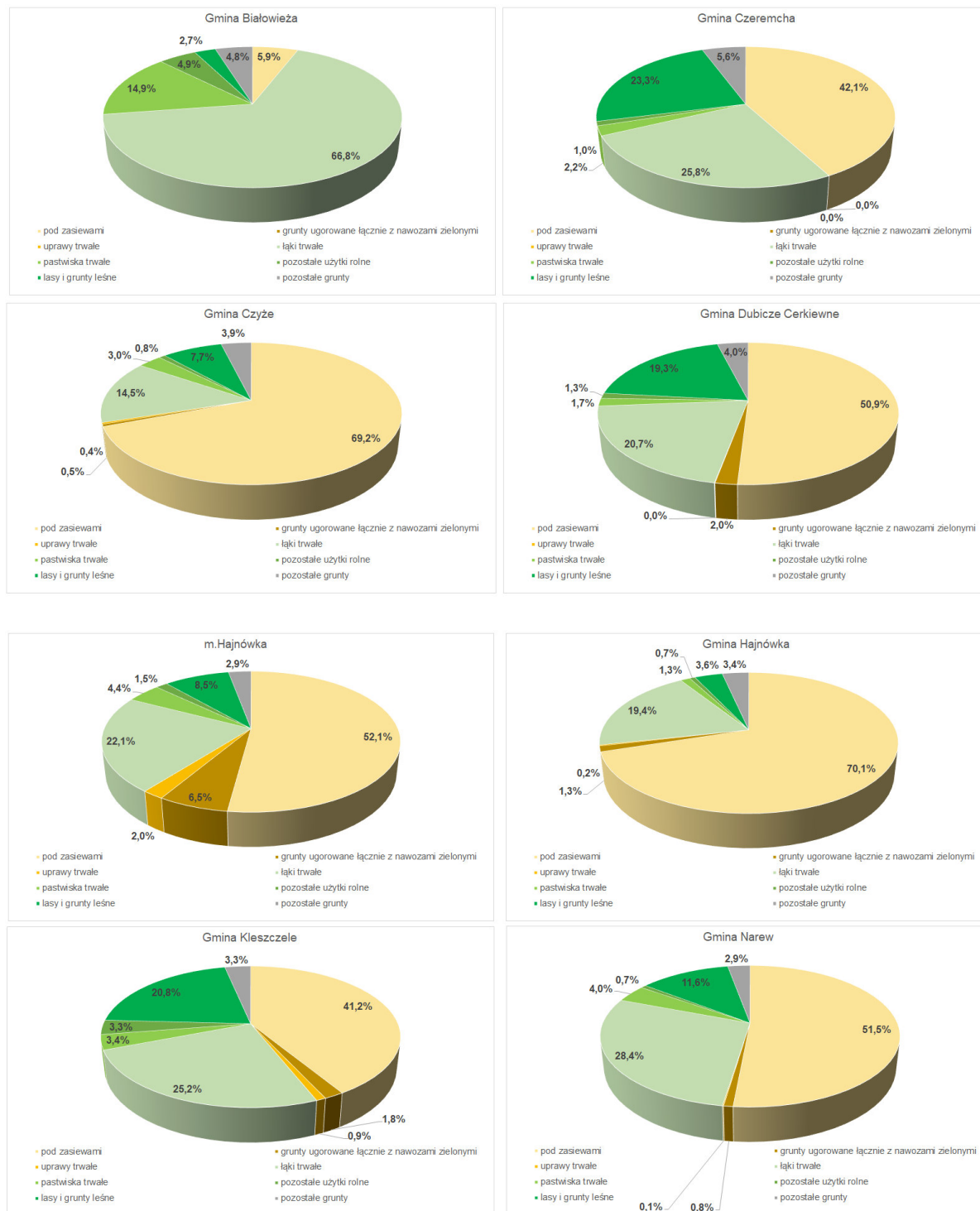

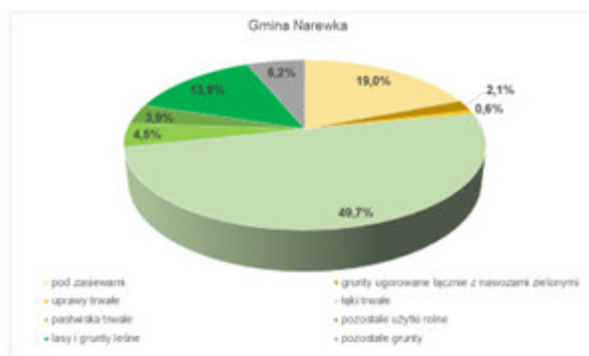
Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Największy udział gruntów rolnych, będących pod zasiewami odnotowano w Gminie Hajnówka (70,1%) oraz w Gminie Czyże (69,2%). Zasiewy w Gminie Narew, którą również charakteryzuje wysoki udział gruntów rolnych zajmują nieco powyżej 50% ich łącznej powierzchni. Najmniejszy udział gruntów rolnych wśród gruntów użytkowanych rolniczo dotyczy Gminy Białowieża (5,9%) i Gminy Narewka (19%). Jednocześnie, gminy te charakteryzują się wysokim udziałem łąk i pastwisk, które zajmują odpowiednio 81,7% i 54,2%

wszystkich gruntów rolnych w danej jednostce. Największy, choć nadal niewielki udział gruntów ugorowanych występuje w mieście Hajnówka (6,5%), Gminie Narewka (2,1%) oraz Gminie Dubicze Cerkiewne (2,0%). Na obszarze poszczególnych gmin odnotowano znikomy udział upraw trwałych w gruntach rolnych (do których zaliczają się m.in. sady, ogrody przydomowe, zagajniki itp.). Ich największy udział (wynoszący 2,0%) dotyczy Hajnówki.

Wykres 91. Struktura gruntów rolnych na obszarze poszczególnych Gmin Partnerstwa – stan na 2020 rok.

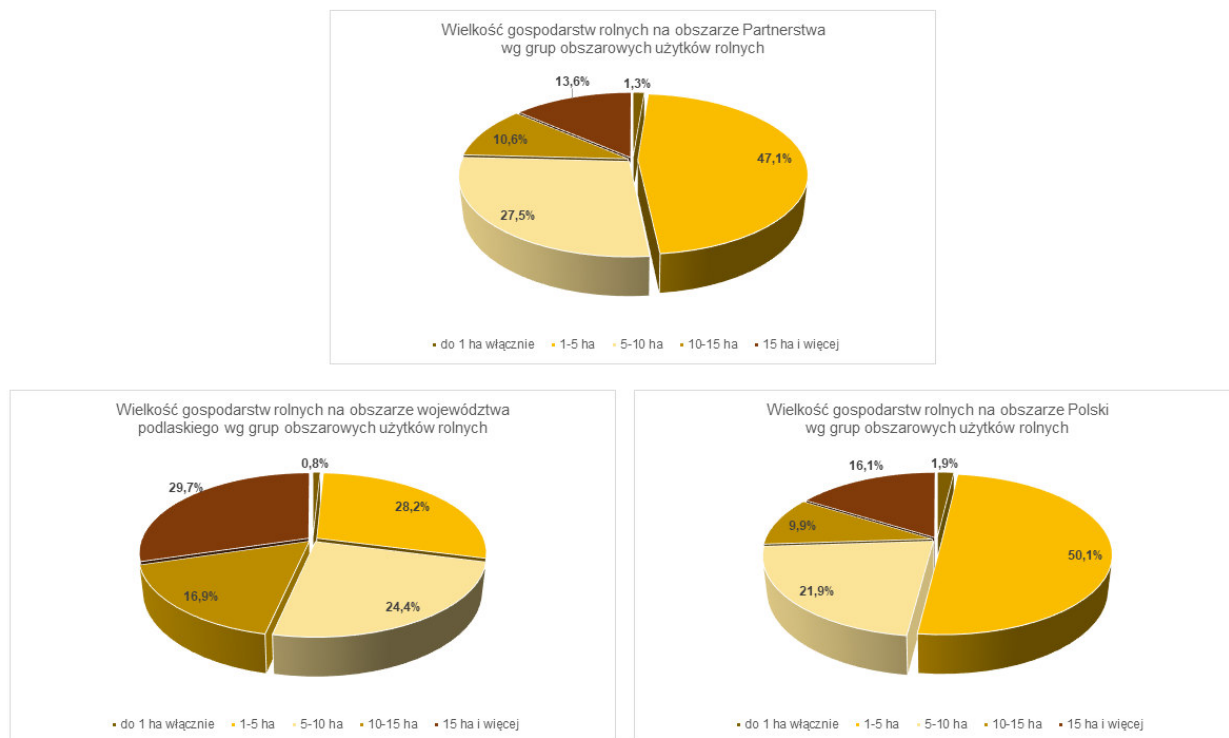

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Rolnicze użytkowanie gruntów, a zwłaszcza struktura agrarna ma niewątpliwie istotny wpływ na zagospodarowanie przestrzeni. Według danych Powszechnego Spisu Rolnego 2020, średnia powierzchnia gospodarstw rolnych na obszarze Partnerstwa wynosi 12,3 ha, czyli mniej niż średnio w województwie podlaskim i w kraju. Stosunkowo nieduża przeciętna wielkość gospodarstw wpływa na duże rozdrobnienie gruntów. Na obszarze Partnerstwa dominują małe gospodarstwa, zajmujące obszarowo użytki rolne o powierzchni poniżej 10 ha. Użytki rolne o powierzchni poniżej 10 ha stanowią łącznie niemal 76% ogólnej powierzchni użytków rolnych. Najliczniejszą grupę stanowią użytki o powierzchni 1-5 ha, których udział w ogólnej powierzchni użytków rolnych wynosi 47,1%. Drugą co do wielkości grupą są użytki rolne o powierzchni 5-10 ha o udziale 27,5%. Mniej liczne grupy stanowią grupy użytków rolnych o obszarze powyżej 10 ha. Użytki rolne o powierzchni powyżej 15 ha stanowią 13,6% wszystkich użytków na obszarze Partnerstwa, natomiast użytki o powierzchni 10-15 ha – 10,6%. Najmniej liczną grupę stanowią użytki o najmniejszej powierzchni, nieprzekraczającej 1 ha. Ich udział w ogólnej powierzchni użytków rolnych to jedynie 1,3%.

Wykres 92. Wielkość gospodarstw rolnych na obszarze Partnerstwa, województwa podlaskiego i w Polsce wg grup obszarowych użytków rolnych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

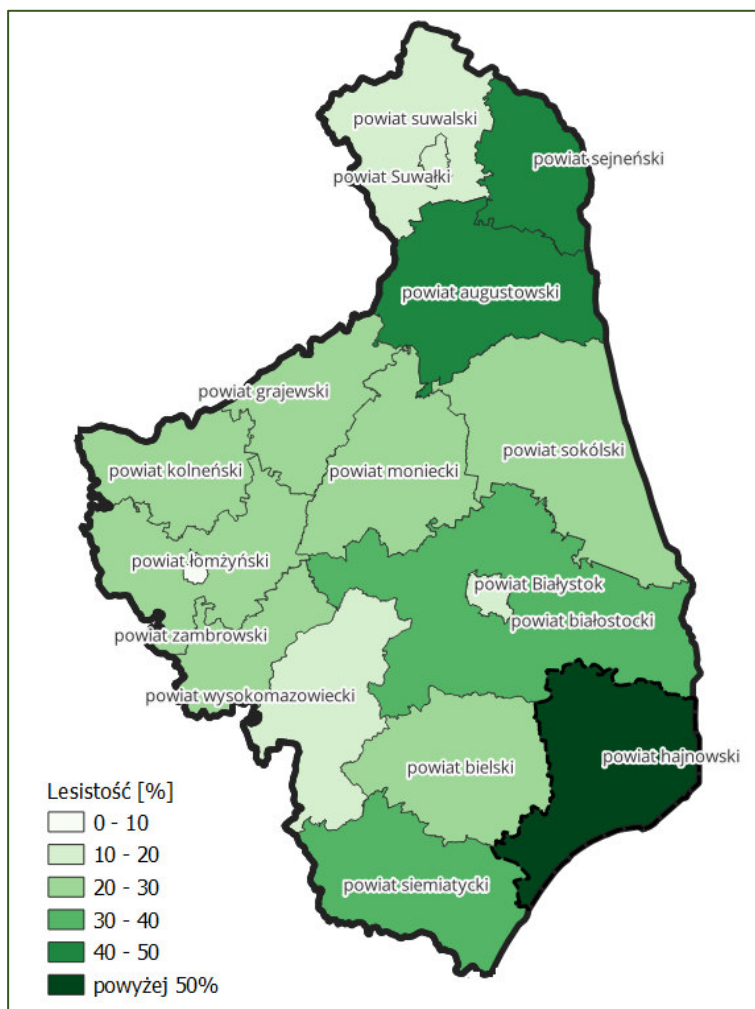
Lasy

Lasy w Powiecie Hajnowskim stanowią główny element pokrycia terenu. Całkowita powierzchnia lasów na obszarze Partnerstwa w 2021 r. wynosiła 87 321,83 ha, co stanowiło ok. 14% zasobów leśnych województwa podlaskiego.

Wskaźnik lesistości (powierzchnia lasów w stosunku do powierzchni ogółem jednostki) w Powiecie Hajnowskim wynosił w 2021 roku było to 53,7%.

Wyraźnie widoczny jest większy udział terenów leśnych na obszarze Partnerstwa względem ogółu województwa podlaskiego oraz kraju. Lesistość województwa podlaskiego wynosi 31,0%, ogółem w kraju zaś 29,6%. Warto zaznaczyć, że wśród wszystkich powiatów województwa podlaskiego, Powiat Hajnowski charakteryzuje się najwyższą lesistością (Rysunek 14).

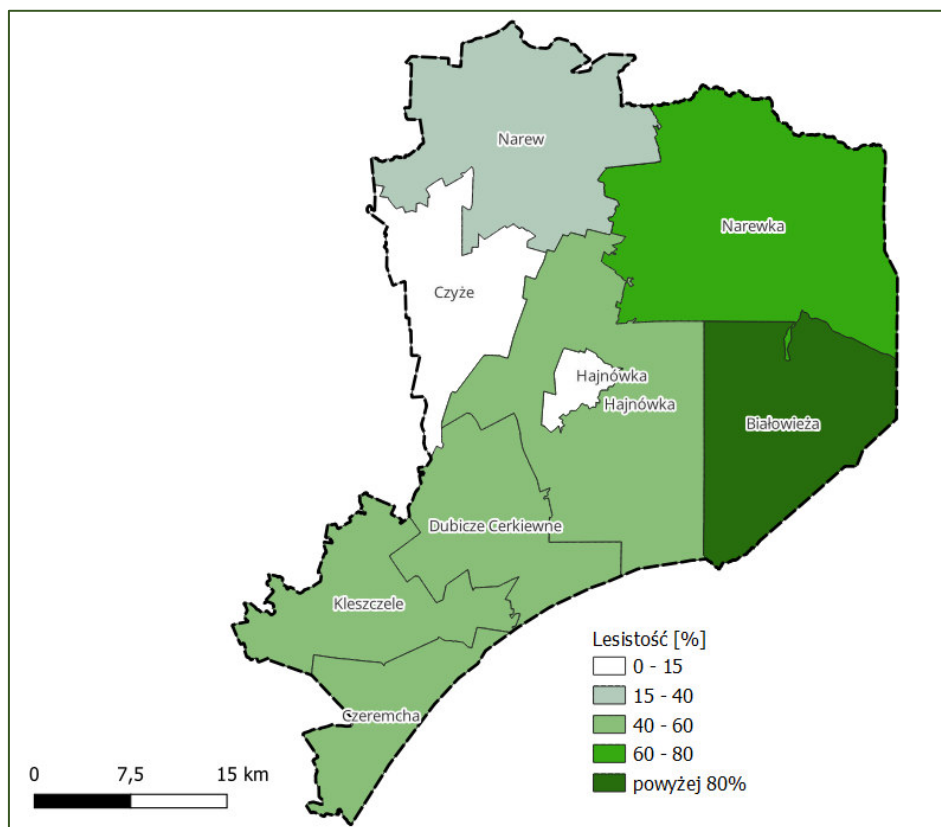

Rysunek 14. Lesistość powiatów województwa podlaskiego - stan na 2021 rok.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Największe kompleksy leśne na obszarze Partnerstwa znajdują się we wschodniej części Partnerstwa. Mając na uwadze powierzchnie jednostek, najwyższą lesistością wśród jednostek należących do Partnerstwa cechuje się Gmina Białowieża, w której lasy zajmują 87,8%. Lasy pokrywają również dużą część Gminy Narewka, w której wskaźnik lesistości wynosi 67%. Następnie, wśród najbardziej zalesionych gmin wyróżnić należy Gminę Hajnówkę z lesistością 56,5%, Gminę Czeremcha z lesistością 54,8% oraz Gminę Dubicze Cerkiewne z lesistością 53,9%. Dużo mniejsza lesistość występuje w zachodnich rejonach obszaru Partnerstwa. W Gminie Narew lasy porastają 35,7% jednostki, natomiast w Gminie Czyże lesistość wynosi odpowiednio 10,4%. Najmniejszą lesistością cechuje się gmina miejska Hajnówka, w której lasy stanowią jedynie 4% ogólnej powierzchni (Rysunek 15).

Rysunek 15. Lesistość poszczególnych gmin należących do Partnerstwa.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

W strukturze własnościowej lasów obszaru Partnerstwa przeważają lasy stanowiące własność publiczną, które stanowią 85,9% ogólnej powierzchni lasów obszaru. Zlokalizowane na obszarze Partnerstwa lasy publiczne niemal w całości są własnością Skarbu Państwa, w tym 86,2% w zarządzie Lasów Państwowych. Udział lasów publicznych na obszarze Partnerstwa jest wyższy niż ogółem dla województwa podlaskiego (67,9%) i Polski (80,7%). W ciągu ostatnich 10 lat powierzchnia lasów nie ulegała znaczącym zmianom. Stopień zwiększenia ogólnej powierzchni lasów w Powiecie Hajnowskim wynosił ok. 1% i był znacznie niższy niż odnotowany ogółem dla województwa podlaskiego (13,5%) i Polski (13,3%). Przyrost lasów publicznych był nieznaczny. Wzrosła jednak powierzchnia lasów prywatnych, których powierzchnia wzrosła o ok. 7,3%. Największy przyrost lasów prywatnych miał miejsce w Gminie Dubicze Cerkiewne (wzrost o 11%) oraz w Gminie Czeremcha (wzrost o 9%). W niektórych gminach powiatu powierzchnia lasów prywatnych na przestrzeni ostatnich lat uległa zmniejszeniu. Było to miasto Hajnówka (ubytek na poziomie 9%) oraz Gmina Białowieża (ubytek na poziomie 5,5%).

Tereny zurbanizowane

W zakres terenów zurbanizowanych wchodzi między innymi tereny mieszkaniowe, tereny przemysłowe, tereny rekreacyjno-wypoczynkowe, tereny komunikacyjne oraz użytki kopalne. W Powiecie Hajnowskim największy udział w terenach zurbanizowanych mają tereny komunikacyjne, na które składają się drogi, tereny kolejowe, grunty przeznaczone pod budowę dróg i kolei i inne. Tereny mieszkaniowe, rekreacyjno-wypoczynkowe oraz przemysłowe mają niewielki udział w terenach zabudowanych na obszarze Powiatu.

Wykres 93. Struktura gruntów zurbanizowanych na obszarze Partnerstwa.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Ewidencji Gruntów i Budynków (stan na 1 stycznia 2021 r.)

Jak obszary najbardziej zabudowane, z największym udziałem powierzchni utwardzonych uważane są miasta. W Powiecie Hajnowskim funkcjonują dwa miasta: miasto powiatowe Hajnówka oraz miasto Kleszczewo. Grunty zabudowane i zurbanizowane w Hajnówce stanowią ok. 3,4% powierzchni miasta.

Podsumowanie

- W pokryciu terenu większości gmin należących do Partnerstwa dominują lasy i tereny zadrzewione.
- Największy udział powierzchni leśnych i zadrzewionych dotyczy Gminy Białowieża, w której zajmują one łącznie ponad 90% ogólnej powierzchni. Udziałem lasów i zadrzewień powyżej 80% cechuje się gminie miejskiej Hajnówka, natomiast powyżej 70% - Gmina Narewka i Gmina Dubicze Cerkiewne. Najbardziej zalesioną i zadrzewioną gminą jest Gmina Czyże i Gmina Narew, które mają typowo rolniczy charakter. Grunty rolne (obejmujące zarówno grunty orne jak i trwałe użytki zielone) na obszarze Gminy Czyże zajmują prawie 90% ogólnej powierzchni jednostki. W Gminie Narew natomiast grunty rolne zajmują ponad 60% powierzchni.
- Ponad połowę wszystkich gruntów rolnych na obszarze Partnerstwa stanowią grunty orne, będące pod zasiewami. Udział gruntów będących pod zasiewami na obszarze Partnerstwa jest jednak niższy od średniej krajowej. Jest natomiast nieco wyższy od średniej wojewódzkiej. Największy udział gruntów rolnych, będących pod zasiewami odnotowano w Gminie Hajnówka (70,1%) oraz w Gminie Czyże (69,2%). Najmniejszy udział gruntów rolnych wśród gruntów użytkowanych rolniczo dotyczy Gminy Białowieża (5,9%) i Gminy Narewka (19%).

- W strukturze użytkowania gruntów rolnych relatywnie duży udział posiadają trwałe użytki zielone (łąki i pastwiska), zajmujące ok. 27% wszystkich gruntów rolnych, podczas gdy analogiczna wartość średnia dla kraju wynosi ok. 19% (dla województwa wartość ta jest wyższa i wynosi niemal 32%). Największym udziałem łąk i pastwisk w gruntach rolnych charakteryzuje się Gmina Białowieża (81,7%) i Gmina Narewka (54,2%).
- Obszar Partnerstwa cechuje rozdrobnienie struktury agrarnej. W Gminach Partnerstwa dominują użytki rolne w gospodarstwach należące do przedziału obszarowego 1-5 ha (47,1%).
- Wyraźnie widoczny jest większy udział terenów leśnych na obszarze Partnerstwa względem ogółu województwa podlaskiego oraz kraju. Lesistość analizowanego obszaru osiąga wartość 53,7%, podczas gdy dla województwa wynosi 31,0%, dla kraju zaś 29,6%. W strukturze własnościowej lasów dominują lasy publiczne. Powierzchnia lasów jest raczej stabilna od wielu lat.
- Największe kompleksy leśne zlokalizowane są we wschodniej części analizowanego obszaru. Najwyższą lesistością wśród gmin należących do Partnerstwa cechuje się Gmina Białowieża (87,8%). Wysoka lesistość dotyczy również gmin: Narewka (67,0%), Hajnówka (56,5%), Czeremcha (54,8%) i Dubicze Cerkiewne (53,9%). Najniższa lesistość dotyczy natomiast miasta Hajnówka (4,0%) i Gminy Czyże (10,4%).
- Tereny zurbanizowane zajmują niewielki udział w strukturze pokrycia terenu. Wśród nich największe tereny zajmują tereny komunikacyjne.

Zasoby dziedzictwa kulturowego

Region Puszczy Białowieskiej od pryncasów był ziemiami pogranicza kulturowego. Od zachodu bytowały tu plemiona wschodniolechickie, od wschodu plemiona wschodniosłowiańskie, na północy Bałowie i Prusowie a na południu Węgrzy i Tatarzy. Wpływy różnych wyznań i kultur narodowości (polskie, ruskiej, białoruskiej, żydowskiej, ukraińskiej i ormiańskiej⁶¹) splatały się tu przez wieki. Na obszarze Powiatu Hajnowskiego zinwentaryzowane są liczne stanowiska archeologiczne. Najcenniejsze z nich, kurhany szkieletowy i ciałoopalne zostały ujęte przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Najstarsze z nich pochodzą z III-IV w. n.e. Ślady osad odkryto m.in. w Hajnówce i w okolicy Chytrej, Dubin, Orzeszkowa, czy też w Narwi. Pochodzą one najczęściej z epoki kamienia, okresu starożytnego, wczesnego i późnego średniowiecza oraz okresu nowożytnego⁶².

Łącznie na terenie Powiatu Hajnowskiego w Wojewódzkim Rejestrze Zabytków znajduje się 137 zabytków nieruchomych, 53 zabytki archeologiczne oraz 1 obiekt z Listy Światowego Dziedzictwa UNESCO. Największa ilość obiektów zabytkowych występuje w Gminie Białowieża. Należy zaznaczyć, iż Gmina Białowieża to jednostka z największą ilością obiektów zabytkowych w całym województwie podlaskim.

⁶¹ Barwiński M., *Podlasie jako region pogranicza* [w:] *Studia z Geografii Politycznej i Historycznej*, 3, s.281-306, 2014

⁶² *Objaśnienia do Mapy Geośrodowiskowej Polski, Arkusz Hajnówka*, Państwowy Instytut Geologiczny, Państwowy Instytut Badawczy, Warszawa 2011

Tabela 70. Zabytki nieruchome wpisane do Rejestru Zabytków zasobu Narodowego Instytutu Dziedzictwa - stan na 31 grudnia 2022 r.

Zabytki nieruchome w rejestrze zabytków
Gmina Białowieża
<p>Białowieża: m.in. część układu osady, aleja przydrożna przy ul. Browskiej, kościół par. pw. św. Teresy oraz plebania, cerkiew prawosławna par. pw. św. Mikołaja wraz z plebanią prawosławną, drewniana cerkiew prawosławna cmentarna, kapliczka prawosławna, zespół pałacowo-parkowy zespół stacji kolejowej Białowieża Towarowa (budynek dworca, wieża ciśnień i zabudowania towarzyszące), zagroda położona przy drodze Białowieża - Pogorzelce (budynki mieszkalne, stodoła ze spichlerzem, dwa wiatraki, łaźnia i warsztat – obecnie skansen budownictwa drewnianego), zespół Nadleśnictwa Białowieża (leśniczówka, dom mieszkalny i ogród), zespół nadleśnictwa „Jagiellońskiego” (dwie leśniczówki, wozownia ze stodołą, stajnia, stodoła, ogród), drewniany dom dróżnika, wieża ciśnień; Zastawa Krzyże: drewniana leśniczówka, drewniana stodoła ze spichrzem;</p>
Gmina Narewka
<p>Narewka: cerkiew prawosławna par. pw. św. Mikołaja Cudotwórcy, cmentarz żydowski przy drodze Narewka-Guszczewina; Gnilec: drewniany budynek kolejowy, obiekt mieszkalny; Siemianówka: cerkiew greko-katolicka, ob. prawosławna pw. św. Jerzego;</p>
Gmina Narew
<p>Narew: układ przestrzenny, drewniany kościół par. pw. św. Stanisława, drewniana dzwonnica, drewniana cerkiew prawosławna pw. Podwyższenia Krzyża, cmentarz rzymsko-katolicki, cmentarz prawosławny; Kozłiki: drewniana cerkiew prawosławna fil. pw. św. Mikołaja; Łosinka: drewniana cerkiew prawosławna par. pw. św. Jakuba, cmentarz parafialny przy cerkwi, kaplica prawosławna cmentarna; Odrynki: drewniana cerkiew prawosławna pw. Jana Złotoustego; Puchły: drewniana cerkiew prawosławna par. pw. Opieki Matki Bożej, cmentarz cerkiewnym ogrodzenie z kapliczkami i bramami; Soce: historyczny układ ruralistyczny; Trześcianka: rozplanowanie wsi z tradycyjną zabudową, drewniana cerkiew prawosławna par. pw. św. Michała Archanioła, cmentarz cerkiewny, drewniana cerkiew prawosławna cmentarna pw. Ofiarowania NMP; Tyniewiczze: drewniana cerkiew prawosławna par. pw. św. Łukasz Apostoła i Ewangelisty, cmentarz parafialny przycerkiewny;</p>
Gmina Kleszczele
<p>Kleszczele: układ przestrzenny wraz z cmentarzem prawosławnym i cmentarzem żydowskim; kościół par. pw. św. Zygmunta, drewniana dzwonnica, brama w ogrodzeniu, cerkiew prawosławna par. pw. Zaśnięcia NMP, dzwonnica, drewniany dworzec kolejowy; Saki: Zespół cerkwi greko-katolickiej, ob., prawosławnej (drewniana cerkiew par. pw. św. Dymitra, drewniana dzwonnica, cmentarz prawosławny)</p>
Gmina Czeremcha
<p>Czeremcha-Wieś: cerkiew cmentarna pw. św. Kosmy i Damiana; Zubacze: Drewniana cerkiew prawosławna par. pw. Opieki Matki Bożej, drewniana dzwonnica, cmentarz cerkiewny oraz ogrodzenie;</p>
Gmina Dubicze Cerkiewne

<p>Dubicze Cerkiewne: drewniana cerkiew prawosławna par. pw. Opieki Matki Bożej</p> <p>Grabowiec: wiatrak koźlak</p> <p>Jodłówka: zespół dworski (dwór wraz z parkiem)</p> <p>Korycińska: drewniany wiatrak holender</p> <p>Stary Kornin: drewniana cerkiew prawosławna par. pw. św. Michała, drewniana cerkiew prawosławna pw. św. Anny, drewniany dom duchowieństwa prawosławnego;</p>
Gmina Czyże
<p>Czyże: rozplanowanie przestrzenne wsi, cmentarz prawosławny, cerkiew cmentarna pw. św. Kosmy i Damiana;</p> <p>Klejniki: kaplica prawosławna cmentarna pw. Przemienienia Pańskiego, kaplica prawosławna pw. św. Mikołaja Cudotwórcy;</p> <p>Kuraszewo: drewniana cerkiew prawosławna par.pw. św. Antoniego Pieczerskiego, cmentarz prawosławny,</p>
Gmina Hajnówka
<p>Dubiny: m.in.: cerkiew prawosławna par. pw. Zaśnięcia NMP, cmentarz prawosławny, kaplica grobowa prawosławna rodziny Bazylewskich;</p> <p>Lipiny: Drewniana cerkiew prawosławna fil. Pw. Świętych Braci Machabeuszy, na uroczysku „Krynoczka”</p> <p>Nowoberezewo: m.in. cerkiew prawosławna par.pw. Wniebowstąpienia Pańskiego, cmentarz cerkiewny, drewniana cerkiew grecko-katolicka, ob. prawosławna pw. św. Jana Teologia</p>
Miasto Hajnówka
Kościół par. pw. Podwyższenia Krzyża, budynek biurowy dawnych Zakładów Drzewnych Lasów Państwowych

Źródło: <https://nid.pl/zasoby/rejestr-zabytkow-zasoby/> [dostęp dnia 03.04.2023 r.]

Powyższą listę zabytków wpisanych do rejestru uzupełnia szereg zabytków ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także w ewidencjach gminnych.

Zgodnie z krajową ewidencją zabytków nieruchomych i archeologicznych oraz grobów i cmentarzy wojennych⁶³, na obszarze Powiatu Hajnowskiego znajdują się następujące obiekty:

Hajnówka

- Kościół parafialny pw. Podwyższenia Krzyża, Hajnówka, 3 Maja 14
- Budynek biurowy Zakładów Drzewnych Lasów Państwowych, Hajnówka, 3 Maja 51
- Kuźnia, ob. warsztat ślusarsko-kowalski z częścią mieszkalną, Hajnówka, ul. Lipowa 1
- Dom Leśnika, ob. Zakładowy Dom Kultury, Hajnówka, ul. Armii Krajowej 7

Inne:

- Cmentarz wojenny
- Cmentarz żołnierzy Armii Radzieckiej
- Cmentarz rzymskokatolicki przykościelny
- mogiła żołnierzy gen. Józefa Piłsudskiego
- kwatera ofiar terroru hitlerowskiego z II wojny światowej
- cmentarz prawosławny przycerkiewny
- dwie mogiły żołnierzy Wojsk Polskich poległych w 1939 roku

⁶³ Krajowa ewidencja zabytków nieruchomych i archeologicznych oraz grobów i cmentarzy wojennych, <https://zabytek.pl> [dostęp dnia 12.04.2023].

- mogiła zbiorowa żołnierzy niemieckich i rosyjskich z I wojny światowej

gmina Białowieża

- Zespół kościoła par. pw. św. Teresy
- Zespół cerkwi prawosławnej pw. św. Mikołaja
- Zespół Osiedla Dyrekcyjnego
- Zespół pałacowy w Białowieży
- Zespół dworca kolejowego Białowieża Towarowa
- Zagroda-skansen budownictwa drewnianego
- Zespół Nadleśnictwa Białowieża i Jagiellońskiego

gmina Czeremcha

- Zespół cerkwi prawosławnej par. pw. Opieki Matki Bożej w Zubaczach

gmina Czyże

- Zespół cerkwi par. prawosławnej pw. św. Antoniego Pieczerskiego w Kuraszewie

gmina Dubicze Cerkiewne

- Zespół dworski w Jodłówce
- Cerkiew prawosławna par. pw. św. Michała w Starym Korninie
- Cerkiew prawosławna par. pw. Podwyższenia Krzyża Pańskiego w Werstoku

gmina Hajnówka

- Zespół cerkwi prawosł. par. pw. Zaśnięcia NMP w Dubinach
- Zespół cerkwi par. pw. Wniebowstąpienia Pańskiego w Nowoberezowie
- Cerkiew gr.-kat., ob. prawosławna pw. św. Jana Teologa w Nowoberezowie

gmina Kleszczele

- Zespół kościoła par. pw. św. Zygmunta w Kleszczelach
- Cerkiew prawosławna par. pw. Zaśnięcia NMP w Kleszczelach
- Dworzec kolejowy w Kleszczelach
- Zespół cerkwi gr.-kat. cmentarnej, ob. prawosławnej par. pw. św. Dymitra w Sakach

gmina Narew

- Zespół cerkwi prawosławnej par. pw. św. Jakuba Apostoła w Łosince
- Zespół kościoła par. pw. św. Stanisława w Narwi
- Cerkiew prawosławna, par. pw. Podwyższenia Krzyża w Narwi
- Zespół cerkwi prawosławnej par. pw. Opieki Matki Bożej w Puchłach
- Zespół cerkwi prawosławnej par. pw. św. Michała Archaniola w Trześciance
- Zespół cerkwi gr.-kat., ob. prawosławnej par. pw. św. Łukasza Apostoła i Ewangelisty w Tyniewiczach Dużych

gmina Narewka

- cerkiew prawosławna par. pw. św. Mikołaja Cudotwórcy w Narewce
- cmentarz żydowski w Narewce
- cerkiew gr.-kat., ob. prawosławna par. pw. św. Jerzego w Siemianówce

Inne obiekty sakralne i miejsca kultu:

- Sobór Świętej Trójcy, ul. księdza Antoniego Dziewiatowskiego 15
- Cerkiew Świętego Dymitra Sołuskiego, ul. Warszawska 103
- Cerkiew pw. Narodzenia św. Jana Chrzciciela, ul. Mikołaja Reja 12

- Ikonostas autorstwa Jerzego Nowosielskiego w prawosławnej kaplicy cmentarnej Wszystkich Świętych w Hajnówce, ul. Mikołaja Reja 1A
- Kościół pw. świętych Cyryla i Metodego, ul. 3 Maja 65
- Kościół rzymskokatolicki pw. św. Klary oraz Klasztor Mniszek Klarysek od Wieczystej Adoracji, ul. Lipowa 209
- Krynoczka (Święta Krynoczka) – źródło, cerkiew i kaplica, Dubiny, ul. Szkolna 2
- Skit Świętych Antoniego i Teodozjusza Pieczerskich w Odrynkach – jedyna w Polsce prawosławna pustelnia, Narew

Poza obiektami stanowiącymi zabytki, możliwość przybliżenia elementów tożsamości i przynależności kulturowej oferują również muzea. Na obszarze Powiatu Hajnowskiego funkcjonują m.in. następujące muzea oraz inne obiekty o charakterze kulturowym:

- Muzeum i Ośrodek Kultury Białoruskiej, ul. 3 Maja 42
- Miejska Biblioteka Publiczna im. dr Tadeusza Rakowieckiego, ul. 3 Maja 45
- Muzeum Kowalstwa i Ślusarstwa, ul. Lipowa 1
- Hajnowski Domu Kultury, ul. Tamary Sołowiecz 4
- Hajnówka Centralna – Stacja Kultury, ul. Dworcowa 1
- Centrum Promocji Regionu „Czerlonka” Fundacji „Muzyka Cerkiewna”, ul. Tamary Sołowiecz 2
- Pracownia ceramiczna Gliniane B.B, ul. Słomiana 1
- LipowArt – kawiarnia kulturalna, ul. Lipowa 44
- Muzeum Przyrodniczo-Leśne w Białowieży, ul. Park Pałacowy 11
- Gminny Ośrodek Kultury w Narewce, ul. Nowa 3a
- Gminny Ośrodek Kultury w Czeremśku, ul. 1 Maja 77
- „Hładyszka” Miejski Ośrodek Kultury w Kleszczelach, ul. 1-go Maja 19
- Galeria Sztuki Regionu i Pogranicza KRESY, Pogorzelce 19
- Muzeum Tamary Tarasiewicz w Białowieży,
- Pracownia Ceramiczna Kamionka w Policznej (gm. Kleszczele).

Inne obiekty:

- Regionalna Izba Białoruska „Ruta” w Skaryszewie
- Galeria im. Tamary Sołowiecz w Narewce
- Skansen ECOSOC w Socach
- Skansen „Sioło Budy” w Budach
- Izba Kultury i Tradycji OSP w Dubiczach Cerkiewnych
- Bora Zdrój w Lewkowie Nowym
- Skansen i muzeum pszczelarstwa w Narewce
- Muzeum Wsi w Narwi
- Skansen Architektury Drewnianej Ludności Ruskiej Podlasia w Białowieży
- Park Miniatur Zabytków Podlasia w Hajnówce

Podsumowanie

- Wpływy przez wieki różnych wyznań i kultur narodowości (polskiej, ruskiej, ukraińskiej, białoruskiej, żydowskiej i innych) zadecydowały o dużych zasobach dziedzictwa kulturowego Powiatu Hajnowskiego.
- Duża baza zabytków w postaci obiektów sakralnych a także zabytkowej architektury drewnianej daje możliwość wykreowania nowych atrakcji, a tym samym wzbogacenia oferty kulturowej.
- Na obszarze Powiatu zlokalizowane są miejsca, z którymi związane są doświadczenia:
  - charakterze uzdrowień (Krynoczek, Święta Krynoczek w Dubinach – źródło wody o walorach uznanych za zdrowotnych),
  - kontemplacji, odosobnienia, będące inspiracją dla duchowej przemiany (Skit Świętych Antoniego i Teodozjusza Pieczerskich w Odrynkach – jedyna w Polsce prawosławna pustelnia, w Gminie Narew).

Warunki dla turystyki

Ze względu na charakter obszaru Powiatu Hajnowskiego, jego atrakcyjność turystyczną, a także rosnące znaczenie turystyki w gospodarce Powiatu Hajnowskiego (patrz *Wymiar gospodarczy*), stanowi ona jedną z determinant kształtujących przestrzeń. W sferze przestrzennej, rozwój turystyki dotyczy układu przestrzennego, związanego z bezpośrednim zagospodarowaniem przestrzennym, będącym podstawą działania systemu.

Walory turystyczne

Potencjał przyrodniczy i krajobrazowy

O atrakcyjności przyrodniczej Powiatu Hajnowskiego stanowi Puszcza Białowieska, stanowiąca największy, najlepiej zachowany i niewątpliwie unikalny obszar leśny w skali Europy środkowo-wschodniej. Puszcza Białowieska stanowi obiekt wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO. Lesistość powiatu określa się na poziomie 53,7%. Dużą część powiatu zajmują obszary chronione: park narodowy, rezerваты przyrody, obszar chronionego krajobrazu, użytki ekologiczne oraz obszary Natura 2000. Obszar powiatu łączy w sposób niezagrażający środowisku zasoby przyrodniczo-krajobrazowe z terenami zurbanizowanym. Z uwagi na udział terenów leśnych, rejon nazywany jest Zielonymi Płucami Polski, co determinuje potencjał turystyczny. Cennym przyrodniczo rejonem jest również Dolina Górnej Narwi oraz Dolina Nurca. Walory przyrodnicze i krajobrazowe umożliwiają rozwój turystyki – w połączeniu z zapewnieniem odpowiedniej infrastruktury, obszar może być szczególnie atrakcyjny dla rozwoju turystyki obszarów wiejskich. Walory przyrodniczo-krajobrazowe stanowią również potencjał do funkcji rekreacyjno-wypoczynkowych, opartych o kompleksy leśne i doliny rzeczne.

Na obszarze Powiatu Hajnowskiego zauważalne jest skupienie cennych walorów turystycznych we wschodniej części obszaru.

Potencjał historyczno-kulturowy

Na poziom atrakcyjności turystycznej Powiatu Hajnowskiego wpływają również walory antropogeniczne, które są wynikiem m.in. bogatej tradycji i wielokulturowości regionu. Obszar jest bogaty w obiekty zabytkowe. Szczególną wartość turystyczną mają zabytkowe świątynie

i cmentarze różnych wyznań, kapliczki, krzyże, a także charakterystyczne dla poszczególnych grup etnicznych budownictwo wiejskie. Zachowane zespoły starej drewnianej zabudowy wsi choć słabo upowszechnione, stanowią obiekty unikalne w skali kraju. Istotnym elementem potencjały turystycznego są również muzea i skanseny. Muzeum Przyrodniczo-Leśne Białowieskiego Parku Narodowego oraz Muzeum i Ośrodek Kultury Białoruskiej w Hajnówce zaliczane są do najcenniejszych w województwie podlaskim ze względu na posiadane zbiory i sposób ich ekspozycji.

Uzupełnieniem zasobów dziedzictwa kulturowego są wydarzenia i imprezy o charakterze artystycznym i kulturowym. Imprezy, jarmarki i eventy regionalne również w dużej mierze podnoszą atrakcyjność turystyczną miejsca. Na terenie Powiatu Hajnowskiego organizowane są m.in. Międzynarodowy Festiwal „Hajnowskie Dni Muzyki Cerkiewnej” w Hajnówce, Ethno Festiwal Czeremcha Wielu Kultur i Narodów oraz Międzynarodowy festiwal teatralny „WERTEP”.

Jednym z obecnie rozwijających się trendów rozwoju w turystyce tematycznej jest zainteresowanie poznawaniem kuchni i tradycji kulinarnych w regionach. W Powiecie Hajnowskim tworzone są produkty wpisane na listę ministerialną produktów tradycyjnych (patrz Wymiar gospodarczy) oraz produkty regionalne wpisane do sieci „Nasze Kulinarne Dziedzictwo – Smaki Regionów” (*Culinary Heritage*). Produkty żywnościowe powstające na obszarze Powiatu Hajnowskiego były wielokrotnie nagradzane w konkursach na najlepszy regionalny produkt żywnościowy w województwie podlaskim⁶⁴. Część obiektów gastronomicznych w powiecie należy do stowarzyszenia Podlaskiego Szlaku Kulinarne, zrzeszającego podlaskich producentów tradycyjnej żywności i kuchni regionalnej. Aktualnie, tylko kilka obiektów z obszaru Powiatu należy do niniejszego stowarzyszenia⁶⁵.

Wyjątkowa i oryginalna oferta gastronomiczna może wspomagać turystyczny rozwój miejscowości o mniejszych walorów przyrodniczych czy zasobach kulturowych.

Baza noclegowa

W jednostkach administracyjnych należących do Powiatu Hajnowskiego zinwentaryzowano obiekty noclegowe uwzględniając ich rodzaj. Wyodrębniono wśród nich hotele, pensjonaty, domy letniskowe do wynajęcia, pokoje gościnne, campingi oraz gospodarstwa agroturystyczne. Inwentaryzacja została wykonana na podstawie bazy obiektów, oferujących usługi na portalach noclegowych⁶⁶ oraz miejsc udostępnionych na Mapach Google⁶⁷.

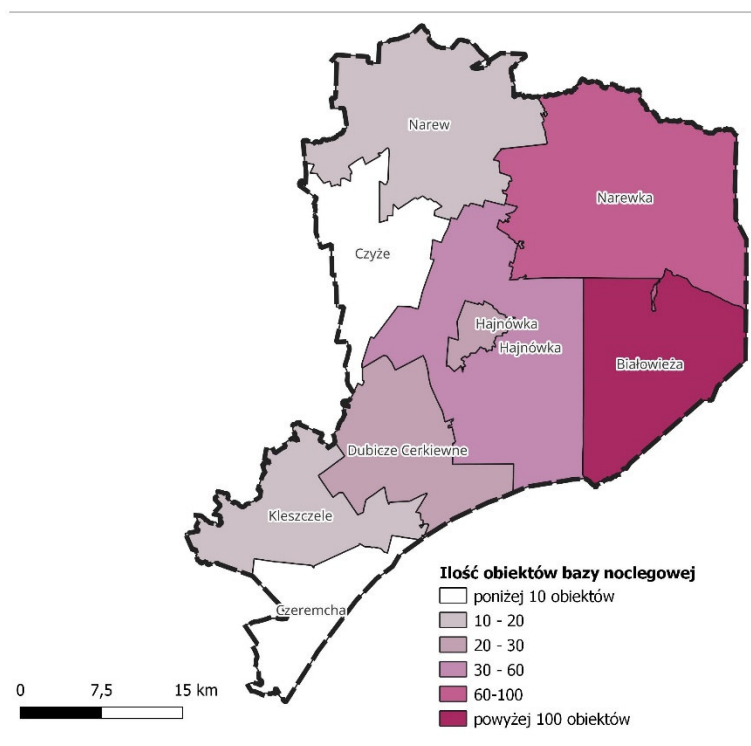
Na obszarze Powiatu Hajnowskiego występuje słabe zróżnicowanie przestrzenne pod względem lokalizacji obiektów bazy noclegowej (Rysunek 16). Największa ilość obiektów noclegowych zlokalizowana jest we wschodniej części powiatu – w rejonie Puszczy Białowieskiej. Z przeprowadzonej analizy wynika, że na terenie Powiatu Hajnowskiego największą ilość obiektów noclegowych oferuje Gmina Białowieża, w której zlokalizowanych jest ok. 33,5% wszystkich obiektów w powiecie. Duża ilość obiektów występuje również w Gminie Narewka – 24,3%. Najmniejszą ilość obiektów, stanowiących bazę noclegową dla turystów posiadają gminy: Czyże (1,7%) oraz Czeremcha (2,9%), w których znajduje się zaledwie kilka obiektów.

⁶⁴ <https://www.produktyregionalne.pl>

⁶⁵ <http://www.podlaskiszlakkulinarny.pl/spizarnia-bialowieska/> [dostęp dnia 31.03.2023 r.]

⁶⁶ <https://noclegi.pl/>, <https://www.nocowanie.pl/>, <https://www.noclegowo.pl/> [dostęp dnia 16.02.2023 r.]

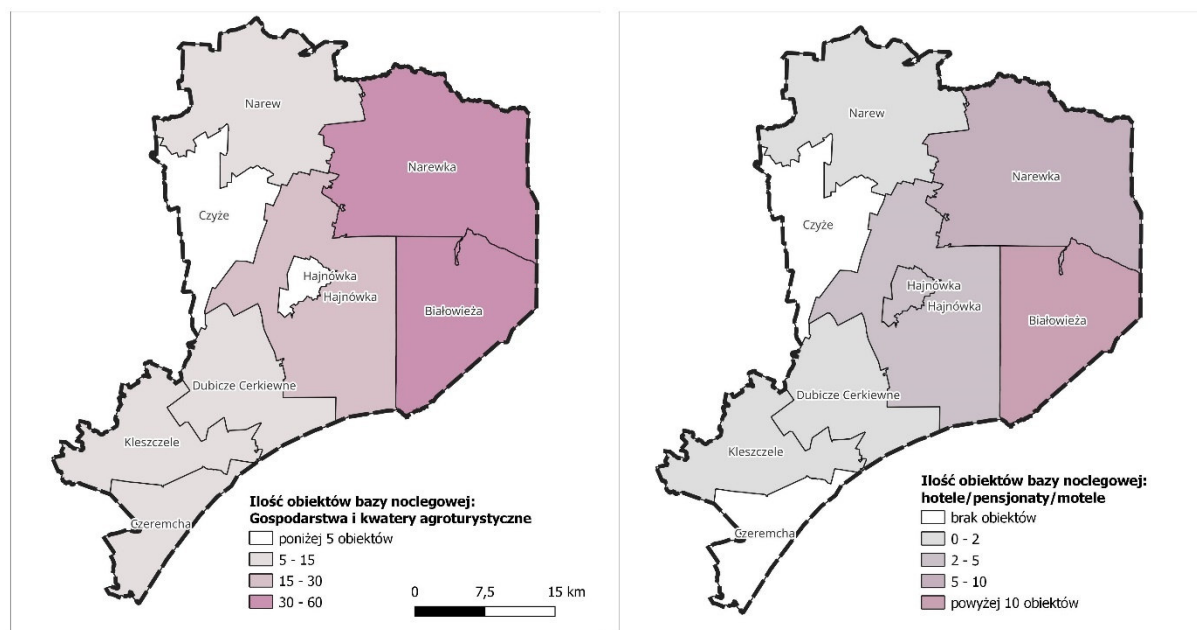
⁶⁷ <https://www.google.pl/maps>

Rysunek 16. Zróżnicowanie przestrzenne obiektów bazy noclegowej w Powiecie Hajnowskim.

Źródło: opracowanie własne

W całym powiecie zdecydowanie przeważają kwatery agroturystyczne, które stanowią ponad połowę (50,7%) zidentyfikowanej bazy noclegowej. Najwięcej agroturystycznej bazy noclegowej oferuje Gmina Białowieża (48,7% wszystkich obiektów w gminie) oraz Narewka (59,7% wszystkich obiektów w gminie). Hotele, pensjonaty oraz motele, które są podstawowym elementem całorocznej bazy noclegowej stanowią niecałe 10% wszystkich obiektów. Najwięcej tego typu obiektów noclegowych odnotowano również na obszarze Gminy Białowieża oraz Gminy Narewka. Na obszarze gmin Czyże i Czeremcha brak jest hoteli, pensjonatów oraz innych większych obiektów noclegowych (Rysunek 17).

Rysunek 17. Zróżnicowanie przestrzenne hoteli, pensjonatów, moteli oraz obiektów agroturystycznych w Powiecie Hajnowskim.

Źródło: opracowanie własne

Baza gastronomiczna

Analizy dostępności bazy gastronomicznej dokonano na podstawie inwentaryzacji przeprowadzonej w ramach bazy obiektów udostępnionych w ramach Map Google⁶⁸. Dużą rolę odgrywa baza żywieniowa ośrodków wypoczynkowych, przeznaczona przede wszystkim do obsługi swoich gości. Część obiektów restauracyjnych występuje jako sprzężone z noclegowymi obiektami turystycznymi typu: hotele, zajazdy, pensjonaty. Dodatkowo spośród obiektów gastronomicznych, na analizowanym obszarze występują: restauracje, bistra, pizzerie, bary, kawiarnie, herbaciarnie i cukiernie. Część z nich stanowi obiekty sezonowe, funkcjonujące wyłącznie w okresie letnim.

Generalnie, baza gastronomiczna w Powiecie Hajnowskim jest stosunkowo słabo rozwinięta. W niektórych gminach (m.in. w Gminie Czyże) nie zidentyfikowano usług gastronomicznych (nie wyliczając ewentualnej bazy żywieniowej dostępnej dla turystów w miejscu noclegu). Najwięcej punktów świadczących usługi gastronomiczne mieści się na obszarze miasta Hajnówka. Dość dużo możliwości żywieniowych dla turystów oferuje również Gmina Białowieża. Część punktów gastronomicznych oferuje kuchnię regionalną i lokalną. Obiekty te znajdują się w Białowieży, Hajnówce, Narewce, Kleszczelach, Dubiczach Cerkiewnych oraz na obszarach wiejskich Gminy Hajnówka. Ilość obiektów z kuchnią lokalną jest dość niewielka, a ich lokalizacja słabo zróżnicowana przestrzennie.

⁶⁸ <https://www.google.pl/maps>

Baza towarzysząca

Ważnym elementem zagospodarowania turystycznego, uzupełniającym bazę noclegową i gastronomiczną jest baza towarzysząca, która obejmuje obiekty i urządzenia, umożliwiające uprawianie różnych form turystyki.

Jednymi z ważniejszych elementów bazy są obiekty i urządzenia sportowo-rekreacyjne. Na obszarze Powiatu Hajnowskiego do dyspozycji turystów są przede wszystkim: boiska piłkarskie, boiska do siatkówki, place zabaw dla dzieci, zdefiniowane trasy rowerowe, centrum paintballowe, strzelnica, park linowy a także plaże i kąpieliska itp. W Powiecie Hajnowskim funkcjonuje m.in. plaża nad zalewem Siemianówka oraz kąpieliska nad Zalewem Bachmaty (gm. Dubicze Cerkiewne) i nad Zalewem w Repczycach (gm. Kleszczele). Na terenach turystycznych rozwija się również baza do rekreacji konnej. W takich obiektach oferowane są również przejażdżki bryczkami, wozami oraz zimowe kuligi.

Poza obiektami i urządzeniami o charakterze sportowym i rekreacyjnym uzupełnieniem podstawowej bazy turystycznej są obiekty kulturalno-rekreacyjne, które zaspokajają potrzeby zarówno turystów jak i ludności miejscowej, a także podnoszą atrakcyjność walorów turystycznych. Poniższa tabela (Tabela 71) zawiera wykaz niektórych obiektów kulturalno-rekreacyjnych zlokalizowanych na obszarze powiatu.

Tabela 71. Obiekty kulturalno-rekreacyjne w Powiecie Hajnowskim.

Obiekty kulturalno-rekreacyjne
Gmina Białowieża
Ośrodek Edukacji Leśnej „Jagiellońskie” Rezerwat Pokazowy Żubrów Skansen architektury drewnianej ludności ruskiej Podlasia Stacja Białowieża Pałac Kolejka „Białowieski Express” Białowieskie Drezyny Kolejowe Stacja kolejowa Białowieża Towarowa Muzeum Przyrodniczo-Leśne im. S. Miklaszewskiego Białowieskiego Parku Narodowego Skansen Białowieskie Sioło Galeria Sztuki Regionu i Pogranicza KRESY
Gmina Narewka
„Głuszc” skansen kolejki wąskotorowej Herbarium – obiekt Parku Edukacji Przyrodniczo-Leśnej Dworek Rousseau Muzeum Wystawa Zdjęć Żydów z Narewki Dwór Bartnika – Muzeum pszczelarstwa Ośrodek Turystyczno-Rekreacyjny i Kulturalny w Starym Dworze
Gmina Narew
Muzeum etnograficzne w Soce Kraina Otwartych Okiennic, Soce, Puchły, Trześcianka Muzeum Wsi w Narwi
Gmina Kleszczele
Ametystowa Komnata w Kleszczelach Hładyszka – Galeria Sztuki Sławomira Smyka
Gmina Czeremcha
Muzeum kolejnictwa Lipowe Zapłocie
Gmina Dubicze Cerkiewne
Muzeum Izba Kultury i Tradycji OSP
Gmina Czyże

Obiekty kulturalno-rekreacyjne
-
Gmina Hajnówka
Chatka Baby Jagi Ośrodek warsztatowy Uroczysko Sosnówka – ośrodek medytacji Wioski tematyczne: Wieś Drewniana, Wioska Małego Osocznika, Wioska Bulwy
Miasto Hajnówka
Muzeum Kowalstwa i Ślusarstwa w Hajnówce Muzeum i Ośrodek Kultury Regionu Puszczy Białowieskiej Kolejka Wąskotorowa Hajnówka-Topiło Park Miniatur Zabytków Podlasia w Hajnówce Skansen kolejki wąskotorowej Muzeum i Ośrodek Kultury Białoruskiej

Zródło: opracowanie własne

Z ważniejszych placówek i urzędów o charakterze turystycznym należy zwrócić również uwagę na obiekty mające istotne znaczenie w obsłudze ruchu turystycznego: biura podróży i informacji, szlaki turystyczne, wypożyczalnie sprzętu sportowo-rekreacyjnego.

Na obszarze Powiatu Hajnowskiego zlokalizowane są certyfikowane punkty informacji turystycznej, m.in.⁶⁹:

- Centrum Turystyki Regionu Puszczy Białowieskiej, Polsko-Białoruski Punkt Informacji Turystycznej, siedziba Lokalnej Organizacji Turystycznej „Region Puszczy Białowieskiej” w Hajnówce,
- Centrum Turystyki i Promocji "Kraina Żubra" w Białowieży,
- Punkt – informacja turystyczna Białowieskiego Parku Narodowego, Muzeum Przyrodniczo-Leśne w Białowieży (punkt działu niestacjonarnie),
- Centrum Turystyki i Kultury „Hładyńska” w Kleszczelach,
- Inne obiekty pełniące funkcję punktów informacji turystycznej to m.in.⁷⁰: Punkt Informacji Turystycznej w Nowosadach przy Lokalnym Ośrodku Zarządzania Ruchem Turystycznym Gminy Hajnówka, Ośrodek Wypoczynkowy „Bachmaty”, Gminny Ośrodek Kultury w Dubinach, Gminna Biblioteka Publiczna w Narwi, Filia Gminnej Biblioteki Publicznej w Łosince oraz Gminny Ośrodek Kultury w Czeremsze, Punkt Informacji Turystycznej przy Stacji Kajakowej w Narewce

Na obszarze Powiatu Hajnowskiego działają wypożyczalnie sprzętu sportowo-rekreacyjnego, w tym wypożyczalnie rowerów, wypożyczalnie sprzętu *nordic walking*, wypożyczalnie nart biegowych a także wypożyczalnie kajaków i rowerów wodnych.

Szlaki turystyczne

Ważną rolę w obsłudze turystów na terenie Powiatu Hajnowskiego pełnią szlaki turystyczne, trasy turystyczne i ścieżki edukacyjne, które stanowią jedną z podstawowych form turystyki aktywnej. Powiat Hajnowski dysponuje znaczną siecią szlaków turystycznych: pieszych i rowerowych. Piesze szlaki turystyczne koncentrują się przede wszystkim w rejonach o najwyższych walorach przyrodniczych – w Puszczy Białowieskiej oraz wzdłuż dolin rzecznych. Często krótkie szlaki stanowią fragmenty szlaków dystansowych. Do najdłuższych szlaków na terenie Powiatu Hajnowskiego należą m.in.⁷¹:

⁶⁹ <https://odpoczywajnawsi.pl/storage/2020/06/turystyka-aktywna-msit.pdf> [dostęp dnia 31.03.2023 r.]

⁷⁰ Ibidem

⁷¹ <https://bialowieza.travel/zobacz-koniecznieszlaki-piesze/atracje> [dostęp dnia 30.03.2023 r.]

-
- „Kresowe wędrówki” Narewka – Waliły – Stacja (67 km) – szlak ma charakter łącznika między Puszcą Białowieską a Puszcą Knyszyńską, biegnąc obok atrakcyjnego turystycznie zbiornika wodnego Siemianówka. Poza walorami typowo krajobrazowymi i przyrodniczymi prezentuje również zabytkowe obiekty sakralne wyznawców prawosławia. Szlak wychodzi poza obszar Powiatu Hajnowskiego;
  - Białowieża – Siemianówka (41 km) – szlak prowadzący obok Skansenu Architektury Drewnianej Ludności Ruskiej Podlasia do wsi Pogorzelce, gdzie zachowała się drewniana architektura wsi podlaskiej. Następnie przez uroczysko Stara Białowieża (gdzie znajduje się ścieżka edukacyjna „Szlak Dębów Królewskich i Książąt Litewskich”) biegnie w kierunku wsi Gruszki i Babia Góra, gdzie można skorzystać z wież widokowych. Szlak kończy się w Siemianówce (gm. Narewka);
  - Hajnówka – Orzeszkowo – Hajnówka „Śladami Powstania Styczniowego” (31 km) – szlak wyznacza krąg wyznaczony przez pomnikowe dęby. Główną atrakcją, do której prowadzi jest Dąb „Car”, stanowiący jedno z najpotężniejszych drzew w Puszczy Białowieskiej;
  - Białowieża – Topiło – Wiluki (27 km) – szlak wiedzie przez rezerваты przyrody Podcerkwa, Berezewo, Olszana, Myśliszcze i Michnówka, które chronią przede wszystkim miejsca bytowania motyli dziennych i kraśników;
  - „Szlak walk partyzanckich” Hajnówka – Narewka (22 km);
  - Białowieża – Czerlonka Osada – Zwierzyniec (17 km) – szlak oprowadzający po okolicach Białowieży, obejmując m.in. Ośrodek Edukacji Leśnej Jagiellońskie w Nadleśnictwie Białowieża;
  - Białowieża - „Miejscami Pamięci Narodowej” – na szlaku znajdują się miejsca martyrologii z okresu II wojny światowej;
  - „Wilczy Szlak” Zamosze – tzw. Kosy Most (11,5 km) – szlak wiodący przez malownicze obszary leśne w północnej części Białowieskiego Parku Narodowego.

Szczególną funkcję (szczególnie dla dzieci i młodzieży) odgrywają ścieżki edukacyjne, które są specyficzną formą szlaków pieszych. Ścieżki edukacyjne uzupełniane są często tablicami informacyjno-edukacyjnymi lub innymi elementami dydaktycznymi. Do najbardziej wyróżniających się ścieżek edukacyjnych w Powiecie Hajnowskim należą⁷²:

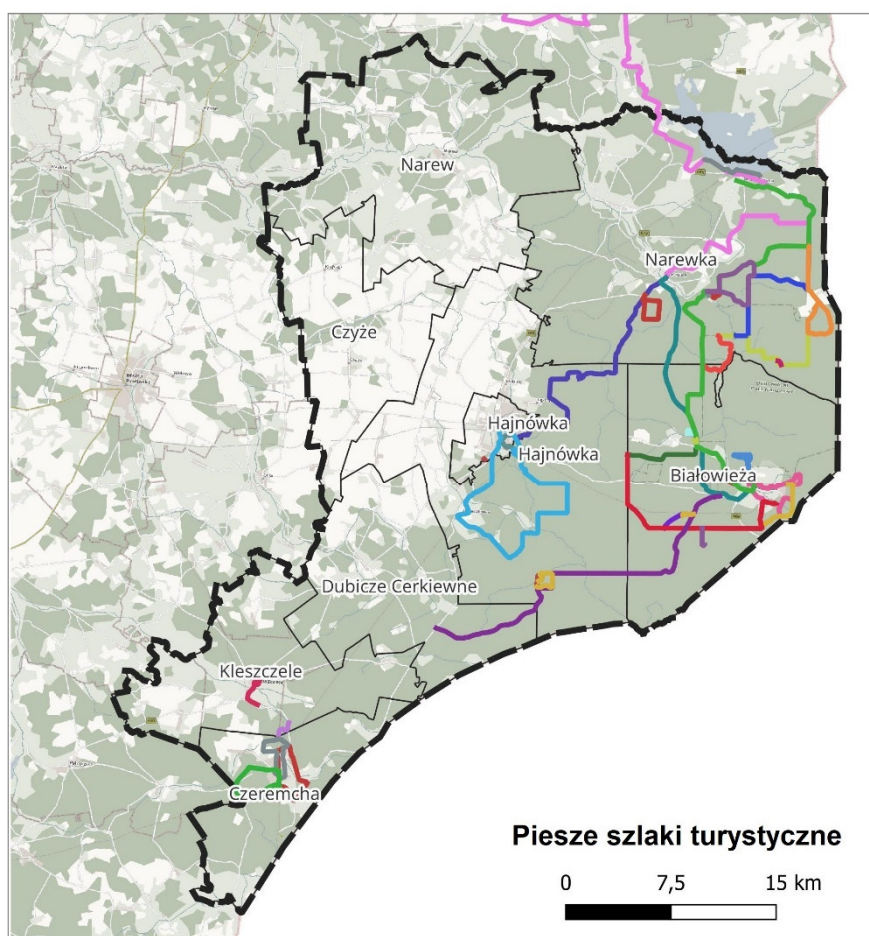
- Miodowa ścieżka edukacyjna – ścieżka znajduje się na placu pod siedzibą nadleśnictwa Browsk i składa się z 7 tablic edukacyjnych poświęconym pszczołom i bartnictwu.;
- „Tropem Żubra: Kosy Most – Babia Góra (20 km) – szlak łączący 3 miejsca zimowego dokarmiania żubrów - tzw. ostoje żubrów: „Kosy Most”, „Czoło”, „Babia Góra”;
- „Ptaki zbiornika Siemianówka” (4,5 km) – biegnie południowym brzegiem zbiornika wodnego Siemianówka. Na ścieżce można skorzystać z wież widokowych zlokalizowanych na brzegu. Zbiornik Siemianówka oraz otaczająca go dolina Narwi stanowi jedną z najważniejszych ostoi ptaków północno-wschodniej Polski oraz jeden z najważniejszych przystanków podczas ptasich wędrówek;
- „Szlakiem żubra” – krótka ścieżka wzdłuż której umieszczone są tablice informacyjne dotyczące żubrów. Szlak zakończony jest wieżą widokową, z którego można obserwować żubry, jelenie i sarny;

---

⁷² Ibidem

- „Pod Dębami” (5,5, km) – trasa przez północne drzewostany Puszczy Białowieskiej, uzupełniona 15 tablicami edukacyjnymi o tematyce leśnej (główne aspekty hodowli lasu, ochrona lasu przed wiatrem, śniegiem czy też zwierzyną lub kornikiem);
- „Puszczańskie Drzewa” (2km) – ścieżka w miejscowości Topiło, wokół śródleśnych stawów na rzece Perebel. Ścieżka uzupełniona tablicami opisującymi podstawowe gatunki drzew występujących w puszczy, skansen wąskotorowej kolejki leśnej oraz kapliczkę ekumeniczną;
- „Tropem Orlika” (4km) – ścieżka usytuowana w sąsiedztwie osady Topiło. Prowadzi przez miejsca pozwalające przedstawić środowiska niezbędne dla rozwoju populacji orlika krzykliwego w Puszczy Białowieskiej;
- „Bioróżnorodność Puszczy Białowieskiej” – na długości 17,5 km i przebiegu: Stare Masiewo – Rez. „Lasy Naturalne Puszczy Białowieskiej” składnica drewna (wiata) – Rez. Masiewo – Rez. „Lasy Naturalne Puszczy Białowieskiej” – Łączyno – Nowe Masiewo – Stare Masiewo wraz z małą infrastrukturą turystyczną: wieżą widokową w miejscowości Stare Masiewo, wiatą odpoczynkową obok wieży widokowej oraz tablicami edukacyjnymi umieszczonymi na trasie ścieżki.

Powyższe szlaki i ścieżki edukacyjne obejmują przede wszystkim tereny Puszczy Białowieskiej. Poza nimi, na obszarze Powiatu Hajnowskiego funkcjonują również szlaki i ścieżki spacerowe na obszarze Gminy Czeremcha oraz Kleszczele, m.in.: szlak pieszy „Kleszczele – królewskie miasto na kresach” oraz ścieżki spacerowe w Czeremsku: „Do źródeł Nurca”, „Do zalewu w Repczycach”, „Kahanka”, „Harali”.

Rysunek 18. Piesze szlaki turystyczne na obszarze Powiatu Hajnowskiego.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <https://bialowieza.travel/>

Największe zagęszczenie pieszych szlaków turystycznych występuje we wschodniej części obszaru Partnerstwa, obejmując Puszcę Białowieską (Rysunek 18).

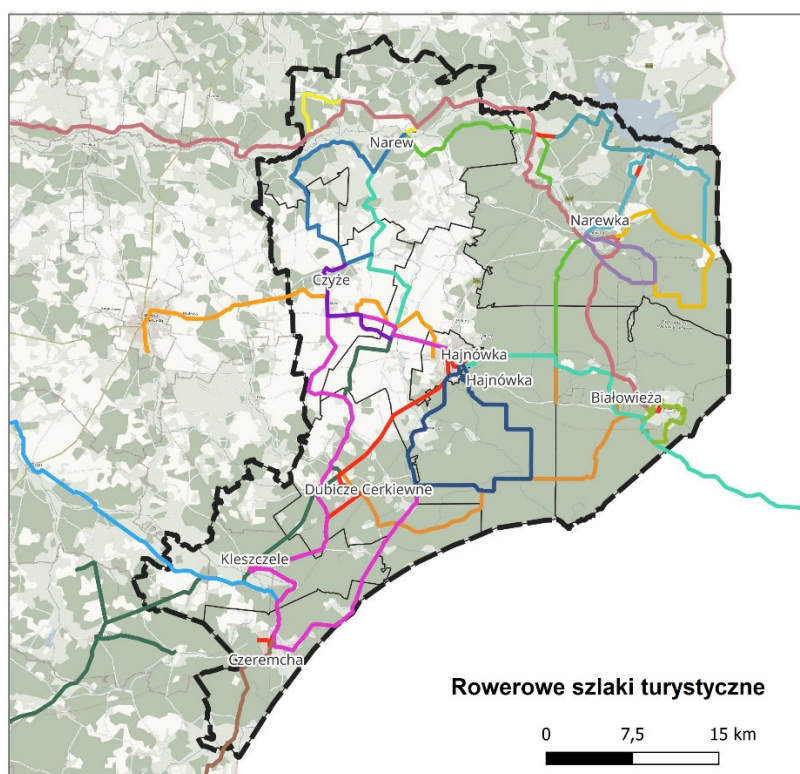
Powiat Hajnowski posiada bogatą sieć rowerowych szlaków turystycznych. Obejmują ona w zasadzie obszar wszystkich gmin powiatu (Rysunek 19). Wśród najważniejszych szlaków rowerowych można wymienić⁷³:

- Wschodni Szlak Rowerowy Green Velo – szlak łączący pięć województw Polski Wschodniej;
- Białowiecki Szlak Transgraniczny – stanowi dobrze oznakowaną sieć dróg leśnych, żwirowych i asfaltowych ciągnących się po obu stronach granicy. Trasa łączy walory przyrodnicze z zasobami historii i wielokulturowego charakteru regionu (m.in. unikalna drewniana architektura domostw, świątynie katolickie i prawosławne);
- Podlaski Szlak Bociani – stanowi najdłuższy szlak rowerowy w województwie o długości 412 km. Na terenie Powiatu Hajnowskiego znajduje się ok. 62km trasy. Szlak łączy cztery parki narodowe - Białowiecki, Narwiański, Biebrzański i Wigierski ukazując wyjątkowe walory przyrodnicze i kulturowe Podlasia.

⁷³ <https://bialowieza.travel/zobacz-koniecznie/szlaki-rowerowe> [dostęp dnia 30.03.2023 r.]

- Szlak Bioróżnorodności Regionu Puszczy Białowieskiej i Doliny Narwi – szlak o długości 50,7 km, ukazujący różnorodność biologiczną i przyrodniczą obszaru. Wzdłuż szlaku ustawione są tematyczne tablice edukacyjne oraz tablice z mapami, opatrzone informacjami w języku polskim, rosyjskim i angielskim. Szlak wyposażony jest w mało infrastrukturę turystyczną: wiaty turystyczne, stojaki na rowery itp.;
- Hajnówka – Dubicze Cerkiewne – Czeremcha – Piaski – szlak o długości 85 km, wiodący przez pięć gmin o charakterystycznej architekturze Podlasia i wielokulturowy charakter regionu;
- Kraina Otwartych Okiennic – szlak obejmuje trzy miejscowości o unikatowej architekturze podlaskiej wsi: Puchły, Soce i Trześcianka nawiązującej do zdobnictwa stosowanego w rosyjskiej architekturze ludowej (m.in. bogata i barwna dekoracja okiennic).

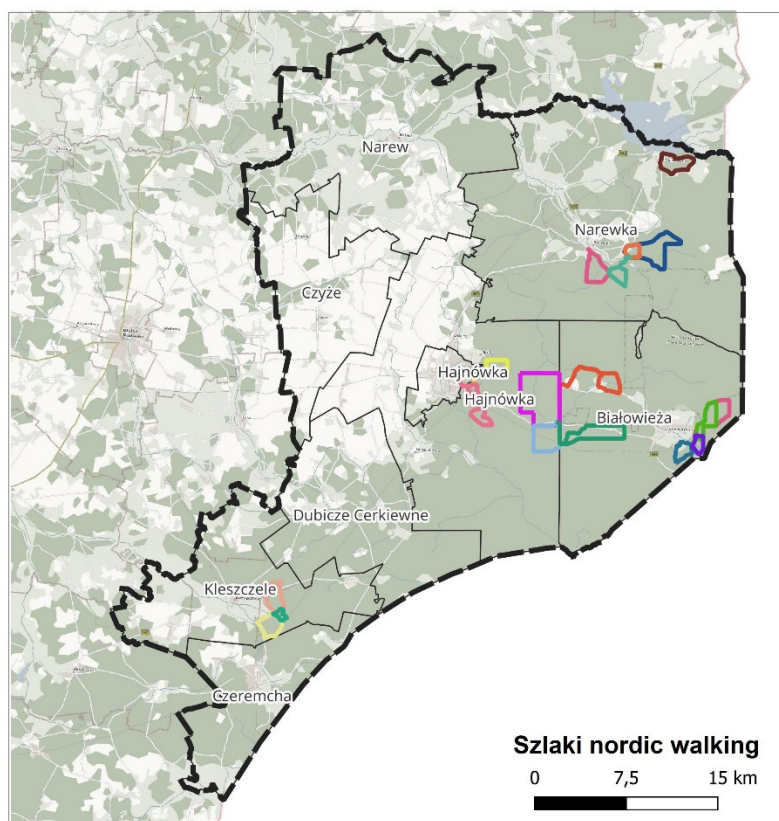
Rysunek 19. Rowerowe szlaki turystyczne na obszarze Powiatu Hajnowskiego.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <https://bialowieza.travel/>

Na obszarze Powiatu Hajnowskiego funkcjonują również trasy przygotowane do nordic walking. Szlaki wyznaczono w gminach: Narewka, Białowieża, Hajnówka oraz Kleszczele (Rysunek 20)⁷⁴.

⁷⁴ <https://bialowieza.travel/zobacz-koniecznieszlaki-nordic-walking> [dostęp dnia 30.03.2023 r.]

Rysunek 20. Szlaki nordic walking na obszarze Powiatu Hajnowskiego.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <https://bialowieza.travel/>

Na obszarze Powiatu Hajnowskiego funkcjonują również⁷⁵:

- Szlak kajakowy – umożliwiający spływ kajakiem rzekami Narew i Narewka. Szlak kajakowy jest wyposażony w infrastrukturę tj. miejsca przeznaczone do biwakowania, miejsca postojowe oraz przystanie kajakowe m.in. w miejscowościach Narew, Narewka, Lewkowo Stare, Stary Dwór);
- Szlak kolejki wąskotorowej – rozpoczynający się na terenie Nadleśnictwa Hajnówka, prowadzący do śródlęsnej osady Topiło;
- Trasy questowe – gry terenowe ujmujące ciekawostki, opowieści i legendy o miejscowościach poszczególnych gmin;
- przejazdy koleją drezynową.

System obsługi ruchu turystycznego

Na terenie Powiatu Hajnowskiego częściowo wykształcił się system organizacyjny turystyki. Nie jest on jednak spójny oraz nie obejmuje całościowej obsługi ruchu turystycznego.

Na obszarze powiatu funkcjonuje **Lokalna Organizacja Turystyczna (LOT)**, która powstała jako jednostka zrzeszająca samorządy, stowarzyszenia, fundacje, Białowiecki Park Narodowy oraz podmioty branży turystycznej (biura turystyczne, obiekty gastronomiczne i noclegowe). Celem LOT jest m.in.⁷⁶:

- promocja regionu Puszczy Białowieckiej jako krainy atrakcyjnej turystycznie,

⁷⁵ <https://odpoczywajnawsi.pl/storage/2020/06/turystyka-aktywna-msit.pdf> [dostęp dnia 31.03.2023 r.]

⁷⁶ <https://lot.bialowieza.pl/lot/o-nas/> [dostęp dnia 30.03.2023 r.]

- integracja samorządów, podmiotów gospodarczych i organizacji pozarządowych działających na rzecz rozwoju turystyki w regionie Puszczy Białowieskiej,
- kreowanie pozytywnego wizerunku regionu, poprzez identyfikację lokalnej marki,
- promocja atrakcji, obiektów, produktów i usług turystycznych,
- inicjowanie tworzenia i rozwoju markowych produktów turystycznych
- koordynowanie działań w zakresie planowania i realizacji imprez turystycznych
- doskonalenie kadr i prowadzenie działań marketingowych w zakresie turystyki.

Należy jednak zaznaczyć, że działania stowarzyszenia nie obejmują całościowo obszaru Powiatu Hajnowskiego. Gminy Powiatu Hajnowskiego nie współpracują ze sobą w dziedzinie turystyki. Wśród samorządów lokalnych, do LOT przynależą jedynie: Starosto Powiatowe w Hajnówce, Urząd Gminy Białowieża, Urząd Gminy Narewka oraz Urząd Miasta Hajnówka⁷⁷. Również w kwestii podmiotów świadczących usługi noclegowe i gastronomiczne, jedynie niewielka ich część należy do organizacji. Rolę LOT w Powiecie Hajnowskim należy wzmocnić. Powinna stać się jednostką organizacyjno-koordynującą, obejmując całościowo obsługę ruchu turystycznego. W ramach działalności LOT została opracowana Strategia Marki Puszcza Białowieska, dająca podstawy do działań produktowych, komunikacyjnych i promocyjnych realizowanych przez stowarzyszenie.

Ważnym punktem, mającym znaczenie w organizacji turystyki oraz promocji wydarzeń kulturalnych w Powiecie Hajnowskim jest również Centrum Turystyki i Promocji „Kraina Żubra”, które od 1 lipca 2020 roku funkcjonuje w ramach Wydziału Promocji i Rozwoju Starostwa Powiatowego w Hajnówce. Głównym elementem działań promocyjno-informacyjnych obiektu jest informacja turystyczna, certyfikowana zgodnie z zasadami Polskiej Organizacji Turystycznej. W Centrum Turystyki i Promocji „Kraina Żubra” organizowane są również wydarzenia promujące produkty lokalne, tradycje, rękodzieło oraz artystów. Mimo podjęcia inicjatywy związanej z powołaniem instytucji, Powiat Hajnowski zmagają się z brakiem funduszy na realizację działań promocyjnych.

Obecnie brak na analizowanym terenie sprawnie działającej instytucji koordynującej, która objęłaby obsługę turystyki zarówno w kwestii inwestycji turystycznych, informacji, promocji jak i bezpośredniej obsługi turystów.

W Powiecie Hajnowskim inicjatywy związane z promocją turystyki nie są wystarczające. Jak wskazują liczne dokumenty organizujące promocję w regionie Puszczy Białowieskiej, działania promocyjne w regionie są bardzo rozdrobnione, a także nieskoordynowane⁷⁸. Zarówno powiat, jak i większość gmin nie posiada jednak strategii promocji oraz planów promocyjnych, które wskazywałyby na ukierunkowanie i spójne podejście do promocji regionu Puszczy Białowieskiej. Działania promocyjne w zakresie turystyki zostały podjęte m.in. przez Miasto Hajnówka, które w 2023 roku stworzyło opracowanie pn. „*Koncepcja rozwoju oferty turystycznej i strategia promocji turystyki miasta Hajnówka*”. W odniesieniu jednak do rozwoju obszaru całego Powiatu Hajnowskiego niezwykle ważne jest wypracowanie wspólnej wizji promocji. W tej kwestii zauważalny jest brak współpracy międzygminnej a także współdziałania z lokalnymi grupami działania i stowarzyszeniami zainteresowanymi rozwojem turystyki. Obecnie brakuje długofalowych, wspólnych działań, które pozwolą na wydłużenie sezonu turystycznego a także rozszerzą ofertę turystyczną.

⁷⁷ Ibidem

⁷⁸ Strategia zarządzania i promocji regionu Puszczy Białowieskiej, Ekoton.

Podsumowanie

- W odniesieniu do obiektów pełniących funkcję turystyczną można zauważyć rozproszenie w przestrzeni Powiatu. Rozkład w przestrzeni bazy turystycznej jest nierównomierny. Najwięcej obiektów turystycznych znajduje się w Białowieży.
- Droga Narewowska (łącząca gminy Białowieża i Narewka), funkcjonująca jako droga leśna, udostępniona do ruchu publicznego została wskazana przez JST tworzące Partnerstwo jako ważna dla ruchu turystycznego.
- Na analizowanym obszarze funkcjonuje wiele szlaków turystycznych. Ich największe zagęszczenie występuje we wschodniej części obszaru Partnerstwa, przede wszystkim na obszarze Puszczy Białowieskiej.
- Służącą ruchowi turystycznemu infrastrukturę jak zorganizowane kąpieliska, ośrodki i wypożyczalnie sprzętu, obiekty kulturalno-rozrywkowe cechuje nierównomierne zagęszczenie na obszarze Powiatu.
- W Powiecie Hajnowski zauważalny jest niewielki stopień sieciowanie produktów turystycznych. Potencjalne usieciowanie lokalnych produktów turystycznych i infrastruktury towarzyszącej może stanowić działania wspierające i promujące turystykę w szerszej skali, prowadząc do wzrostu gospodarczego całego obszaru Partnerstwa.
- Rdzeniem produktów turystycznych Powiatu Hajnowskiego powinny być walory przyrodnicze oraz zasoby kulturowe, gdyż to one są identyfikowane z tym regionem. Region Puszczy Białowieskiej.
- Wsparcie turystyczne dla miejsc o słabszych zasobach przyrodniczych i kulturowych mogą stanowić tradycje kulinarne i oferta gastronomiczna. W Powiecie Hajnowskim tworzone są produkty wpisane na listę ministerialną produktów tradycyjnych oraz produkty regionalne, które uzyskały kulinarną „Perłę” w ogólnopolskim konkursie „Nasze Kulinarne Dziedzictwo – Smaki Regionów”.
- Jak większość regionów w Polsce, Powiat Hajnowski zmaga się z sezonowością ruchu turystycznego.
- Ważnym punktem, mającym znaczenie w organizacji turystyki oraz promocji wydarzeń kulturalnych w Powiecie Hajnowskim jest funkcjonujące w ramach Wydziału Promocji i Rozwoju Starostwa Powiatowego w Hajnówce Centrum Turystyki i Promocji „Kraina Żubra”, a także Lokalna Organizacja Turystyczna „Region Puszczy Białowieskiej” (LOT). W ramach działalności LOT została opracowana Strategia Marki Puszcza Białowieska, dająca podstawy do działań produktowych, komunikacyjnych i promocyjnych realizowanych przez stowarzyszenie. Należy jednak zaznaczyć, że działania organizacji nie obejmują całościowo obszaru Powiatu Hajnowskiego. Opracowana w 2015 roku Strategia Marki Puszcza Białowieska wymaga przeprowadzenia ewaluacji.
- Współpraca międzygminna na obszarze Partnerstwa a także współdziałanie z lokalnymi grupami działania i stowarzyszeniami zainteresowanymi rozwojem turystyki są niewystarczające. Większość gmin nie posiada strategii promocji oraz planów promocyjnych, ukierunkowujących na wspólną wizję promocji regionu Puszczy Białowieskiej.
- Zintegrowane działania marketingowe mające zasięg zarówno krajowy jak i międzynarodowy w sektorze turystyki na obszarze Partnerstwa prowadzi przede wszystkim Starostwo Powiatowe w Hajnówce. Poszczególne gminy objęte strategią

zajmują się promocją turystyki, jednak głównie w wymiarze lokalnym. Brakuje konsolidacji działań promocyjnych i współpracy podmiotów w zakresie budowania wspólnej marki turystycznej.

- Zagadnienie promocji turystyki na terenie Powiatu Hajnowskiego oraz poszczególnych gmin Powiatu Hajnowskiego należy uznać za priorytet interwencyjny.

ANALIZA STREFY ŚRODOWISKOWEJ

Położenie fizycznogeograficzne

Według regionalizacji fizycznogeograficznej J. Kondrackiego⁷⁹, obszar Powiatu Hajnowskiego położony jest w obrębie: megaregionu Niż Wschodnioeuropejski, prowincji Niż Wschodniobałtycko-Białoruski (nr 85), podprowincji Wysoczyzny Podlasko-Białoruskie (nr 843), makroregionu Nizina Północnopodlaska (nr 843.3) i mezoregionów: Równina Bielska (nr 843.37), Wysoczyzna Drohiczyńska (nr 843.38), Dolina Górnej Narwi (nr 843.36) oraz Wysoczyzna Białostocka (nr 843.33).

Niemal cały obszar powiatu zlokalizowany jest w ramach mezoregionu Równiny Bielskiej. Niewielki obszar w południowych rejonach powiatu (południowy obszar Gminy Kleszczele oraz wschodnia część gminy Czeremcha) znajduje się w mezoregionie Wysoczyzny Drohiczyńskiej. Położona w północnej części powiatu dolina Narwi znajduje się w mezoregionie Dolina Górnej Narwi (środkowa część Gminy Narew oraz północne rejony gminy Narewka), natomiast północny rejon powiatu (obejmujący północny obszar Gminy Narew) w mezoregionie Wysoczyzna Bielska.

Równina Bielska jako kraina, posiada w znacznym stopniu zachowane w stanie naturalnym środowisko przyrodnicze. Odznaczają ją wysokie i unikatowe walory przyrodnicze w skali kraju a także całej Europy. Są to głównie duże kompleksy naturalnych lasów, jeziora oraz bagienne doliny rzek. Równina Bielska cechuje się wysokim stopniem naturalności szaty roślinnej oraz bogatą bioróżnorodnością. O wysokim potencjale przyrodniczym i biologicznym mezoregionu świadczą liczne obszary objęte prawnymi formami ochrony przyrody oraz występowanie chronionych i rzadkich gatunków fauny i flory. Wysoki stopień naturalności wynika również ze struktury użytkowania gruntów, w której dominują przede wszystkim obszary biologicznie czynne, takie jak: lasy, zadrzewienia, łąki, pastwiska, wody oraz nieużytki bagienne. Obszar cechuje się również stosunkowo czystym powietrzem atmosferycznym i niewielkim zanieczyszczeniem środowiska.

Wysoczyzna Drohiczyńska stanowi falistą równinę, osiągającą wysokość do 210 m. n.p.m. Jest to region umiarkowanie zalesiony.

Mezoregion Dolina Górnej Narwi ciągnie się wzdłuż doliny górnego biegu Narwi.

⁷⁹ Kondracki J., Regiony fizycznogeograficzne Polski, w: „Poznaj Świat” R.XII, nr 4 (137), 1964 r.

Krajobraz mezoregionu Wysoczyzny Białostockiej jest zróżnicowany. Na jego obszarze występują wysokie wzgórza moren i kemów, przekraczające 200 m. n.p.m. Rozległe powierzchnie sandrowe zajmują obszary leśne, na których utworzono liczne rezerваты.

Klimat

Ogólna charakterystyka warunków klimatycznych

Według klasyfikacji Okołowicza⁸⁰, Powiat Hajnowski położony w strefie klimatu umiarkowanego przejściowego z zaznaczającymi się cechami kontynentalnymi. Jest jednak bardziej surowy niż w pozostałych częściach kraju. Cechuje go przede wszystkim długa i mroźna zima, krótkie przedwiośnie, krótki okres wegetacyjny i niski poziom opadów atmosferycznych.

Zjawisko globalnego ocieplenia spowodowało jednak, że średnie roczne temperatury i średnia wielkość opadów wzrosła. Średnia miesięczna temperatura powietrza z wielolecia 1995-2019 mierzona na stacji pomiarowej IMGW-PIB w Białowieży wynosi 7,5°C. Zwiększają się wartości średnich temperatur ekstremalnych w województwie (Tabela 72).

Tabela 72. Porównanie ekstremalnych wartości temperatury powietrza odnotowanych w województwie podlaskim w dwóch okresach pomiarowych.

miesiąc	maksymalna w województwie		minimalna w województwie	
	1961-1995	1995-2019	1961-1995	1995-2019
styczeń	12,0	11,5	-35,6	-31,4
luty	14,5	16,8	-34,7	-29,9
marzec	20,3	21,8	-30,0	-22,1
kwiecień	31,7	27,4	-10,0	-11,4
maj	32,7	31,2	-6,4	-5,5
czerwiec	33,4	33,1	-1,0	-2,4
lipiec	34,8	36,6	1,7	2,0
sierpień	35,5	36,4	-2,8	0,9
wrzesień	34,8	30,0	-6,7	-5,2
październik	24,9	25,5	-12,0	-12,9
listopad	19,0	18,2	-20,7	-22,6
grudzień	12,4	13,8	-29,7	-29,8
rok	35,5	36,6	-35,6	-31,4

Źródło: Górniak A., *Klimat województwa podlaskiego w czasie globalnego ocieplenia*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2021.

Usłonecznienie roczne w województwie podlaskim wynosi 1700-1800 h/rok, z czego 65% przypada na okres maj-sierpień. Od kwietnia do sierpnia słońce świeci ok. 8h/dzień, natomiast między listopadem a lutym jedynie 0,5-1h/dzień. W wyniku globalnego ocieplenia również sezon wegetacyjny stopniowo się wydłuża. Obecnie określany jest na ok. 200-205 dni. Nadal jest jednak o ok. 2 tygodnie krótszy niż w Polsce centralnej i ok. 3-4 tygodnie krótszy niż w Polsce zachodniej. W południowo-wschodniej części województwa podlaskiego obserwuje się nieco wyższe opady niż w pozostałej części województwa. W ostatnim 25-leciu rejon Puszczy Białowieskiej charakteryzował się największymi opadami. Średnia roczna wielkość opadów natomiast w południowych rejonach województwa sięga 666 mm. Średnia liczba dni w opadem deszczu i śniegu według stacji pomiarowej w Białowieży to 126 dni, z czego 80%

⁸⁰ Okołowicz W., *Strefy klimatyczne [świata]* w: Atlas geograficzny, Warszawa, PPWK

to opad deszczu. Średnia miesięczna liczba dni z opadem śniegu to 52 dni. Powstająca zimą pokrywa śnieżna w północno-wschodniej Polsce występuje od października do końca kwietnia i może też pojawić się na 1-2 dni w pierwszej połowie maja.

Analiza kierunków wiatrów na podstawie danych wieloletnich, wskazuje na dominację na obszarze Partnerstwa wiatrów północno-zachodnich i południowo-zachodnich. Średnia prędkość wiatru wahała się między 1,5-2,4 m/s. Średnia roczna miesięczna wilgotność powietrza, zmierzona na stacji pomiarowej IMGW – PIB w Białowieży wynosi 81,8%. Najwilgotniejszy okres przypada na okres od października do lutego, kiedy to średnie miesięczne z wielolecia przekraczały 85%. Okres najsuchszy przypada na miesiące kwiecień, maj i czerwiec, w których średnie miesięczne wynoszą poniżej 75%⁸¹.

Warunki agroklimatyczne

Jedną z najważniejszych cech agroklimatu jest zmienna długość sezonu wegetacyjnego, która zasadniczo decyduje o warunkach i możliwościach rozwoju roślin. Przyjmuje się, że sezon wegetacyjny to o okres o średniej dobowej temperaturze powietrza równej lub wyżej 5°C. Położenie geograficzne województwa podlaskiego decyduje, iż w stosunku do innych części kraju (nie licząc terenów górskich) występuje tu najkrótszy okres wegetacyjny. Według danych dla wielolecia 1995-2019 r. trwał on średnio 200-205 dni.

Czynnikiem ograniczającym wiosenną uprawę roślin są przymrozki. Uważane z a łagodne przymrozki do -2°C również mogą być szkodliwe dla roślin uprawnych. Umiarkowane przymrozki od -2,1 do -4°C oraz przymrozki silne poniżej 4°C przynoszą znaczące straty zarówno w uprawach jak plantacjach krzewów i drzew owocowych. Analizując pomiary ze stacji pomiarowej IMGW-PIB w Białowieży, występują 10 miesięcy w roku. Okres bez przymrozków w ciągu ostatnich 25 lat trwał średnio od 19 czerwca do 07 września. Jeszcze w czerwcu temperatura przy gruncie sięgała wartości -2,6°C, w maju natomiast -7,5 °C⁸².

Tabela 73. Średnie minimalne temperatury w roku odnotowane na stacji pomiarowej IMGW-PIB - dane dla wielolecia 1995-2019 r.

Miesiąc	Min. temp. powietrza przy gruncie zanotowana na stacji pomiarowej w Białowieży	Min. temp. powietrza przy gruncie zanotowana na stacjach pomiarowych województwa podlaskiego
Styczeń	-36,2	-36,2
Luty	-32,2	-34,5
Marzec	-27,6	-28,0
Kwiecień	-11,5	-13,8
Maj	-7,5	-12,0
Czerwiec	-2,6	-6,5
Lipiec	1,2	-0,7
Sierpień	0,0	-3,0
Wrzesień	-6,6	-9,6
Październik	-12,8	-16,0
Listopad	-22,5	-24,8
Grudzień	-33,4	-35,0
rok	-36,2	-36,2

Źródło: Górniak A., *Klimat województwa podlaskiego w czasie globalnego ocieplenia*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2021.

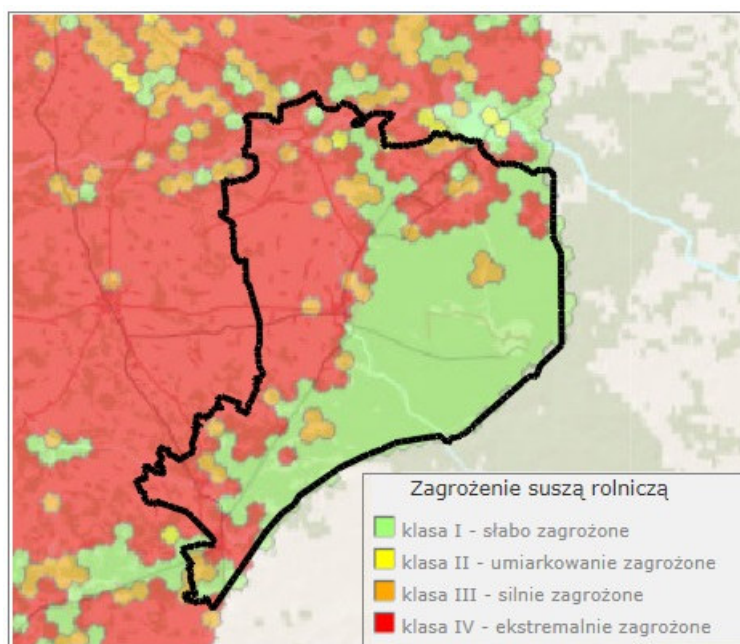
⁸¹ Górniak A., *Klimat województwa podlaskiego w czasie globalnego ocieplenia*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2021.

⁸² Ibidem

Innym czynnikiem ograniczającym rozwój roślinności i upraw rolnych jest niedobór wody, a w zasadzie opadów. Susza rolnicza jest związana z przesuszeniem gleby. Jej niedostateczna wilgotność powoduje brak możliwości zaspokojenia potrzeb wodnych roślin i pogorszenie warunków prowadzenia normalnej gospodarki w rolnictwie. Analizując dane z wielolecia 1995-2019, średnio połowa sezonu wegetacyjnego w województwie podlaskim cechuje się wyraźnym niedoborem wody dla rozwoju roślin. Najbardziej zagrożone suszą są jednak głównie północne obszary województwa. Środkowa i południowa część województwa (do której należy obszar Partnerstwa) ma zbliżony poziom zagrożenia suszami jak regiony centralnej Polski. Warto podkreślić jednak, że susze na tym obszarze występują jednak dużo częściej niż w północnych rejonach województwa⁸³.

Zgodnie z Planem Przeciwdziałania Skutkom Suszy (PPSS), zagrożenie suszą rolniczą obejmuje zachodni i północny obszar powiatu. Tereny te zostały zakwalifikowane do IV klasy zagrożenia suszą rolniczą, oznaczającej zagrożenie ekstremalne. Tereny zakwalifikowane w PPSS do I klasy, oznaczającej słabe zagrożenie to przede wszystkim tereny Puszczy Białowieskiej (Rysunek 21).

Rysunek 21. Zagrożenie suszą rolniczą w Powiecie Hajnowskim.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Planu Przeciwdziałania Skutkom Suszy (PPSS) udostępnianym przez <https://wody.isok.gov.pl/> [dostęp dnia 21.03.2023 r.]

Podsumowanie

- Zgodnie z klasyfikacją klimatyczną, Powiat Hajnowski położony w strefie klimatu, który cechuje m.in. długa i mroźna zima, krótkie przedwiośnie, krótki okres wegetacyjny i niski poziom opadów atmosferycznych.
- W ostatnich latach surowość klimatu Powiatu Hajnowskiego, jak również całego Podlasia została nieco złagodzona przez obserwowany na całym świecie trend

⁸³ Ibidem

związany z globalnym ociepleniem, który spowodował wzrost średnich rocznych temperatur oraz wzrost średniej wielkości opadów.

- Zgodnie z Planem Przeciwdziałania Skutkom Suszy (PPSS), zachodni i północny obszar powiatu jest zagrożony suszą rolniczą. Najślabsze zagrożenie suszą zidentyfikowano na rozległych terenach Puszczy Białowieskiej.

Surowce mineralne

Obszar Powiatu Hajnowskiego (jak również całe województwo podlaskie) jest ubogi w zasoby naturalne. Jedynym bogactwem są w zasadzie kruszywa naturalne: piaski i żwiry, które mogą mieć zastosowanie w budownictwie. Warto zaznaczyć, że województwo podlaskie zajmuje trzecie miejsce w skali całego kraju pod względem tych zasobów⁸⁴.

Złoża piasków i żwirów ujęte w *Bilansie zasobów złóż kopalin w Polsce*⁸⁵ zlokalizowane są w następujących rejonach powiatu:

- Gmina Kleszczele: Dasze, Dobrowoda, Gruzka, Piotrowszczyzna, Suchowolce, Kleszczele;
- Gmina Dubicze Cerkiewne: Czechy Orlańskie, Grabowiec, Jelonka;
- Gmina Narewka: Narewka, Olchówka, Siemianówka, Stoczek;
- Gmina Narew: Narew, Waniewo;
- Gmina Czyże: Klejnik;
- Gmina Hajnówka: Rzepiska;
- Czeremcha: Wólka Terechowska.

Część z powyższych złóż kruszywa naturalnego jest eksploatowana, część jedynie rozpoznana, zaś w niektórych wydobyć zostało zaniechane.

Złoża surowców ilastych ceramiki budowlanej występują w miejscowościach: Czyże (gm. Czyże), Kapitańszczyzna (gm. Narewka), Lewkowo Stare (gm. Narewka), Trywieża (gm. Hajnówka). Większość z nich stanowi złoża rozpoznane, w ramach, których nie prowadzi się obecnie eksploatacji. Obecnie eksploatowane są jedynie złoża w Lewkowie Starym⁸⁶.

W miejscowości Klejnik, w Gminie Czyże zlokalizowane są również dwa złoża torfów. Są to złoża rozpoznane szczegółowo, w których nie prowadzi się jeszcze wydobycia⁸⁷.

Podsumowanie

- Obszar Powiatu Hajnowskiego jest terenem ubogim w zasoby surowców mineralnych. Wśród kopalin występują głównie kruszywa naturalne, głównie piaski i żwiry, mogące znaleźć zastosowanie w budownictwie. Złoża kruszywa naturalnego zlokalizowane są na obszarze gmin: Kleszczele, Dubicze Cerkiewne, Narewka, Narew, Czyże, Hajnówka i Czeremcha. W mniejszym stopniu na obszarze Powiatu występują złoża

⁸⁴ Stan środowiska w województwie podlaskim, Raport 2020, Główny Inspektorat Ochrony Środowiska, Departament Monitoringu Środowiska, Regionalny Wydział Monitoringu Środowiska w Białymstoku, 2020.

⁸⁵ Bilans zasobów złóż kopalin w Polsce wg stanu na 31.XII.2021 r., Państwowy Instytut Geologiczny – Państwowy Instytut Badawczy, 2022,

⁸⁶ Ibidem

⁸⁷ Ibidem

surowców ilastych ceramiki budowlanej, zlokalizowane na obszarze gmin: Czyże, Narewka oraz Hajnówka. Na terenie Gminy Czyże znajdują się również złoża torfów.

Gleby

Morfologia gleb w Powiecie Hajnowskim została ukształtowana przez Złodowacenie Środkowopolskie, w wyniku którego powstały m.in.: gleby bielcowe, gleby brunatnoziemne, gleby płowe, gleby rdzawe oraz różnego rodzaju gleby oglejone. W dolinach rzek i na torfowiskach występują: czarne ziemie, gleby murszowe oraz torfy torfowisk przejściowych, niskich i wysokich. Niewielkie powierzchnie zajmują również mady rzeczne. Największy udział w typach gleb powiatu mają gleby brunatne, brunatne oglejone oraz gleby płowe⁸⁸.

W Powiecie Hajnowskim, zarówno wśród gruntów ornych jak i użytków zielonych przeważają słabe gleby, niskich klas bonitacyjnych, o niewielkiej produktywności dla rolnictwa (głównie IV, V, VI i VI klasa)⁸⁹. Warunki glebowe obszaru Partnerstwa nie sprzyjają rozwojowi sektora rolnego.

Tabela 74. Klasy bonitacji gruntów ornych oraz łąk i pastwisk w poszczególnych gminach Powiatu Hajnowskiego.

	Hajnówka - gmina miejaska	Hajnówka - gmina wiejska	Białowieża - gmina wiejska	Czeremcha - gmina wiejska	Czyże - gmina wiejska	Dubicze Cerkiewne - gmina wiejska	Narew - gmina wiejska	Narewka - gmina wiejska	Kleszczewo - gmina miejasko - wiejska
Klasa bonitacji	Powierzchnia gruntów ornych [ha]								
klasa I	0	0	0	0,0000	0	0	0	bd	0
klasa II	0	0,7296	0	0,0000	0	0	0	bd	0
klasa III a	0	425,6727	0	0,0000	267,5	23,85	7,4180	bd	0,1500
klasa III b	71	1142,3825	20,1193	54,1017	1965,4	155,9787	131,6892	bd	202,0913
klasa IV a	242	2139,1988	132,6105	114,0484	2945,9	462,5987	463,1358	bd	466,2623
klasa IV b	225	1799,7915	217,0335	614,7198	1440,9	659,5987	522,1675	bd	704,5606
klasa V	265	2518,7813	215,3254	983,5659	1064,6	1074,2877	991,1088	bd	1504,7258
klasa VI	103	701,0185	31,2084	542,2650	147,2	958,3830	494,8389	bd	989,6811
klasa VI z	1	0	0	0	51,3	0	0,6340	bd	1,6300
Razem	492	8 727,575	616,2971	2 308,7008	7882,8	3 334,697	2 610,8822	bd	3 869,1011

	Hajnówka - gmina miejaska	Hajnówka - gmina wiejska	Białowieża - gmina wiejska	Czeremcha - gmina wiejska	Czyże - gmina wiejska	Dubicze Cerkiewne - gmina wiejska	Narew - gmina wiejska	Narewka - gmina wiejska	Kleszczewo - gmina miejasko - wiejska
Klasa bonitacji	Łąki i pastwiska [ha]								
klasa I	0	0	0	0,0000	0	0	bd	bd	0
klasa II	0	0	0	0,0000	0	0	bd	bd	0
klasa III	54	622,9761	31,1651	5,4763	538,1	33,535	bd	bd	28,1512
klasa IV	164	1315,2445	252,5628	552,7640	1395,8	727,551	bd	bd	1069,5516
klasa V	201	2518,7813	261,0705	606,7800	709,2	1257,226	bd	bd	1208,8855
klasa VI	76	701,0185	83,4595	103,0571	169,3	247,532	bd	bd	212,7744
Razem	495	5 158,02	628,2579	1268,0774	2812,4	2265,844	bd	bd	2519,3627

Źródło: Program Ochrony Środowiska dla Powiatu Hajnowskiego na lata 2021-2024.

Podsumowanie

- Gleby na obszarze Powiatu Hajnowskiego cechuje słaba przydatność do rolnictwa. Przeważają gleby niskich klas bonitacyjnych.

⁸⁸ Program Ochrony Środowiska dla Powiatu Hajnowskiego na lata 2021-2024.

⁸⁹ Strategia zrównoważonego rozwoju powiatu hajnowskiego na lata 2015-2020.

Wody powierzchniowe i podziemne

Sieć wodna Powiatu Hajnowskiego składa się z małych rzek, które w większości mają źródła w granicach Powiatu. Przeważająca część Powiatu Hajnowskiego położona jest w zlewni rzeki Narew oraz jej dopływów. Południowe rejony powiatu należą natomiast do zlewni Bugu i dorzecza rzeki Nurzec.

Główna rzeka obszaru Narew stanowi prawostronny dopływ Wisły. Jest dopływem I rzędu, a jej łączna powierzchnia zlewni wynosi 75 175,2 km². Na Powiat Hajnowski przypada ok. 6,6% zlewni. Długość rzeki na obszarze Powiatu Hajnowskiego to ok. 39 km. Narew przepływa przez zbiornik Siemianówka, który zlokalizowany jest na obszarze powiatu, w Gminie Narewka. Dopływem Narwi jest rzeka Narewka, której bieg rozpoczyna się na terytorium Białorusi. Na obszar Powiatu Hajnowskiego, Narewka wpływa w granicach Gminy Białowieża, następnie przepływa przez teren Puszczy Białowieskiej, przez Powiat Hajnowski, po czym na granicy gmin Narew i Narewka wpływa do rzeki Narew. Całkowita długość rzeki wynosi 61,1 km, z czego 39,4 km przepływa na terenie Polski (a zarazem na obszarze Powiatu Hajnowskiego).

Nurzec jest rzeką niziną, przepływającą przez południowe obszary Powiatu, głównie przez tereny podmokłe i bagienne. Rzeka przepływa przez Gminę Czeremcha oraz Gminę Kleszczele.

Na północ od miasta Hajnówka swój początek bierze Rzeka Leśna Prawa. Poza granicami Polski, na terenie Białorusi zasila wody Bugu. Na obszarze Powiatu, rzeka przepływa na odcinku ok. 33 km.

Mapa zagrożenia powodziowego (ISOK) dla terenu Powiatu Hajnowskiego wskazuje na możliwość wystąpienia zagrożenia powodziowego wzdłuż rzek Narew, Nurzec oraz w dolnym biegu rzeki Narewka. Niemniej jednak w Planie Zarządzania Ryzykiem Powodziowym⁹⁰ na terenie Powiatu nie wyznaczono obszarów problemowych.

Najważniejsze zbiorniki wód stojących na obszarze Powiatu to:

- Siemianówka na Narwi,
- Bachmaty na Orlance,
- Topiło na rzece Perebel,
- Repczyce na rzece Nurzec,
- zespół stawów w parku pałacowym w Białowieży.

Niniejsze zbiorniki należą do większych zbiorników wodnych na analizowanym obszarze, ich powierzchnia przekracza 1 ha.

Obszar Powiatu Hajnowskiego stanowi rejon o ograniczonych zasobach wód podziemnych. Powiat zlokalizowany jest poza Głównymi Zbiornikami Wód Podziemnych.

Podsumowanie

- Na obszarze Powiatu występuje sieć meandrujących rzek, tworzący piękne krajobrazy, m.in. rzeka Narew i Narewka.

⁹⁰ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 18 października 2022 r. w sprawie przyjęcia Planu zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Wisły (Dz. U. 2022 poz. 2739).

- Wzdłuż rzeki Narew i rzeki Nurzec wskazano tereny z możliwością wystąpienia zagrożenia powodziowego.
- Najważniejszymi zbiornikami wodnymi na obszarze Powiatu Hajnowskiego są: Siemianówka, Bachmaty, Topiło i Repczyce.

Fauna i flora

Województwo podlaskie wyróżnia się na tle kraju ponadprzeciętnymi wartościami przyrodniczymi. Wśród powiatów województwa podlaskiego szczególną rolę pełni Powiat Hajnowski. O jego dużych walorach przyrodniczych świadczy duży udział: lasów, użytków zielonych, terenów bagiennych oraz obecność dolin rzecznych. Lasy zachowały się przede wszystkim w postaci dużego kompleksu Puszczy Białowieskiej, która stanowi obiekt o niepowtarzalnych walorach przyrodniczych. Obszar powiatu przecina rozległa dolina Narwi, a także dolina Nurca. Całość uwarunkowań przyrodniczych obszaru decyduje o bogatej różnorodności biologicznej obszaru. Zasługujące na szczególną ochronę ekosystemy, siedliska przyrodnicze, okazy gatunków i ich siedliska, twory przyrody oraz krajobraz zostały objęte formami ochrony przyrody.

Należy zaznaczyć, że Puszcza Białowieska jest jedną z najważniejszych ostoj grzybów w Polsce, a nawet w Europie.

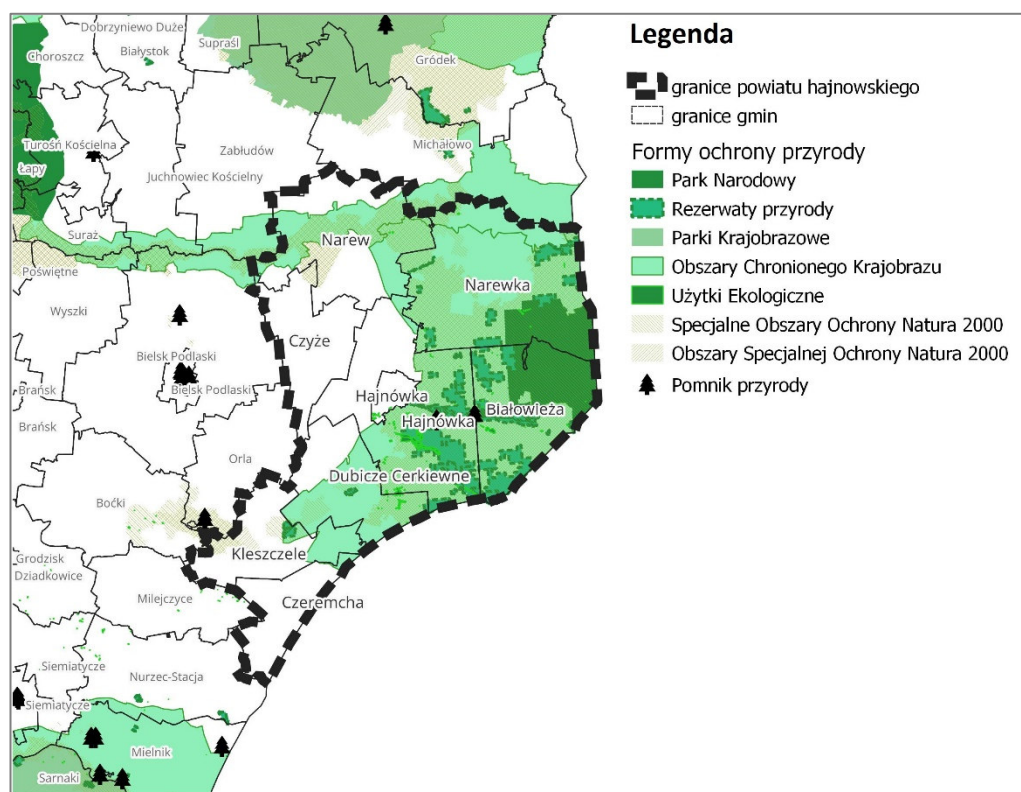
Formy ochrony przyrody

Prawne formy ochrony przyrody są bardzo ważnym elementem kształtowania przestrzeni, m.in. ze względu na umożliwienie zachowania unikalnych walorów krajobrazowych. Najwyższą rangę wśród form ochrony przyrody mają parki narodowe i rezerваты przyrody. Ważne formy ochrony przyrody stanowią również parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, obszary Natura 2000, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, pomniki przyrody oraz stanowiska dokumentacyjne.

Zasoby przyrodnicze na terenie Powiatu Hajnowskiego są niezwykle bogate. Na obszarze powiatu, obszary ochrony przyrody zajmują łącznie ok. 1070 km², co stanowi niemal 66% powierzchni powiatu. Największy udział w powierzchni obszaru Partnerstwa mają Obszary Chronionego Krajobrazu, które zajmują 54,6% obszaru powiatu.

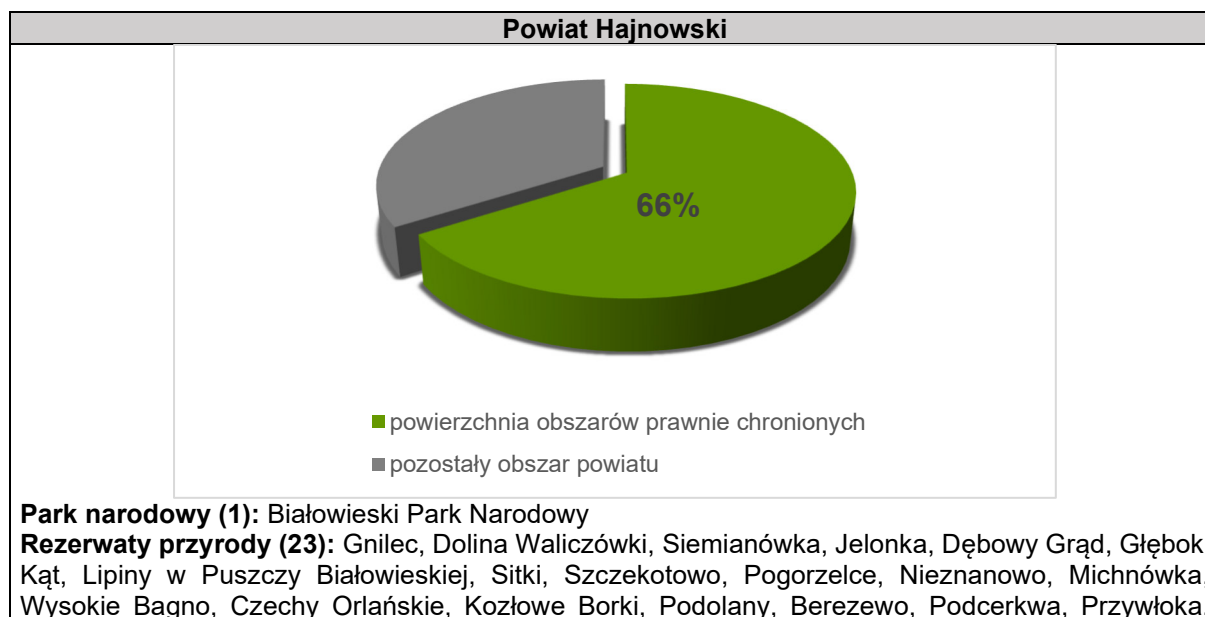
DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ
na potrzeby
PONADLOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU
Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego

Rysunek 22. Formy ochrony przyrody na obszarze Powiatu Hajnowskiego oraz w jego otoczeniu.
Źródło: opracowanie własne na podstawie <https://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/>

Tabela 75 stanowi zestawienie poszczególnych form ochrony przyrody w gminach Powiatu Hajnowskiego oraz łączny udział ich powierzchni w ogólnej powierzchni danej jednostki.

Tabela 75. Obszary ochrony przyrody w powiecie hajnowskim i poszczególnych gminach powiatu oraz ich udział w ogólnej powierzchni JST.

Rezerwat Krajobrazowy Władysława Szafera, Starzyna, Olszynka Myśliszcze, Lasy Naturalne Puszczy Białowieskiej

Obszary Chronionego Krajobrazu (2): Puszcza Białowieska, Dolina Narwi

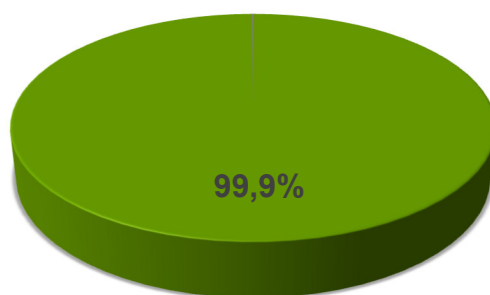
Specjalny Obszar Ochrony (SOO) Natura 2000 (4): Puszcza Białowieska, Jelonka, Ostoja w Dolinie Górnej Narwi, Ostoja w Dolinie Górnego Nurca

Obszar Specjalnej Ochrony (OSO) Natura 2000 (3): Puszcza Białowieska, Dolina Górnej Narwi, Dolina Górnego Nurca

Użytki ekologiczne (83): bagna i torfowiska

Pomniki przyrody (1218): m.in. drzewa, grupy drzew, głazy

Gmina Białowieża

■ powierzchnia obszarów prawnie chronionych ■ pozostały obszar

Park narodowy (1): Białowiecki Park Narodowy

Rezerваты przyrody (7): Wysokie Bagno, Kozłowe Borki, Podolany, Pogorzelce, Podcerkwa, Rezerwat Krajobrazowy Władysława Szafera, Lasy Naturalne Puszczy Białowieskiej

Obszary Chronionego Krajobrazu (1): Puszcza Białowieska

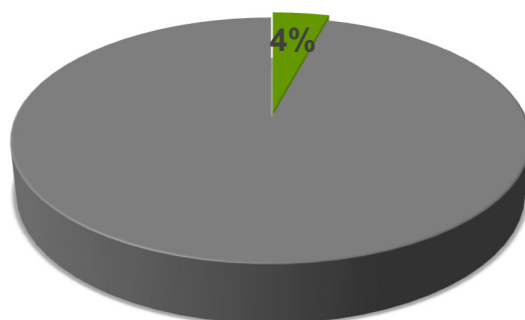
Specjalny Obszar Ochrony (SOO) Natura 2000 (1): Puszcza Białowieska

Obszar Specjalnej Ochrony (OSO) Natura 2000 (1): Puszcza Białowieska

Użytki ekologiczne (14): bagna i torfowiska

Pomniki przyrody (520): m.in. drzewa, grupy drzew, głazy

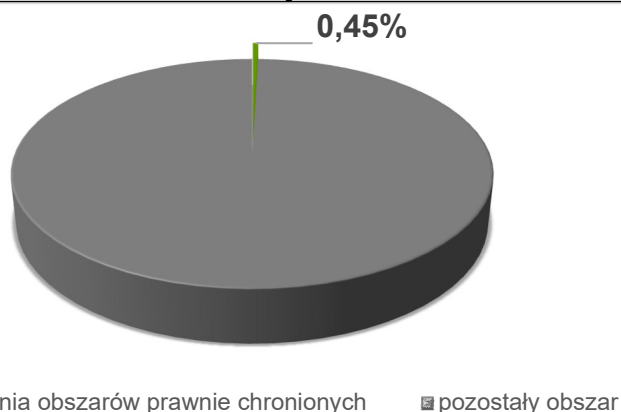
Gmina Czeremcha

■ powierzchnia obszarów prawnie chronionych ■ pozostały obszar

Obszary Chronionego Krajobrazu (1): Puszcza Białowieska

Gmina Czyże

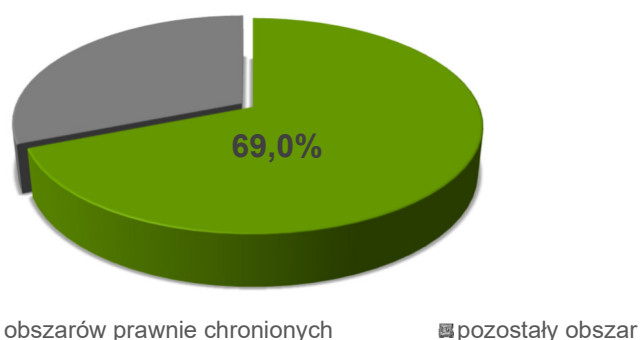

Obszary Chronionego Krajobrazu (1): Dolina Narwi

Specjalny Obszar Ochrony (SOO) Natura 2000 (1): Ostoja w Dolinie Górnej Narwi,

Obszar Specjalnej Ochrony (OSO) Natura 2000 (1): Dolina Górnej Narwi

Gmina Dubicze Cerkiewne

Rezerваты przyrody (22): Czechy Orłańskie, Starzyna

Obszary Chronionego Krajobrazu (1): Puszcza Białowieska

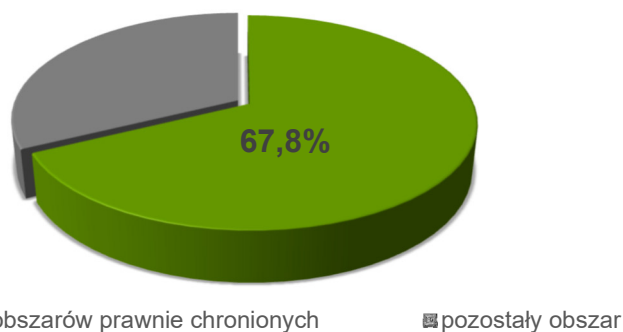
Specjalny Obszar Ochrony (SOO) Natura 2000 (2): Puszcza Białowieska, Jelonka

Obszar Specjalnej Ochrony (OSO) Natura 2000 (1): Puszcza Białowieska

Użytki ekologiczne (15): bagna i torfowiska

Pomniki przyrody (24): m.in. drzewa, grupy drzew, głaz

Gmina Hajnówka

Rezerваты przyrody (13): Dębowy Grąd, Głęboki Kąt, Lipiny w Puszczy Białowieskiej, Sitki, Szczekotowo, Nieznanowo, Michnówka, Berezewo, Przywłoka, Rezerwat Krajobrazowy Władysława Szafera, Starzyna, Olszynka Myśliszcze, Lasy Naturalne Puszczy Białowieskiej

Obszary Chronionego Krajobrazu (1): Puszcza Białowieska

Specjalny Obszar Ochrony (SOO) Natura 2000 (1): Puszcza Białowieska

Obszar Specjalnej Ochrony (OSO) Natura 2000 (1): Puszcza Białowieska

Użytki ekologiczne (37): bagna i torfowiska

Pomniki przyrody (505): m.in. drzewa, grupy drzew

Miasto Hajnówka

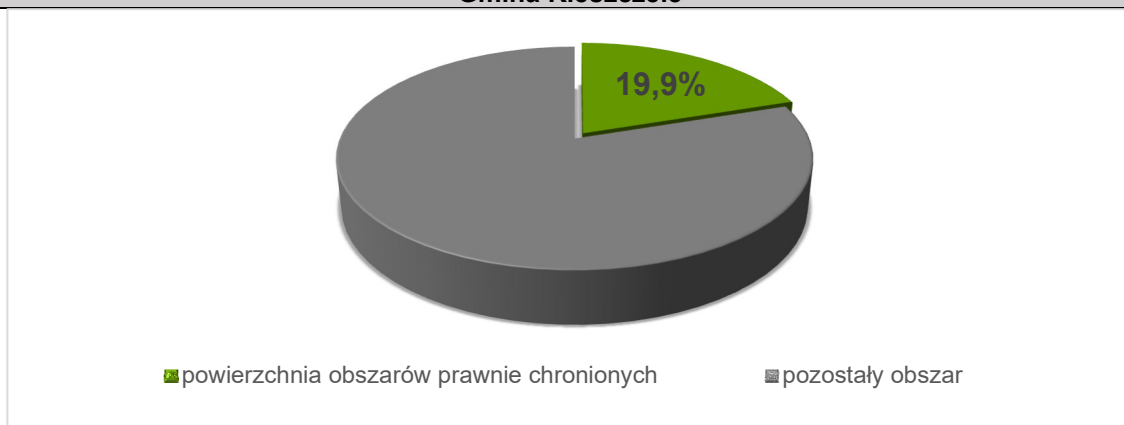
Specjalny Obszar Ochrony (SOO) Natura 2000 (1): Puszcza Białowieska

Obszar Specjalnej Ochrony (OSO) Natura 2000 (1): Puszcza Białowieska

Użytki ekologiczne (8): bagna i torfowiska

Pomniki przyrody (56): m.in. drzewa, grupy drzew

Gmina Kleszczele

Rezerваты przyrody (1): Jelonka

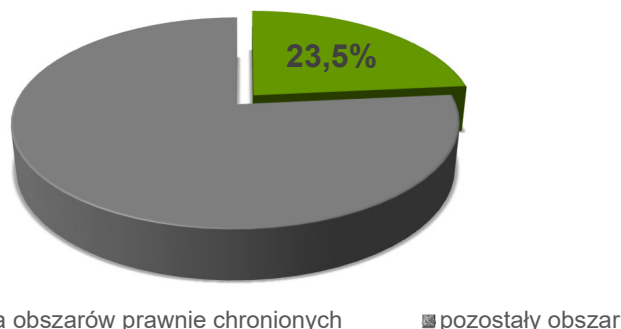
Obszary Chronionego Krajobrazu (1): Puszcza Białowieska

Specjalny Obszar Ochrony (SOO) Natura 2000 (2): Jelonka, Ostoja w Dolinie Górnego Nurca

Obszar Specjalnej Ochrony (OSO) Natura 2000 (1): Dolina Górnego Nurca

Pomniki przyrody (1): drzewo

Gmina Narew

Obszary Chronionego Krajobrazu (2): Puszcza Białowieska, Dolina Narwi

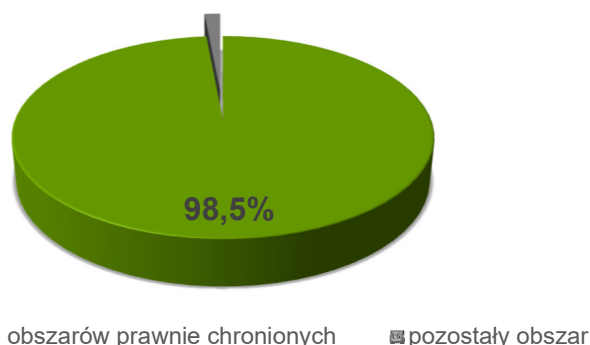
Specjalny Obszar Ochrony (SOO) Natura 2000 (2): Puszcza Białowieska, Ostoja w Dolinie Górnej Narwi

Obszar Specjalnej Ochrony (OSO) Natura 2000 (2): Puszcza Białowieska, Dolina Górnej Narwi

Użytki ekologiczne (2): bagna

Pomniki przyrody (2): drzewo, grupa drzew

Gmina Narewka

Park narodowy (1): Białowiecki Park Narodowy

Rezerваты przyrody (4): Gnilec, Dolina Waliczówki, Siemianówka, Lasy Naturalne Puszczy Białowieskiej

Obszary Chronionego Krajobrazu (2): Puszcza Białowieska, Dolina Narwi

Specjalny Obszar Ochrony (SOO) Natura 2000 (2): Puszcza Białowieska, Ostoja w Dolinie Górnej Narwi

Obszar Specjalnej Ochrony (OSO) Natura 2000 (2): Puszcza Białowieska, Dolina Górnej Narwi

Użytki ekologiczne (9): bagna

Pomniki przyrody (110): m.in. drzewo, grupa drzew, głazy

Źródło: opracowanie własne na podstawie Centralnego Rejestru Form Ochrony Przyrody - <https://crfop.gdos.gov.pl/>

Najwięcej obszarów chronionych zlokalizowanych jest w Gminie Białowieża i Gminie Narewka. Powierzchnie tych gmin są objęte ochroną przyrodniczą w zasadzie w całości, z czego przeważający udział ma Obszar Chronionego Krajobrazu Puszcza Białowieska oraz Obszar Chronionego Krajobrazu Dolina Narwi. Najmniej obszarów chronionych znajduje się w granicach gminy miejskiej Hajnówka, Gminy Czyże oraz Gminie Czeremcha.

Najważniejszym zasobem prawnie chronionym na obszarze Partnerstwa niewątpliwie jest **Białowiecki Park Narodowy**. Białowiecki Park Narodowy administracyjnie zlokalizowany jest w gminach Białowieża oraz Narewka i zajmuje powierzchnię 10 517,27 ha. Park został utworzony by chronić najlepiej zachowany fragment Puszczy Białowieckiej, stanowiący najstarszy las naturalny o charakterze pierwotnym w nizinnej części Europy. Białowiecki Park Narodowy stanowi jeden z dwóch obiektów przyrodniczych wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO w Polsce.

W celu zachowania różnorodności biocenoz i niepowtarzalnych walorów krajobrazu, na terenie Białowieckiego Parku Narodowego stosowane jest strefowanie związane ze stopniem dopuszczalnej ingerencji człowieka: ochrona ścisła, ochrona czynna oraz ochrona krajobrazowa. Pod ścisłą ochroną znajduje się 6 059,27 ha Parku, a zatem ok. 57,6% jego ogólnej powierzchni. Ochroną czynną objęta jest powierzchnia 4 104,63 ha Parku, natomiast ochrona krajobrazowa prowadzona jest na powierzchni ok. 353,37 ha.

Ważną rolę w ochronie przyrody spełnia również utworzona wokół Parku otulina, która stanowi strefą ochronną o powierzchni 3 224,26 ha. Otulina służy zabezpieczeniu zasobów przyrodniczych Parku przed zewnętrznymi zagrożeniami, zwłaszcza pochodzenia antropogenicznego.

Obszar Białowieckiego Parku Narodowego charakteryzuje wysoka bioróżnorodność. Wśród szaty roślinnej Parku wyróżnia się ok. 809 gatunków roślin naczyniowych, ponad 3 tys. gatunków roślin zarodnikowych i grzybów, prawie 200 gatunków mchów i 283 gatunki porostów. Wśród fauny stwierdzono 8 tys. gatunków bezkręgowców, ok. 120 gatunków ptaków lęgowych oraz 52 gatunki ssaków. Pierwotne drzewostany Białowieckiego Parku Narodowego wyróżnia obfitość martwego drewna w różnych stadiach rozkładu. Wiąże się to z obecnością gatunków typowych dla lasów naturalnych. Spośród ptaków spotykać można m.in.: sóweczkę, dzięcioła trójpalczastego i białogrzbietego; z chrząszczy – żerdziankę Urussowa, pachnicę dębową, rozmiazga kolweńskiego; z motyli – lotnicę zyskę, szlaczkonie torfowca. Wiele z wymienionych gatunków poza Puszcą Białowiecką jest niezwykle rzadko spotykana.

Na obszarze Powiatu Hajnowskiego funkcjonują **23 rezerwaty przyrody**. Wszystkie zlokalizowane są w rozległych obszarach puszczańskich. Największym z nich jest Rezerwat przyrody Lasy Naturalne Puszczy Białowieckiej, który zajmuje niemal 70% łącznej powierzchni rezerwatów w Powiecie Hajnowskim. Poniższa tabela (Tabela 76) zawiera spis rezerwatów przyrody zlokalizowanych na obszarze Partnerstwa oraz wskazuje cele ochrony, w których zostały powołane.

Tabela 76. Rezerwaty przyrody w Powiecie Hajnowskim.

Lp.	Rezerwat przyrody	Powierzchnia [ha]	Gmina	Cel ochrony
1.	Gnilec	37,21	Narewka	Brak danych
2.	Dolina Waliczówki	44,75	Narewka	Zachowanie zespołów roślinności turzycowej, występujących w strefie źródłiskowej strumienia leśnego oraz lasu łęgowego o charakterze naturalnym.
3.	Siemianówka	224,54	Narewka	Zachowanie torfowiska wysokiego i niskiego, porośniętych sosną i brzozą o typie boru bagiennego, wśród których znajduje się zarastające jezioro z rzadką roślinnością.

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ

na potrzeby

PONADLOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU

Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego

Lp.	Rezerwat przyrody	Powierzchnia [ha]	Gmina	Cel ochrony
4.	Jelonka	227,00	Kleszczewo	Zachowanie szczególnego krajobrazu i środowiska oraz zabezpieczenie przebiegu sukcesji wtórnej (powrót lasu) na porzuconych jałowych gruntach porolnych.
5.	Dębowy Grąd	100,47	Hajnówka	Zachowanie drzewostanów naturalnego pochodzenia w Puszczy Białowieskiej, reprezentujących grądy: wilgotny i typowy oraz łęg olszowo-jesionów
6.	Głęboki Kąt	40,30	Hajnówka	Zachowanie naturalnych zbiorowisk leśnych, typowych dla Puszczy Białowieskiej oraz drzewostanów występujących na torfowiskach głębokich, stanowiących fragmenty zbliżone do pierwotnej puszczy, szczególnie świerczyny bagiennej.
7.	Lipiny w Puszczy Białowieskiej	56,34	Hajnówka	Zachowanie jednego na terenie Puszczy Białowieskiej stanowiska dębu bezszypułkowego (<i>Quercus sessilis</i> Ehrh), występującego w drzewostanie mieszanym obok dębu szypułkowego.
8.	Sitki	35,24	Hajnówka	Zachowanie fragmentu Puszczy Białowieskiej obejmującego rzadko tu spotykane zbiorowiska borowe na wyniosłościach wydmy, z rzadkimi i chronionymi gatunkami roślin w runie.
9.	Szczekotowo	36,67	Hajnówka	Zachowanie fragmentu Puszczy Białowieskiej obejmującego zbiorowiska grądowe z licznymi drzewami pomnikowymi oraz największe na tym terenie skupienie kurhanów z okresu wczesnego średniowiecza, jak również pozostałości po smolarniach z XVIII wieku.
10.	Pogorzelce	7,64	Białowieża	Zachowanie w naturalnym stanie fragmentu zbiorowisk grądowych z dużym udziałem lipy drobnolistnej.
11.	Nieznanowo	27,73	Hajnówka	Zachowanie fragmentu Puszczy Białowieskiej z kilkoma dobrze wykształconymi zbiorowiskami leśnymi.
12.	Michnówka	85,34	Hajnówka	Zachowanie torfowiska wysokiego oraz otaczających go drzewostanów reprezentujących szereg typowo wykształconych zbiorowisk leśnych występujących w Puszczy Białowieskiej.
13.	Wysokie Bagno	78,54	Białowieża	Zachowanie fragmentu Puszczy Białowieskiej obejmującego naturalny bór świerkowy rosnący na torfowisku oraz odcinek zatorfionej doliny rzeki Narewki ze stanowiskiem bobrów.
14.	Czechy Orlańskie	77,95	Dubicze Cerkiewne	Zachowanie borów sosnowo-świerkowych stanowiących pozostałość dawnej Puszczy Bielskiej.
15.	Kozłowe Borki	246,97	Białowieża	Zachowanie boru świerkowo - torfowcowego o borealnym charakterze z bogatą florą mszaków
16.	Podolany	15,10	Białowieża	Zachowanie grądu wilgotnego z dużym udziałem dębów pomnikowych.
17.	Berezewo	115,26	Hajnówka	Zachowanie miejsc występowania rzadkich gatunków motyli dziennych.
18.	Podcerkwa	228,12	Białowieża	Zachowanie miejsc występowania rzadkich gatunków motyli dziennych.
19.	Przywłoka	78,28	Hajnówka	Zachowanie miejsc występowania rzadkich gatunków motyli dziennych.
20.	Rezerwat Krajobrazowy Władysława Szafera	1343,90	Hajnówka	Zachowanie ze względów krajobrazowych naturalnych zespołów leśnych Puszczy

Lp.	Rezerwat przyrody	Powierzchnia [ha]	Gmina	Cel ochrony
				Białowieskiej, położonych wzdłuż szosy Hajnówka - Białowieża
21.	Starzyna	370,08	Hajnówka, Dubicze Cerkiewne	Zachowanie w naturalnym stanie fragmentu Puszczy Białowieskiej z dobrze wykształconymi zespołami leśnymi typu boru mieszanego z licznymi stanowiskami roślin chronionych.
22.	Olszynka Myśliszcze	278,32	Hajnówka	Zachowanie miejsc występowania rzadkich gatunków motyli.
23.	Lasy Naturalne Puszczy Białowieskiej	8581,60	Hajnówka, Białowieża, Narewka	Zachowanie lasów naturalnych i zbliżonych do naturalnych, typowych dla Puszczy Białowieskiej łągów i olsów oraz siedlisk leśnych z dominacją starych drzewostanów z dużym udziałem osłzy, dębu, jesionu, a także licznych gatunków rzadkich i chronionych roślin zielnych, grzybów i zwierząt oraz utrzymaniem procesów ekologicznych i zachowaniem różnorodności biologicznej.

Źródło: <https://crfop.gdos.gov.pl/> [dostęp dnia 21.03. 2023]

Na obszarze Powiatu Hajnowskiego zlokalizowane są dwa Obszary Chronionego Krajobrazu: Puszcza Białowieska i Dolina Narwi.

Obszar Chronionego Krajobrazu Puszcza Białowieska powołano 1986 roku w celu prowadzenia czynnej ochrony ekosystemów, polegającej na zachowaniu różnorodności biologicznej Puszczy Białowieskiej, stanowiącej ostatnie ostoje naturalnych puszczy nizinnych w Europie oraz wyróżniającej się wysokimi walorami krajobrazowymi, kulturowymi i wypoczynkowymi⁹¹.

Celem ustanowienia **Obszaru Chronionego Krajobrazu Dolina Narwi** jest ochrona i zachowanie różnorodności biologicznej doliny Narwi wraz z licznymi meandrami i starorzeczami, wyróżniającej się wysokimi walorami przyrodniczymi, krajobrazowymi i kulturowymi, które zostały uznane za wartościowe ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem oraz z uwagi na pełnioną funkcję korytarza ekologicznego⁹².

Na obszarze Powiatu Hajnowskiego znajdują się następujące kompleksy ochronne wyznaczone w ramach Europejskiej Sieci Ekologicznej Natura 2000:

- **Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków (Dyrektywa Ptasia) Natura 2000 Puszcza Białowieska (kod obszaru PLC200004)** - obszar cechuje duża mozaikowość i różnorodność siedlisk, co odpowiada wysokiemu stopniowi różnorodności biologicznej oraz dużemu oddziałowi starodrzewów i drzewostanów naturalnych. Obszar stanowi ostoję ptasią o randze europejskiej E31. Gniazduje tu ok. 240 gatunków ptaków, wśród których co najmniej 45 gatunków z *Załącznik I Dyrektywy Rady 79/409/EWG* oraz 12 gatunków ujętych w *Polisce Czerwonej Księdze Zwierząt* (PCK), stanowiącej rejestr zagrożonych gatunków zwierząt na terenie Polski. W okresie lęgowym obszar zasiedla m.in.: muchołówka białoszyja (powyżej 50% populacji krajowej), dzięcioł białostrzbiety (ok. 15-40% populacji krajowej), lelek (ok. 6-25% populacji krajowej), sóweczka (ok. 15% populacji krajowej), dzięcioł trójpalczasty i muchołówka mała (powyżej 10% populacji krajowej),

⁹¹ Uchwała nr XXIII/203/16 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 21 marca 2016 r. w sprawie Obszaru Chronionego Krajobrazu „Puszcza Białowieska” (z późn. zm.)

⁹² Uchwała nr XLV/631/2022 Sejmiku Województwa Podlaskiego z dnia 26 września 2022 r. w sprawie Obszaru Chronionego Krajobrazu „Dolina Narwi”.

dziesięciot średni (powyżej 7% populacji krajowej), trzmiełojad (ok. 4-8% populacji krajowej) i inne.

- **Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk (Dyrektywa Siedliskowa) Natura 2000 Puszcza Białowieska (kod obszaru PLC200004)** – kompleks Puszczy Białowieskiej stanowi relikw pierwotnych krajobrazów leśnych. W stosunku do innych obszarów leśnych Polski i Europy, Puszcza Białowieska wyróżnia się znacznym udziałem ponad stuletnich drzewostanów naturalnego pochodzenia o zróżnicowanej strukturze warstwowej. Duży udział drzew starych i martwego drewna w Puszczy Białowieskiej decyduje o występowaniu niezwykle bogatej fauny bezkręgowców. Znaczna liczba tych gatunków należy do rzadkich w skali całej Europy. Co ciekawe, niemal co roku w Puszczy Białowieskiej odkrywano nowe gatunki bezkręgowców, dotychczas nieznanymi nauce. Dla niektórych gatunków bezkręgowców (np. *Boros schneideri*, *Buprestis splendens*, *Phryganophilus ruficollis*, *Pytho kolwensis*, *Rhysodes sulcatus*, *Vertigo moulinsiana*), Puszcza Białowieska jest jedynym lub jednym z nielicznych aktualnie potwierdzonych miejsc występowania w Polsce. Odnotowano tu występowanie 39 gatunków zwierząt umieszczonych w Załączniku II Dyrektywy Rady 92/43/EWG. Bardzo dobrze jest reprezentowana fauna ssaków, która obejmuje łącznie 58 gatunków, stanowiąc 72% fauny Polski terenów nizinnych. Puszcza ma istotne znaczenie dla ochrony dużych drapieżników - wilka i rysia. Jest również najważniejszą w Polsce ostoją żubra. Katalog fauny puszczańskiej zawiera prawie 11 000 gatunków (40 % gatunków krajowych). Flora roślin naczyniowych w Puszczy Białowieskiej liczy prawie 1020 gatunków co stanowi połowę gatunków roślin naczyniowych Polski nizinnej. Spośród nich 3 gatunki roślin znajdują się w Załączniku II Dyrektywy Rady 92/43/EWG. Występują tu stanowiska kilkunastu gatunków storczykowatych i innych zagrożonych gatunków roślin. Stwierdzono również obecność 325 gat. porostów, ok. 260 gat. mchów i 1200 gat. grzybów wielkoowocnikowych.
- Wyjątkowość przyrodnicza Puszczy Białowieskiej, jej znaczenie w zachowaniu różnorodności biologicznej oraz znaczenie jako obszaru badań nad funkcjonowaniem naturalnych ekosystemów leśnych, znalazły uznanie m.in. w powołaniu "Rezerwatu Biosfery" oraz w ustanowieniu w 1992 r. pierwszego w Europie transgranicznego Obiektu Światowego Dziedzictwa UNESCO. Obszar Puszczy Białowieskiej stanowi również Rezerwat Biosfery UNESCO wyznaczony w ramach programu – Człowiek i Biosfera. Obiekt Światowego Dziedzictwa oraz Rezerwat Biosfery Białowieża początkowo obejmował teren Białowieckiego Parku Narodowego. W późniejszych latach status Obiektu Światowego Dziedzictwa rozszerzono o przylegający do niego od wschodu ścisły rezerwat, będący fragmentem Białoruskiego Państwowego Parku Narodowego "Bielowieżska Puszcza".
- **Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk (Dyrektywa Siedliskowa) Natura 2000 Ostoja w Dolinie Górnego Nurca (kod obszaru PLH200021)** – o wartości przyrodniczej obszaru decydują rozległe wielkoprzestrzenne użytki zielone, zajmujące ponad 90% powierzchni całego obszaru. Najcenniejsze zbiorowiska roślinne ekstensywnie użytkowanych łąk znajdują się przede wszystkim w północnej i wschodniej części doliny. Teren ten cechuje się dobrym uwilgotnieniem przez większą część sezonu wegetacyjnego. Dominują tu typowe, bogate florystycznie łąki kwietne wilgotne. Przykorytowe części doliny ze względu na drenaż siedlisk i szybki odpływ wód powoduje, że jakość łąk na tym obszarze spada. W składzie gatunkowym zbiorowisk roślinnych przeważają: mrozica trzcinowa (*Phalaris arundinacea*), śmiełek darniowy (*Deschampsia cespitosa*) i wiaźówka błotna (*Filipendula ulmaria*). Warto zaznaczyć, że na niemal całej powierzchni obszaru

obserwuje się występowanie rdestu wężownika (*Polygonum bistorta*), który jest kluczowym gatunkiem dla rozwoju występującego na tym terenie motyla czerwoczyka fioletka (*Lycaena helle*), ujętego w Załączniku II Dyrektywy Siedliskowej. Uzupełnieniem krajobrazu Doliny Górnego Nurca są zbiorowiska zajmujące wyniesienie wśród gruntów hydrogenicznych oraz siedliska mineralne przy krawędzi doliny takie jak: murawy napiaskowe, wrzosowiska i murawy bliśniczkowe. Mimo iż są to formy drobnopowierzchniowe, to w ich składzie florystycznym występuje wiele gatunków rzadkich dla rodzimej flory.

Wśród owadów z Załącznika II Dyrektywy Rady 92/41/EWG w ramach obszaru notuje się obecność: zalotki większej (*Leucorhinia pectoralis*), czerwoczyka nieparka (*Leucorhinia pectoralis*), czerwoczyka fioletka (*Lycaena helle*), przeplatki aurinia (*Euphydryas aurinia*) oraz szlaczkonii szafrańca (*Colias myrmidone*). Stan populacji tych owadów na tym terenie wskazuje na ich znaczący udział w populacjach krajowych.

Wśród ichtiofauny Doliny Górnego Nurca stwierdzono występowanie kozy złotawej (*Sabanajewia aurata*), bolenia (*Aspius aspius*), piskorza (*Misgurnus fossilis*), kozy (*Cobitis taenia*) i minoga (*Eudontomyzon mariae*).

Stosunkowo liczne starorzecza i tereny podmokłe decydują o dobrych warunkach dla rozwoju płazów. Spotykane są tu głównie powszechnie występujące gatunki (głównie żaby brunatne, żaby zielone i ropucha szara), jednak w lokalnych warunkach stanowią one istotny element stabilizujący układ ekologiczny. Na terenie doliny występuje również kumak nizinny (*Bombina orientalis*) i rzekotka drzewna (*Hyla arborea*).

- **Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków (Dyrektywa Ptasia) Natura 200 Dolina Górnego Nurca (kod obszaru PLB200004)** – stanowi rozległy kompleks podmokłych łąk w dolinie rzeki Nurzec, usytuowanych w górnym biegu rzeki, między miejscowościami Kleszczele i Nurzec. Dawniej teren był silnie zabagniony i corocznie zalewany. W połowie lat 50-tych został jednak osuszony. W ostoi gniazduje i żerują 103 gatunki ptaków (w tym 16 z Załącznika I Dyrektywy Ptasiowej). Dolina Górnego Nurca jest miejscem koncentracji ok. 100 osobników bociana białego (*Ciconia ciconia*) w okresie jesiennym.
- **Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk (Dyrektywa Siedliskowa) Natura 200 Ostoja w Dolinie Górnej Narwi (kod obszaru PLH200010)** – stanowi jedną z najlepiej zachowanych w Polsce dolin rzecznych. Zaraz po Bagnach Biebrzańskich stanowi jeden z największych obszarów mokradeł środkowoeuropejskich. Dolina kształtowana jest przez regularne wylewy rzeki, przez co jest uznawana za siedliska o największej różnorodności biologicznej w strefie klimatu umiarkowanego. W ostoi występuje 13 typów siedlisk z Załącznika I Dyrektywy Rady 92/41/EWG oraz 12 gatunków zwierząt z Załącznika II niniejszej Dyrektywy.
- **Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków (Dyrektywa Ptasia) Natura 200 Dolina Górnej Narwi (kod obszaru PLB200007)** – obszar obejmuje dolinę Narwi na odcinku od zapory wodnej w Bondarach do Suraża, wraz z przylegającym do niej kompleksem stawów. Koryto Narwi na tym odcinku ma naturalny charakter, z meandrami i starorzeczami. Większość doliny zajmują zbiorowiska szuwarowe, których występowanie jest uzależnione od corocznych wylewów rzeki. Dolina stanowi ostoję ptasią o randze europejskiej E30. Występują tu co najmniej 34 gatunki ptaków z Załącznika I Dyrektywy Rady 79/409/EWG oraz 16 gatunków z Polskiej Czerwonej Księgi (PCK). W okresie lęgowym obszar zasiedlanych jest przez następujące gatunki: cyranka (ok. 10-16% populacji krajowej), krwawodziób (ok. 9-11% populacji krajowej), błotniak łąkowy (co najmniej 7% populacji krajowej), rycyk (ok. 4-5,5% populacji krajowej). Obszar zasiedla również co najmniej 1%

populacji krajowej błotniaka stawowego, cietrzewia, derkacza, dubelta, kropiatki, rybitwy czarnej, sowy błotnej, świerszczaka, zielonki oraz wodniczki.

- **Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk (Dyrektywa Siedliskowa) Natura 2000 Jelonka (kod obszaru PLH200019)** – obszar obejmuje rezerwat przyrody Jelonka, utworzony na piaszczystych nieużytkach porolnych w południowym skraju Puszczy Białowieskiej, w Gminie Kleszczele oraz rezerwat przyrody Czechy Orlańskie w Gminie Dubicze Cerkiewne, który stanowi pozostałość dawnej Puszczy Bielskiej.

Ostoja jest niezwykle cenna ze względu na bezkręgowce. Występuje tu stabilna populacja szlaczkonii szafrańca (*Colias mirmidone*) i przeplatki aurinii (*Euphydryas aurinia*). Obszar stanowi jedno z dwóch siedlisk w województwie podlaskim (i w Polsce) rzeczywistego występowania modraszka eroidesa (*Polyommatus eroides*). Obszar stanowi również (ze względu na stwierdzone częste występowanie) ostoję wilka. Mimo ubogich gleb, obszar cechuje również bogata i urozmaicona szata roślinna, wśród której występują murawy napiaskowe, kontynentalne wrzosowiska z mącznicą, zapusty jałowcowo-osikowe. Ochronie podlega również torfowisko przejściowe, otoczone łąkami trzęślicowymi. Występują liczne populacje chronionych gatunków, m.in. kocanki piaskowe (*Helichrysum arenarium*), a także zidentyfikowane stanowiska goryczki wąskolistnej (*Gentiana pneumonanthe*), goździka kartuzka (*Dianthus carthusianorum*), kopytnika pospolitego (*Asarum europaeum*), wawrzynka wilczelyko (*Daphne mezereum*), czarcikęsa łąkowego (*Succisa pratensis*) czy też szczydrzeńca ruskiego (*Chamaecytisus ruthenicus*).

Na obszarze Partnerstwa zlokalizowane są **83⁹³ użytki ekologiczne**. Są to głównie bagna i torfowiska. Celem ochrony użytków ekologicznych w formie torfowisk jest przede wszystkim zachowanie torfowisk z naturalną roślinnością szuwarową i łąkową, a także bogatą fauną (głównie ornitofauną) zawierającą w swym składzie szereg rzadkich gatunków. W przypadku bagien celem ochrony jest zachowanie mokradeł wraz z naturalną, charakterystyczną dla nich roślinnością.

Na terenie Powiatu Hajnowskiego zewidencjonowanych jest **1218⁹⁴ pomników przyrody**. Niemal wszystkie z nich stanowią drzewa. Najwięcej drzew o statusie pomników przyrody to sosny zwyczajne o wysokości powyżej 30 m i obwodzie pnia 250 cm, dęby szypułkowe o wysokości powyżej 32 m i obwodzie pnia 350 cm oraz świerki pospolite o wysokości powyżej 36 m i obwodzie pnia 280 cm⁹⁵. Wśród pomników przyrody występują również gazy narzutowe, m.in. zlokalizowany w Gminie Dubicze Cerkiewne zlepieniec piaszczysto-żwirowy przytransportowany przez lodowiec o wymodelowanej formie w postaci platformy z trzema odnóżami⁹⁶.

Podsumowanie

- Powiat Hajnowski charakteryzuje się ponadprzeciętnymi walorami przyrodniczymi, unikatowymi w skali Europy. Na obszarze powiatu znajduje się Puszcza Białowieska, stanowiąca jeden z dwóch polskich obiektów przyrodniczych wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznany za Rezerwat Biosfery.

⁹³ Centralny Rejestr Form Ochrony Przyrody - ps://crfop.gdos.gov.pl – stan na 21.03.2023 r.

⁹⁴ Ibidem

⁹⁵ Program Ochrony Środowiska dla Powiatu Hajnowskiego na lata 2021-2024.

⁹⁶ Centralny Rejestr Form Ochrony Przyrody - ps://crfop.gdos.gov.pl.

- Niemal 66% ogólnej powierzchni Powiatu Hajnowskiego zajmują obszary, objęte prawną ochroną przyrody. Ich łączna powierzchnia wynosi ok. 1070 km². Największy powierzchniowy udział w powierzchni obszaru Partnerstwa mają Obszary Chronionego Krajobrazu, zajmujące prawie 55% powierzchni Powiatu.
- Największy udział powierzchni chronionych względem powierzchni jednostki dotyczy Gminy Białowieża oraz Narewka. Najmniejszy zaś Gminy Czyże, Gminy Miejskiej Hajnówka oraz Gminy Czeremcha.
- Występujące na obszarze Partnerstwa obszary chronione decydują o występowaniu bogatej i zróżnicowanej fauny i flory, m.in. żubr, wilk, ryś, liczne populacje bociana białego, bobra, a także rzadkich ptaków lub zagrożonych wyginięciem w skali kraju, a nawet Europy.

Korytarze ekologiczne

Przebieg korytarzy ekologicznych w Polsce został opracowany przez Zakład Badania Ssaków PAN w Białowieży (obecnie Instytut Biologii Ssaków) we współpracy z Pracownią na Rzecz Wszystkich Istot. W projekcie uwzględniono korytarze istotne dla populacji dużych ssaków leśnych oraz siedlisk leśnych i wodno-błotnych w skali krajowej i kontynentalnej.

Na obszarze Partnerstwa wskazano przebieg dwóch z siedmiu głównych korytarzy ekologicznych, których rolą jest zapewnienie łączności ekologicznej w skali całego kraju oraz włączenie Polski w paneuropejską sieć ekologiczną.

W północnej oraz wschodniej części analizowanego obszaru wyodrębniono Główny Korytarz Północny (GKPn), który w znaczeniu krajowym łączy Puszcę Augustowską, Knyszyńską i Białowieską z doliną Biebrzy, Puszcą Piską, lasami Napiwodzko-Ramuckimi i Pojezierzem Iławskim. Przebiega przez dolinę Wisły do Borów Tucholskich, Pojezierza Kaszubskiego, Puszczy Koszalińskiej, Goleniowskiej i Wkrzańskiej. Przechodząc przez Lasy Krajeńskie i Wałeckie, łączy się także z Lasami Drawskimi, a następnie dochodzi przez Puszcę Gorzowską do Cedyńskiego Parku Krajobrazowego. Korytarz Północny odgrywa szczególną rolę w ochronie populacji wilka w skali krajowej., łącząc najcenniejsze obszary siedliskowe tych drapieżników.

W południowej części Powiatu Hajnowskiego wskazano przebieg Głównego Korytarza Północno-Centralnego (GKPnC), który rozpoczyna się w Puszczy Białowieskiej, przechodzi przez Lasy Mielnickie, dolinę Bugu, Puszcę Białą, gdzie rozdziela się na dwa główne odgałęzienia – jedno prowadzi do Lasów Włocławskich poprzez Puszcę Kurpiowską i Górznieńsko-Lidzbarski Park Krajobrazowy, a drugie dochodzi do Lasów Włocławskich poprzez Puszcę Kampinoską i dolinę Wisły, skąd przez Puszcę Bydgoską, Lasy Sarbskie, Puszcę Notecką i Lasy Lubuskie dochodzi do Parku Narodowego Ujście Warty.

Rysunek 23. Sieć korytarzy ekologicznych w Polsce.

Źródło: <https://korytarze.pl/mapa/podzial-korytarzy-ze-wzgledu-na-ich-range>

Główny Korytarz Północny na obszarze Partnerstwa składa się z następujących części⁹⁷:

- GKPN-2 „Puszcza Białowieska”,
- GKPN-23A „Dolina Górnej Narwi”.

GKPN-2 „Puszcza Białowieska” obejmuje niemal cały obszar Gminy Narewka, cały obszar Gminy Białowieża (wyłączając centrum miejscowości), wschodnie obszary Gminy Hajnówka, południowo-wschodnie rejony Gminy Dubicze Cerkiewne oraz niewielki wschodni fragment terenu w Gminie Narew. GKPN-23A „Dolina Górnej Narwi” przebiega natomiast przez dużą część gminy Narew, północne rejony Gminy Narewka oraz niewielkie fragmenty północnych rejonów Gminy Czyże.

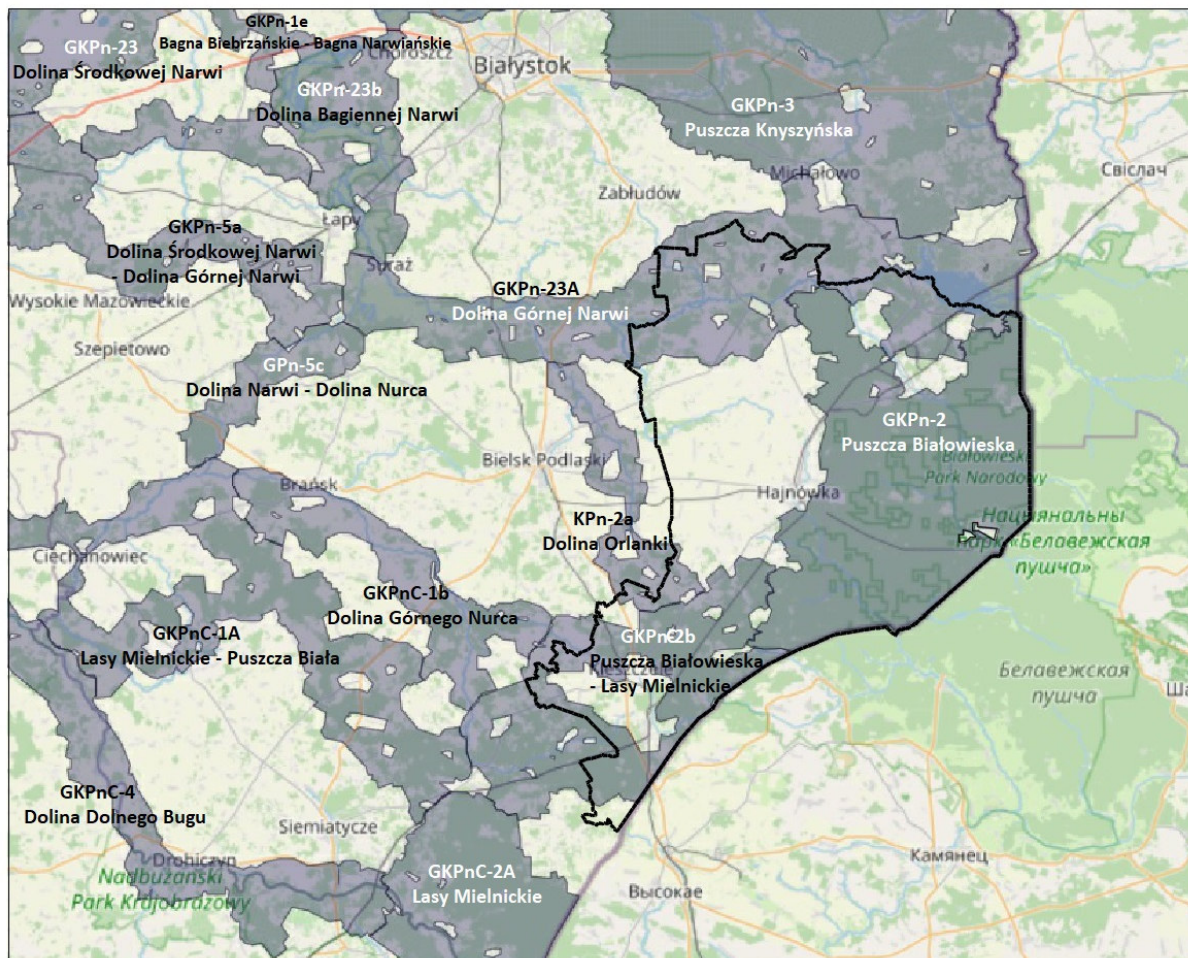
Korytarze główne stanowią najważniejsze drogi wędrówek i migracji gatunków w Polsce. Jednocześnie zapewniają łączność siedlisk i populacji w skali kontynentalnej. Do każdego z głównych korytarzy ekologicznych wyznaczono również korytarze uzupełniające. Korytarze uzupełniające łączą obszary siedliskowe położone wewnątrz kraju z korytarzami głównymi oraz zapewniają wariantowość dróg przemieszczania się gatunków o znaczeniu krajowym.

⁹⁷ Jędrzejewski W., Nowak S., Stachura K., Skierczyński M., Mysłajek R. W., Niedziałkowski K., Jędrzejewska B., Wójcik J. M., Zalewska H., Pilot M., Górny M., Kurek R.T., Ślusarczyk R. *Projekt korytarzy ekologicznych łączących Europejską Sieć Natura 2000 w Polsce*. Zakład Badania Ssaków PAN, Białowieża 2011

W granicach Powiatu Hajnowskiego znajduje się fragment korytarza uzupełniającego o nazwie KPn-2A Dolina Orlanki, łączący Korytarz Północny z Korytarzem Północno-Centralnym. Korytarz ekologiczny „Dolina Orlanki” obejmuje swoim zasięgiem niewielkie części terenu w gminach Kleszczewo i Dubicze Cerkiewne.

Zlokalizowany w południowych obszarach Powiatu Hajnowskiego fragment Głównego Korytarza Północno-Centralnego obejmuje GKPN-2B Puszcza Białowieska – Lasy Mielnickie (Rysunek 24). W zasięgu korytarza znajdują się południowe rejony Gminy Dubicze Cerkiewne oraz część gmin Kleszczewo i Czeremcha.

Rysunek 24. Sieć korytarzy ekologicznych o znaczeniu krajowym i międzynarodowym na obszarze Partnerstwa.

Źródło: opracowanie własne na podstawie <https://mapa.korytarze.pl/>

Sieć korytarzy ekologicznych o znaczeniu krajowym i międzynarodowym uzupełniają korytarze i węzły przyrodnicze mające regionalny i lokalny charakter. Są to m.in. tereny otwarte pól rolniczych czy też doliny niewielkich rzek i rowów.

Podsumowanie

- Przez obszar Partnerstwa przechodzą korytarze ekologiczne o znaczeniu krajowym, stanowiące najważniejsze drogi migracji gatunków w Polsce oraz korytarze o znaczeniu międzynarodowym, zapewniających łączność siedlisk w skali kontynentalnej.
- Zasięgiem Głównych Korytarzy Ekologicznych w większym lub mniejszym stopniu objęte są obszary wszystkich gmin należących do Partnerstwa. Poza zasięgiem korytarzy o znaczeniu ponadregionalnym jest przeważający obszar Gminy Czyże, miasto Hajnówka oraz zachodnia część Gminy Hajnówka.
- Sieć korytarzy ekologicznych uzupełniają korytarze i węzły ekologiczne o znaczeniu regionalnym i lokalnym. Są to wszystkie rozciągające się w ramach obszaru Partnerstwa otwarte tereny rolnicze i doliny niewielkich rzek oraz rowów.

Stan środowiska naturalnego**Stan jakości powietrza atmosferycznego**

Na stan zanieczyszczenia powietrza najczęściej wpływ mają trzy czynniki: emisja powierzchniowa, emisja komunikacyjna oraz warunki meteorologiczne. Na obszarze Powiatu Hajnowskiego nie funkcjonuje przemysł ciężki oraz większe przemysłowe źródła emisji zanieczyszczeń powietrza. Emisja zanieczyszczeń pyłowych z zakładów uciążliwych na 1 km² powierzchni w Powiecie Hajnowskim to zaledwie 0,04 t⁹⁸. Do głównych zanieczyszczeń atmosfery na obszarze Powiatu należą rozproszone źródła emisji z sektora komunalno-bytowego oraz częściowo zanieczyszczenia komunikacyjne.

Główna emisja toksycznych substancji odbywa się z lokalnych kotłowni i pieców węglowych, stosowanych w indywidualnych gospodarstwach domowych. Lokalne systemy grzewcze oraz piece domowe nie posiadają urządzeń ochrony powietrza atmosferycznego. Wielkość emisji z takich źródeł jest trudna do oszacowania oraz wykazuje zmienność sezonową, wynikającą z sezonu grzewczego. W procesie spalania paliw stałych powstają następujące rodzaje zanieczyszczeń, które następnie dostają się do atmosfery: pył (powstający z popiołu zawartego w węglu), dwutlenek i trójtlenek siarki (powstający w wyniku spalania siarki zawartej w paliwie), tlenek azotu (tworzący się z azotu zawartego w paliwie oraz w powietrzu doprowadzonym do spalania), tlenek węgla (powstający w przypadku niepełnego spalania paliwa).

W Powiecie Hajnowskim udział mieszkańców korzystających z sieci gazowej wynosi jedynie 0,2% mieszkańców. Ogólna długość sieci gazowej według danych na 2021 r. wynosi 15,41 km. Siecią objęte są wyłącznie 3 gminy: miasto Hajnówka (9,61 km sieci), Gmina Białowieża (4,02 km sieci) oraz Gmina Hajnówka (1,8 km). Względem poprzedniego roku (2020) długość sieci gazowej wzrosła ponad dwukrotnie. Rozwój sieci dotyczy głównie obszaru Hajnówki, w której w 2020 r. funkcjonowało jedynie 0,7 km sieci gazowej⁹⁹.

Warto zaznaczyć, że województwo podlaskie jest jednym z województw o największym udziale produkcji energii elektrycznej z odnawialnych źródeł energii. Według danych za 2020 r. udział produkcji energii elektrycznej ze źródeł odnawialnych w produkcji energii elektrycznej ogółem w 2020 r. wynosił 79,8%. Wyżej w kraju plasuje się wyłącznie województwo warmińsko-

⁹⁸ <https://analizy.monitorrozwoju.pl> – dane na rok 2021 - [dostęp 28.03.2023 r.]

⁹⁹ Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny

mazurskie z udziałem wynoszącym 87,1%¹⁰⁰. Generalnie na obszarze województwa podlaskiego dominuje energia pozyskiwana z wiatru. Na obszarze Powiatu Hajnowskiego energia odnawialna pozyskiwana jest głównie przez urządzenia fotowoltaiczne¹⁰¹.

Roczna ocena jakości powietrza województwa podlaskiego za 2020 rok¹⁰² została wykonana w oparciu o dwie wydzielone strefy: aglomerację białostocką i strefą podlaską. Powiat Hajnowski jest zaliczony do strefy podlaskiej. Ocenę wykonano według kryteriów ochrony zdrowia oraz kryteriów określonych w celu ochrony roślin. Strefę podlaską scharakteryzowano ze względu na stężenie w powietrzu następujących związków: SO₂, NO₂, PM₁₀, PM_{2,5}, CO, benzen, ołów, arsen, nikiel, kadm i benzo(a)piren.

Wynikowe klasy dla poszczególnych zanieczyszczeń uzyskane w rocznej ocenie za 2020 r. dokonanej w oparciu o kryteria ustanowione w celu ochrony zdrowia przedstawiały się następująco:

Tabela 77. Klasy stref dla poszczególnych zanieczyszczeń powietrza, uzyskane w ocenie rocznej dokonanej z uwzględnieniem kryteriów ustanowionych w celu ochrony zdrowia ludzi.

Lp.	Nazwa strefy	Kod strefy	SO ₂	NO ₂	C ₆ H ₆	CO	O ₃	PM ₁₀	Pb	As	Cd	Ni	B(a)P	PM _{2,5}
1	Agglomeracja Białostocka	PL2001	A	A	A	A	A ¹	A	A	A	A	A	C	A1
2	strefa podlaska	PL2002	A	A	A	A	A ¹	C	A	A	A	A	C	C1 ²

¹⁾ Dla ozonu – poziom celu długoterminowego, strefy uzyskały klasę D2

²⁾ Dla pyłu PM_{2,5} – poziom dopuszczalny I faza, strefa podlaska uzyskała klasę A

Źródło: Roczna ocena jakości powietrza w województwie podlaskim, Raport wojewódzki za rok 2020, GIOŚ, dostępny na <https://powietrze.gios.gov.pl/> [dostęp dnia 28.03.2023 r.]

Przeprowadzone badania wskazują na przekroczenia dopuszczalnych stężeń w zakresie benzo(a)pirenu oraz pyłu zawieszonego PM₁₀ i PM_{2,5}. Obszarem przekroczeń pyłu zawieszonego PM_{2,5} są między innymi okolice Hajnówki. Przekroczenia pyłu PM₁₀ notuje się na obszarze całego województwa, przede wszystkim w miejscach z dominującym sposobem ogrzewania z użyciem paliw stałych w mało efektywnych kotłach.

Należy zaznaczyć, że Powiat Hajnowski podejmuje działania, mające na celu przeciwdziałaniu obciążeniu środowiska, w tym kwestii jakości powietrza. W 2021 r. na obszarze Partnerstwa zanieczyszczenia pyłowe zatrzymane lub zneutralizowane w urządzeniach do redukcji zanieczyszczeń stanowiły 61,4% ogółu wytworzonych zanieczyszczeń pyłowych¹⁰³.

Wynikowe klasy dla poszczególnych zanieczyszczeń, uzyskane w ocenie rocznej za 2020 r. dokonanej w oparciu o kryteria ustanowione w celu ochrony roślin, przedstawiały się następująco:

¹⁰⁰ Raport o stanie województwa za 2021 rok, Departament Rozwoju Regionalnego, Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego, Białystok 2022

¹⁰¹ <https://www.sweco.pl/aktualnosci/blog/gdzie-jest-rewolucja-energetyczna-w-polsce-powiatowej/> [dostęp dnia 28.03.2023 r.]

¹⁰² Roczna ocena jakości powietrza w województwie podlaskim, Raport wojewódzki za rok 2020, Główny Inspektorat Ochrony Środowiska, Regionalny Wydział Monitoringu Środowiska w Białymstoku, Departament Monitoringu Środowiska, Białystok, 2021.

¹⁰³ <https://analizy.monitorrozwoju.pl> – dane na rok 2021 - [dostęp 28.03.2023 r.]

Tabela 78. Klasy stref dla poszczególnych zanieczyszczeń powietrza, uzyskane w ocenie rocznej dokonanej z uwzględnieniem kryteriów ustanowionych w celu ochrony roślin.

Lp.	Nazwa strefy	Kod strefy	SO ₂	NO _x	O ₃ ¹
1	strefa podlaska	PL2002	A	A	A

Źródło: Roczna ocena jakości powietrza w województwie podlaskim, Raport wojewódzki za rok 2020, GIOŚ, dostępny na <https://powietrze.gios.gov.pl/> [dostęp dnia 28.03.2023 r.]

Pod względem kryterium ochrony roślin, na obszarze strefy podlaskiej (a zatem również na obszarze Powiatu Hajnowskiego) nie wystąpiły przekroczenia dopuszczalnych stężeń wszystkich badanych zanieczyszczeń.

Podsumowanie

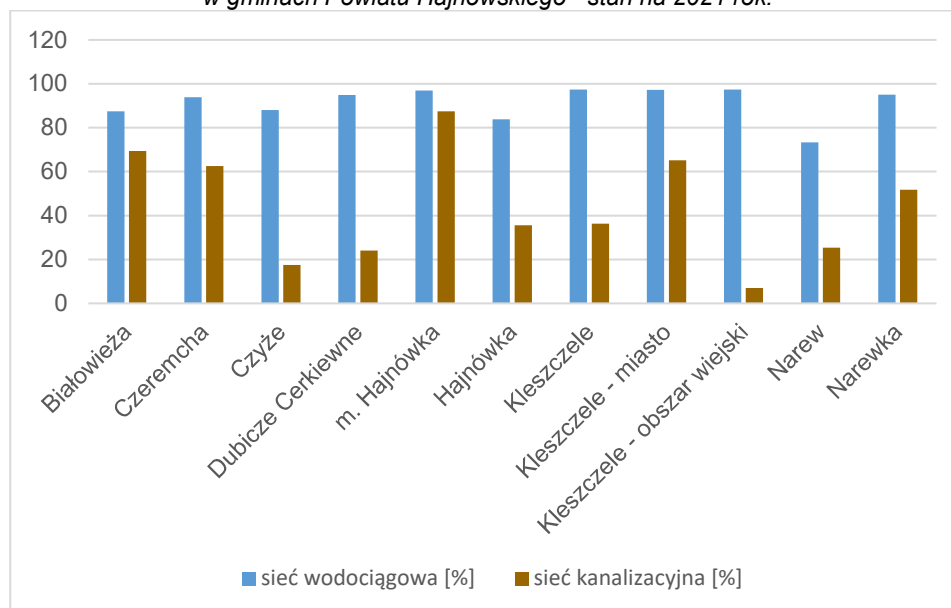
- Na obszarze Powiatu Hajnowskiego nie funkcjonuje przemysł ciężki oraz większe przemysłowe źródła emisji zanieczyszczeń powietrza. Do głównych zanieczyszczeń atmosfery na obszarze Powiatu należą rozproszone źródła emisji z sektora komunalno-bytowego oraz częściowo zanieczyszczenia komunikacyjne.
- Powiat Hajnowski charakteryzuje się znikomym stopniem wyposażenia w sieć gazową. Ze zbiorczej sieci gazowej korzysta jedynie 0,2% mieszkańców powiatu. Niewielkim zasięgiem sieci gazowej objęte są jedynie 3 gminy: miasto Hajnówka, Gmina Białowieża i Gmina Hajnówka.
- Istotnym elementem jest rozwój i zwiększanie wykorzystywania energii pozyskiwanej z odnawialnych źródeł. Województwo podlaskie cechuje się niemal najwyższym w Polsce wskaźnikiem procentowanego udziału energii odnawialnej w produkcji energii ogółem. Na obszarze Powiatu Hajnowskiego dominuje pozyskiwanie energii z urządzeń fotowoltaicznych.

Stan wód podziemnych i powierzchniowych

Za jedną z głównych przyczyn decydujących o złym stanie wód powierzchniowych i gruntowych jest odprowadzanie nieoczyszczonych ścieków komunalnych bezpośrednio do gruntu lub do wód powierzchniowych oraz stosowanie nieszczelnych zbiorników na nieczystości.

Zgodnie z danymi z 2021 r. obszar Powiatu Hajnowskiego jest zwodociągowany w 92,5% (długość sieci wodociągowej wynosi 744,4 km). Nieco gorzej przedstawia się wyposażenie obszaru w sieć kanalizacji sanitarnej. W 2021 r. z kanalizacji sanitarnej korzystało 63,7% mieszkańców powiatu (długość sieci kanalizacyjnej wynosi 301,6 km), co jest wartością niższą niż średnia wojewódzka (65,4%) i średnia krajowa (71,9%). Oznacza to, że występuje dysproporcja między stopniem zwodociągowania a stopniem skanalizowania obszaru Partnerstwa. Najwyższy stopień skanalizowania dotyczy miasta Hajnówka (87,4%) oraz Gminy Białowieża (69,4%). Najmniejszy udział mieszkańców korzystających z sieci kanalizacji sanitarnej dotyczy Gminy Czyże (17,5%), Gminy Dubicze Cerkiewne (24,1%) oraz Gminy Narew (25,4%). Bardzo niskim stopniem skanalizowania cechują się tereny wiejskie Gminy Kleszczele. O ile w mieście udział mieszkańców korzystających z kanalizacji sanitarnej wynosi 65,2%, to na obszarze wiejskim gminy jest to jedynie 7,0% (Tabela 79).

Wykres 94. Udział mieszkańców korzystających z sieci wodociągowej i sieci kanalizacji sanitarnej w gminach Powiatu Hajnowskiego - stan na 2021 rok.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Gospodarstwa domowe, niepodłączone do sieci zbiorczej odprowadzają nieczystości do zbiorników bezodpływowych lub korzystają z przydomowych oczyszczalni ścieków. Na obszarze Powiatu Hajnowskiego w 2021 r. funkcjonowało 641 indywidualnych, przydomowych oczyszczalni ścieków oraz 2948 zbiorników bezodpływowych. Przydomowe oczyszczalnie ścieków stanowią istotne uzupełnienie infrastruktury kanalizacji zbiorczej. W skali całego województwa podlaskiego, Powiat Hajnowski jest jednym z powiatów, w którym funkcjonuje najmniejsza ilość przydomowych oczyszczalni (mniejsza ilość dotyczy tylko powiatów – Siemiatyckiego i Kolneńskiego oraz miast na prawach powiatu).

W ciągu ostatnich pięciu lat, na terenie powiatu, liczba przydomowych oczyszczalni wzrosła o ok. 14%. W tym czasie nieznacznie ubyło natomiast zbiorników bezodpływowych (liczba funkcjonujących zbiorników zmniejszyła się o ok. 2,5%). Najwięcej zbiorników bezodpływowych działa na obszarze Gminy Narew (658 szt.) oraz Gminie Dubicze Cerkiewne (644 szt.). Ich liczba nie ulegała zmianom na przestrzeni lat. Najmniej zbiorników odnotowano w Gminie Białowieża (98 szt.). W Gminie od lat działa tylko jedna przydomowa oczyszczalnia ścieków. Ze względu na najwyższy udział korzystających ze zbiorczej sieci kanalizacyjnej, nieduży udział zbiorników bezodpływowych dotyczy również Hajnówki (115 szt.). Na obszarze miasta nie funkcjonują przydomowe oczyszczalnie ścieków. Największa ilość przydomowych oczyszczalni ścieków występuje w Gminie Narewka (297 szt.). Ich ilość każdego roku wzrasta.

Tabela 79. Liczba bezodpływowych zbiorników na nieczystości ciekłe oraz liczba przydomowych oczyszczalni ścieków na obszarze Partnerstwa - stan na 31.XII.2021 r.

Nazwa jednostki	Liczba bezodpływowych zbiorników na nieczystości ciekłe	Liczba przydomowych oczyszczalni ścieków
Gmina Białowieża	98	1
Gmina Czeremcha	336	26
Gmina Czyże	315	19
Gmina Dubicze Cerkiewne	644	134
Miasto Hajnówka	115	0

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ

na potrzeby

PONADLOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU

Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego

Nazwa jednostki	Liczba bezodpływowych zbiorników na nieczystości ciekłe	Liczba przydomowych oczyszczalni ścieków
Gmina Hajnówka	260	75
Gmina Kleszczele	350	66
Gmina Narew	658	41
Gmina Narewka	172	279
Powiat Hajnowski ogółem	2948	641

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

Na obszarze Powiatu Hajnowskiego oczyszczalnie ścieków znajdują się w miejscowościach: Białowieża, Czeremcha, Czyże, Dubicze Cerkiewne, Hajnówka, Kleszczele, Narew, Narewka oraz Nowa Łuka (gm. Narewka). Ponadto, na obszarze Powiatu funkcjonuje oczyszczalnie ścieków przemysłowych Pronar w Narwi. Dawniej na obszarze Gminy Czeremcha funkcjonowały również oczyszczalnie kolejowe (obecnie¹⁰⁴ nieczynne).

Oceny jakości wód powierzchniowych dokonuje się w odniesieniu do Jednolitych Części Wód Powierzchniowych (JCWP), na podstawie wyników badań przeprowadzonych w ramach państwowego monitoringu środowiska. Bierze się pod uwagę ocenę stanu lub potencjału ekologicznego, stanu chemicznego oraz ogólną ocenę stanu wód.

Innym źródłem zanieczyszczeń wód powierzchniowych (ale również podziemnych) jest działalność rolnicza, w tym hodowla zwierząt, brak płyt obornikowych do przechowywania nawozów naturalnych, niewłaściwe stosowanie nawozów naturalnych, a także śmietniki czy nielegalne zrzuty ścieków komunalnych. Ponadto dodatkowym źródłem zagrożenia jest chemizacja rolnictwa (m.in. stosowanie nawozów mineralnych i chemicznych środków ochrony roślin), która prowadzi do odpływu zanieczyszczeń do wód przez spływ powierzchniowy i infiltrację do wód gruntowych. Rolnictwo nie stanowi głównej branży gospodarczej w Powiecie Hajnowskim.

W odniesieniu do wód podziemnych, wpływ na jakość wód podobnie jak w przypadku wód powierzchniowych może mieć m.in. nieuregulowana gospodarka wodno-ściekowa oraz intensyfikacja rolnictwa. Z kolei ewentualne nadmierne pobory wód mogą stanowić zagrożenie dla ilości wód podziemnych.

Większość pobieranych w Powiecie Hajnowskim wód przeznaczana jest na cele eksploatacji sieci wodociągowej (ok. 82%). W skali województwa podlaskiego, Powiat Hajnowski cechuje się najmniejszymi poborami na cele produkcyjne (ok. 16%) oraz służące do nawodnień w rolnictwie i leśnictwie oraz do napełniania i uzupełniania stawów rybnych (ok. 2%). Na obszarze Powiatu pobierane są wyłącznie wody podziemne¹⁰⁵.

Powiat Hajnowski położony jest się w zasięgu 3 Jednolitych Części Wód Podziemnych (JCWPd): JCWPd kod PLGW200052 (przeważający obszar powiatu), JCWPd kod PLGW200055 (niewielki fragment obszaru w południowych rejonach powiatu), JCWPd kod PLGW200056 (południowo-wschodnia część powiatu), JCWPd kod PLGW200057 (niewielki fragment obszaru w południowych rejonach powiatu).

¹⁰⁴ stan na 05.2023 r.

¹⁰⁵ Województwo Podlaskie. Podregiony. Powiaty. Gminy, Urząd Statystyczny w Białymstoku, Łódź, 2019

Wszystkie wymienione Jednolite Części Wód Podziemnych charakteryzują się dobrym stanem chemicznym oraz dobrym stanem ilościowym. Jednostki nie są zagrożone nieosiągnięciem celów środowiskowych.

W 2019 roku Państwowy Instytut Geologiczny – Państwowy Instytut Badawczy, na zlecenie Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska, w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska, przeprowadził monitoring diagnostyczny stanu chemicznego jednolitych części wód podziemnych m.in. na terenie Powiatu Hajnowskiego.

Tabela 80. Klasa jakości wód podziemnych w punktach monitoringu wg danych z 2019 roku na terenie Powiatu Hajnowskiego

Nr punktu monitorowanego MONBADA	JCWP-d	Gmina	Miejscowość	Użytkowanie terenu	Klasa jakości wód podziemnych
1486	JCWPd-52	Białowieża	Białowieża	Zabudowa wiejska	II
1621	JCWPd-52	Białowieża	Budy	Zabudowa wiejska	III
1622	JCWPd-52	Narewka	Olchówka	Zabudowa wiejska	III
1471	JCWPd-56	Hajnówka	Orzeszkowo	Zabudowa wiejska	III
1487	JCWPd-56	m. Hajnówka	Dubiny	Tereny przemysłowe	II
1678	JCWPd-56	m. Hajnówka	Hajnówka	Grunty orne	II
1811	JCWPd-56	Kleszczele	Policzna	Zabudowa wiejska	I

Źródło: <http://mjwp.gios.gov.pl/wyniki-badan/wyniki-badan-2019.html> [dostęp dnia 28.03.2023 r.]

Wody JCWPd-52 i JCWPd-56, obejmujące przeważający obszar Powiatu Hajnowskiego oceniono na I-III klasę jakości. Oznacza to występowanie wód podziemnych bardzo wysokiej (I klasa), dobrej (II klasa) i zadowalającej (III klasa) jakości.

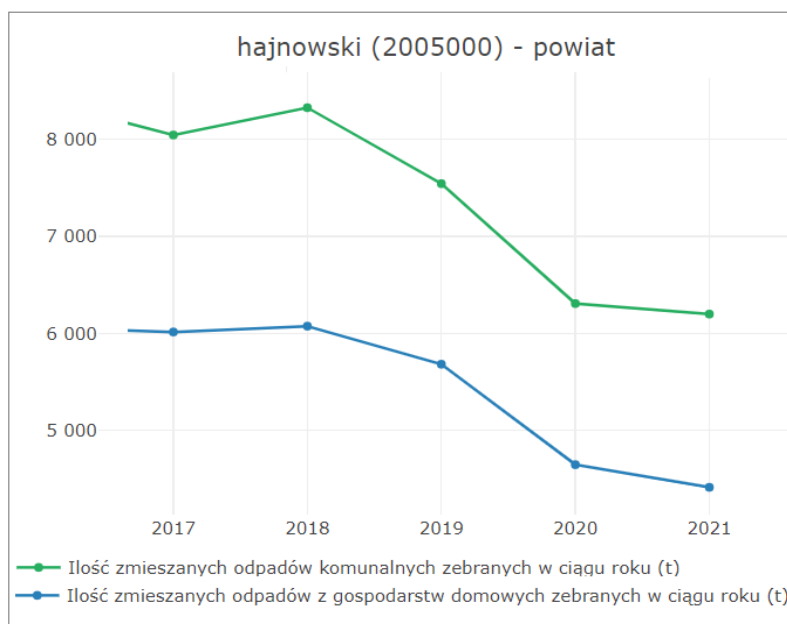
Podsumowanie

- Na obszarze Partnerstwa występują niedostatki w zasięgu sieci kanalizacji sanitarnej. Z sieci kanalizacji sanitarnej korzysta 63,7% mieszkańców powiatu. Odsetek mieszkańców korzystających z sieci kanalizacyjnej jest niższy niż ogółem w Polsce i w województwie podlaskim. Najwyższy stopień skanalizowania dotyczy miasta Hajnówka i Gminy Białowieża. Najmniejszy zaś gmin: Czyże, Dubicze Cerkiewne, Narew oraz obszarów wiejskich Gminy Kleszczele.
- Powiat Hajnowski jest jednym z powiatów, w którym funkcjonuje najmniejsza ilość przydomowych oczyszczalni ścieków. Ich liczba z roku na rok jednak się zwiększa. Największa ilość przydomowych oczyszczalni ścieków występuje w Gminie Narewka.
- Na obszarze Partnerstwa obserwuje się zmniejszającą się liczbę zbiorników bezodpływowych na nieczystości ciekłe (tzw. szamb).
- Powiat Hajnowski jest jednym z powiatów pobierających najmniejsze ilości wód na cele produkcyjne oraz do nawodnień w rolnictwie i leśnictwie. Na obszarze powiatu pobierane są wyłącznie wody podziemne.
- Wody podziemne na obszarze Powiatu Hajnowskiego cechuje bardzo dobra, dobra i zadowalająca klasa jakości.

Gospodarka odpadami komunalnymi

Ilość zmieszanych odpadów, pochodzących z gospodarstw domowych zebranych w ciągu roku, rok rocznie ulega zmniejszeniu. W 2021 r. na obszarze Powiatu Hajnowskiego zebrano 4 413,14 t zmieszanych odpadów, podczas gdy w 2017 roku było to 6 014,87 t. W pięcioletnim okresie ilość odebranych odpadów zmniejszyła się o 26,6%. Zmniejsza się również ilość zmieszanych odpadów komunalnych ogółem (Wykres 95).

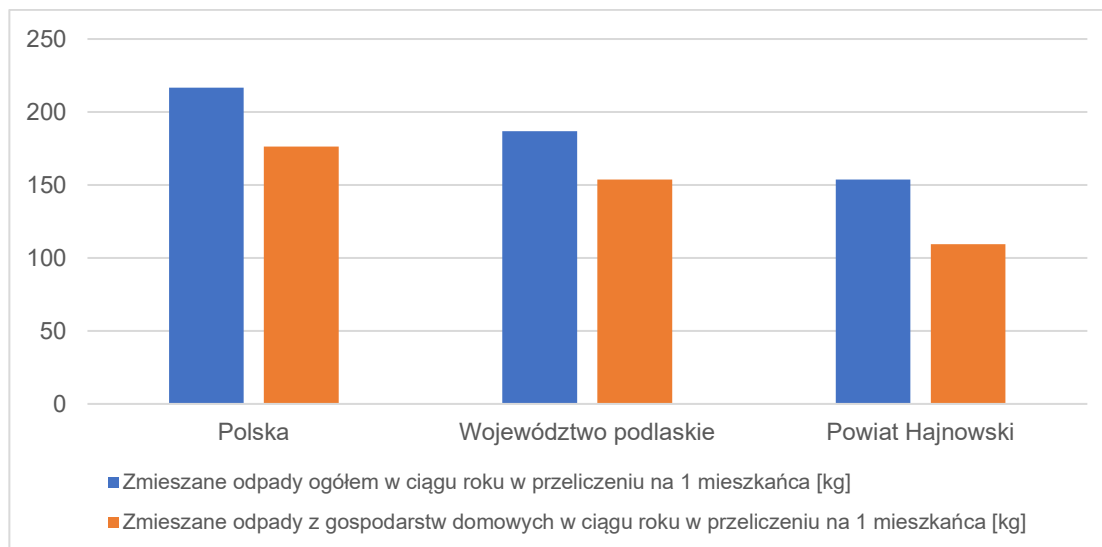
Wykres 95. Ilość zebranych odpadów w ciągu roku na obszarze Powiatu Hajnowskiego - dane na lata 2017-2021.

Źródło: <https://analizy.monitorrozwoju.pl>

W przeliczeniu na 1 mieszkańca powiatu, ilość zebranych zmieszanych odpadów komunalnych ogółem w 2021 r. wynosiła 153,9 kg. Wartość ta jest o 17,6% mniejsza niż odnotowana ogółem w województwie podlaskim oraz o ok. 29% mniejsza od wartości zarejestrowanej dla całej Polski. Podobne tendencje dotyczą ilości zmieszanych odpadów pochodzących z gospodarstw domowych w przeliczeniu na 1 mieszkańca jednostki (Wykres 96).

Wykres 96. Ilość zmieszanych odpadów w ciągu roku w przeliczeniu na 1 mieszkańca - dane na 2021 rok.

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

W relacji do ogółu odpadów, odpady zebrane selektywnie na obszarze Powiatu Hajnowskiego w 2021 r. stanowiły 47,3%. Jest to znacznie większy udział w porównaniu do średniej i wojewódzkiej (38,6%) i krajowej (39,8%). Wśród gmin tworzących Partnerstwa największy udział odpadów zebranych selektywnie w odniesieniu do ogółu odpadów miał miejsce w Gminie Hajnówka (55,7%), Gminie Kleszcze (51,4%), mieście Hajnówka (49,7%) oraz Gminie Czeremcha (49,4%). Najmniejszy udział osiągnęła natomiast Gmina Narewka (35,4%) oraz Gmina Dubicze Cerkiewne (37,2%). Ilość odpadów zebranych selektywnie wzrasta na przestrzeni lat, co oznacza zwiększającą się świadomość społeczną w zakresie zagospodarowania odpadów.

Na obszarze Powiatu Hajnowskiego funkcjonują 3 czynne składowiska odpadów, na których unieszkodliwiane są odpady komunalne¹⁰⁶:

- Składowisko odpadów w Poryjewie (miasto Hajnówka) – zarządzane przez Przedsiębiorstwo Usług Komunalnych Sp. z o.o. w Hajnówce. Obejmuje instalację do składowania odpadów innych niż niebezpieczne i obojętne o zdolności do przyjmowania ponad 10 t. odpadów na dobę i całkowitej pojemności 25 tys. ton;
- Składowisko odpadów w Olchówce (gm. Narewka) – składowisko odpadów innych niż niebezpieczne i obojętne, położone w miejscowości Olchówka o całkowitej pojemności ok. 50 tys. ton. Zarządzane przez MPO Sp. z o.o. w Białymstoku;
- Składowisko odpadów w Narwi (gm. Narew) – składowisko odpadów innych niż niebezpieczne i obojętne, położone w miejscowości Olchówka o całkowitej pojemności ok. 36 tys. ton. Zarządzane przez MPO Sp. z o.o. w Białymstoku.

Na obszarze gmin Hajnówka, Białowieża, Czeremcha, Czyże, Dubicze Cerkiewne oraz Kleszcze znajdują się składowiska zrekultywowane lub nieczynne poddane rekultywacji¹⁰⁷.

¹⁰⁶ Plan Gospodarki Odpadami Województwa Podlaskiego na lata 2023-2028 - projekt

¹⁰⁷ Program Ochrony Środowiska dla Powiatu Hajnowskiego na lata 2021-2024.

Istotny problem w Polsce stanowią dzikie wysypiska śmieci. Według stanu na 31.XII.2021 r.¹⁰⁸. na obszarze powiatu znajdują się 3 takie składowiska. Zlokalizowane są w Gminie Narew, a ich łączna powierzchnia wynosi 1500 m².

Gospodarka odpadami komunalnymi w województwie podlaskim przed wprowadzeniem w życie ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o zmianie ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2019 r. poz. 1579 z późn. zm.) prowadzona była w strukturze 4 regionów gospodarki odpadami komunalnymi (Centralny, Południowy, Północny i Zachodni). Powiat Hajnowski zaliczany był do Regionu Południowego. Nowelizacja ww. ustawy zniósła zasadę regionalizacji w zakresie zagospodarowania odpadów komunalnych. Jednocześnie zmieniono definicję instalacji do przetwarzania odpadów komunalnych z tzw. RIPOK na instalacje komunalne. Na obszarze Hajnówki zlokalizowana jest instalacja komunalna, zapewniająca mechaniczno-biologiczne przetwarzanie (MBP) niesegregowanych (zmieszanych) odpadów komunalnych (Tabela 81).

Tabela 81. Dane dotyczące instalacji komunalnej MBP w Hajnówce.

Nazwa i lokalizacja instalacji	Podmiot zarządzający	Zdolności przerobowe		Masa przetworzonych niesegregowanych (zmieszanych) odpadów komunalnych (200301)w 2021 r. [Mg]	Masa przetworzonej frakcji podsitowej w części biologicznej MBP w 2021 r. [Mg]
		części mechanicznej	części biologicznej		
		[Mg/rok]			
instalacja komunalna do mechaniczno-biologicznego przetwarzania niesegregowanych (zmieszanych) odpadów komunalnych, ZZO w Hajnówce, ul. Szosa Kleszczelowska 35. Hajnówka	Przedsiębiorstwo Usług Komunalnych Sp. z o.o. w Hajnówce	32 000	15 000	19 274,89	10 697,92

Źródło: Plan Gospodarki Odpadami Województwa Podlaskiego na lata 2023-2028 – projekt

Podsumowanie

- Wskaźniki dotyczące gospodarki odpadami na obszarze Powiatu Hajnowskiego prezentują się korzystniej zarówno na tle województwa jak i kraju.
- Na obszarze Powiatu Hajnowskiego funkcjonują 3 czynne składowiska odpadów: w Poryjewie (miasto Hajnówka), Olchówce (gm. Narewka) oraz w Narwi (gm. Narew). Funkcjonowanie składowiska odpadów w Olchówce, prowadzonego przez MPO Białystok jest powodem licznych konfliktów społecznych.
- W Hajnówce zlokalizowana jest instalacja komunalna do mechaniczno-biologicznego przetwarzania zmieszanych odpadów komunalnych, posiadająca status instalacji komunalnej województwa podlaskiego.
- Jak w całym kraju, również na obszarze Powiatu Hajnowskiego występują „dzikie wysypiska”. W 2021 r. w Powiecie zarejestrowano 3 „dzikie wysypiska śmieci”, które zlokalizowane były w Gminie Narew.

¹⁰⁸ Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny

CZEŚĆ III

SYNTEZA DIAGNOZY

Źródło fotografii : <https://polska-org.pl/>

Końcowym etapem diagnozy jest jej synteza, która podsumowuje przeprowadzone analizy szczegółowe. Do syntezy ustaleń diagnostycznych wykorzystano metodę SWOT.

Analiza SWOT to metoda, która pozwala wyłonić kluczowe informacje o potrzebach rozwojowych danej jednostki w oparciu o wiedzę z diagnozy. Wskazując szanse, zagrożenia, a także mocne i słabe strony pozwala przekształcić wiedzę diagnostyczną w precyzyjne wytyczne do dalszych działań rozwojowych jednostki. Analiza zawiera istotne obszary funkcjonowania danej jednostki, dla których konieczne są działania pozwalające na poprawę sytuacji (w oparciu o słabe strony i zagrożenia) oraz te, które wymagają kontynuacji rozwoju, a wynikają z mocnych stron i szans.

W oparciu o przeprowadzoną diagnozę szczegółową została wykonana analiza SWOT, która wyłoniła słabe i mocne strony, zagrożenia i szanse dla rozwoju Powiatu Hajnowskiego. Analizy nie przeprowadzono jednak w typowy sposób wskazując ww. elementy bezpośrednio. W pierwszej kolejności wyłoniono kluczowe czynniki rozwoju powiatu, które podzielono na potencjały oraz deficyty rozwojowe. W kolejnym etapie prac, zespół składający się z przedstawicieli Powiatu Hajnowskiego i poszczególnych gmin, należących do Partnerstwa ocenił stopień oddziaływania poszczególnych czynników rozwojowych. Ocenie poddano też przewidywany poziom rozwoju poszczególnych czynników w perspektywie czasu obowiązywania opracowanej strategii. W taki sposób oceniane czynniki umieszczone zostały w czterech obszarach odpowiadających tradycyjnej metodzie SWOT – mocnych stron, słabych stron, szans oraz zagrożeń. Przy wykorzystaniu tej metody, w zależności od przewidywanej intensyfikacji działań rozwojowych, a także przyszłych uwarunkowań, mocne i słabe strony mogą stać się zarówno szansami, jak i zagrożeniami dla rozwoju powiatu. Ważnym atutem tego podejścia jest również wskazanie wagi oraz gradacyjne określenie poszczególnych priorytetów rozwojowych. Wszystkie czynniki oceniane są z większą precyzją.

W analizie przyjęto skalę od -10 (dla czynników z najmniejszym priorytetem) do +10 (dla najistotniejszych czynników rozwojowych). W ocenie aktualnej sytuacji wartości ujemne oznaczają, że czynnik jest słabą stroną, a wartości dodatnie mocną stroną w rozwoju powiatu. Wartości zbliżone do 0 są neutralne. Analogicznie prezentuje się sytuacja przy ocenie przewidywanego stanu rozwoju czynników, w tym przypadku w 2030 roku. Zmiany w kierunku dodatnim sugerują wzrost szans rozwojowych w danym czynniku, natomiast w kierunku ujemnym, że dane obszary rozwojowe mogą w przyszłości stanowić zagrożenie dla funkcjonowania i rozwoju Powiatu Hajnowskiego.

Wskazane poniżej czynniki rozwojowe w podziale na potencjały i deficyty obejmują swym zakresem wszystkie obszary funkcjonowania powiatu, które w diagnozie uznano za kluczowe dla rozwoju oraz w których wskazano potrzebę zmian. Są wśród nich czynniki środowiskowe, przestrzenne, społeczne, gospodarcze. Odpowiednio ocenione i zhierarchizowane umożliwią dobór adekwatnych celów i kierunków rozwojowych.

POTENCJAŁY ROZWOJU

Do wskazanych potencjałów w kluczowych obszarach funkcjonowania Powiatu Hajnowskiego zalicza się następujące czynniki:

Tabela 82. Potencjały rozwojowe Powiatu Hajnowskiego.

Lp.	Rodzaj potencjału	OCENA	
		Obecnie	do 2030
P.1	Potencjał: Ponadprzeciętne, unikalne zasoby przyrodnicze, mało zmienione przez człowieka, bogata fauna i flora	10,00	10,00
P.2	Położenie geograficzne	8,00	8,00
P.3	Potencjał: Puszcza Białowieska jako obiekt wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO	10,00	10,00
P.4	Potencjał: Obecność dolin rzecznych, krajobrazy meandrujących rzek	8,00	10,00
P.5	Potencjał: Zbiorniki wodne, m.in. Zalew Siemianówka, Repczyce, Bachmaty	8,00	10,00
P.6	Potencjał: atrakcyjne położenie w rejonie Zielonych Płuc Polski	6,00	8,00
P.7	Potencjał: Marka Puszcza Białowieska	3,00	8,00
P.8	Potencjał: Wysoki stopień lesistości	3,00	4,00
P.9	Potencjał: Niewielki stopień skażenia środowiska naturalnego	8,00	10,00
P.10	Potencjał: Brak uciążliwego przemysłu, decydujący o braku skażenia środowiska działalnością przemysłową	8,00	10,00
P.11	Potencjał: Wysoki potencjał dla rozwoju turystyki	6,00	10,00
P.12	Potencjał: Warunki przyrodnicze i ekologiczne do rozwoju agroturystyki	8,00	10,00
P.13	Potencjał: Oferta sportowo-rekreacyjna	5,00	9,00
P.14	Potencjał: Możliwość wykorzystania OZE	2,00	8,00
P.15	Potencjał: Bogata tradycja i kultura regionu (gwara, obrzędy, zespoły ludowe)	4,00	8,00
P.16	Potencjał: Liczne zabytki, architektura drewniana i sakralna	5,00	7,00
P.17	Potencjał: Kapitał ludzki: gościnność, życzliwość	10,00	10,00
P.18	Potencjał: Funkcjonowanie zorganizowanych form działalności sportowej i kulturowej: ośrodków kultury, świetlic wiejskich, grup artystycznych	5,00	8,00
P.19	Potencjał: Festiwale i wydarzenia kulturowe	5,00	8,00
P.20	Potencjał: Wielokulturowość (różnorodność dziedzictwa etnicznego, językowego, wyznaniowego)	4,00	8,00
P.21	Potencjał: Dziedzictwo kulinarne regionu Puszczy Białowieskiej	5,00	8,00

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ

na potrzeby

PONADLOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU

Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego

Lp.	Rodzaj potencjału	OCENA	
		Obecnie	do 2030
P.22	Potencjał: Obecność linii kolejowej wraz ze stacjami przeładunkowymi	5,00	5,00
P.23	Potencjał: Rozwinięte branże przemysłu: drzewnego, maszynowego i spożywczego	6,00	8,00
P.24	Potencjał: Oferta produktów lokalnych	6,00	9,00
P.25	Potencjał: Wysokiej jakości produkty spożywcze- np. przemysł mleczarski	6,00	9,00
P.26	Potencjał: Rozwój branży pszczelarskiej i zielarskiej	4,00	7,00
P.27	Potencjał: Jakość usług medycznych (Szpital w Hajnówce)	6,00	9,00
P.28	Potencjał: Ogólnoświatowy trend ekologizacji gospodarki i społeczeństwa oraz moda na zdrowy styl życia	5,00	7,00
P.29	Potencjał: Trend dotyczący popytu na ekologiczne produkty rolnicze i zdrową żywność	5,00	7,00
P.30	Potencjał: Aktywne organizacje pozarządowe NGO's	4,00	8,00
P.31	Potencjał: Wzrastająca aktywność i świadomość społeczna - rozwój NGO's prowadzonych przez aktywnych i kompetentnych działaczy społecznych	3,00	7,00
P.32	Potencjał: Wzrost aktywności zawodowej i fizycznej starzejącego się społeczeństwa, jako szansa rozwoju usług specjalistycznych z zakresu m.in. rehabilitacji oraz rozwoju tzw. <i>silver economy</i>	2,00	5,00
P.33	Potencjał: Potrzeba ochrony najbliższego środowiska	6,00	10,00
P.34	Potencjał: Dostępność środków z funduszy strukturalnych na działalność innowacyjną i przemysły przyszłości	3,00	7,00

Źródło: opracowanie własne

Analizie szczegółowej poddano potencjały, których obie przypisane oceny osiągnęły wartości minimum 8. Wyróżniono zatem 9 czynników:

P1 (10;10) Ponadprzeciętne, unikalne zasoby przyrodnicze, mało zmienione przez człowieka, bogata fauna i flora – Powiat Hajnowski charakteryzuje się obecnością licznych obszarów objętych ochroną przyrodniczą. Są to m.in. Białowiecki Park Narodowy, liczne rezerваты przyrody, Obszary Natura 2000, Obszary Chronionego Krajobrazu, użytki ekologiczne, pomniki przyrody oraz inne tereny, na których występują chronione i rzadkie gatunki zwierząt czy roślin. Środowisko przyrodnicze na terenie Puszczy Białowieckiej w znacznym stopniu zachowane jest w stanie naturalnym. Puszcza Białowiecka ze względu na swoje unikalne zasoby przyrodnicze stanowi jeden z dwóch obiektów przyrodniczych w Polsce wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO.

P2 (8;8) Położenie geograficzne – Mimo peryferyjnego położenia powiatu na mapie Polski zostało ono ocenione jako istotny potencjał. Jest to związane z faktem, iż Powiat Hajnowski leży na terenie o wyjątkowych zasobach przyrodniczych i urozmaiconym krajobrazie, tj. obszary leśne, doliny rzek, równiny, ale również wzgórza moren i kemów, nieużytki bagienne. Położenie przy Puszczy Białowieckiej jako ważnego w skali kraju i Europy obiektu przyrodniczego niewątpliwie stanowi atut obszaru. Równie istotne jest sąsiedztwo Powiatu z Republiką Białoruską, które do niedawna pełniło ważną funkcję gospodarczą. Wynikiem

przygranicznego położenia jest również różnorodność kultura, etniczna i wyznaniowa obszaru Powiatu Hajnowskiego.

P3 (10;10) Puszcza Białowieska jako obiekt wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO – Puszcza Białowieska jest najważniejszym obiektem przyrodniczym Powiatu. Jak wskazano w podpunkcie P1 stanowi jeden z ponadprzeciętnych, unikalnych w skali kraju, jak również całej Europy zasobów przyrodniczych. W Polsce jedynie 17 obiektów wpisanych jest na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO, wśród których jedynie dwa obiekty, w tym Puszcza Białowieska, to obiekty przyrodnicze. Jest to także jedyny obiekt UNESCO w województwie podlaskim – potencjał, na którym oprzeć można rozwój gospodarczy obszaru Partnerstwa, w szczególności turystyki.

P4 (8;10) Obecność dolin rzecznych, krajobrazy meandrujących rzek – część rzek występujących w Powiecie Hajnowskim ma naturalny charakter z meandrami i starorzeczami. W ich dolinach występują obszary Natura 2000 czy Obszary Chronionego Krajobrazu m.in. Obszar Chronionego Krajobrazu Dolina Narwi. Są to tereny o wysokim poziomie bioróżnorodności, służące jako korytarze ekologiczne. Stanowią także miejsca, w których zostały wytyczone szlaki turystyczne, przez co są cennym zasobem zarówno przyrodniczym i turystycznym.

P5 (8;10) Zbiorniki wodne, m.in. Zalew Siemianówka, Repczyce, Bachmaty – cennym potencjałem dla rozwoju turystyki, rekreacji, a także funkcji edukacyjnej stanowią występujące w Powiecie Hajnowskim zbiorniki wodne. Nad zalewem Siemianówka organizowane są regaty, turnieje tenisa ziemnego, zawody windsurfingowe oraz eventy o charakterze kulturalnym. Znajduje się tam również kompleks rekreacyjny obejmujący dużą piaszczystą plażę, wiaty ogniskowe, wypożyczalnię sprzętu wodnego, korty tenisowe, ściankę wspinaczkową, pole biwakowe z zapleczem sanitarnym, place zabaw, boiska do siatkówki i koszykówki, amfiteatr oraz punkty gastronomiczne.

Nad zalewami Repczyce na rzece Nurzec i Bachmaty na Orlance znajdują się kąpieliska wraz z niewielką infrastrukturą turystyczno-sportową (m.in. wypożyczalnię sprzętu wodnego, plaża, sanitariaty, pola namiotowe). Co więcej, zbiorniki wodne są elementem szlaków turystycznych np. „Kresowe wędrówki” oraz ścieżek edukacyjnych np. „Ptaki zbiornika Siemianówka”.

Dostępność linii brzegowej zalewu Siemianówka oraz bezpośrednie sąsiedztwo nieruchomości stanowiących własność jest warunkują potencjał rozwoju bazy rekreacyjnej – udostępniania nowych plaż wraz z infrastrukturą towarzyszącą (np. slipów do wodowania łodzi).

P9 (8;10) Niewielki stopień skażenia środowiska naturalnego

P10 (8;10) Brak uciążliwego przemysłu, decydujący o braku skażenia środowiska działalnością przemysłową – Powiat Hajnowski charakteryzuje się znacznym udziałem terenów zielonych, w tym terenów zachowanych w naturalnym stanie, brakiem przemysłu ciężkiego, a samo województwo podlaskie niemal najwyższym w Polsce wskaźnikiem procentowego udziału energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych w produkcji energii ogółem. Czynniki te powodują, że Powiat ma stosunkowo czyste powietrze, a środowisko naturalne nie jest skażone czy zanieczyszczone, jak ma to miejsce w wielu innych ośrodkach w kraju. Największym źródłem emisji zanieczyszczeń atmosferycznych jest sektor komunalno-bytowy, jednak władze powiatu i poszczególnych gmin podejmują działania w zakresie zmniejszania niskiej emisji.

P12 (8;10) Warunki przyrodnicze i ekologiczne do rozwoju agroturystyki – o potencjale do rozwoju agroturystyki w Powiecie Hajnowskim świadczyć mogą walory przyrodnicze, zasoby dziedzictwa kulturowego, niewielki stopień skażenia środowiska oraz produkcja dóbr regionalnych wielokrotnie nagradzanych w konkursach, w tym lokalnych produktów żywnościowych wpisanych na Listę Produktów Tradycyjnych Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Wpływ na tę sytuację mają również czynniki zewnętrzne, tj. m.in. rosnące zainteresowanie społeczności zdrowym stylem życia, popytem na naturalne produkty. Te korzystne uwarunkowania stanowią potencjał dla rozwoju nowoczesnego rolnictwa ekologicznego i zrównoważonego. Warto zaznaczyć, że w Powiecie Hajnowskim wzrasta liczba podmiotów prowadzących działalność związaną z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi, co świadczy o dobrych warunkach do rozwoju tego obszaru gospodarki.

P17 (10;10) Kapitał ludzki: gościnność, życzliwość – wysoko ocenionym potencjałem w kontekście wpływu na rozwój Powiatu Hajnowskiego jest także kapitał ludzki. Społeczność zamieszkująca obszar Partnerstwa znana jest ze swojej otwartości, życzliwości i gościnności. Taki wizerunek mieszkańców Powiatu oraz jego popularyzacja będzie miała pozytywny wpływ m.in. na rozwój turystyki.

DEFICYTY ROZWOJU

Do deficytów w kluczowych obszarach funkcjonowania Powiatu Hajnowskiego należą natomiast:

Tabela 83. Deficyty rozwojowe Powiatu Hajnowskiego.

Lp.	Rodzaj deficytu	OCENA	
		Obecnie	Do 2030
D.1	Deficyt: Peryferyjne położenie wobec głównych ośrodków w kraju	-8,00	-6,00
D.2	Deficyt: Odległość od ważnych ciągów komunikacyjnych	-3,00	1,00
D.3	Deficyt: Ograniczona komunikacja kolejowa	-1,00	2,00
D.4	Deficyt: Ograniczona komunikacja autobusowa	-4,00	-2,00
D.5	Deficyt: Stan dróg/dostępność komunikacyjna	-6,50	-2,00
D.6	Deficyt: Brak współpracy międzygminnej w zakresie turystyki i kultury	-4,00	2,00
D.7	Deficyt: Brak wdrażanych planów rozwojowych i niskie pokrycie gmin planami zagospodarowania przestrzennego	-9,00	1,00
D.8	Deficyt: Nierównomierny rozkład w przestrzeni bazy turystycznej - noclegowej i gastronomicznej	-4,00	1,00
D.9	Deficyt: Ograniczenia wynikające z udziału obszarów chronionych prawnie w powierzchni Powiatu	-7,50	-10,00

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ

na potrzeby

PONADLOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU

Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego

Lp.	Rodzaj deficytu	OCENA	
		Obecnie	Do 2030
D.10	Deficyt: Stosunkowo trudne warunki dla rozwoju produkcji rolniczej (niskie średnie roczne temperatury, krótki okres wegetacji, brak urodzajnych gleb, rozdrobnienie gruntów itp.)	-4,00	-1,00
D.11	Deficyt: Niedostatki w infrastrukturze technicznej (niektórych terenów wiejskich) - zasięg sieci kanalizacji sanitarnej	-5,00	-1,00
D.12	Deficyt: Niedostatki w infrastrukturze technicznej - zasięg sieci gazowej	-10,00	-6,00
D.13	Deficyt: Brak porozumienia w zarządzaniu i wykorzystaniu potencjału Puszczy Białowieskiej różnych interesariuszy procesu	-10,00	-8,00
D.14	Deficyt: Niskie wydatki z budżetów gmin i powiatu na turystykę, w tym jej promocję	-7,00	-4,00
D.15	Deficyt: Brak profili zawodowych w szkołach nadających kwalifikacje odpowiadające profilom gospodarczym powiatu (m.in. związanych z turystyką, przemysłem maszynowym)	-3,00	2,00
D.16	Deficyt: Niewystarczające działania umożliwiające zmianę kwalifikacji zawodowej osób dorosłych	-1,00	2,00
D.17	Deficyt: Niska przedsiębiorczość mieszkańców	-5,00	-2,00
D.18	Deficyt: Niska atrakcyjność inwestycyjna na tle kraju	-7,00	-6,00
D.19	Deficyt: Nieduża liczba instytucji otoczenia biznesu	-5,00	-3,00
D.20	Deficyt: Brak/niewielka ilość turystów zagranicznych	-8,00	-2,00
D.21	Deficyt: Niewielki stopień sieciowania produktów turystycznych	-8,00	2,00
D.22	Deficyt: Sezonowość ruchu turystycznego	-9,00	-5,00
D.23	Deficyt: Niedostateczny rozwój pozarolniczych sektorów gospodarki (koncentracja na tradycyjnych formach aktywności gospodarczej: rolnictwie i przemyśle drzewnym)	-7,00	-2,00
D.24	Deficyt: Brak polityki w zakresie rozwoju potencjału kulturowego	-8,00	-2,50
D.25	Deficyt: Niewykorzystany potencjał wielokulturowości	-8,00	2,00
D.26	Deficyt: Słabe wykorzystanie potencjału regionu wynikającego z lokalizacji obiektu Światowego Dziedzictwa UNESCO w obszarze przedsiębiorczości	-10,00	-8,00
D.27	Deficyt: Niski poziom kompetencji, wiedzy w zakresie wykorzystywania potencjału lokalnego - brak wiary wśród społeczności lokalnej	-5,00	1,00
D.28	Deficyt: Mała różnorodność branż gospodarczych	-7,00	-2,00
D.29	Deficyt: Brak rozpoznawalnych nisz działalności - poza budownictwem, handlem i częściowo produkcją spożywczą	-5,00	-3,00
D.30	Deficyt: Niski poziom inwestycji zewnętrznych	-10,00	-8,00
D.31	Deficyt: Brak polityki pozyskiwania inwestorów	-9,00	1,00
D.32	Deficyt: Ograniczenia wynikające z sytuacji międzynarodowej za wschodnią granicą - zmniejszone możliwości wykorzystania przygranicznego położenia regionu i wejścia na wschodni rynek zbytu	-10,00	-9,00
D.33	Deficyt: Funkcjonowanie przejść granicznych na obszarze powiatu	-10,00	-9,00

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ

na potrzeby

PONADLOKALNEJ STRATEGII ROZWOJU

Gmin Powiatu Hajnowskiego i Powiatu Hajnowskiego

Lp.	Rodzaj deficytu	OCENA	
		Obecnie	Do 2030
D.34	Deficyt: Nieduża ilość zorganizowanych grup producenckich, umożliwiających prowadzenie profesjonalnego marketingu produktów rolnych oraz wprowadzających produkty lokalne na dalsze rynki zbytu	-9,00	-7,00
D.35	Deficyt: Bezrobocie	-2,00	-1,00
D.36	Deficyt: Negatywne stereotypy dotyczące Polski Wschodniej	-5,00	-4,00
D.37	Deficyt: Odływ młodych ludzi i wykształconej kadry do większych ośrodków gospodarczych	-8,00	-6,00
D.38	Deficyt: Brak współpracy liderów różnych środowisk, których działania koncentrują się wokół wybranych jednostkowych problemów, nie zaś spójnej wizji rozwoju powiatu jako całości	-4,00	1,00
D.39	Deficyt: Depopulacja, malejąca liczba ludności, ujemne saldo migracji	-9,00	-7,00
D.40	Deficyt: Starzejące się społeczeństwo	-6,00	-8,00
D.41	Deficyt: Brak szkolnictwa wyższego	-3,00	-1,00
D.42	Deficyt: Niewykorzystany potencjał i pozycja szpitala powiatowego w Hajnówce oraz usług okołoszpitalnych	-3,00	3,00
D.43	Deficyt: Małoróżnorodne kierunki kształcenia w szkołach	-2,00	2,00
D.44	Deficyt: Brak wiedzy w obszarze rozwiązań ekologicznych (inwestycje w spalarnie, GOZ, OZE)	-4,00	3,00
D.45	Deficyt: Mała ilość placówek opieki nad osobami starszymi, samotnymi, niepełnosprawnymi	-6,00	1,00

Źródło: opracowanie własne

W przypadku deficytów rozwojowych do szczegółowej analizy wyróżniono 8 czynników, których przypisane oceny osiągnęły wartości minimum 7. Są to zatem deficyty:

D9 (-7,5;-10) Ograniczenia wynikające z udziału obszarów chronionych prawnie w powierzchni Powiatu – niemal 66% powierzchni Powiatu Hajnowskiego zajmują obszary ochrony przyrody, z czego wynikają zakazy, nakazy i ograniczenia w prowadzeniu działalności czy zagospodarowania terenów. Powoduje to obawy lokalnej społeczności dotyczące m.in. możliwości prowadzenia działalności gospodarczej i źródła dochodów. Prognozowane jest, że w perspektywie czasu obowiązywania opracowanej Strategii czynnik ten będzie miał jeszcze większy wpływ na hamowanie rozwoju obszaru Partnerstwa.

D13 (-10;-8) Brak porozumienia w zarządzaniu i wykorzystaniu potencjału Puszczy Białowieskiej różnych interesariuszy procesu – w Powiecie Hajnowskim występują sprzeczne interesy różnych podmiotów, na których działalność ma wpływ obecność Puszczy Białowieskiej. Brakuje platformy dialogu między liderami różnych środowisk, które umożliwiłyby rozwiązywanie konfliktów dotyczących sposobów korzystania z zasobów jakie oferuje Puszcza.

D26 (-10;-8) Słabe wykorzystanie potencjału regionu wynikającego z lokalizacji obiektu Światowego Dziedzictwa UNESCO w obszarze przedsiębiorczości – obecność Puszczy Białowieskiej na obszarze Partnerstwa jest potencjałem o wyjątkowym wpływie na rozwój gospodarczy, w tym rozszerzenie usług zakwaterowania i zwiększenie ruchu turystycznego, ale również o znacznym wpływie na poprawę zdrowia oraz jakości życia mieszkańców Powiatu

Hajnowskiego i turystów odwiedzających Puszczę. W trakcie analizy wskazano jednak, że potencjał ten nie jest dostatecznie wykorzystywany, co stanowi deficyt w rozwoju.

D30 (-10;-8) Niski poziom inwestycji zewnętrznych – w Powiecie Hajnowskim występuje niedobór inwestycji zewnętrznych, które pobudziłyby rozwój gospodarczy obszaru. Jedynie 3 podmioty funkcjonujące na terenie Powiatu posiadają kapitał zagraniczny. Podstrefy Suwalskiej Strefy Ekonomicznej – Podstrefa Hajnówka oraz Podstrefa Narewka wymagają podjęcia działań rozwojowych i promocyjnych. Deficyt ten może być również spowodowany i napędzany przez niską atrakcyjność inwestycyjną obszaru Partnerstwa na tle kraju.

D32 (-10;-9) Ograniczenia wynikające z sytuacji międzynarodowej za wschodnią granicą – od 2021 roku na granicy polsko-białoruskiej trwa kryzys migracyjny, którego następstwem było wydanie rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie ograniczeń wolności i praw w związku z obowiązywaniem stanu wyjątkowego. Napięte są również stosunki polityczne Unii Europejskiej oraz Polski z Białorusią związane są także z wojną w Ukrainie. Obecna sytuacja geopolityczna powoduje m.in. zmniejszone możliwości wykorzystania przygranicznego położenia regionu oraz wejścia na wschodni rynek zbytu.

D33 (-10;-9) Funkcjonowanie przejść granicznych na obszarze Powiatu – czasowe wprowadzenie stanu wyjątkowego we wrześniu 2021 roku wzdłuż całej granicy polsko-białoruskiej objęło obostrzeniami i ograniczeniami niektóre miejscowości w Powiecie Hajnowskim zlokalizowane w gminach Czeremcha, Kleszczele, Dubicze Cerkiewne, Hajnówka, Białowieża i Narewka. W znaczący sposób wpłynęło to na turystykę, działalność gospodarczą, ale także na wizerunek Powiatu, który zaczął być kojarzony z brakiem poczucia bezpieczeństwa i nieustannym, nieprzewidywalnym zagrożeniem. Zarówno ten deficyt jak i poprzedni mają bezpośredni wpływ na rozwój obszaru Partnerstwa. Ponadto, do roku 2030 prognozowana jest jedynie niewielka poprawa tej sytuacji.

D34 (-9;-7) Nieduża ilość zorganizowanych grup producenckich, umożliwiających prowadzenie profesjonalnego marketingu produktów rolnych oraz wprowadzających produkty lokalne na dalsze rynki zbytu – istotnym czynnikiem rozwoju w sferze gospodarczej wpływającym jednocześnie na atrakcyjność inwestycyjną są instytucje otoczenia biznesu. Liczba tego typu instytucji w Powiecie jest niewielka. Brakuje również odpowiedniej promocji, wsparcia lokalnych producentów i ich ekologicznych, naturalnych wyrobów.

D39 (-9;-7) Depopulacja, malejąca liczba ludności, ujemne saldo migracji – w obszarze Partnerstwa obserwowany jest negatywny trend dotyczący demografii. Powiat Hajnowski jest jednym z najsłabiej zaludnionych powiatów w województwie podlaskim, a liczba ludności stale maleje. Na tę sytuację ma wpływ m.in. odpływ młodej, wykształconej kadry do większych jednostek czy negatywne uwarunkowania gospodarcze np. niekorzystne warunki do założenia własnej działalności gospodarczej. Z drugiej strony jednak, mimo, że saldo migracji jest ujemne, to od 2019 roku obserwowana jest pozytywna tendencja wzrostowa. Choć prognozy demograficzne są niekorzystne, oceniono, że wpływ niniejszego deficytu rozwojowego na rozwój Powiatu do 2030 r. ulegnie zmniejszeniu.

PODSUMOWANIE

W ocenie czynników rozwojowych w czytelny sposób rozkłada się podział na słabe i silne strony oraz na szanse i zagrożenia. Wszystkie czynniki wskazane jako deficytowe ocenione zostały jako słabe strony. Czynniki będące potencjałami wskazywane są jako mocne strony. Wszystkie potencjały, a także część deficytów stanowią przyszłe szanse rozwoju Powiatu Hajnowskiego. Część deficytów wymagać jednak będzie działań, które przekształcą je z zagrożeń w szanse, a które w okresie obowiązywania strategii mogą być trudne w realizacji.

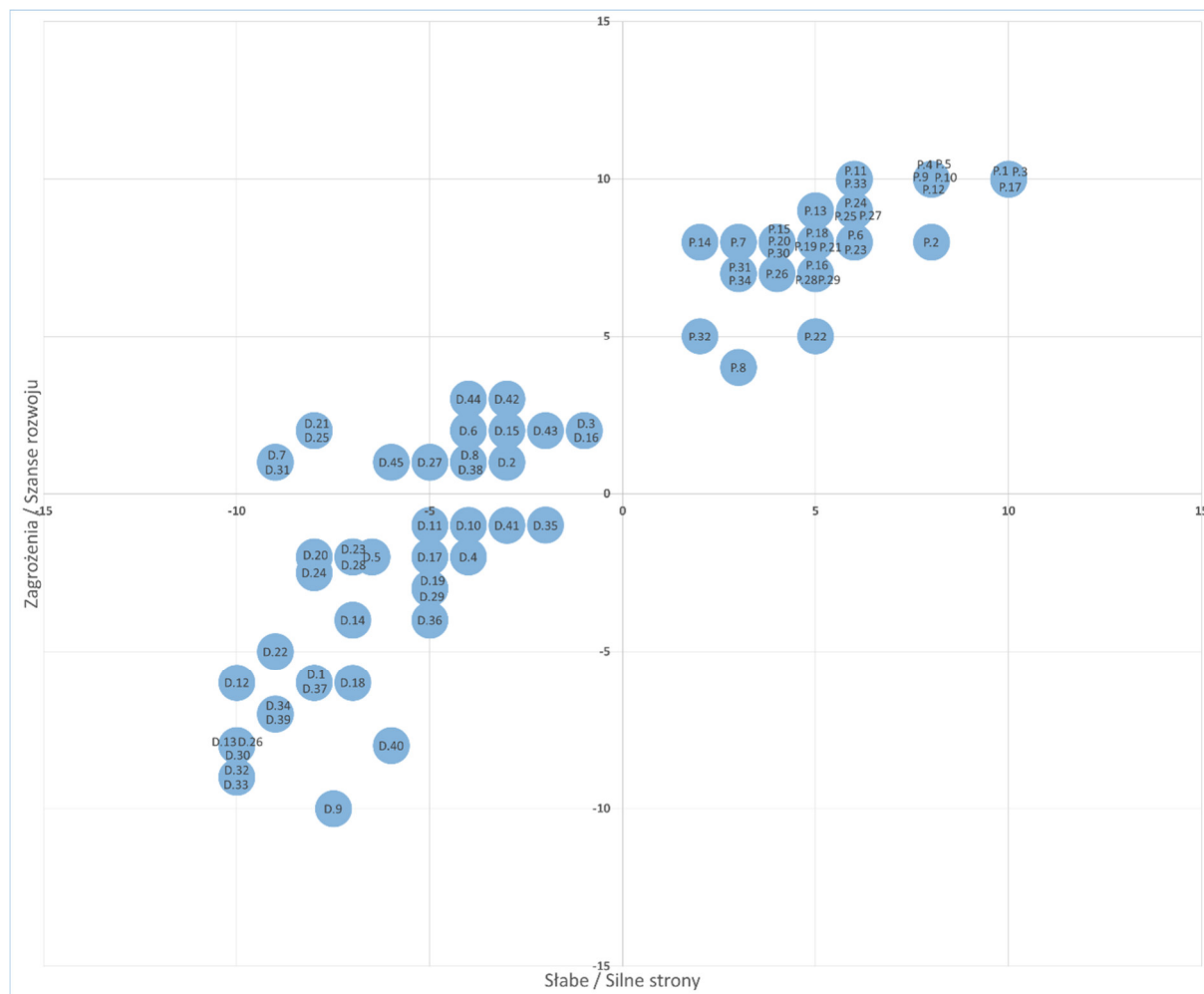
Najwięcej wśród wyróżnionych potencjałów dotyczy sfery środowiskowej. Są to m.in. ponadprzeciętne zasoby przyrodnicze, które w stosunkowo małym stopniu zostały przekształcone przez człowieka czy niski stopień skażenia środowiska naturalnego. Warto również zaznaczyć, że wszystkie potencjały są silnymi stronami powiatu oraz szansami dla rozwoju obszaru Partnerstwa. Co więcej w wielu przypadkach prognozowany jest wzrost znaczenia tych potencjałów. Położenie geograficzne i uwarunkowania przyrodnicze Powiatu sprawiają, że obszar sprzyja rozwojowi turystyki, w tym turystyki wiejskiej, usług medycznych czy funkcji rekreacyjno-wypoczynkowej, która oparta jest o kompleksy związane z naturą. Wskazane są więc działania mające na celu wykorzystanie tego potencjału przy jednoczesnym zachowaniu walorów zasobów przyrodniczych dla kolejnych pokoleń. Rekomendowane jest wydłużanie sezonu turystycznego, zwiększanie liczby obiektów noclegowych, obiektów turystycznych wyposażonych w wypożyczalnię sprzętu turystycznego, oferujących zabiegi lecznicze i zdrowotne, budowanie spójnej oferty, również poprzez promocję produktów lokalnych, bogatej historii i kultury oraz rozwijanie marketingu Powiatu Hajnowskiego jako obszaru ambitnego, zasilanego naturą.

Wśród wyróżnionych deficytów występuje większa różnorodność, tj. deficyt D9, D13 i D26 dotyczą przede wszystkim sfery środowiskowej, ale także prawnej, społecznej i gospodarczej, D30 i D34 *stricte* sfery gospodarczej, a D39 społecznej. Deficyty D32 i D33 wynikają z położenia obszaru Partnerstwa oraz międzynarodowej sytuacji społeczno-politycznej. Wszystkie wyróżnione deficyty zostały zdefiniowane jako zagrożenia dla rozwoju. Jedynie w przypadku deficytu – D9 (Ograniczenia wynikające z udziału obszarów chronionych prawnie w powierzchni Powiatu) prognozowany jest wzrost negatywnego wpływu na rozwój Powiatu Hajnowskiego. Jednocześnie jest to największe zagrożenie dla rozwoju, co zostało przedstawione na wykresie (Wykres 97). Przekształcenie tych deficytów w szanse rozwojowe wymagało będzie wielu skoordynowanych działań obejmujących różnorodne sfery funkcjonowania obszaru Partnerstwa. Znaczej uwagi wymaga sfera środowiskowa – mimo wskazania wśród potencjałów zasobów przyrodniczych, a także samej Puszczy Białowieskiej, czynniki związane ze środowiskiem widnieją także wśród największych deficytów.

Konieczne staje się wzmacnianie współpracy przy wykorzystaniu potencjału, jaki daje obiekt wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz inicjowanie działań na rzecz sprawiedliwej transformacji obszaru Puszczy Białowieskiej w Unii Europejskiej. W celu poprawy atrakcyjności inwestycyjnej i wzmocnienia przedsiębiorczości obszaru Partnerstwa

zaleca się tworzenie nowych instytucji otoczenia biznesu, organizowanie przestrzeni dla przedsiębiorców, usieciowienie i umożliwianie współpracy między lokalnymi przedsiębiorcami. Gospodarkę pobudzić można także poprzez wykorzystanie obecnego trendu na zdrową, naturalną żywność promując produkty lokalne i wspierając ich producentów. Odpowiedzią na obecne problemy (m.in. wysoki poziom bezrobocia wynoszący ponad 8% w 2021 roku) mogą być działania skierowane do społeczności lokalnej ułatwiające rozwój kompetencji czy możliwość przebranżowienia się.

Wykres 97. Analiza SWOT - czynniki rozwojowe Powiatu Hajnowskiego.

Źródło: opracowanie własne